

josé mármol

1358

josé mármol

amalia

ISBN 973 21-0173-3

ISBN 973-21-0174-1

25 lei
2 lei T-L
27 lei total

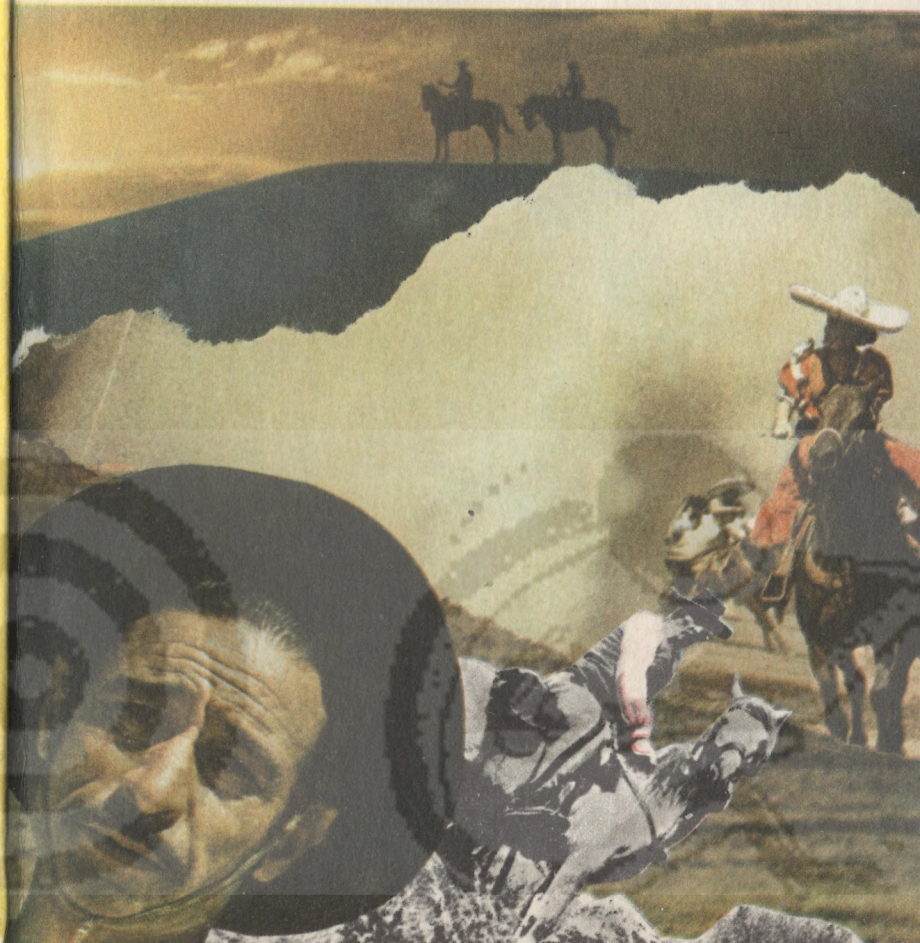
editura minerva

«Cu romanul *Amalia* (1851), argentinianul José Mármol inaugurează specia (în accepția modernă a termenului) în Lumea Nouă, în momentul de afirmare deplină a romantismului. [...]

Amalia reprezintă o culme a romanului sentimental propriu-zis latino-american. Modelele europene pot fi recunoscute cu ușurință — *Paul și Virginia*, *Atala* și chiar *Werther*, dar, la fel cum se petrec lucrurile în cazul monumentelor baroce din America hispanică, dacă planul general e străin, elementele elaborării de detaliu sînt autohtone.»

ANDREI IONESCU

josé mármol

Ilustrația copertei de *KALAB FRANCISC*

José mármol

amalia

ROMAN

★

PREFAȚĂ ȘI TABEL CRONOLOGIC DE ANDREI IONESCU
TRADUCERE DE MARIA ILIE

BIBLIOTECA PENTRU TOȚI ● 1990

EDITURA MINERVA ● BUCUREȘTI

Traducerea s-a efectuat după:

José Mármol — *Amalia. Novela histórica americana*. Cuarta edición, Editorial Sopena Argentina, S.R.L., Buenos Aires, 1948.

Din versiunea românească au fost eliminate documentele de arhivă, aride și stereotipe, lipsite de interes pentru cititorul de astăzi și exterioare tramei narative a romanului, rămânând doar textul propriu-zis romanesc, prezentind caracter beletristic.

ISBN 973-21-0173-3

ISBN 973-21-0174-1

P R E F A Ț A

Cu romanul *Amalia* (1851), argentinianul José Mármol inaugurează specia (în accepția modernă a termenului) în Lumea Nouă, în momentul de afirmare deplină a romantismului. Se pot invoca și alte câteva opere narative notabile, apărute înainte de romanul lui Mármol, dar, oricât de greu ar fi de definit specia romanescă în mod riguros, abia cu *Amalia* literatura argentiniană oferă o operă care poate sta alături de marile creații ale romantismului european.

Împreună cu alte două romane „propriu-zise”, *María* (1867) de columbianul Jorge Isaacs și de *Cecilia Valdés* (1882) a cubanezului Cirilo Villaverde, *Amalia* reprezintă o culme a romanului sentimental latino-american. Modelele europene pot fi recunoscute cu ușurință — *Paul și Virginia*, *Atala* și chiar *Werther*, dar, la fel cum se petrec lucrurile în cazul monumentelor barocă din America hispanică, dacă planul general e străin, elementele elaborării de detaliu sînt autohtone. Ba mai mult, planul însuși, structura arhitectonică, suferă transformări care-i conferă o importantă notă de originalitate. O întreagă problemă socială specifică a perioadei de „anarhie”, cum este numită de obicei perioada de după cucerirea independenței politice, imprimă operelor latino-americane ale primei generații romantice câteva note distincte, care le fac să nu semene întru totul (chiar atunci cînd își propun acest lucru) cu modelele lor europene. La sentimentalitatea romantică se

adaugă o componentă politică înconfundabilă, care nu mai poate fi considerată un simplu ecou al literaturii europene (Hugo, Fascoło), și dacă multă vreme comparatismul a insistat asupra asemănărilor, pentru a sublinia unitatea spirituală a Lumii Noi cu Lumea Veche și a pune în lumină puterea de configurare (dacă nu chiar tirania) formelor, astăzi tendința predominantă a criticii și istoriei literare, îndeosebi în America Latină, este să insiste asupra diferențelor specifice, prin care creațiile literare americane își marchează independența față de Europa și își afirmă net personalitatea proprie.

Prin materia sa istorică și politică ireductibilă la evocările nostalgice à la Walter Scott sau la romantismul filantropic din *Mizerabilii* și din romanele lui Dickens, *Amalia* lui Mármol ar afirma, prin urmare, cu pregnanță un autohtonism de spirit și formă, care s-ar cere potențat înainte de orice altceva de istoria literară. În citeva încercări de fundamentare a unei teorii literare din perspectivă latino-americană (în care ierarhia genurilor și speciilor n-ar mai putea fi la meridianul american aceeași cu ierarhia europeană) se invocă de obicei o operă complexă a literaturii argentinene, înclasicabilă prin raportare la normele curente în Europa, și anume *Facundo* de Sarmiento (operă tradusă și la noi cu ani în urmă, fiind indispensabilă pentru înțelegerea problematicei politice a Americii Latine). Cu *Amalia*, cel puțin în latura socială a romanului, Mármol s-ar înscrie în descendența directă a „romanului-eseu” (sau studiu de sociologie fuzionînd cu narațiunea de tip romaneșc) care este *Facundo*, apărut în 1845, deci cu numai șase ani înainte. Cîteva capitole sînt chiar impregnate de opoziția „civilizație-barbarie” (formula cheie a interpretării lui Sarmiento), prin prisma căreia este analizată starea socială a Argentinei în primele decenii ale secolului trecut și se încearcă a se oferi o explicație pentru dificultățile de a implanta instituțiile democratice aducătoare de progres (pe care Europa le-a adoptat în urma Revoluției Franceze) în noile republici latino-americane abia ieșite de sub dominația Spaniei. Explicația ar fi reacția barbariei seculare din epoca aservirii coloniale față de o civilizație prea grăbită să se sincronizeze cu Europa.

Este interpretarea care a precumpănit în sociologia latino-americană mai mult de o jumătate de secol și pe care n-o vor putea corecta decît evenimentele unei istorii mai recente, de la sfîrșitul secolului al XIX-lea, cînd apar într-o nouă lumină raporturile dintre forțele interne și cele externe în evoluția societății latino-americane. Abordarea diferită a conflictului dintre civilizație și barbarie la José Martí și alți gînditori mai apropiați de noi în timp (asupra căreia voi reveni) nu infirmă însă diagnosticul și (în parte) ehiar atitudinea și soluțiile „momentului” reprezentat de Sarmiento (și implicit Mármol).

Să vedem însă mai întîi materia sentimentală a romanului, căci (cel puțin dacă ținem seama de titlu) ea se află (sau ar trebui să se afle) în centrul atenției scriitorului, Amalia este întruparea idealului feminin al epocii, conform canonului sensibilității romantice. De la prima sa apariție, personajul care dă titlul romanului exercită asupra celorlalți fascinația frumuseții. Nu este o frumusețe pur fizică, ci una care decurge din armonia însușirilor sufletești și a celor trupești. Desăvîrșirea „zeiască” a formelor se împletește cu desăvîrșirea spiritului, într-un echilibru rar al calităților afective, intelectuale și volitive. Iat-o pe frumoasa văduvă copleșită de emoțiile ce-i invadaseră spiritul în noaptea cînd vărul ei Daniel Bello îl adăpostește la ea pe bunul său prieten Eduardo Belgrano, rănit grav de zbirii guvernatorului Rosas. Se așează ostenită într-un fotoliu, e palidă și tulburată: „Ospitalitate, primejdii, sînge, abnegație, muncă, milă, admirație, toate îi trecuseră prin suflet pe parcursul unei ore; era prea mult pentru o ființă care nu avusese niciodată în viață impresii atît de violente și neprevăzute, dar căreia natura îi dăduse o *sensibilitate deosebită* și o *imaginație poetică impresionabilă* (s.n.), asupra căreia emoțiile și evenimentele vieții puteau exercita, doar într-un minut, aceeași influență ca într-un an asupra altor temperamente.”

Cu aceste calități, nu sîntem deloc surprinși cînd o vedem îndrăgostindu-se de tînărul Eduardo, care posedă o noblețe sufletească (pe lîngă cea de sînge) comparabilă cu a eroinei și o iubește cu o dragoste curată și totală, fiind în stare să-și dea oricînd viața pentru ea.

Pentru a-l descrie perfecțiunea fizică și morală, scriitorul aglomerează superlative, cuprins de o exaltare vecină cu extazul. Este o stare de însuflețire romantică pe care o cunoaștem și din modele europene ale romanului lui Mărmol, iar faptul că acest limbaj s-a demodat și pare celor mai mulți dintre noi afectat și dulceag nu înseamnă că nu corespundea în mare măsură unei realități. Oricât s-ar idealiza în asemenea cazuri ființa omenească, descrierea unor personaje ca Amalia și Eduardo, Daniel și logodnica lui Florenția nu era lipsită, în acea epocă a exaltării romantice, de prototipuri reale. Aristocrația din La Plata cultiva, cum ne asigură sociologii, virtuțile cavalerești cu un zel ce depășea adesea comportarea exemplară a nobilimii din vechiul continent. Simțul demnității personale și al răspunderilor sociale, într-un cuvânt onoarea — „*noblesse oblige*” — își găsesc în asemenea locuri periferice ale lumii „civilizate” întruchipări sublime. Cuvântul din urmă apare frecvent sub pana scriitorului și definește însuși registru în care sînt înfățișate atît scenele de dragoste (de preferință în cadrul naturii), cît și cele de curaj civic. De aceea, nu mi se pare nerealistă scena dinspre finalul romanului în care, în ajunul căsătoriei, Eduardo ingenunchiază în fața iubitei sale adorate, asemeni unui cavaler medieval, oferindu-i inima pentru a o iubi, brațul pentru a o apăra și viața pentru încununarea norocului pe pămînt.

Iată-o pe Amalia într-o ambianță intimă, cu camerista ei, încercînd cîteva toalete și dezvăluind o senzualitate tulburătoare care nu depășește totuși niodată limitele decenței: „În acel model al perfecțiunii feminine, în care strălucea în acea clipă tot ce poate fi însuflețit de voluptatea omenească, se răsfrînge totuși ceva ce simțurile nu ajungeau să cuprindă, căci ținea de cel mai înalt ideal al poeziei și dragostei. Acel chip, blind pe cit de frumos, era scăldat în palida lumină a melancoliei și tristeții, iar în cristalul limpede al ochilor, ce se întredeschideau într-un extaz al sufletului, era mai multă iluzie decît privire lumească, amestec nedefinit al îndepărtării de viață cu acea limpezime supranaturală ce se revarsă în pupile cînd spiritul se află deasupra pămîntului, absorbînd, în extazul poeziei, razele lumii cerești. Se poate spune

că, în torentul de lumină ce se revărsa din privirea ei, grația și frumusețea materială a femeii se spiritualizau la rindul lor, astfel înălțându-se până la sublim tot ce are Natura mai perfect și încântător în pensulele cu care dă contur și zugrăvește frumosul inger al ispitei numit femeie."

Descrierea minuțioasă a farmecelor fizice ale eroinei nu-l anulează natura „ingerească", fiindcă Amalia era — ne asigură autorul — una dintre acele „ființe dăruite, ce reunesc îndoita moștenire a pământului și a cerului", iar perfecțiunea femeii provine tocmai din această uniune a simțurilor cu sufletul, care se potențează și în același timp se temperează reciproc, intrând în sfera „civilizației".

Dar nu numai în planul afectiv personajele acestei lumi distinsse ating culmile sublimului, dovedind o abnegație și dăruire totală care le deosebesc net de ceilalți, ci și în planul atitudinii civice. Sub pavăza prerogativelor sexului frumos, își pot permite chiar să arate o demnitate pe care, în condițiile teroarei dezlănțuite de guvernatorul Rosas, bărbații au uitat-o; bunăoară, Amalia afirmă curajos un principiu „civilizat" de drept englezesc, răspunzând șefului poliției (care-i face afrontul de a-i percheziționa casa) că nu ea trebuie să aducă dovezi că nu l-a ascuns pe cel căutat de poliție (Eduardo), ci invers: poliția trebuie să aducă dovezi că Eduardo a fost adăpostit în casa ei. La fel de curajos se comportă în momentele de primejdie din finalul romanului, cind bandele de tilhari năvălesc în casa ultimului refugiu al acestui grup de tineri care apără valorile „civilizației" în fața „barbariei" dezlănțuite.

Sensibilitatea lor este atât de delicată, încât își simt inimile permanent răzvrătite față de vulgaritățile vieții. Nici nu e nevoie de prezența brutală a „barbariei", ci este de ajuns să apară în câmpul lor vizual prostul gust și grosolănia, pentru a declanșa o crispare și o rezervă, uneori de revoltă și compasiune, alteori (cel mai des) de dispreț aristocratic. Asupra acestui din urmă aspect vor reveni, căci, pentru a fi înțeles cum se cuvine, trebuie raportat la tensiunile și opozițiile „polemice" ale anului de criză 1840, ca răspuns la un plebeism agresiv încurajat de Rosas. Deocamdată ne

interesează, în tradiția valorilor general romantice, să subliniem plenitudinea sufletească a acestei categorii de personaje, delicatețea, eleganța, rafinamentul, distincția, dar și, față de idealul nobil pe care și-l fixează, abnegația și sacrificiul. Fiindcă aceste personaje posedă, cum spune autorul despre Eduardo, capacitatea de „adoratie pentru tot ce este mare și sublim în Natură”, prin Natură (cu majusculă) înțelegându-se aici tot ce există pe lume, deopotrivă frumusețea Amaliei și libertățile civice.

Acești tineri aparțin aristocrației generoase care a pornit mișcarea de independență a Americii Latine în primii ani ai secolului. Eduardo e fiul generalului Belgrano, creatorul drapelului național, figură comparabilă cu San Martín și Bolívar „Eliberatorul”, cel care și-a eliberat sclavii de pe moșii înainte de a porni lupta de independență politică de sub dominația seculară a Spaniei. Iar lupta pe care o duc acum tinerii în Buenos Aires-ul apăsător de tirania guvernatorului Rosas este continuarea acelor nobile idealuri de libertate și democrație ale generației anterioare.

Dar Amalia este, în intenția autorului, nu numai idealul romantic feminin, ci și întruchiparea spiritului argentinian. Este semnificativă în acest sens însăși originea ei „ne porteză”. Amalia provine din interior, dintr-un oraș considerat „barbar”, Tucumán. Antrenarea ei în vîrtejul luptei de opoziție față de tirania lui Rosas, alături de vărul și de iubitul său, semnifică deci că nu numai „unioniștii” din Buenos Aires, etichetați drept „europenizați” de propaganda dictatorului, ci și oamenii de bine din celelalte provincii optează fără ezitare pentru civilizația de tip european introdusă de eroii independenței din 1810, călcată acum în picioare, după treizeci de ani, de guvernatorul Rosas, în numele „federalismului”. Amalia este prin urmare autorizată, prin originea ei provincială, să exprime voința patriei dincolo de opoziția dintre unioniști și federaliști. Tînăra femeie din Tucumán aderă spontan și total la cauza eliberării în numele idealurilor independenței din 1810, devenind „unionistă” (mai exact, fiind trecută de zbir pe lista neagră a unioniștilor) și fiind gata să opună o rezistență armată agresiunii și violenței.

Iubirea dintre Amalia și Eduardo posedă, pe lângă intensitatea sublimă despre care am vorbit, o notă de fatalitate tragică în tradiția medievală a perechii mereu prezente în sensibilitatea romanticilor: Tristan și Izolda. Semnele rău prevestitoare nu întârzie să se arate, anticipând moartea tragică a eroilor. Dincolo de primejdia reală a „anului terorii” (cum a fost numit pe bună dreptate de istorici anul de criză 1840 al guvernării generalului Rosas) și de riscurile activității conspirative a lui Daniel și Eduardo, eroina își presimte sfârșitul tragic cu certitudine: tăcerea păsărelor din colivie în ziua logodnei, tunetul în puterea nopții care îi însoțește jurământul de a-și pune capăt vieții dacă i se întâmplă ceva iubitului său sînt semnele prevestitoare ale sfârșitului de rezistență eroică în fața „barbariei” reprezentate de cîlharii înarmați cu pumnale.

Prin aceste trăsături — sentimente de o noblete exemplară, într-un cadru natural nu mai puțin magnific și sublim — *Amalia* este, fără îndoială, romanul sentimental cel mai important al primei generații romantice din America Latină. Dar nu este numai atât. La fel de importante sînt, în narațiunea lui Mármol, problemele organizării politice a Argentinei pe care (prin intermediul personajelor sau direct, sub formă digresiunilor eselstice) autorul le dezbate cu o pasiune rar întîlnită. Aspectul istoric și cel politic sînt atât de importante, încît unii exegeți ai cărții au putut afirma că intriga sentimentală nu ar fi decît un pretext pentru ca autorul să-și poată expune, într-o formă agreabilă și accesibilă publicului larg, convingerile asupra „anului terorii” și în general asupra destinului politic al Argentinei prin prisma opoziției dintre „civilizație” și „barbarie”.

Acțiunea romanului se desfășoară între 4 mai și 5 octombrie 1840, și alegerea acestor perioade de criză maximă a regimului lui Rosas este menită să arate la ce degradare și chiar abjecție poate ajunge comunitatea apăsată de un tiran care se cramponează de putere, împotriva opoziției aproape generale față de guvernarea sa.

În condițiile blocadei instituite de Franța, emigrația de orientare liberală, concentrată la Montevideo, în Uruguay, pe celălalt

mal al fluviului, pregătește căderea guvernatorului Rosas, iar tinerii care părăsesc noaptea orașul nu au alt gând decât să se înroleze în „armata eliberării” comandată de generalul Lavalle. În august, Lavalle se află la porțile orașului Buenos Aires, dar întîrzie să declanșeze atacul și pierde momentul favorabil. În interiorul țării, provinciile sînt împărțite, și au loc înfruntări violente. Rosas declanșează o teroare fără precedent, reprimînd brutal orice gest de opoziție și încercînd să împiedice emigrația tinerilor cu ajutorul bandelor de cuțitari din așa-zisa „Asociație Populară Restauratoare” (*Mazorca*), folosită de el ca poliție politică și „ghilotină umană”, cum spune romancierul. (Denumirea înseamnă în realitate *más horca*, „mai multe spînzurători”, sintagmă ce se pronunță în spaniola americană la fel ca *mazorca* „știulete de porumb”, emblema Asociației.)

Pe acest fundal al violenței declanșuite de guvernul în criză al tiranului federalist, în care Buenos Aires-ul devine un oraș pustiu, înspăimîntat de bandele celor din *Mazorca*, sînt proiectate evenimentele romanului. Un fapt real (prinderea în zorii zilei de 4 mai 1840 a patru tineri, aparținînd unor „familii istorice” ce luptaseră pentru independența țării în 1810, tineri care voiau să se imbarce pentru a ajunge în Uruguay, cum a arătat un istoric din epoca noastră — Juan Jacobo Bajarliá, *Rosas y los asesinatos de su época*, Buenos Aires, 1942) constituie punctul de plecare al romancierului, care își imaginează un al cincilea tînăr, Eduardo Belgrano, fiul generalului crou și membru al primei junte argentinienne, care, grav rănit de cuțitele bandei de *mazorqueros*, este salvat în ultima clipă de prietenul său Daniel Bello, iar acesta îi găsește adăpost în casa verișoarei sale Amalia, unde se înfiripă idila pe care o cunoaștem din partea sentimentală a romanului.

Iată deci că *Amalia* este și un roman istoric despre anul de groază 1840. Într-o *Explicație* a autorului însuși, se dau următoarele lămuriri cu privire la modul cum este tratată materia acestei istorii foarte recente ce suscita dezbătarea unor chestiuni încă arzătoare: „Cea mai mare parte a personajelor istorice din acest roman sînt încă în viață și ocupă aceeași poziție politică și socială ca în epoca în care s-au petrecut întîmplările pe care cititorul le

va afla din paginile cărții. Dar autorul, recurgând la o ficțiune calculată, presupune că-și scrie opera ea și cum între el și evenimentele narate s-ar fi scurs timpul perindării citorva generații. Aceasta este pricina din care cititorul nu va întâlni niciodată timpul prezent când se vorbește despre Rosas, despre familia și despre ministrii lui. Autorul a socotit că procedând astfel reușește să dea narațiunii mai multă claritate și asigură mai bine viitorul operei, care este hărăzită a fi citită, ca tot ce se va scrie, bun sau rău, cu privire la epoca dramatică a dictaturii argentinienne, de către generațiile ce vor veni după noi, pentru care va fi foarte potrivit procedeul adoptat de autor, și anume descriere în formă retrospectivă a personajelor ce trăiesc în actualitate."

Acastă *actualitate* a personajelor și conflictelor imprimă narațiunii o intensă participare pasională a autorului (în pofida detașării programatice), care, aflându-se în miezul fierbinte al evenimentelor, nu poate prezenta epoca, așa cum pretinde, ca și cum s-ar fi scurs timpul mai multor generații, ci ne oferă o viziune subiectivă, actuală, de mărturie directă asupra evenimentelor politice ale momentului, făcând ca *Amalia* să merite înainte de toate calificativul de roman *politic*. Adevăratul obiectiv al scriitorului a fost să prezinte, prin intermediul faptelor cotidiene din intervalul amintit, fizionomia Argentinei într-un moment critic pentru instituțiile democratice de tip european introduse cu treizeci de ani în urmă, odată cu obținerea independenței, și amenințate acum, în „anul terorii”, de reacția conservatoare a barbariei. Rosas nu este altceva decât reprezentantul tipic al rezistenței pe care inerția și înapoierea seculară din perioada colonială le opun reformelor de tip liberal introduse după 1810 de eroii independenței, care erau aristocrați numai prin manierele lor elegante, cum observă un personaj, dar în politică erau în schimb profund democrați. Titlul oficial pe care-l poartă guvernatorul tiran este Ilustrul Restaurator al Legilor, iar legile (mai bine zis, obiceiurile) pe care pretinde că le restaurează aparțin unei tradiții cu care țara nu are deloc motive să se mîndrească, deoarece nu constituie altceva decât un conglomerat de relații și mentalități de tip feudal moștenite din perioada dominației spaniole. Rosas reprezintă deci

vechiul, care încearcă prin teroare să împiedice triumful ideilor noi, reprezintă restaurația feudală care, cu abilitate demagogică, vrea să stăvilească progresul democratic de tip burghez, pe care în acel moment îl puteau aduce numai tinerii din societatea înstărită, animați de idei liberale. Nu trebuie să se uite că în acel moment, cum constată pe bună dreptate trimisul guvernului francez, Martigny, într-o conversație cu Daniel Bello, „popoarele nu au încă glas în America”,

Documentele istorice autentice, pe care autorul le introduce adesea în țesătura narațiunii, au menirea de a da greutate obiectivă argumentelor invocate de tinerii liberali și socialiști în stil romantic, în duelul politic cu ideile învechite și privilegiile mascate, și totodată de a demonstra imoralitatea unei guvernări demagogice, al cărei bilanț este întârzierea criminală a sincronizării Argentinei cu lumea civilizată.

Pentru a da glas programului luminat de redresare a țării, autorul se slujește de personajul Daniel Bello, care întrunește (cum ne asigură istoricii literari) trăsături ale unor personalități marcante din viața intelectuală a epocii: Echeverría, Alberdi, Gutiérrez și Mármol însuși (vezi Tabelul cronologic). Daniel este adevăratul erou al romanului, și lui îi revine misiunea de a se opune în plan politic tiranului Rosas, așa cum Amalia i se opune în planul manierelor și sensibilității, ca exponentă a tot ce e mai nobil, curat și armonios în societatea argentiniană, făcând posibilă opțiunea pentru civilizație. Fiindcă faimoasa formulă lansată de Sarmiento despre care am mai vorbit — „civilizație sau barbarie” — este preluată de Mármol și transformată în axă a cărții în planul dezbaterilor politice.

Ascultând de această viziune dihotomică, a cărei valabilitate se verifică perfect în momentul de polarizare maximă a opozițiilor sociale și atitudinilor politice din „anul terorii”, *Amalia* este un roman construit pe contraste. Fiecare episod, fiecare personaj, fiecare acțiune poartă amprenta acestei conștiințe a confruntării dintre civilizație și barbarie. Rosas e barbaria, America sălbatică, tirania. Daniel, Eduardo, Amalia sînt civilizația, atît ca maniere (rafinament, distincție și impulsuri generoase), cît și ca ideal social

(libertate și progres), fiindcă, în concepția lui Mărmol și a grupului de tineri progresiști ai vremii, care ajung să configureze chiar o doctrină socialistă în funcție de nevoile Argentinei, civilizația se opune haosului și dezagregării organismului social pe care le aduce orice despotism, ba mai mult, asigură reglarea acestui organism complex și funcționarea coordonată a tuturor compartimentelor sale, printr-un echilibru just între ierarhie și anarhie, realizabil pe baza unor structuri instituționale adecvate.

La tradiția literară a romantismului, cu opozițiile lui obligatorii între spiritul binelui și spiritul răului, între întineric și lumină, se adaugă deci factorul istoric (sciziunea societății argentinienne în anul de criză 1840), care constituie însăși materia romanului, pentru a determina structura sa conflictuală și vehemența dezbaterilor politice, în care antagonismele sînt ireductibile.

Rosas este un „Atila argentinian”, asemeni lui Facundo din eseul-roman al lui Sarmiento, un abil demagog care guvernează în mod absolutist sub pretextul slujirii unei cauze fantomatice (federalismul) și, ca orice satrap, degradează și distruge totul în jurul lui, creînd un vid moral ce cufundă din nou țara în înăpoierea din timpul stăpînirii coloniale. De aceea, văzînd în el cauza tuturor relelor, Daniel Bello își concentrează împotriva lui întreaga activitate politică, cu un curaj vecin cu temeritatea și cu o dibăcie incredibilă, căci, trecînd drept federalist, reușește să se infiltreze în sferele cele mai înalte ale puterii, pe care, pe de o parte, încearcă să o submineze, iar pe de altă parte, slujindu-se de marea sa trecere, încearcă să-și salveze prietenii în primejdie sub protecția oamenilor sus-puși pe care-i manevrează.

Prin această mare abilitate practică, precum și prin luciditatea și „realismul” său politic, Daniel se deosebește de celelalte personaje „nobile”, care nu vor să aibă de a face cu spiritul răului, deși nu e mai puțin decît ele dominat de sentimentul onoarei. Echilibrul permanent dintre afectivitate și inteligență (aceasta din urmă fiind subordonată permanent eficienței politice a acțiunilor sale) îl salvează de artificialitatea eroului romantic în stare pură. Chiar în scenele de dragoste, deși iubită lui, Florencia, este

o ființă cu totul îngerească, știe să imbine registrul exaltat și sublim cu cel ironic și prețuiește mai mult rezultatul pozitiv al unei acțiuni lipsite de spectaculozitate decât gestul frumos care poate, însă, compromite cauza libertății. Reușește să fie prezent peste tot și întotdeauna posedă o mare prezență de spirit, organizînd o întrunire conspirativă și luînd parte la un mare bal oficial, alergînd de la vila Amaliei la ministerul de externe (unde și-a plasat un agent ca secretar particular al ministrului), de la Buenos Aires la Montevideo și înapoi, de la o cazarmă a jandarmeriei la ultimul refugiu al Amaliei și al lui Eduardo (a căror iubire „decentă“ a primit binecuvîntarea preotului), de unde nu-i mai poate salva conducîndu-i pe drumul exilului, ci moare împreună cu ei în luptă cu „barbaria“. Înfîngerea lui e însă doar aparentă. Ea corespunde, desigur, mai curînd convenției romantice a finalurilor tragice și unei fatalități istorice a momentului de maximă dezlănțuire a represiunii împotriva „civilizației“, dar ideile reprezentate de el ies pînă la urmă biruitoare. Sacrificiul pe altarul idealului libertății nu face decât să sporească măreția eroului și a cauzei sale în conștiința comunității pe care a slujit-o fără a-și precupeți viața.

Spre deosebire de cei mai mulți tineri patrioți de orientare liberală, în spiritul independenței din mai 1810, Daniel nu este adeptul emigrării, chiar dacă cei care se exilează în Uruguayul vecin o fac pentru a se înrîla în armata eliberatoare.

Exilul nu avea nimic infamant, dealtfel, pentru romanticii revoluționari care, ca Foscolo, punînd mai presus de orice respectarea demnității umane, refuză să vegeteze într-o patrie înjosită și „crează o nouă instituție, exilul“ (Cattaneo). Nu fusese oare și Dante un mare exilat? Unii dintre acești exilați argentinieni îl caracterizează pe Daniel drept „sufletul cel mai pur și mai nobil al generației noastre“. Ideea că datoria tinerilor este să rămînă la Buenos Aires era și a unuia din prototipii săi, scriitorul Esteban Echeverría. Singur, sau aproape singur, fără alte arme decât curajul și fără alt ajutor decât inteligența, într-o vreme cînd „toate legăturile de onoare și prietenie erau slăbite de teroare“, Daniel acționează cu sînge rece pentru crearea unui climat propice unirii forțelor de opoziție. Fiindcă nutrește convingerea că principala

slăbiciune de care profită tirania este lipsa spiritului de asociere și de solidaritate, care ar putea stăvili răul din interior. La întrunirea conspirativă la care a convocat douăzeci și unu de tineri patrioți unioniști, ține un discurs înflăcărat și patetic totodată, care scoate la lumină puritatea exemplară a eroului: „Credeți-mă, prieteni, sînt mai aproape de Rosas decît oricare dintre voi, îmi expun mai mult decît viața, căci însăși onoarea mea este expusă bănuiei compatrioților mei. Credeți-mă, deci, că cea mai rea cale pe care tineretul din Buenos Aires o poate adopta în dorința ce-l animă, de a-și elibera patria, este să plece dina țară. Să fim oare atît de nefericit, încît să nu existe nici unul dintre voi care să gîndească la fel ca mine?”

Spre deosebire de Eduardo și de ceilalți adepți ai emigrării (pentru a pregăti din afară răsturnarea tiranului), Daniel, avînd vocație politică, propune organizarea unei opoziții active în interior, ba mai mult, un complot care să-l suprimpe pe tiran, fiindcă regimul acestuia nu reprezintă un principiu, o putere morală, ci este un sistem în slujba unui singur om, o „putere materială care se mișcă, asemeni unui vîrtej de pumnale, după resortul voinței acelui om”.

După discursul înflăcărat al lui Daniel, tinerii convocați de el se hotărăsc să rămînă la Buenos Aires, pentru a strînge în jurul tiranului „un cerc de fier” menit să-l sufocă în ziua cînd va triumfa idealul libertății. Eduardo este singurul care, deși rațional acceptă întru totul ideea ca tinerii trebuie să rămînă la Buenos Aires, își exprimă o rezervă de ordin practic, deoarece în acel moment, debinați și înfricoșați de tiranie, argentinienii ar fi, după părerea lui, o excepție (poate singura) de la teoria expusă de Daniel. Un partid, explică el, nu este puternic prin numărul membrilor săi, ci prin „asocierea lor”, și de aceea un milion de indivizi izolați nu valorează cît un pumn de oameni uniți prin idei, voință și acțiune. Din pricina atomizării societății pe care o apasă, Rosas a devenit dictatorul unui popor, ci al unei mase amorfe de indivizi paralizați de teamă, incapabili de acțiune: „Fără asociere, fără spiritul acesteia, fără speranța de a putea organiza pe moment această pîrghie a puterii și progresului european care se numește asociere,

pe ce putem conta — întreabă retoric Eduardo — în opera pe care ne-am propus-o?"

Dincolo de demascarea distrugerii brutale a unei societăți (în organicitatea ei) de către un satrap ca Rosas, care declanșează „virtelul de pumnale” ale celor din *Mazorca* („*Mazorca*, adică o sută de miserabili, ne la unul câte unul și face din noi ce vrea”), este în constatarea lui Eduardo o deficiență mai veche a comunității argentinene și în general a popoarelor Americii Latine, care au suferit o dominație colonială seculară. În dezbaterile acestei probleme atât de nevralgice, Mármol (prin intermediul lui Daniel și Eduardo sau, în alte pasaje ale acestui roman prin excelență a dezbaterilor politice, în expuneri directe) reia nu numai ideile lui Sarmiento din *Facundo*, cu opoziția dintre civilizație și barbarie, ci se poate revendica și de la o tradiție mai veche, și anume de la concepția politică a celui mai important gânditor politic al Americii Latine de la începutul veacului trecut, care nu este altul decât „Eliberatorul”, Simón Bolívar.

În momentul critic când îi convoacă pe tinerii unioniști în vederea organizării unei opoziții active în interior, Daniel poate transforma deficiența într-un imperativ politic (desigur, doar ca un deziderat), și anume necesitatea creării unui spirit de asociere sau spirit public („Ați fost de acord cu mine că trebuie să așteptăm evenimentele la Buenos Aires; este drept să fiți de asemenea de acord că, dacă aceste evenimente ne găsesc dezbinați, mult prea puțin le vom putea fi utili.”), dar aceasta nu înseamnă că pasivitatea sau, cum i s-a mai spus, lipsa opiniei publice în sens strict, nu constituie o gravă deficiență a societăților latino-americane.

Chiar în momentul cuceririi independenței politice, conștiința dificultății și complexității problemelor puse de instaurarea libertății în țările extrem de înapoiate ale Americii hispanice a fost exprimată de Bolívar cu intens dramatism, în cuvinte impresionante prin realismul lor politic, îmbinare admirabilă a patosului revoluționar, care îl ajută să depășească pentru moment îndoielile tragice cu privire la viitor, cu luciditatea care îl ajută să evite optimismul facil. Bolívar își dă seama perfect că efortul pe care trebuie să-l facă noile state latino-americane este un efort uriaș;

„Este cu atât mai greu să dobîndim libertatea, cu cît ne aflăm pe o treaptă inferioară a robiei, pentru că ni s-a furat nu numai libertatea, ci și tirania activă și privată”. (Prin această tiranie activă, pe care spaniolii, excluzîndu-l pe creolii de la viața politică, nu au îngăduit-o, s-ar fi putut trezi interesul mulțimilor și cuceri, după părerea lui Bolívar, măcar acea „considerație personală pe care o inspiră strălucirea puterii în ochii mulțimii și care este atât de importantă în marile revoluții”). Populația Americii, supusă timp de secole la triplul jug al ignoranței, tiraniei și vicleniei, este văzută ca un instrument al propriei sale distrugerii, putînd deveni cu ușurință victima ambiției și a uneltirilor, putînd lua desfrîul drept libertate, trădarea drept patriotism și răzbunarea drept justiție. Pentru un popor ignorant și corupt ca cel american, Bolívar consideră că păstrarea libertății este mult mai dificilă decît cucerirea ei („Dacă un popor corupt își dobîndește libertatea foarte repede, ● pierde din nou.”) și că principalul dușman se află în interior. Soluția pe care o propune, încrezător în puterea educației, ca toți revoluționarii formați la școala iluminismului, este cultivarea virtuților în rîndurile mulțimii ignorante. Fondul acesta de ignoranță și pasivitate face să întîrzie înfăptuirea principiilor și măsurilor guvernării republicane. Bolívar este cel dintîi conștient de dificultăți: „Urmele dominației spaniole vor mai dăinui mult timp, pînă vom izbuti să le distrugem; atmosfera noastră este impregnată de influența despotismului, și nici focul războiului, nici, specificul legilor noastre binefăcătoare (constituțiile noilor republici proclamau suveranitatea poporului, separarea puterilor, abolirea privilegiilor etc. [n.n.]) nu au purificat aerul pe care-l respirăm”. Abolirea sclaviei nu este totală; generalii republicani, ca recompensă pentru meritele lor militare, primesc moșii întinse, apărînd primejdia formării unei noi oligarhii; ambițiile personale dezbină și slăbesc unitatea forțelor republicane. În perioada aceasta de confuzie, care reflectă lipsa de maturitate politică a Americii Latine, incapabilă să despartă ordinea civilă de forța militară, Bolívar își asumă răspunderea puterii absolute, conștient de riscurile situației. Teoretic, autoritatea republicană nu degradează în arbitrar, deoarece este călăuzită de virtute. Dar, în fapt,

este greu pentru cel ce deține puterea să-și dea seama dacă este eroul care salvează patria de primejdie sau despotul care o subjugă. Preocuparea obsedantă a lui Bolívar, în această perioadă de autoritarism, este să nu repete traiectoria lui Napoleon, căruia nu-i putea ierta trădarea revoluției de dragul gloriei personale. Titlul de „Dictator șef suprem al Republicii”, pe care îl poartă un timp sub presiunea evenimentelor, i se pare „groaznic”, și recomandă cu insistență congresului Venezuelei organizarea de alegeri periodice, fiindcă „nimic nu este mai primejdios decît să se lase timp îndelungat puterea în mîinile aceluiași cetățean. Poporul se obișnuiește să i se supună, iar el se obișnuiește să-i poruncească, de unde ia naștere uzurparea și tirania... Sînt deopotrivă vrednici de plîns poporul care ascultă orbește și omul politic care poruncește singur.” Dar Bolívar a fost o excepție. Misiunea enormă pe care și-a asumat-o (și care ar fi avut nevoie de acea „putere morală” pe care își propunea să o creeze printr-un program de educație civică a multîmilor ignorante și pasive) depășea puterile unui singur om și ale unei singure generații. Uneori el își dădea seama de imposibilitatea de a forța ritmul istoriei afirmînd profetic, că vor trebui să mai treacă trei generații pentru ca în America de limbă spaniolă să se poată instaura libertatea și justiția. Previiziunile sale s-au adevărit în linii generale. Cu cîteva excepții luminoase: Sarmiento în Argentina, Gonzáles Prada în Perú, Benito Juárez în Mexic, în secolul al XIX-lea țările Americii Latine au căzut sub dominația unor regimuri despotice. Este cazul cunoscut și din literatură (Roa Bastos — *Eu, Supremul*) al lui Francia în Paraguay, este cazul lui Rosas în Argentina.

Abordarea figurii tiranului din romanul *Amalia* trebuie înțeleasă deci în această perspectivă amplă și proiectată pe fondul de înapoiere, de care vorbea Bolívar, sau de „barbaric”, cum o numește contemporanul lui Mármol, Domingo Faustino Sarmiento. Va fi nevoie să mai treacă o generație sau două pentru ca opoziția dintre „civilizație” și „barbarie” să aibă nevoie de corectarea pe care i-o aduce (la sfîrșitul secolului) revoluționarul și poetul cubanez José Martí. Dacă, pe de o parte, după el, în spațiul culturii (deopotrivă politice și artistice) „patria este umanitatea”, și orice

izolare este sinucigașă, pe de altă parte, pentru a intra ca țară independentă în circuitul universității trebuie să afirmi creator propriul fond spiritual. Conștiința necesității de a afirma specificul latino-american, care este „metis”, îl ajută să depășească opoziția „civilizație-barbarie” stabilită de Sarmiento și să continue pe un plan superior ideile pe care Bolívar nu apucase să le pună în practică. Și Bolívar și-a dat seama că țările Americii hispanice nu sînt, prin spiritul lor profund, prin ceea ce au cu adevărat al lor, continuatoare exclusiv ale Europei, ci expresia unei lumi noi, deosebite de Europa. Martí merge însă mai departe și denunță falsitatea (în acel moment) a opoziției „civilizație-barbarie”, care păcătuiește prin exclusivism. Dacă te situezi simplist de partea civilizației, continui în fond, potrivit lui Martí, politica colonizatorilor spanioli de exterminare a elementelor indigene. (Să nu uităm că Martí gîndea astfel avînd în vedere în primul rînd țara lui, Cuba, încă neemancipată de sub stăpînirea Spaniei, și unde elementul indigen și cel african justifică, spre deosebire de Argentina, invocarea fondului autohton și „metis”).

După decenii de lupte singeroase — cum sînt și acelea din Argentina perioadei de „anarhie” în care pune mîna pe putere un tiran demagog ca moșierul Rosas, reprezentant al unei noi oligarhii, de tip „barbar” — se constată că „metisul” l-a învins pe „creol”. De aceea, Martí consideră că adevărata opoziție, mai profundă decît aceea dintre „civilizație” și „barbarie”, este opoziția dintre „falsa erudiție” și „natură”. Republicile latino-americane au fost înghițite de tiranii pentru că au trebuit să plătească incapacitatea de a se sprijini pe elementele autohtone. „Să se altoiască lumea pe republicile noastre”, preconizează el amintind din nou de necesitatea deschiderii fecunde, „dar — și aici cade accentul principal, [n.n.] — trunchiul trebuie să fie al republicilor noastre. Și să tacă pedantul învins, căci nu există nici o patrie în care omul să se simtă mai mîndru decît în îndureratele noastre republici americane”. Răspunderile politice sînt deopotrivă răspunderi morale. Gran-doarea țărilor lipsite de libertate ale Americii „metise” este conferită de suferință, iar patriotul care luptă în aceste condiții grele

pentru libertatea „deplină și sinceră”, ce trebuie să-i cuprindă pe toți, este aureolat de onoare. Cei ce nu au încredere în patriile unde s-au născut sînt înfierăți ca „avortoni”, sînt pentru el ființe „incredibile”, dezertori care „își pierd onoarea, tirînd-o pe meleaguri străine”. Celor ce fug în Statele Unite le atrage atenția că Washington nu s-a dus să trăiască printre englezi, cînd aceștia amenințau independența țării lui.

Am prezentat concepția politică a lui José Martí — „omul cel mai pur al Americii”, cum l-a numit Gabriela Mistral — pentru a vedea mai limpede și a putea cîntări mai bine ideile din romanul politic al lui Mármol, scris, cum am văzut, chiar în focul evenimentelor. Remarcabilă este, în pofida lipsei (obiective) de perspectivă istorică, la care ne-am aștepta, tocmai existența unei perspective ample, analiza lucidă a situației politice latino-americane în general și a celei argentinienne din „anul teroarei” în special. Valabilitatea și încărcătura morală a acestor idei se cuvine să fie apreciate în funcție de acel moment de criză și polarizare a forțelor în conflict ireductibil care a fost anul 1840 pentru Buenos Aires-ul cult și civilizat („cel mai cultivat oraș al Americii”, cum își amintește nostalgic Amalia), strivit de bandele de ucigași ai tiranului speriat, ce dezlănțule teroarea.

Nu „limitele” viziunii lui Mármol (atîtea cîte sînt, inevitabile) se cer relevate, ci, dimpotrivă, exactitatea diagnosticului politic și conștiința cauzelor profunde ale acelei situații de criză acută pe care o prezintă în *Amalia*.

Cînd stabilește (preluînd termenii lansați de Sarmiento) opoziția dintre „civilizație” și „barbarie”, Mármol știe perfect că ea își are rădăcinile în lunga perioadă a stăpînirii spaniole, vinovată de înapoierea și resentimentele răzbunătoare ale mulțimilor amăgite de demagogi. Foștii robi ai Spaniei, acum liberi, nu sînt pregătiți să respire aerul tare al libertății date de civilizație și justiție, ci doar să fie purtați de „vîntul iscat de natura sălbatică a Americii”. De aceea încap atît de lesne pe mîna unor *caudillos* tirani ca Facundo și Rosas. Era prea bruscă trecerea de la Spania secolului al XVI-lea la Franța secolului al XIX-lea, trecere pe care Mármol o apreciază ca fiind „mai curînd vis de poet pastoral decît

concepție a unor oameni de stat". În aceste împrejurări, nu e de mirare că populația este încă „fiica fanatică a superstiției spaniole” și că „popoarele nu au încă glas” în America hispanică.

În pofida acestor condiții vitrege, în pofida înapoierii și barbariei, în pofida teroarei lui Rosas, care anihilează eforturile „spiritului public” și încercarea de democratizare din momentul independenței, cu separarea puterilor, statut pentru opoziție și celelalte cîștiguri ale regimului constituțional de inspirație europeană, Daniel Bello nu-și pierde încrederea că libertatea va reveni în Argentina peste o generație sau două. Mai mult, nu emigrează, nu dezertează, ci rămîne să lupte acolo unde este mai greu, chiar în orașul unde oamenii cinstiți și cultivați sînt terorizați de tiranul lipsit de autoritate reală, dar vrînd să fie ascultat și temut cu orice preț. O atitudine asemănătoare, de eroism cotidian, exprimă și bătrînul profesor, mentor al tinerilor patrioți, care, sceptic în ceea ce privește mobilizarea tinerilor la acțiune ca urmare a discursului înflăcărat ținut în fața lor de Daniel, îl îmbărbătează totuși pe acesta, spunîndu-l că munca cinstită a celor rămași constituie, chiar așa modestă cum este, o parțială victorie, căci îi educă pe cei care încă nu s-au mișelit prin simpla lor existență, ținîndu-le în fața ochilor valorile civilizației.

Fără a reprezenta America „metisă” despre care vorbea Martí (pentru că nu sunase încă ora pentru această Americă, pe care în cazul de față mai potrivit ar fi s-o numim „populară”, căci într-o țară prin excelență de imigrație europeană ca Argentina problema caracterului „metis” nu se poate pune la fel ca în Mexic, Perù sau Cuba), Daniel Bello prefigurează comandamentul asumării răspunderilor politice și morale față de locul unde l-a fost dat să se nască, adică într-una din „nefericitele noastre republici latino-americane”, după expresia lui Martí. El este cu adevărat „omul cel mai însetat de libertate pentru țara lui și cel mai îndurerat de nenorocirile ei”.

Dacă de o parte se află umanitatea luminoasă a viitorului „civilizat” care încă nu poate să triumfe într-un mediu dominat de „barbarie”, de cealaltă parte se află imoralitatea unei guvernări lipsită de ideal și obsedată de menținerea puterii de dragul puterii.

Galeriei de personaje nobile și cinstite îi este opusă o galerie de personaje diabolice și josnice, frizînd sub-umanul și abjecția.

Rosas este personificarea unui spirit al răului atotputernic, pîngăritor și distructiv. Celelalte personaje sînt simple unelte ale sale, de care tiranul dispune cum vrea. Principalul efect negativ al guvernării sale se simte, după Mărmol, în ordine morală. O spune limpede într-un paragraf din partea a III-a: „Pana romancierului nu poate intra în profunzimile filosofice ale istoricului, dar sînt unele trăsături, ușoare și fugare, prin care poate sublinia totuși fizionomia unei întregi epoci; iar această mică *schiză a imoralității* (s.n.) la care se cobora guvernul lui Rosas în 1840 va explica ușor, credem, fenomenele sociale și politice ce aveau să apară după această dată, în perioada cea mai dramatică și lugubră a dictaturii.”

De la cea dintîi apariție, personajul care cere să i se spună „Ilustrul Restaurator al Legilor” își dezvăluie vulgaritatea și brutalitatea animalică într-o scenă de-a dreptul naturalistă, contrastînd cu suavitatea și armonia scenelor de iubire sublimă dintre Eduardo și Amalia. În palatul său somptuos, îmbrăcat cu o cămașă fină de zale, îl vedem scărpinîndu-se îndelung pe piept și delectîndu-se cu spectacolul lăcomiei și instinctualității bufonului său preferat, căruia îi poruncește s-o sărute pe fiica sa, Manuela (personaj „intermediar” ca valoare morală, bine intenționat, dar neputincios, ca toți cei — puțini — bine intenționați din jurul tiranului). Cînd aceasta își arată repulsia față de bufonul nebun, o obligă să-l sărute ea pe dezgustătorul măscărici „doar pentru a nu vedea încălcată de nimeni o dorință a lui”. Știe deci prea bine că cea mai mică slăbiciune de care ar da dovadă i-ar putea submina poziția și că numai printr-o voință de neclintit își poate ține din scurt subalternii. Căci, bineînțeles, tiranul nu are prieteni, ci numai subordonați. Cum subliniază scriitorul, pentru tirani ca Rosas oamenii se împart în dușmani și slugi. Prin această artă de a-și domina total subordonații și de a-i face să-i execute orbește ordinele, reușește să terorizeze elementele „civilizate” care au mai rămas în oraș. Slugile știe să și le aleagă dintre scursurile societății, oameni obedienți, în general lipsiți de voință proprie și ușor de manevrat. Puterea lui Rosas se bazează pe exploatarea pasiunilor

josnice ale oamenilor, pe care-i învrăjbește și-i pune să se suspecteze și să se ucidă unii pe alții. Oamenilor de jos le-a deschis ușa delațiunii: prima fază a degradării morale.

Dur cu toată lumea, Rosas posedă abilitatea de a-și dezmina dușmanii și în general de a-și intimida partenerii de discuție, pe care îi pune mereu în situații de inferioritate. „Nu pierdea nici o ocazie — ne asigură scriitorul — de a-i face pe ceilalți să-și dea seama de greșelile ori de ignoranța lor.” Cu această viclenie brutală reușește să-i domine nu numai pe subordonați (care, dealtfel, îi datorează totul, căci el i-a extras din drojdia societății și i-a pus în posturi înalte), ci și pe reprezentantul unei puteri străine ca Marea Britanie. Explicația ar fi aceea fascinație pe care o exercită spiritul răului, „prestigiul” tiranilor (spune Mărmol), aceea putere secretă care îmbolnăvește spiritul oamenilor, sprijinită de o voință intransigentă și neclintită. Așa se face că Mandeville, plenipotențiarul englez pe lângă guvernul Argentinei, devine unul din „tribunii” lui Rosas, a căror misiune era să-i laude virtuțile civice în țară și în afara ei. Fiindcă un regim ca al lui Rosas, lipsit de valori morale și civice, este tocmai de aceea extrem de preocupat de imaginea lui onorabilă și are grijă să-și justifice mandatul în ochii lumii printr-o propagandă abilă.

Gazeta oficială a dictatorului reușește să culpabilizeze uneori chiar pe oamenii lucizi, astfel încât tinerii care izbutesc să emigreze în Uruguay, trecând printre cuțitele celor din *Mazorca*, abia acolo reușesc să înțeleagă pe deplin că sprijinul Franței, de exemplu, pentru cauza libertății argentinienilor nu era nicidecum o ofensă la adresa demnității naționale (cum afirmă insistent *Gazeta*), ci un mod de a-l obliga pe despot să respecte niște principii universal recunoscute.

Propaganda oficială are însă efect sigur în rindurile susținătorilor (interesați) ai regimului. După un moment de stinjenală la bal și la banchetul de la palat (unde scriitorul realizează, în registru satiric, paginile cele mai incisive ale cărții), invitații din noua protipendadă se eliberează de povara tăcerii lor „necioplite” prin toasturi pline de laude nemăsurate la adresa „eroului Americii și Ilustrului Restaurator al Legilor”. Se mai toastează pentru cauza

federalistă (în realitate tot pentru Ilustrul Restaurator al Legilor, care intruchipează respectiva cauză) și „pentru ca Europa să învețe să ne cunoască”, într-un elan de falsă independență sau mai bine zis al unei independențe perverse, căci ea se afirmă în opoziție cu lumea civilizată.

Această pretinsă independență este unul dintre cele mai abile mijloace de amăgire a multimei ignorante, fiindcă tradiția invocată în bloc, ca suport al independenței, nu este (nu poate fi, într-o țară care timp de secole a stat sub dominație străină) total vrednică de stimă.

Dorința lui Rosas și a slugilor lui ca Europa „să învețe să-l cunoască” este în fond un impuls barbar, căci independența națională a Argentinei se obținuse, cu treizeci de ani în urmă, tocmai grație Europei și în spiritul democrației de tip european (indeosebi din Anglia și Franța).

Exista, desigur, în secolul trecut, dincolo de opoziția forțată pe care un tiran ca Rosas era interesat să o cultive, un conflict real între spiritul local și universalitate la meridianul latino-american. Țările de curând emancipate ale Americii Latine aspiră în același timp să poată fi deosebite de fosta metropolă (Spania) și să-și consolideze statutul de națiuni culte. În această mișcare dialectică și uneori pendulară, momentul guvernării lui Rosas reprezintă afirmarea exclusivă a unui specific național exacerbat. La o analiză mai atentă, acest zgomotos proclamat „specific național” apare astăzi (pentru sociologii culturii latino-americane) mai puțin pur și necontaminat de influențe străine decât îl prezentau adepții localismului din secolul trecut. Fostele colonii ale Spaniei, devenite republici independente după modelul guvernărilor instaurate de revoluțiile burgheze din Anglia și Franța, nu-și puteau revendica o tradiție complet separată de Europa și cu atât mai puțin opusă acesteia.

Presupunând că, printr-un miracol, în dezbaterea [problemele vieții politice și culturale ale unei țări ca Argentina anulului 1840 s-ar fi putut face abstracție de ideile „străine”, este foarte puțin probabil că s-ar fi găsit în felul acesta o ideologie mai „autentică”. Mai întâi s-ar fi găsit o poziție de clasă: Rosas, Ilustrul Restaura-

tor al Legilor, era — nu trebuie să se uite — un mare moșier, ca și Felipe Arana, guvernator delegat și ministru de externe, care ar fi fost bucuros să nu aibă nici o răspundere și să se retragă la moșia pe care o achiziționase pe căi necurate, mai precis din fondurile statului. Cauza lui Rosas este prezentată demagogic drept „cauza săracilor”, și guvernatorul-moșier proclamă insistent o „egalitate” pe care faptele o dezminț la fiecare pas. În realitate, „egalitatea” se reduce la accesul slugilor la sursele de venituri ilicite. Oamenii lui își sporesc veniturile primind plocoane pentru servicii prezentate drept hatiruri și făcând trafic de influență. Această poziție de clasă, chiar dacă este uzurpată, sau tocmai de aceea, nu putea să aibă un efect „persuasiv” și din această pricină este pe cit posibil mascată. La fel de puțin „progresistă” ar fi fost prezentarea crudă a relațiilor de producție existente, care nu erau mai puțin reprobabile doar pentru faptul că erau argentinienne. Ideile „străine” permiteau cel puțin să fie criticate cu indignare aceste relații în numele progresului și al valorilor morale. Caracterul pretins „național” al acestor relații se dovedește a fi deopotrivă național și internațional, de vreme ce acestea se consolidaseră în timpul stăpînirii coloniale a Spaniei, în funcție de o diviziune internațională a muncii care întotdeauna a condiționat foarte strict particularitățile dezvoltării într-o țară cu statut periferic ca Argentina. Prin urmare, nici specificul național nu era atât de exclusiv național cum se pretindea, nici ideologiile străine nu erau atât de complet străine de procesul istoric național cum încerca să-l prezinte propaganda lui Rosas.

Așa sînd lucrurile, nu ne mai mirăm văzînd că sub cuvîntul magic Federație se ascund toate delicturile și josniciile unui regim corupt, care, pentru a se putea menține la putere, încearcă să rezeze orice legătură de prietenie și de familie, semănînd suspiciunea și stimulînd delațiunea, reducînd populația orașului la o aglomerație de indivizi izolați și înspăimîntați ce suportă dictatura fără să crîcnească, tînjind neputincioși după libertate.

Galeria uneltelor tiranului, în ciuda varietății personajelor, se caracterizează printr-o inevitabilă monotonie. Fiînd lipsiți de voință, miniștrii și cîinii de pază amintesc de păpușile mecanice

cu gesturi stereotipe și previzibile. Ministrul de externe este un papă-lapte care se teme să ia vreo hotărîre, oricît de mărunță (deși este și guvernator delegat), de teamă ca nu cumva să-l supere pe guvernator și să-și atragă fulgerele miniei sale. La fel [de umil este și șeful poliției, mecanism reglat pentru lingușiri automate]. „Geniul Excelenței Voastre nu are seamăn. Voi face exact ceea ce-mi indică Excelența Voastră.“

Chiar și atunci cînd, față de subalternii lor, își dau importanță și vor să lase impresia că sînt asociați la putere, cei ce dețin funcții publice înalte știu că în fond nu fac altceva decît să joace teatru unii față de alții sau față de „cei de jos“ — pentru că de fapt nu dețin nici o putere reală. „Ficcare cuvînt de pe buzele federaliste — ne asigură Mărmol — era, în ochii celui care-l pronunța, un soi de monedă de aur, cu efigia Restauratorului, pe care cel care-l asculta vorbind despre relațiile lui cu sfînta familie trebuia s-o ridice și s-o pună în buzunar, admirînd pîntecul și influența personajului ministru, judecător sau deputat“. După această reprezentare, însă, personajele înțelegeau că nu sînt decît niște bufoni penibili, ba mai mult, că sînt niște bieți gîndaci pe care Rosas îi putea strivi oricînd. Frica îi stăpînește deci și pe cei din anturajul tiranului. Experiența dictaturii politice, fenomen endemic al vieții latino-americane, se dovedește a fi în esență o experiență a spaimel.

Mărmol are meritul de a fi surprins în *Amalia* mecanismul acestui fenomen și de a-i fi demontat piesele în fața ochilor noștri cu o luciditate remarcabilă și cu însușiri multiple de scriitor complex, ce aparține din plin romantismului ca fond de sensibilitate și exaltare sublimă, în planul idilei sentimentale, dar și realismului, prin darul observației exacte și forța satirică a scenelor în care înfățișează demascator despotismul barbar ce încearcă să împiedice (reușind însă doar să întîrzie) triumful civilizației și al valorilor morale.

ANDREI IONESCU

TABEL CRONOLOGIC

- 1806 Flota engleză ocupă orașul Buenos Aires.
- 1807 Garnizoana spaniolă, condusă de generalul Santiago de Liniers și ajutată de trupe franceze, eliberează orașul Buenos Aires.
- 1808 2—3 mai Izbucnește, la Madrid, o răscoală care dă semnalul unui război de gherilă împotriva trupelor franceze și a regelui Joseph Bonaparte; ea va lua sfârșit de-abia în 1814, odată cu abdicarea lui Napoleon I.
J.W. Goethe — *Faust* (prima parte).
- 1810 22 mai Pe fundalul tot mai accentuatei anarhii politice din metropolă și al războiului de gherilă antifrancez care însingurează Spania, în provincia La Plata izbucnește o insurtecție anticolonială, de eliberare de sub jugul spaniol, condusă de Mariano Moreno și Manuel Belgrano.
25 mai La Buenos Aires se constituie o Juntă revoluționară; ultimul guvernator spaniol, Santiago de Liniers, refuză să o recunoască: este arestat și executat. Începe războiul de emancipare de sub jugul colonial al provinciei La Plata.
- 1812 septembrie Manuel Belgrano, în fruntea armatei revoluționare, înfringe decisiv trupele spaniole la Tucumán și Salta.
George Gordon, lord Byron — *Childe Harold*.

1816 9 iulie Congresul din Tucumán proclamă independența definitivă a Americii de Sud.

1817 Generalul revoluționar San Martín traversează Anzii în fruntea unei armate argentinienne, eliberând Chile de sub stăpânirea colonială spaniolă.

1818 S-a născut, la 4 decembrie, la Buenos Aires, viitorul scriitor José Mármol. Într-o scrisoare către Juan María Gutiérrez, din 26 mai 1846, Mármol își prezintă viața de până atunci în următorii termeni, care ne dezvăluie, pe lângă incidentele biografice, și firea omului:

„M-am născut, prietene, pe 4 decembrie 1818, în acest loc care, ca o ironie pentru ceea ce avea să se întâmple mai târziu, s-a numit Buenos Aires.

Probabil că a fost un an de secetă și o zi de post, fiindcă m-am născut bolnăvicios și cu o foame de lup, care nu mi-a trecut nici până astăzi. Și a mai fost probabil un an de falimente, căci eu am trăit mereu foarte strîmtorat.”

1819 aprilie Proclamarea primei Constituții a Provinciilor Unite La Plata, statuind forma republicană de guvernământ.

1820—1821 Generalul San Martín, în fruntea armatei argentiniano-chiliene, eliberează Peru-ul, a cărui independență este proclamată la 9 iulie 1821.

1821 Ia ființă Universitatea din Buenos Aires.

1822 H. Heine — *Poezii*.

1826 Argentina devine republică federativă. Congresul numește drept prim președinte constituțional al țării pe Bernardino Rivadavia, partizan al unei guvernări centralizate.

1827 iunie O ridicare populară, provocată de cedarea Provinciei Orientale (Uruguay) Braziliei, deschide lui Manuel Dorrego, adept al Partidului federalist, calea către președinție.

1828 *septembrie-octombrie* Partidul unionist, condus de Juan Lavalle, înfringe trupele federaliste ale lui Dorrego la Navarro; acesta din urmă este capturat și executat. •

Juan Manuel de Rosas, mare latifundiar, exponent al reacțiunii feudale ultraconservatoare, devine șef al Asociației federaliste reștauratoare.

1828—1834 José Mármol urmează școala primară, cu profesori ocazionali.

„Școala primară am făcut-o pe apucate, fiindcă am avut întotdeauna o aversiune irezistibilă pentru dascălii de școală și o vocație arzătoare de a mă juca cu valurile mării, indiciu misterios al viitorului meu destin.

Cum la zece ani încă nu știam să scriu, mi s-au adus dascăli acasă, dar pe unul l-a dat afară tata fiindcă se îndrăgostise de el sora mea mai mare, iar pe altul îl îmbătam eu zilnic cu vin de Mendoza, pe care-l furam din pivniță.

Așa se face că, la treisprezece ani, când am urmat-o pe mama la Montevideo, abia puteam descifra abecedarul. Acolo am început să fiu mai silitor și după trei ani eram unul dintre cei mai buni elevi la geografie și la matematică.”

1829 Juan Manuel de Rosas devine guvernator al provinciei Buenos Aires.

1830 iunie 5 Se constituie Liga provinciilor interioare (unionistă) în vederea luptei împotriva federaliștilor.

1833 ianuarie Anglia ocupă insulele Malvine (Falkland).

1835 13 aprilie În urma unui plebiscit, Juan Manuel de Rosas devine conducător al Argentinei.

1835 „În 1835, după ce mama murise, iar tatăl meu se afla în Brazilia, m-am întors, orfan, în patria mea la șaptesprezece ani. O schimbare aproape miraculoasă s-a

petrecut în sufletul meu și, cum începusem să îndrăgesc cartea, m-am zbatut eu singur să intru la Universitate în 1836, unde am început să audiez cursuri de filosofie. Trăiam singur și izolat, din pensia trimisă de tata, care, după ce obținuse gradul de colonel în războiul de Independență, trăia modest ca atîția alții în situația lui.

La primele două examene de filosofie și după primul an de drept am obținut note foarte bune.”

1836—1837 Ia ființă *Mazorca*, organizație secretă paramilitară a Partidului federalist, care instaurează teroarea împotriva unitariștilor din Buenos Aires și provincia La Plata.

1838 mai Echeverría întemeiază *La Asociación de Mayo* (*Asociația din mai*), inspirată de grupările carbonare *Tînăra Italie* și *Tînăra Europă* conduse de Mazzini. În programul *Asociației* era depășită opoziția (în fond falsă) dintre unioniști și federaliști și se schița o sinteză între cultura europeană și elementele culturii locale argentinienne. Principiile *Asociației din mai*, cunoscute sub numele de *Palabras simbólicas* (*Cuvinte simbolice*), vor fi publicate mai tîrziu, în exil (1846); împreună cu *Ojeada retrospectiva* (*Privire retrospectivă*); alcătuint așa-numita *Dogma Socialista* (*Dogma socialistă*), care este prima încercare organică de a formula un program de organizare politică a vieții naționale cu întemeiere filosofică. Acest volum de doctrină socialistă a constituit baza ideologică a liberalismului progresist argentinian din secolul trecut. Din această grupare face parte și José Mármol.

„Am ajuns la anul 1838. În momentul acela, cum știi și dumneata, mulți tineri se aflau la Montevideo, plănuiind răsturnarea lui Rosas. Eu nu puteam rămîne nepăsător față de calamitățile ce se abătuseră asupra

f patriei mele și pe care le vedeam foarte limpede. Stăpînit de dorința de libertate care a marcat apoi toate actele existenței mele, trimiteam și eu scrisori la Montevideo și ceream ziare pentru a le citi și a le da cit mai multor cunoscuți să le citească. Poliția extrem de activă pe atunci la Buenos Aires n-a întîrziat să afle, scrisorile și bunurile mi-au fost confiscate, iar eu am ajuns la închisoare în aprilie 1839.

În închisoare am scris, prietene, primele versuri, din viața mea, pe pereții celulei, cu bețe de *mate* carbonizate la flacăra lumînărilor. Iată ultima strofă a unui poem-invectivă adresat lui Rosas:

Cu al morții spectru mă poți îngrozi.

Trupul în butuci mi-l poți înțepeni.

Dar nu poți, barbare, sufletu-mi strivi,

Nici gîndirea-n lanțuri nu mi-o poți popri.

După douăzeci și trei de zile am ieșit din închisoare și, fiindu-mi peste putință să plec din Buenos Aires, mi-am continuat studiile, avînd orașul drept închisoare.⁴

Franța instituie blocada estuarului La Plata.

1840 17 noiembrie Acțiunile regimului devenind din ce în ce mai furibunde, mai ales după eșecul trupelor lui Lavalle în fața armatei federaliste, José Mármol, urmărit de *Mazorca*, este nevoit să se refugieze la Montevideo.

„Dar în primele zile ale lui octombrie 1840 s-a îngroșat gluma. Zbirii mi-au călcat casa, vrînd să-mi taie un cap pe care eu doream să mi-l păstrez pe umeri, așa încît m-am ascuns și am rămas pînă în noiembrie în casa consulului american. La 20 noiembrie am emigrat și am ajuns la Montevideo. Ce s-a întîmplat cu mine după aceea știi și dumneata foarte bine. Am fost tovarăși de exil, de nefericiri, de idealuri, de afecțiuni

de multe ori și uneori chiar de pungă. Ce-aș putea să-ți spun și să nu cunoști la fel de bine ca mine?—

1841 Cucerește premiul întâi la un concurs de poezie. La Montevideo desfășoară o intensă activitate publicistică, sub protecția prietenului său mai mare Florencio Varela, directorul ziarului *El Comercio del Plata* (*Comerțul în bazinul La Plata*). Colaborează și la alte ziare de orientare liberală, cum sînt *El Nacional* (*Nationalul*), condus de Lamas, și *El Guerrillero* (*Partizanul*).

Colaborează intens la ziarul *Muera Rosas* (*Moartea lui Rosas*).

1842 Debutul său editorial beletristic, cu drama *Poetul*.

Uruguay-ul se află în plin război civil, iar confruntările dintre Partidul conservator (Blancos) și cel liberal (Colorados) se extind asupra întregului teritoriu.

1843 ianuarie-februarie Trupele lui Rosas intervin în războiul civil din Uruguay, de partea Partidului conservator (Blancos). Orașul Montevideo este asediat de trupele argentinienne și de aliații lor conservatori; garnizoana, sprijinită de trupe franco-engleze și de un detașament de voluntari garibaldieni, rezistă cu succes. În fața evenimentelor, Mármol este nevoit să se refugieze la Rio de Janeiro, de unde, la bordul goeletei „Rumania”, încearcă să ajungă în Chile dublînd Capul Horn.

aprilie După două luni de încercări zadarnice, datorită vînturilor contrarii și a furtunilor, „Rumania” este nevoită să se reîntoarcă la Rio de Janeiro. Mármol, care va rămîne încă doi ani în acest oraș, va relata peripețiile călătoriei sale într-un amplu poem, *Pelerinul*. Eugène Sue — *Misterele Parisului*.

1846 Se întoarce la Montevideo, unde conduce ziare proprii, căci a devenit unul din gazetarii cei mai prețuiți și influenți ai emigrației liberale. Pe lângă comentarii ale actualității politice, scrie poezii și articole politice și de doctrină, în care explică și își precizează poziția politică progresistă. Unele din aceste articole au apărut mai târziu în volum, ca bunăoară *Examen crítico de la juventud progresista de Rio de Janeiro* (*Privire critică asupra tineretului progresist din Rio de Janeiro*, 1847) și *Consideraciones políticas* (*Considerații politice*, 1854).

1846 *Pelerinul*, poeme.

1848 Este asasinat Varela, gazetar ce se bucura de un imens prestigiu. Mărmol devine succesorul său.

Alexandre Dumas-fiul — *Dama cu camelii*.

1851 Scoate un nou ziar, *La Semana* (*Săptămîna*), în care înregistrează toate noutățile politice și ține treaz spiritul de luptă împotriva lui Rosas. Cei zece ani de gazetărie politică în exil au contribuit la strângerea legăturilor de prietenie cu figurile cele mai marcante ale vieții intelectuale și artistice argentiniene: Juan Bautista Alberdi, Bartolomé Mitre, Juan María Gutiérrez.

Despre aceștia, și mai ales despre mentorul și prietenul lor mai mare, Esteban Echeverría (1805—1851), care este prototipul personajului central din romanul *Amalia*, se cuvine să spunem că, în exilul uruguayan, ei mențineau vii tradițiile cele mai nobile și progresiste ale mișcării intelectuale și artistice ce se formase în salonul literar din casa lui Echeverría, încă în 1838, așadar înainte de exilul masiv al tinerilor, din pricina prigoanei politice anti-intelectuale dezlănțuite de Rosas.

Prietenii îi pun la dispoziție documentele necesare pentru scrierile lui literare cu caracter istoric. În acești ani (1846—1851) întreține o corespondență regulată cu generalul Urquiza, a cărui proclamație către națiu-

nea argentiniană din 1 mai 1851 apare în *Săptămîna*.
Mármol publică romanul *Amalia*, la Montevideo.

H. Melville — *Moby Dick*.

1852 Apare, la Montevideo, volumul de versuri *Armonii*.

H. Beecher-Stowe — *Coliba unchiului Tom*.

8 februarie Trupele lui Rosas sînt înfrînte, la Monte Caseros, de forţele unite ale Ligii provinciilor interioare (unionistă) comandate de generalul Justo José de Urquiza.

20 mai Generalul Urquiza devine şef provizoriu al Confederaţiei provinciilor Argentinei.

11 septembrie Oligarhia din Buenos Aires organizează o rebeliune, constituind un guvern ostil Confederaţiei.

1853 1 mai Congresul de la Santa Fe promulgă constituţia Confederaţiei Argentina, rămasă în vigoare pînă în prezent, punînd capăt unor tulburări şi lupte politice care duraseră aproape patru decenii.

José Mármol se întoarce la Buenos Aires, după trei-sprezece ani de exil.

1854—1860 Preşedenţia generalului J.J. Urquiza; în urma unui război împotriva provinciei Buenos Aires, acesta pune capăt rebeliunii oligarhice (1859).

Mármol este numit ministru plenipotenţiar în Chile.

1855 Walt Whitman — *Fire de iarbă*.

1857 Charles Baudelaire — *Florile răului*.

1862—1868 Preşedenţia lui Bartolomé Mitre: Argentina devine un stat unitar.

Mármol îndeplineşte succesiv funcţia de ministru plenipotenţiar în Brazilia şi cea de director al Bibliotecii Naţionale (din 1868), unde-i va urma, peste aproape

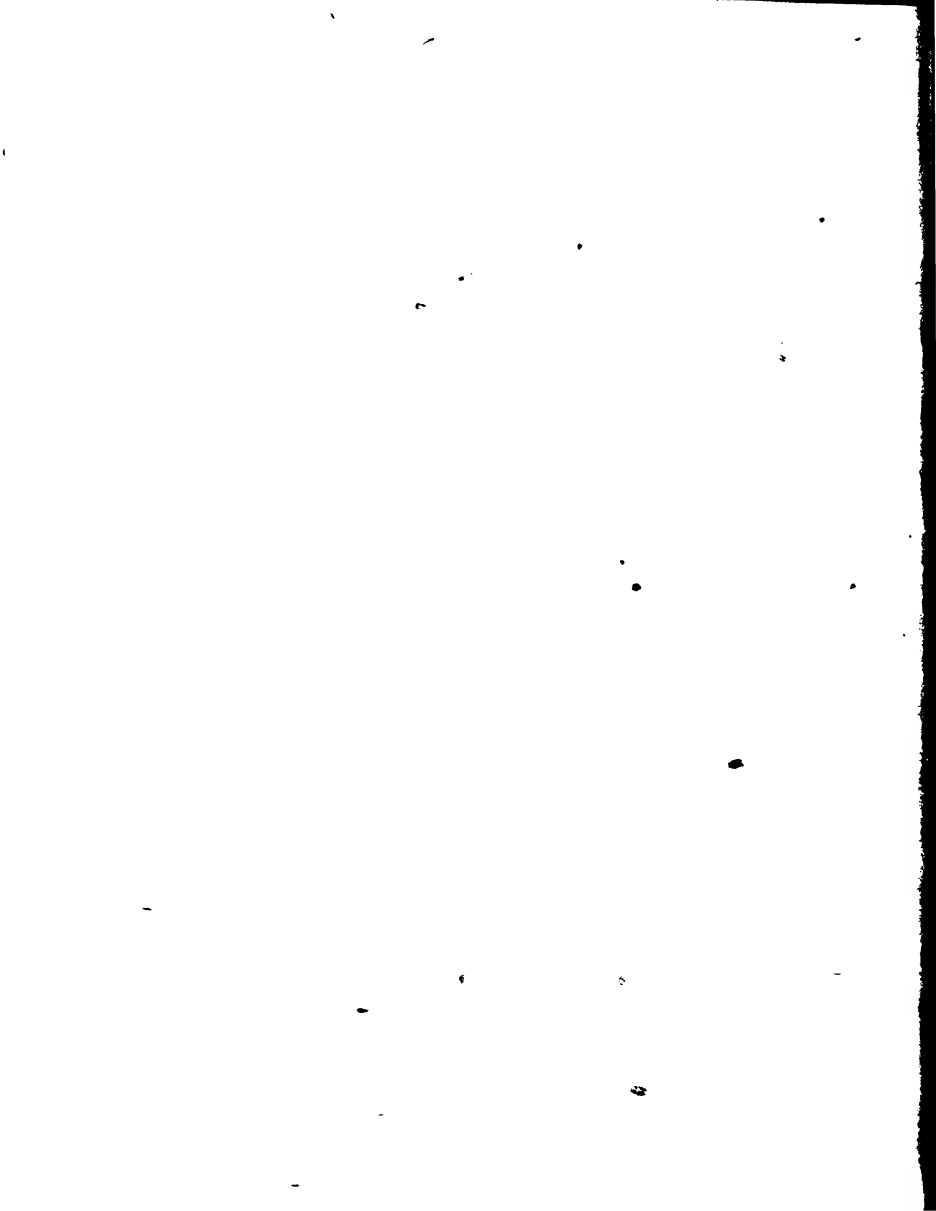
un secol, alt mare prozator argentinian — J.L. Borges.
Apare cea de-a doua parte a romanului *Amalia*.

1868—**1871** Președinția lui Domingo Faustino Sarmiento, marcată de profunde reforme politice și legislative, de o mare înflorire economică și culturală.

1870 José Mármol, pierzându-și vederea, se retrage de la conducerea Bibliotecii Naționale.
Este ales deputat în Adunarea constituantă din partea provinciei Buenos Aires.

1871 *august* Se stinge, la Buenos Aires, într-al cincizeci și treilea an de viață, consacrat ca unul dintre cei mai de seamă scriitori ai generației sale, după ce a asistat la împlinirea deplină a idealurilor sale politice.

A. L.

PRIMA PARTE

CAPITOLUL I — TRĂDARE

La 4 mai 1840, la zece și jumătate noaptea, șase bărbați treceau prin curtea unei căsuțe din strada Belgrano, în orașul Buenos Aires.

Ajunși în *zaguan*¹, întunecat ca și tot restul casei, unul dintre ei se opri, spunându-le celorlalți:

— O măsură de prevedere în plus.

— Așa n-o să mai terminăm măsurile de prevedere toată noaptea — răspunse un altul, ce părea cel mai tânăr dintre toți, la al cărui sold atârna o spadă lungă, acoperită pe jumătate de faldurile unei pelerine de postav albastru ce-i atârna pe umeri.

— Oricât de multe am lua, tot puține ar fi — îi răspunse primul care vorbise — E necesar să nu ieșim toți odată. Sîntem șase; să ieșim mai întîi trei: o luăm pe trotuarul de vizavi; după cîtva timp vor ieși ceilalți trei, pe trotuarul de aici, iar punctul de întîlnire va fi strada Balcarce, unde se întretaie cu cea pe care mergem noi.

— Bine gîndit.

— Așa să fie, iar eu voi pleca înainte, cu Merlo și cu domnul — spuse tînărul cu spada la cingătoare, arătînd spre cel care dăduse indicațiile.

¹ Un fel de vestibul, între stradă și corpul caselor latino-americane.

Spunînd acestea, trase de zăvorul porţii; o deschise, se înfăşură în pelerină şi, traversînd pe trotuarul opus împreună cu personajele pe care le arătase, o luă pe strada Belgrano către fluviu.

Cei trei bărbaţi care rămăseseră în urmă ieşiră după două minute şi, după ce închiseră poarta, o luară în aceeaşi direcţie ca şi ceilalţi, pe trotuarul stabilit.

Merseră în tăcere cîteva *cuadras*¹, apoi tovarăşul tînărului pe care-l recunoaştem după sabia de la sold ce-l deosebea de ceilalţi, îi spuse acestuia, în timp ce celălalt, pe care îl numiseră Merlo, mergea înainte, înfăşurat în *poncho*:

— Tiist lucru, prietene! E poate pentru ultima oară că umblăm pe străzile ţării noastre. Emigrăm de aici pentru a ne alătura unei oşti care va trebui să se bată din greu şi Dumnezeu ştie ce se va alege de noi în război.

— Prea bine cunosc şi eu acest adevăr, dar e necesar să facem pasul pe care-l facem... Şi totuşi — continuă tînărul după cîteva clipe de tăcere — există cineva pe lumea asta a lui Dumnezeu care e de o părere opusă nouă.

— Cum adică, opusă?

— Adică este de părere că datoria noastră de argentinieni ar fi să rămînem în Buenos Aires.

— Chiar cu Rosas?²

— Chiar cu el.

— Şi să nu ne ducem la oaste?

— Chiar aşa.

— A, asta ori e laş ori e de Ia *Mazorca*!³

¹ Unitate de măsură folosită în America de Sud, egală cu 125 metri.

² Juan Manuel Ortiz de Rosas (1793—1877), general şi politician argentinian, şef al partidului federalist, ajuns guvernator al provinciei Buenos Aires. A instaurat în Argentina un regim dictatorial, fiind răsturnat de la putere abia în 1852, cînd a fugit în Anglia.

³ Denumire dată aşa-numitei „Asociaţii Populare Restauratoare”, organizaţie folosită de Rosas ca poliţie politică şi instrument de teroare.

— Nici una nici alta. Dimpotrivă, curajul lui așinge temeritatea, iar sufletul lui este cel mai pur și mai nobil al generației noastre.

— Dar atunci, ce-ar vrea el să facem?

— Vrea — răspunse tânărul cu sabie — să rămânem cu toții în Buenos Aires, căci dușmanul care trebuie înfruntat este în Buenos Aires, nu la armate, și face o foarte frumoasă socoteală pentru a dovedi că mai puțini oameni ar muri pe străzi în ziua unei revoluții decît pe cîmpurile de luptă, peste patru sau șase luni, fără cea mai mică posibilitate de victorie... Dar să lăsăm asta, căci în Buenos Aires aerul aude, lumina vede, iar pietrele și praful vor repeta vorbele noastre călăilor libertății.

Tînărul ridică spre cer doi ochi negri mari și migdalați, a căror melancolică expresie se potrivea de minune cu paloarea feței iluminată de frumoasa strălucire a celor douăzeci și șase de ani ai vieții sale.

Pe măsură ce discuția se învîiorase pe această temă, iar ei se apropiau de falezile fluviului, Merlo scurta pasul, oprindu-se din cînd în cînd pentru a se înfășura în *poncho*-ul cel acoperca.

Ajunși în strada Balcarce, Merlo spuse:

— Aici trebuie să-i așteptăm pe ceilalți.

— Ești sigur de locul de pe mal unde trebuie să ne întîlnim cu baleniera? — îl întrebă tînărul.

— Foarte sigur — răspunse Merlo. M-am angajat să vă imbarc pe ea și voi ști să-mi țin cuvîntul, așa cum și domniile voastre vi l-ați ținut, dîndu-mi banii conveniți, nu pentru mine, căci și eu sînt la fel de bun patriot ca oricare altul, ci pentru a plăti oamenii care vă vor conduce de partea cealaltă, și veți vedea și dumneavoastră ce fel de oameni sînt aceia!

Ochii pătrunzători ai tînărului erau înfipti în privirea lui Merlo, cînd cei trei care mai lipseau ajunseră din urmă grupul.

— Acum nu trebuie să ne mai despărțim — spuse unul din ei. Mergi dumneata înainte, Merlo, și condu-ne.

Merlo se supuse și, urmînd cursul străzii Venezuela, dădu colțul în străduța San Lorenzo și coborî spre fluviu, ale cărui valuri lunecau liniștite pe mantia de smarald ce acoperă această parte a malului dinspre Buenos Aires.

Noaptea era liniștită, luminată de palidele raze ale stelelor, iar o boare răcoroasă dinspre sud începea să dea semnele apropiatelor friguri ale iernii.

La slaba lumină a stelelor se distingea fluviul Plata, pustiu și sălbatic ca pampasul, iar zgomotul valurilor sale, ce se revărsau fără violențe și izbituri pe malurile cîmpiei, părea a fi mai degrabă respirația firească a acestui uriaș al Americii, a cărui spinare, în momentele în care se petreceau întîmplările despre care povestim, era apăsată de treizeci de vase franceze.

Cei care au avut vreodată fantezia de a face o plimbare, într-o noapte întunecoasă, pe malurile fluviului Plata, în locul numit la Buenos Aires „Valea”, au putut vedea aceste meleaguri în tot ce au ele trist, melancolic și în același timp impunător. Privirea se pierde pe întinderea fluviului, abia putînd observa în depărtare lumina pîlîsitoare a vreunui vas din fada interioară. Orașul, la două-trei *cuadras* de mal, se dezvăluie inform, întunecat, imens. Nu se aude nici un zgomot omînesc, doar sunetul monoton și sălbatic al valurilor, dă o lugubră viață celui sălaș al singurătății și tristeții.

Cei ce ajunseseră însă în acel loc, printre umbrele nopții, pentru a fugi din patrie, în vremea cînd dictatura dezlănțuită arunca în afara legii sute de buni cetățeni, doar ei puteau încerca emoțiile pe care le inspira acel loc, mai ales în acele ore în care trebuiau să piară sub pumnalele celor din *Mazorca*, dacă erau descoperiți, ori să-și ia rămas bun pentru totdeauna de la patrie, familie, iubire, dacă norocul îi ajuta să urce în barca firavă ce urma să-i ducă în țară străină, în căutarea unui strop de aer liber și a unei pusti în rîndurile oștilor care luptau împotriva dictaturii.

Mai mult, în epoca despre care vorbim, chiar sănătatea sufletului începuse să fie distrusă de teroare: de acea înspăi-

mîntătoare-boală a spiritului, cunoscută și studiată de Anglia și Franța cu mult înainte de a o cunoaște și noi în America.

Inchisorile, „reținerile pe bază de mandat“, plutoanele de execuție începuseră să fie urmate de asasinat oficial executate de *Mazorca*; club de bandiți pe care partizanii lui Cromwell¹ l-ar fi privit cu repulsie iar amicii lui Marat² cu groază.

Teroarea deci, care începuse să pună stăpînire pe toate spiritele, nu putea să nu-și exercite puternica influență și asupra sufletelor bărbaților care mergeau în tăcere pe malul fluviului, către Barracas, la unsprezece noaptea, cu scopul de a emigra din patrie, crimă de lez-tiranie ce era iremediabil pedepsită cu moartea.

Fugarii noștri mergeau fără a schimba o vorbă; acum o momentul să le facem cunoscute și numele.

Cel ce mergea în față era Juan Merlo, om de jos, din aceea stare de jos a Buenos Aires-ului care se înfrățește cu lumea civilizată prin îmbrăcăminte, cu *gaucho*³ prin antipatia sa față de civilizație și cu pampasul prin obiceiurile sale leneșe. Merlo, după cum se știe, era călăuza celorlalți.

Îl urma la cîțiva pași colonelul Francisco Lynch, veteran de la 1813⁴, om de o frumusețe remarcabilă, aparținînd celei mai cultivate și alese societăți.

În urma lui mergea tînărul Eduardo Belgrano, rudă a bătrînului general cu același nume⁵, posesor a numeroase bunuri

¹ Oliver Cromwell (1599—1658) conducător al revoluției engleze din 1648. După decapitarea regelui Carol I a devenit „protector“, instituind în Anglia un regim dictatorial.

² Jean Paul Marat (1743—1793) fizician și politician francez din vremea Revoluției, a promovat în articolele sale ideea terorii politice.

³ Termen cu care sînt denumiți țărani crescători de vite din pampasul argentinian.

⁴ Anul în care Adunarea argentiniană a adoptat imnul și steagul național, a suprimat Inchiziția și a eliberat fiii sclavilor.

⁵ Manuel Belgrano (1770—1820), general argentinian, creator al steagului național, membru al primei junte de guvernare a țării.

moștenite de la părinții săi; inimă curajoasă, inteligență dăruită cu generozitate de Dumnezeu și îmbogățită de studiu. Acesta e tânărul cu ochi negri și melancolici pe care-l cunosc cititorii noștri.

— Imediat după el mergeau Oliden, Riglos și Maisson, cu toții argentinieni.

În această ordine ajunseră în partea din Vale aflată între Reședință și faleza înaltă care duce spre Barracas, în strada Reconquista¹; se găseau, adică, vizavi de casa în care locuia ministrul Măiestății Sale britanice, cavalerul Mandeville.

În acel loc, Merlo se opri și le spuse:

— Pe aici trebuie să acosteze baleniera.

Privirile tuturor se adânciră în întuneric, căutînd pe fluviu ambarcațiunea salvatoare, în timp ce Merlo părea s-o caute pe uscat, căci privirea lui se îndrepta spre Barracas și nu spre apă, unde erau așintii ochii fugarilor.

— Nu e — spuse Merlo — nu-i aici. Trebuie să mai mergem.

Într-adevăr, grupul îl urmă; dar nu aveau mai mult de două minute de mers, cînd colonelul Lynch, care mergea în spatele lui Merlo, observă o formă masivă, nedeșlășită, la treizeci-patruzeci de *varas*², în aceeași direcție în care mergeau; chiar în clipa cînd se întorcea să le spună și tovarășilor lui, un „Stai, cinc-i?” întrerupse tăcerea acelor locuri singurate, aducînd brusc spaima în sufletele tuturor.

— Nu răspundeți; mă duc eu înainte să văd dacă disting cîți oameni sînt — spuse Merlo care, fără a aștepta răspuns, merse mai întîi cîțiva pași, apoi o luă brusc la fugă către faleză, scoțînd în același timp un fluierat ascuțit.

Un zgomot confuz și îngrozitor răspunse imediat acestui semnal, zgomotul unei tropotitoare șarje de cavalerie executate de cincizeci de călăreți, care în două clipe se năpustiră puhoi asupra nefericiților fugari.

¹ Nota editorului: Cititorul trebuie să țină cont că actuala stradă Defensa s-a numit o vreme strada Reconquista.

² Unitate de măsură argentiniană egală cu 83,5 cm.

Colonelul Lynch abia are timp să-și scoată din buzunar unul din pistoalele sale și, înainte de a-l putea descărca, e trântit la pământ de izbitura violentă a unui cal.

Maisson și Oliden apucă să tragă fiecare câte un foc de pistol, dar cad și ei asemenea colonelului Lynch.

Riglos pune vârful pumnalului în pieptul unui cal care-l împinge, însă se prăbușește și el sub izbitura de nestăvilit, cal și călăreț căzînd peste el. Acesta din urmă se ridică imediat, iar cuțitul său, înfigîndu-se în pieptul lui Riglos, face din nefericit prima victimă a acelei funeste nopți.

Lynch, Maisson, Oliden, căzuți la pământ, înșingerați și năuciți sub potcoavele cailor, se simt imediat apucați de pâr, simt cum lama cuțitelor caută gîtul fiecăruia, la îndemnul unui glas ascuțit și poruncitor ce blestemă, insultă și dă ordine. Nefericitii se răsucesc, se opintesc, strigă, își ridică mîinile ciopîrțite la gît, pentru a-l apăra!... Totul în zadar!... Cuțitul le mutilează mîinile, degetele cad, gîtul e deschis cu tăieturi mari, iar în gîlgîitul singelui, sufletele victimelor scapă, ducîndu-se spre Dumnezeu să-i ceară dreptatea cuvenită martiriului.

În timp ce asasinii descălecă și se înghesuie în jurul cadavrelor pentru a le prăda bijuteriile și banii, pe cînd nimeni nu se vede și nu se aude în întunecimea și vîlmășagul înspăimîntătoarei scene, la o sută de pași distanță, iată un mic grup de oameni care, asemenea unui singur trup elastic ce se întinde, ia în fiecare clipă alte forme, lungimi și proporții: este Eduardo, care se luptă cu patru dintre asasini.

În chiar clipa cînd se șarja asupra fugarilor, în același moment în care cădea colonelul Lynch, Eduardo, care mergea în urma lui, străbătu aproape dintr-un salt un spațiu de cincisprezece picioare în direcția falezelor. Îi fu de ajuns atît pentru a se pune pe aceeași linie cu flancul trupei de cavalerie și a evita izbitura; plan pe care imaginația lui iute îl concepu și-l execută în aceeași clipă, timp care îi fu de ajuns și să-și scoată sabia, să-și smulgă de la gît pelerina care-i atîrna și să și-o înfășoare pe brațul stîng.

Deși scăpase de izbitura cailor, nu evitase să fie văzut, în ciuda întunericului nopții care, din când în când, era mai puternic decât slaba lumină a stelelor. Coapsa unui călăreț îi lovește umărul stîng; acesta și încă unul își întorc caii cu iuteala gîndului și se năpustesc cu săbiile în mîini asupra lui Eduardo.

Acesta nu vede ci, am putea spune, ghicește acțiunea asasinilor și, făcînd un salt către ei, ajunge între cei doi cai, își apără capul cu brațul stîng înfășurat în perna formată din pelerină și-și înfige sabia pînă la mîner în pieptul omului din dreapta lui. Mort în aceeași clipă, acesta era încă pe cal cînd Eduardo se retrase încă zece pași, tot în direcția orașului.

În același moment, alți trei asasini se alătură celui ce tocmai simțea trupul tovarășului lui căzînd sub picioarele calului, toți patru năpustindu-se asupra lui Eduardo.

Acesta se abate iute în dreapta pentru a evita izbitura, dînd în același timp o lovitură cumplită ce rănește capul calului din flancul celor patru. Animalul se scutură, cade brusc peste ceilalți, iar călărețul, crezîndu-și calul rănit de moarte, sare de pe el pentru a evita căderea; ceilalți descalecă în același timp, urmînd pilda tovarășului lor, fără a-i ști cauza.

Eduardo își scoate atunci pelerina și se retrage încă zece-doisprezece pași. Prin minte îi trece o clipă ideea de a o lua la fugă; își dă seama că fuga n-ar face decât să-l obosească și să-l doboare, căci urmăritorii lui ar fi încălecat din nou și l-ar fi ajuns repede din urmă.

Accastă idee, iute ca fulgerul, nu-i ieșise încă din gînd, că asasinii se și năpustesc asupra lui, trei dintre ei cu săbii de cavalerie iar al patrulea înarmat cu un cuțit de măcelar. Liniștit, curajos, puternic și îndemînat, Eduardo îi înfruntă pe toți patru, parîndu-le primele lovituri și nelăsîndu-i, prin atacuri dintr-o parte, să formeze cercul pe care-l voiau. Cei trei cu săbii îl izbesc cu furie, îl țin la strîmtoare și-și țintesc toate loviturile spre capul lui; Eduardo îi oprește cu un dublu cerc, prin lovituri în primă și terță, făcînd să se lărgească

roata pe care-o formau, apoi cîştigă lungi distanțe către oraș, cucerind teren prin loviturile de atac și prin dubbele cercuri cu care se apără.

Asasinii sînt orbiți, se încrîncenează, nu pot înțelege cum un singur om le rezistă atît de mult; în vîrtejul de sînge și furie nu-și dau seama că se află deja la două sute de pași de tovarășii lor; că, în fiecare clipă, se împlinește tot mai bine intenția de la început a lui Eduardo de a-i abate, pentru a se pierde de ei în întunericul nopții.

Cu toate acestea, Eduardo simte că puterile îl părăsesc, că respirația îi devine mai grea. Adversarii lui nu sînt nici ei mai puțin obosiți și încearcă pentru ultima oară să-l înghesuie. Unul dintre ei îi ațîță pe ceilalți cu vorbele unui diavol, dar în clipa în care își îndreaptă loviturile spre Eduardo, acesta dă două atacuri în dreapta și în stînga cu toată lungimea brațului, amenințîndu-i pe toți, și trece ca un fulger de oțel prin mijlocul asasinilor, cîştigînd încă cîțiva pași către oraș.

Omul cu cuțitul îl pierduse, odată cu o parte a mîinii, sub tăișul sabiei lui Eduardo, iar unul dintre cei cu săbii începea să piardă din puteri odată cu sîngele ce-i curgea din belșug dintr-o rană adîncă la cap.

Totuși, cei patru îl hărțuiesc cu încăpăținare. Omul mutilat, într-un acces de furie și durere, se năpustește spre Eduardo și-i aruncă pe cap un *poncho* mare pe care-l ținea în mîna stîngă. Acesta din urmă, care nu ghicise intenția adversarului său, crede că-l atacă cu pumnalul în mînă și-l primește cu vîrfurile spadei, care-i străpunge inima. *Poncho*-ul ajunsese însă la țintă, acoperind capul și trupul lui Eduardo; totuși, spiritul nu i se tulbură; face un salt înapoi, cu mîna stîngă eliberată de pelerina pe care o aruncase la începutul luptei, apucă de *poncho* și începe să și-l scoată de pe cap, în timp ce cu dreapta descrie cercuri cu spada în toate direcțiile. Însă în clipa în care vederea i se eliberează de norul brusc și dens ce-o acoperea, vîrfurile unei săbii pătrunde de-a lungul coastelor stîngi, iar tăișul alteia îi deschide o rană adîncă în umărul drept.

— Barbarilor — spune Eduardo — nu veți reuși să duceți stăpînului vostru capul meu fără ca înainte să-mi fi făcut trupul bucăți.

Adunîndu-și puținele puteri ce-i rămîneau, parează în terță o estocadă lansată de adversarul cel mai apropiat; eliberat, atacă adînc, în cuartă, cu toată întinderea trupului; doi oameni cad dintr-o dată la pămînt: adversarul lui Eduardo cu pieptul străpuns, și Eduardo, care nu a avut putere să revină la poziția dinainte și cade fără a-și pierde, totuși, nici cunoștința și nici curajul.

Cei doi asasini care încă mai luptau se aruncă asupra lui.

— Încă mai trăiesc! — strigă Eduardo cu o voce nervoasă și sonoră, primul glas puternic care răsună acolo, întrerupînd tăcerea groaznicei scene; iar ecourile acestui glas se repetă la mare distanță de acel loc singuratic.

Eduardo își revine puțin, își reazemă cotul brațului drept în pîntecul cadavrului pe care-l are alături și luînd spada cu mîna stîngă, vrea încă să-și susțină inegala luptă.

Chiar în această stare, asasinii se apropie de el cu teamă. Unul din ei se apropie de picioarele lui Eduardo și-i dă o lovitură de sabie în coapsa stîngă, pe care nefericitul nu are nici timpul, nici poziția și nici forța s-o apere. Senzația loviturii îi dă puterea unui ultim efort pentru a se ridica de jos; dar în acel moment celălalt asasin îl ia de păr, îi lovește capul de pămînt și-i pune un genunchi pe piept.

— Gata, unionistule, ești prins! — îi spune și, întorcîndu-se către celălalt, care se agățase de picioarele lui Eduardo, îi cere cuțitul pentru a-i tăia beregata. Acesta i-l dă în aceeași clipă. Eduardo face încă eforturi pentru a se desprinde din mîinile care-l strîng, dar eforturile nu-l ajută, făcîndu-l doar să piardă prin rănii puținul sînge ce-i rămînea în vine.

Un hohot de ris crud, drăcesc, străfulgeră pe chipul banditului cînd înșfacă pumnalul pe care i-l dă tovarășul său. Ochii i se dilată, nările se umflă, gura se întredeschide și, apucînd cu mîna stîngă de părul lui Eduardo, aproape neînsu-

flețit, și aducându-i chipul față în față cu cerul, duce cuțitul la gâtul tînărului.

Daș, în clipa în care mîna se pregătea să tragă cuțitul pe beregată, se aude o lovitură iar asasinul cade cu fața în jos pe trupul celui ce era cît pe ce să-i devină victimă.

— O să-ți capeți și tu partea! — spuse vocea puternică și calmă a unui bărbat care, ca picat din cer, se îndreptă cu brațul ridicat către ultimul dintre asasini care, după cum s-a văzut, îi ținea picioarele lui Eduardo, căci, eh iar pe jumătate mort, se temea să se apropie de mîinile lui. Banditul se ridică în picioare, se retrase și o luă repede la fugă înspre fluviu.

Omul, ce părea trimis de Providență, nu-l urmări nici măcar un pas; se întoarse spre grupul de răniți și cadavre în mijlocul căruia se afla Eduardo.*

Numele acestuia fu rostit apoi de către necunoscut cu expresia întregii lui afecțiuni și a nesiguranței. Luă în brațe trupul asasinului care căzuse peste Eduardo, îl ridică, îl desprinse de el și, punînd un genunchi în pămînt, săltă trupul tînărului și-i așază capul la pieptul lui.

— Trăiește încă — spuse, după ce-i auzi respirația; luă în mîna lui mîna lui Eduardo și o apăsare ușoară îl făcu să-și dea seama că trăia și că îl recunoscuse.

Fără a ezita, înălță capul, își roti privirea cu îngrijorare; apoi se ridică, îl luă pe Eduardo de mijloc cu brațul stîng, și, săltîndu-l pe umăr, merse pînă la următoarea faleză, pe care se afla situată casa domnului Mandeville.

Mersul, sigur și ușor, arăta că locurile nu erau străine pasului său.

— Ah — exclamă deodată — abia dacă mai e jumătate de *cuadra* și... trebuie să mă odihnesc că... — și trupul lui Eduardo îi alunecă din brațe din cauza singelui ce-i mînjise pe amîndoi — Eduardo — îi spuse, punîndu-i buzele la ureche — Eduardo! Sînt eu, Daniel, prietenul, tovarășul, fratele tău, Daniel.

Rănitul își mișcă ușor capul și întredeschise ochii. Leșinul provocat de abundenta pierdere de sânge începea să treacă, iar briza răcoroasă a nopții îl însuflețea cît de cît.

— Fugi!... Salvează-te, Daniel! fură primele vorbe pe care le spuse.

Daniel îl îmbrățișă.

— Nu e vorba de mine, Eduardo, e vorba de... să vedem... ia trece-mi brațul tău stîng după gît; strînge cît de tare poți... da, ce dracu-i asta? Te-ai bătut oare cu stînga, de ți-a înțepenit pe spadă? Vai, bietul meu prieten, bandiții ți-or fi rănit dreapta! Și eu să nu fiu cu tine! .

În timp ce vorbea astfel, dorind să smulgă de pe buzele prietenului său vreun răspuns, vreun cuvînt care să-l facă să înțeleagă adevărata stare a puterilor lui, căci abia aștepta să afle cît de grave îi erau rănilile, Daniel îl săltă din nou pe Eduardo care, venindu-și în fire după primul leșin, apăsă cît putea mai puțin pe umerii eliberatorului său, și-l duse a doua oară în brațe, în aceeași direcție ca și mai înainte.

Mișcarea și briza îi redară rănitului un pic din viața pe care și-o pierduse odată cu sîngele; cu un accent plin de afecțiune, îi spuse:

— Gata, Daniel, sprijinit de brațul tău, cred că voi putea merge puțin.

— Nu-i nevoie — răspunse acesta, punîndu-l cu blîndețe pe pămînt. Am ajuns în locul unde doream să te conduc.

Eduardo rămase o clipă în picioare, dar coapsa lui, stîngă era tăiată aproape pînă la os, iar în această poziție, toți mușchii i se încordară și o durere foarte ascuțită îl făcu pe tînăr să cadă în genunchi...

— Îmi închipuiam eu că n-o să te poți ține pe picioare — spuse Daniel, prefăcîndu-și glasul pentru a suna cît mai natural, căci sîngele îi înghețase în vine, bănuind o clipă că rănilile lui Eduardo erau mortale. — Dar, din fericire — continuă — am ajuns aici, unde te pot lăsa în siguranță pînă voi căuta mijloacele de a te conduce în altă parte.

Spunînd acestea, îşi ridicase din nou prietenul, coborînd cu el, cu mari eforturi, în fundul unui şanţ adînc de patru-cinci picioare pe care începuseră să-l sape cu două zile înainte, la vreo douăzeci de picioare distanţă de zidul unei case, aflată în vârful falezei pe care tocmai o urcase Daniel cu greaua dar draga lui povară; casă ce nu era alta decît cea a ministrului Majestăţii Sale britanice, cavalerul Mandeville.

Daniel îşi aşeză prietenul în fundul şanţului, îl rezemă de unul din pereţi şi-l întrebă unde se simte rănit.

— Nu ştiu; dar aici, aici simt dureri groaznice — spuse Eduardo, luînd mîna lui Daniel şi ducînd-o la umărul drept şi la coapsa stîngă.

Daniel răsuflă atunci uşurat.

— Dacă-ai fi rănit doar acolo! — spuse — nu-i nimic, dragul meu Eduardo — strîngîndu-l în braţe cu toată emoţia celui scăpat cu noroc dintr-o dureroasă nesiguranţă, însă, sub apăsarea braţelor lui, Eduardo scoate un au! ascuţit şi dureros.

— Cred că mai sînt şi... da... sînt rănit aici — răspunse, ducînd mîna lui Daniel către coasta stîngă; dar mai ales coapsa, coapsa mă doare cumplit.

— Aşteaptă — spuse Daniel, scoţînd din buzunar batista cu care strînsese tare coapsa rănită. Asta, cel puţin — continu el — va putea opri întrucîtva hemoragia; acum, e rîndul centurii: aici simţi rana?

— Da.

— Atunci... uite şi cravata mea — şi strînsese tare cu ea pieptul prietenului său.

Zise şi făcu toate astea arătînd o încredere care începuse să-i lipsească din momentul în care aflase că mai era o rană şi în piept, care putea să-i fi atins ceva înăuntru. Mai spuse şi făcu aceste lucruri în întunericul nopţii, în fundul unui şanţ îngust şi umed. Şi, ca o ironie faţă de situaţia răscoli-toare în care se găseau cei doi tineri, căci şi Daniel era tînăr, sunetele unui pian ajunseră în acel moment la urechile lor;

domnul Mandeyville avea în seara aceea o mică petrecere acasă.

— A! — spuse Daniel, terminînd să-și panseze prietenul. Excelența sa engleză se distrează!

— În timp ce la porțile lui sînt asasinați cetățeni ai acestei țări — exclamă Eduardo.

— Tocmai de aceea se distrează. Un ministru englez nu poate fi un bun ministru englez decît în măsura în care reprezintă cu fidelitate Anglia; iar această nobilă doamnă dansează și cîntă în jurul morților, ca văduvele hotentote, cu singura diferență că ele o fac de durere iar dînsa de bucurie.

Eduardo zîmbi auzind această idee născută de o minte a cărei imaginație o cunoștea și o admira mult; și se pregătea să vorbească, cînd deodată Daniel îi duse mîna la buze.

— Aud zgomot — îi spuse la ureche, căuțînd pe dibuite spada.

Într-adevăr, nu greșise. Zgomotul a doi cai se auzea clar; iar după un minut ecoul unor voci omenești ajunse pînă la cei doi prieteni.

Pe măsură ce treceau clipele, totul devenea mai lămurit; în sfîrșit se auzi clar și dinstinct, glasul celor ce veneau discutînd.

— Ascultă — zise unul din ei, la vreo zece-doisprezece pași de șanț — hai să scăpărăm un foc, iar la lumina unui trabuc vom putea număra, că eu nu vreau să merg pînă la Boca, ci să mă întorc acasă.

— Atunci hai să coborîm — răspunse cel căruia i se vorbise. Doi bărbați descălecară, făcînd să răsune tecile de alamă ale săbiilor în timp ce puneau piciorul pe pămînt.

Fiecare din ei își luă calul de frîu și, îndreptîndu-se spre șanț, veniră să se așeze la patru pași de Daniel și Eduardo.

Unul din noii veniți își scoase unelte de fumat, aprinse iasca, apoi o țigare de foi, și-i spuse celui alt:

— Să văd, ia dă-mi hîrțiile una cîte una.

Celălalt își scoase pălăria, scoase din ea un sul de bancnote, și-i dădu una din ele tovarășului lui care, luînd-o cu

stînga, o apropiere de jarul țigării pe care o avea în gură, și, inspirînd cu putere, luminea bancnota cu reflexele jarului ațîțat de respirație.

— O sută — spuse cel ce dăduse bancnota, și a cărui față se alăturase de a celuiilalt pentru a vedea împreună cu el numărul.

— O sută — zise cel cu țigarea, scoțînd pe gură un nor gros de fum.

Același lucru ca și cu prima bancnotă se făcu cu încă treizeci de aceeași valoare, și după ce-și împărțiră fiecare cîte 1500 pesos, jumătate din cei 3000 pesos, cît făceau în total cele treizeci de bancnote de cîte 100 de pesos, cel ce lumina hîrțile spuse:

— Credeam că-i mai mult! Dacă-i tăiam beregata și celuiilalt, ne-am fi ales cu punga de aur.

— Și unde se duceau unioniștii ăia? La armata lui Lavalle¹, nu-i așa?

— Păi unde erau să se ducă? Cît despre mine, îmi pare rău că nu vor să meargă toți acolo, să găsim în fiecare noapte cîte așa ceva.

— Dar și dacă vine într-o zi Lavalle în țară și ne denunță cineva!

— Și ce? Sîntem aici din ordin, iar cînd om vedea că lucrurile ies rău, trecem de partea cealaltă, pînă atunci, eu trebuie să mă las ucis pentru Restaurator² și de aceea sînt om de încredere al comandantului.

— Încrede-te tu mult în el! Doar să ne simtă puțin lipsa și vedem noi, și tu și eu, ce-o să pățim!

— A! Păi nu ne-a trimis el în partea asta, iar pe Morales spre Retiro, pe Diego cu încă patru pe străzi, să-l căutăm pe cel care-a scăpat? Atunci, îi spunem mîine că am pierdut noaptea căutîndu-l, și n-o să ne zică nimic.

¹ Juan Lavalle, general argentinian (1797 — 1841) care a luptat împotriva lui Rosas dar a fost învins de acesta.

² Titlu dat dictatorului Rosas.

— Dar ce frică-i era lui Camilo cînd s-a dus să-i dea vestea comandantului! I-a spus că au sărit patru să-l apere pe unionist, dar nu cred că l-a crezut, căci îl știe de poltron.

— Da, dar ceilalți nu erau lași, și doar un singur om nu trebuia să le vină de hac. Cît despre mine, eu nu-i caut.

— Ce să-i cauți! Eu mă duc la Boca — spuse cel care adusese bancnotele în pălărie, ridicîndu-se și încălecînd liniștit pe cal, în timp ce celălalt continua să stea.

— Bine — spuse acesta — n-ai decît să te duci, eu o să-mi termin trabucul înainte să mă duc acasă; mîine vin să te iau de dimineață în zori, să mergem la cazarmă.

— Atunci, pe mîine! — spuse primul, răsucindu-și calul și luînd-o la trap pe drumul spre Boca.

Cîteva minute mai tîrziu, cel care rămăsese își băgă mîna în buzunar, scoase un obiect, pe care-l apropie de țigara din gură și-l admiră în lumina pe care o răspîndea jarul.

— E chiar de aur ceasul! — spuse. Pe ăsta nimeni nu m-a văzut cînd l-am scos. Iar banii pe care îi capăt pentru el, nu-i împart cu nimeni.

Se mai uita, cînd și cînd, la ceas, la lumina trabucului.

— Chiar merge! — spuse, punîndu-și-l la ureche — doar că eu nu știu... nu știu cum să citesc ora... — și luminează din nou prețioasa lui bijuterie... — ăsta e lucru de unioniști!... Ora pe care o știu eu, să fie vreo douăsprezece și...

— Și e ultima din viața ta, haimana! — spuse Daniel, lovindu-l în cap pe bandit, care căzu într-o clipă, fără a scoate un sunet; era aceeași lovitură pe care o dăduse în capul celui ce pusese cuțitul la gîtul lui Eduardo; lovitura produse același sunet dur și fără vibrații, provocat de un instrument din mîna lui Daniel, un obiect foarte mic, pe care încă nu-l cunoaștem, și care se pare că avea asupra capului omenesc același efect ca și o ghiulea de tun care l-ar lua de pe umeri, dat fiind că cei doi pe care i-am văzut căzînd nu scosese ră nici măcar un strigăt.

Daniel, care ieșise din șanț pentru a ajunge, aidoma unei umbre, lângă bandit, după ce-i dădu lovitura în cap, luă calul de frâu, îl duse pînă la șanț și, fără a-l lăsa, coborî și-și îmbrățișă prietenul.

— Curaj, curaj, Eduardo iubitule! ești liber... salvat... Providența îți trimite un cal, ceea ce era singurul lucru de care aveam mare nevoie!

— Da, mă simt un pic reînviat, dar va fi nevoie să mă sprijin... Nu mă pot ține pe picioare.

— Nu te forța — spuse Daniel, care îl săltă din nou pe Eduardo pe umăr, ridicîndu-l pe malul șanțului.

Imediat se ridică și el, și, cu efortări de nedescris, reuși să-l pună pe Eduardo pe calul neliniștit de mișcările ce se făceau alături de el. Apoi luă și spada prietenului său și, dintr-un salt, urcă pe crupă, își petrecu brațele pe lângă talia lui Eduardo; luă din mîinile lui slăbite frielele calului și-l mîină să urce imediat o faleză învecinată cu casa domnului Mandeville.

— Daniel, să nu mergem la mine acasă, am găsi-o închisă. Servitorul meu are poruncă să nu doarmă acolo în noaptea asta.

— Nu, sigur că nu; nu aveam ideea să te plimb prin strada Cabildo la orele astea, cînd douăzeci de străjeri ne-ar lumina trupurile, vopsite cu sînge în roșul cel mai federalist cu putință.¹

— Bine, dar nici la tine.

— Cu atît mai puțin la mine, Eduardo. Eu cred că n-am făcut niciodată nebunii în viața mea. Iar dacă te duc acasă la mine, ar însemna să fac una cît toate cele pe care nu le-am făcut.

— Atunci unde?

— Deocamdată, asta e secretul meu. Dar nu mai pune întrebări. Vorbește cît mai puțin.

¹ Roșul era culoarea partidului federalist, reprezentat de dictatorul Rosas, iar albul și albastrul culorile unioniștilor.

Daniel simțea capul lui Eduardo căutînd un loc să se sprijine și-i dădu, la pieptul lui, sprijinul de care avea mare nevoie, căci chiar în clipa aceea, o a doua amețală îi întunecă vederea și-l făcu să-și piardă firea. Din fericire însă, trecu repede.

Daniel strunea calul să meargă la pas. Ajunse în sfîrșit în strada Reconquista și o luă înspre Barracas; traversă străzile Brazilia și Patagonia și o luă la dreapta pe o stradă pavată, îngustă și mocirloasă, pe marginile căreia nu se afla nici o casă ci doar temelii de cărămidă sau ziduri joase ale caselor cu care se sfîrșește orașul către falezele din Barracas.

După șase sute de pași, străduța dădea spre înaintata și singuratica faleză Marco, a cărei pantă abruptă și poteci extrem de înguste inspiră teamă chiar și ziua celor care se duc la Barracas, și care preferă faleza pietruită Brown sau Balcarce, mai degrabă decît să coboare prin acea jumătate de prăpastie, mai ales dacă terenul e umed. La această faleză ajunse Daniel, chiar calitățile ei de rea și singuratică fiind pentru el, în acele momente, o garanție pentru care o prefera. În plus, cunoștea la perfecție potecile și cobori faleza, ducîndu-și cu îndemînare calul, fără nici o piedică.

Ajuns pe strada ce leagă Barracas de Boca, dădu colțul la dreapta și, luînd-o pe marginea drumului, ajunse în sfîrșit pe strada Lungă din Barracas, fără să fi întîlnit pe tot drumul măcar un singur om. Merse pe partea dreaptă a străzii, cît mai aproape de zidurile caselor și dădu pîteni calului să meargă la trap, ca și cum ar fi vrut să iasă mai repede din această stradă frecventată noaptea de patrule ale poliției.

După cîteva minute de mers, își opri calul, roti privirea și, convins că nu se vedea și nici nu se auzea nimic, struni animalul să meargă la pas și-i spuse lui Eduardo:

— Acum ești salvat, cît de curînd vei fi în siguranță și te vei vindeca.

— Unde? — întrebă Eduardo, cu glas deosebit de slăbit

— Aici! îi răspunse Daniel, urcînd cu calul poteca, spre o casă prin ale cărei ferestre, acoperite de jaluzele iar dincolo

de geamuri, în interior, de perdele dese de muselină albă, se ghiceau luminile din camere; spunînd acestea, legă calul de zăbrele și, trecînd brațul printre ele și jaluzele, ciocăni ușor în geam. Bineînțeles nu răspunse nimeni. Mai ciocăni o dată, și atunci, o voce de femeie întrebă cu o umbră de teamă:

— Cine e?

— Eu sînt, Amalia, eu, vărul tău.

— Daniel! — spusese aceeași voce, iar persoana din interior se apropie și mai mult de fereastră.

— Da, Daniel.

În aceeași clipă, fereastra se deschise, jaluzeaua se ridică și o femeie tînă, îmbrăcată în negru, se aplecă, atingînd zăbrelele cu mîna. Dar, văzînd doi bărbați pe un singur cal, se retrase, parcă surprinsă.

— Nu mă recunoști, Amalia? Ascultă: deschide imediat poarta dinspre stradă, dar nu trezi servitorii, deschide-o tu.

— Dar ce e, Daniel?

— Nu pierde nici o clipă, Amalia, deschide acum, cît nu e nimeni pe drum. E în joc viața mea, ba mai mult decît atît. Înțelege?

— Doamne, dumnezeule! — exclamă tînăra, care închise fereastra și se zori la ușa salonului, iar de acolo la poarta dinspre stradă pe care o deschise fără să-i pese dacă făcea sau nu zgomot: apoi ieșind în potecă, îi zise lui Daniel:

— Intră! — spunînd această vorbă cu accentul de sublimă spontaneitate pe care îl au numai femeile, în sufletul lor sensibil și sublim, atunci cînd realizează un act de curaj, rod totdeauna, la ele, nu al rațiunii ci al inspirației.

— Încă nu — spusese Daniel, care descălecaseră cu Eduardo, tinîndu-l de mijloc. Și astfel, fără a da drumul frîului, ajunse la poartă.

— Stai în locul meu, Amalia. Sprijină-l pe omul acesta, care nu poate merge singur.

Amalia, fără a ezita, îl apucă de braț pe Eduardo care, sprijinit de cadrul porții, făcea eforturi de nedescris pentru a-și mișca piciorul stîng, pe care-l simțea enorm de greu.

— Mulțumesc, domnișoară, mulțumesc! — spuse, cu un glas plin de emoție și blîndețe.

— Sînteți rănit?

— Puțin.

— Doamne, dumnezeule! — exclamă Amalia, care simți pe mîini umezeala sîngelui.

În timp ce schimbau aceste cuvinte, Daniel dusese calul în mijlocul drumului, și, punîndu-l pe direcția podului, cu frîul pe gît, îi arse o lovitură strașnică pe crupă cu sabia lui Eduardo pe care n-o lăsase nici o clipă din mînă. Calul nu așteptă al doilea îndemn și o luă la galop în acea direcție.

— Acum, înăuntru! — spuse Daniel venind lîngă poartă, săltîndu-l pe Eduardo de mijloc și ducîndu-l în *zagudn*, apoi închizînd poarta. În același fel îl duse în salon și-l așeză, în sfîrșit, pe o canapea pe omul pe care-l salvase și-l apăsase atît de bine în acea sîngeroasă noapte; pe omul încă plin de curaj moral și de spirit, al cărui trup totuși nu se putea ține pe picioare nici măcar o clipă.

CAPITOLUL II — PRIMELE ÎNGRIJIRI

Cînd Daniel îl așeză pe Eduardo pe canapea, Amalia, căci de acum o cunoaștem după nume pe tînăra verișoară a lui Daniel, trecu în fugă într-un mic cabinet ce se afla lîngă salon, despărțit de el printr-un perete de cristal, și luă de pe o masă de marmură neagră o mică lampă de alabastru la lumina căreia citea *Meditațiile* lui Lamartine cînd Daniel bătuse în geam; revenind în salon, puse lampa pe o masă rotundă de mahon, pe care se aflau cărți și vase cu flori.

În acele clipe, Amalia era deosebit de palidă, ca urmare a neașteptatelor emoții pe care le încerca; buclele părului castaniu deschis, date după ureche cu câteva clipe mai înainte, nu-l împiedicau pe Eduardo să descopere, la o femeie de douăzeci de ani, o fizionomie încântătoare, o frunte frumoasă și maiestuoasă, ochi căprui plini de expresivitate și afecțiune, și o siluetă frumoasă. S-ar fi părut că-și alesese îmbrăcămintea neagră pentru a scoate în evidență albeața strălucitoare a sînului și umerilor, dar pînza modestă a costumului îl vădea a fi de doliu.

Daniel se apropie de masă în timp ce Amalia așeza lampa și, luînd mîinile mici, de crin, ale frumoasei lui verișoare, îi spuse:

— Amalia, în puținele dăți cînd ne-am văzut, ți-am vorbit mereu de un tînăr de care mă leagă cea mai strînsă și frățească prietenie. Acest tînăr, Eduardo, este omul pe care l-ai primit acum în casă, e acolo, grav rănit. Rănile lui sînt însă „oficiale”, sînt opera lui Rosas, și este nevoie să fie vindecat, ascuns și salvat.

— Dar ce pot face eu, Daniel? îl întrebă Amalia, mișcată, îndreptîndu-și privirea spre canapeaua pe care era întins Eduardo, a-cărui paloare părea de cadavru, contrastînd cu ochii negri strălucitori de agat și cu barba și părul de aceeași culoare.

— Ai de făcut un singur lucru, Amalia. Te îndoiești oare că te-am iubit dintotdeauna ca un frate?

— O, nu, Daniel, niciodată nu m-am îndoit.

— Bine — spuse tînărul, punîndu-și buzele pe fruntea verișoarei lui. Atunci nu ai de făcut decît să mi te supui cu totul în noaptea asta; mîine vei redeveni, ca întotdeauna, stăpîna casei tale și a mea.

— Hotărăște; poruncește ce vrei. Eu și așa; acum, nu mai pot gîndi în nici un fel — spuse Amalia, at cărei chip își recăpătă îmbujorarea naturală.

— Prima poruncă e să aduci chiar tu, fără să trezești deocamdată nici un servitor, un pahar de vin îndulcit cu zahăr.

Amalia nu așteptă să audă ultimele silabe și alergă înspre camerele interioare.

Atunci Daniel se apropie de Eduardo, căruia cele câteva momente de odihnă de care profitase începuseră să-i redea forță în plămînii copleșiți pînă atunci de durere și oboseală, și-i spuse:

— Ea este verișoara mea, frumoasa văduvă, tucumana cu suflet poetic despre care ți-am vorbit de atîtea ori și care, de cînd a venit de la Tucumán¹, acum patru luni, trăiește singură în această vilă. Cred că, dacă ospitalitatea nu e pe măsura dorințelor tale, nu la fel se întîmplă și cu persoana.

Eduardo zîmbi, apoi imediat chipul îi reveni la gravitatea obișnuită și exclamă:

— Dar e un procedeu crud! Am să compromit situația acestei ființe!

— Situația ei?

— Da, situația ei... Politica lui Rosas are tot atîția agenți cîți oameni s-au îmbolnăvit de frică. Bărbați, femei, stăpîni și servitori, toți își caută siguranța prin denunțuri. Mîine Rosas va ști unde sînt, iar soarta acestei tinere se va confunda cu a mea.

— Asta mai vedem noi! — spuse Daniel, aranjînd părul în dezordine al lui Eduardo. Printre dificultăți mă simt în elementul meu. Și dacă, în loc să-mi fi scris, mi-ai fi vorbit în seara asta despre fuga ta, mă prind o sută la unu că n-ai fi avut pe trup nici o zgîrietură.

— Dar tu, cum ai aflat locul meu de îmbarcare?

— Asta rămîne pentru mai tîrziu — răspunse Daniel zîbind.

În acea clipă intră Amalia, aducînd pe un platou de porțelan o cupă de cristal cu vin de Bordeaux îndulcit.

¹ Provincie în nord-vestul Argentinei.

— O, frumoasa mea verișoară! spuse Daniel. Zei ar fi concediat-o pe Hebe și te-ar fi preferat pe tine să le servești vinul, dacă te-ar fi văzut cum te văd eu acum. Ia, Eduardo. Un pic de vin te va întrema pînă vine doctorul.

Pe cînd Daniel sălta capul prietenului său și-i dădea să bea vinul îndulcit, Amalia avu timp să-l privească atent pentru prima oară pe Eduardo, căruia paloarea și expresia chinută a chipului îi dădeau un nu știu ce emoționant, bărbătesc și nobil; și, în același timp, să observe că, atît Eduardo cît și Daniel se înfățișau într-un chip cum nu-și închipuiseră vreodată; doi oameni complet acoperiți de noroi și sînge.

— Acum — spuse Daniel, luînd tava din mîinile Amaliei — bătrînul Pedro e acasă?

— Da.

— Atunci du-te în camera lui, trezește-l și spune-i să vină.

Amalia se pregătea să deschidă ușa salonului pentru a ieși, cînd Daniel îi spuse:

— Stai puțin, Amalia: hai să facem mai multe lucruri deodată, să cîștigăm timp. Unde ai hîrtie și cerneală?

— În cabinetul de acolo — răspundea Amalia, arătînd camera alăturată salonului.

— Atunci, du-te și trezește-l pe Pedro.

Daniel trecu în cabinet, luă dintr-un colț o lampă, trecu în altă cameră, care era alcovul verișoarei sale, iar de acolo într-o mică și foarte frumoasă nișă, unde puse stăpînire pe măsuta de toaletă, pătînd porțelanurile și cristalele cu sîngele și noroiul de pe mîini.

— Oh! exclamă, privindu-se în oglinda toaletei, în timp ce-și spăla mîinile. Dacă m-ar vedea Florencia așa, ar crede că am scăpat din iad, și, cum știe ea să fugă cînd vreau să-i fur cîte o sărutare, ar lua-o la goană pînă în pampas! Bine — continuă, ștergîndu-și mîinile pe o bogată țesătură de Tucumán. Uite și sticla cu vinul din care a băut Eduardo; o să

— Toate acestea le vei face însă pe ascuns.

— Bine, domnule.

— Încă ceva. Ți-am dat o scrisoare pentru doctorul Alcorta. În drum s-ar putea să ți se întâmple cine mai știe câte. Mai degrabă te lași ucis decît să ți se smulgă această scrisoare.

— Bine, domnule.

— Deocamdată atît. E unu fără un sfert — spuse Daniel, uitîndu-se la un ceas aflat pe consola căminului. Pînă la unu și jumătate te poți întoarce cu doctorul Alcorta.

Soldatul făcu același gest ca înainte, apoi plecă. După cîteva clipe auziră din salon galopul iute al unui cal ale cărui potcoave răsunau pe singuratica stradă Lungă.

Daniel îi făcu semn verișoarei lui să treacă în cabinetul alăturat și, după ce-i recomandă lui Eduardo să nu facă pe cît posibil nici o mișcare pînă vine doctorul, îi spuse:

— Acum știi care mi-a fost alegerea. Pe cine altul aș fi putut chema în care să avem mai multă încredere?

— Dar, Dumnezeule, să-l compromitem pe doctorul Alcorta! exclamă Eduardo. Daniel în noaptea asta te-ai străduit să amesteci cu nenorocirea mea soarta frumuseții și a inteligenței. Prea puțin valorează viața mea pe lumea asta pentru ca de dragul ei să se expună o femeie ca verișoara ta și un om ca doctorul nostru.

— În noaptea asta ești sublim, dragă Eduardo! Sîngel, ți s-a scurs prin răni, iar gravitatea și neîncrederile au pus stăpînire pe tine. Alcorta nu va fi compromis și nici verișoara mea; și chiar dacă n-ar fi așa, în ziua de azi ducem cu toții aceeași luptă, în care cei buni îi ajută pe cei buni, iar ticăloșii se ajută între ei. Societatea din țara noastră a început să se împartă în asasini și victime, și e nevoie ca aceia care ne vrem să fim asasini, dacă nu-i putem pedepsi, să ne resemnăm cu rolul de victime.

— Dar Alcorta nu s-a compromis, și totuși, aducîndu-l aici, îl poți compromite în mod grav.

— Eduardo, nu gîndeşti corect. Ascultă-mă: tu, eu, fiecare tînăr prieten al nostru, fiecare om din generaţia căreia îi aparţinem şi care a învăţat la Universitatea din Buenos Aires este un motiv viu, însufleţit, elocvent, pentru a-l compromite pe doctorul Alcorta. Noi sîntem ideile lui în acţiune. Sîntem reproducerea, multiplicată, a virtuţilor sale cetăţeneşti, a conştiinţei lui umaniste, a gîndirii lui filosofice. De la catedră, el a aprins în inimile noastre entuziasmul pentru tot ce este măreţ, pentru bine, pentru libertate, pentru dreptate. Prietenii noştri, care sînt acum cu Lavallo, care şi-au aruncat mînuşile albe pentru a lua spada, toţi sînt doctorul Alcorta. Frías este doctorul Alcorta în armată, Alberti, Gutierrez, Irigoyen, sînt doctorul Alcorta în presa din Montevideo. Chiar şi tu, care zaci aici într-un lac de sînge, care ţi-ai expus viaţa pentru a fugi din ţara ta mai degrabă decît să înduri tirania ce-o asupreşte, tu nu eşti altceva, Eduardo, decît personificarea ideilor profesorului nostru de filosofie şi... dar uite ce de prostii spun! — exclamă Daniel, văzînd două lacrimi mari ce alunecau pe chipul cadaveric al lui Eduardo — Haide, haide, să nu mai vorbim despre asta. Lasă-mă să-mi văd de treabă de unul singur, că, dacă ne ia dracul, ne va lua pe toţi. Şi, pe legea mea, scumpul meu Eduardo, că nu ne va fi mai rău în iad decît în Buenos Aires. Mai odihneşte-te, pînă vorbesc eu cîte ceva cu Amalia.

Spunînd acestea, se duse spre cabinet, clipind repede pentru a opri cu pleoapele o lacrimă care, văzîndu-le pe ale prietenului său, se iscase din sensibilitatea deosebită a acestui tînăr, pe care mai tîrziu îl vom înfăţişa mai îndeaproape cititorilor noştri.

— Daniel — îi spuse, văzîndu-l intrînd în cabinet, Amalia, stînd în picioare, cu mîna-i de alabastru sprijinită pe masa de marmură neagră — nu ştiu ce să fac; tu şi prietenul tău sînteţi plini de sînge, trebuie să vă schimbaţi iar eu n-am decît veşminte de-ale mele.

— Care ne-ar veni de minune, dacă ne-ai da şi un pic din frumuseţea care-ţi prisoseşte, dulcea mea verişoară.

Nu te necăji, nu peste mult timp vom avea haine, vom avea de toate. Deocamdată vino încoace.

Și, ducându-și verișoara pe o mică sofa de damasc roșu deschis, se așază lângă ea și continuă:

— Spune-mi, Amalia, în care dintre servitori ai deplină încredere?

— Pedro, Teresa, o servitoare pe care am adus-o de la Tucumán, și mica Luisa.

— Ceilalți care sînt?

— Vizitiul, bucătarul, și doi negri bătrîni care îngrijesc de vilă.

— Vizitiul și bucătarul sînt albi?

— Da.

— Atunci, mîine, cînd se trezesc, va trebui să-i concediez, pe negri că sînt negri și pe albi că sînt albi.

— Dar, crezi?...

— Dacă nu cred, bănuiesc. Ascultă, Amalia: servitorii trebuie că te iubesc mult, căci ești bună, bogată și generoasă. Dar, în starea în care se găsește acum poporul nostru, dintr-o poruncă, dintr-un strigăt, dintr-un moment de supărare, poți să-ți faci dintr-un servitor un puternic dușman de moarte. Li s-a deschis ușa delațiunii și, pe simpla bază a afirmațiilor unui netrebnic, averea și viața unei întregi familii trec sub blestemul celor din *Mazorca*. Venetia Consiliului celor zece ar fi compătimit situația de acum a țării noastre. În clasele de jos nu există decît o excepție, mulatrii: negrii au devenit trufași, albi s-au prostituat, însă mulatrii, avînd tendința oricărei rase amestecate de a se emancipa și a-și cîștiga o demnitate proprie, sînt aproape toți dușmani ai lui Rosas căci știu că unioniștii sînt oameni de seamă și cultivați, pe care ei îi iau mereu de exemplu.

— Bine, îi concediez mîine.

— E nevoie, pentru siguranța lui Eduardo, a mea, ba chiar și a ta. Nu se poate să regreți ospitalitatea pe care ai acordat-o unui nefericit și...

— O, nu, Daniel, să nu-mi vorbești despre asta! Casa, averea, totul îți stă la dispoziție, ție și prietenului tău.

— Nu se poate să regreti, spuneam, și totuși trebuie, prin toate mijloacele, ca virtutea, abnegația ta să nu le ofere asupritorilor noștri arme împotriva ta. Te vei despăgubi repede de sacrificiul pe care-l faci lipsindu-te de servitori. Apoi, Eduardo nu va rămâne la tine decât câteva zile, câte va spune medicul că e nevoie; cel mult două sau trei.

— Atât de repede? O, imposibil! Poate că rănilor lui sînt grave, iar să-l scoți din pat înseamnă să-l ucizi. Eu sînt liberă; trăiesc complet izolată, căci așa mi-e felul; rar primesc vizite de la puținele mele prietene, iar în camerele din aripa stîngă putem aranja o locuință comodă pentru Eduardo, complet separată de a mea.

— Mulțumesc, mulțumesc, Amalia. Știam eu bine că-ți curge în vine sîngele generos al mamei. Dar poate că n-ar fi bine ca Eduardo să rămînă aici. Asta depinde de multe lucruri pe care le voi afla mîine. Acum trebuie să mergem să pregătim patul în care să-l culcăm, după primele îngrijiri.

— Da... pe aici! Vino — și, luînd o luminare, trecu cu Daniel în alcov și de acolo în camera de toaletă.

Însă, înainte de a urma pașii și gîndurile Amaliei, să aruncăm o privire asupra acestor din urmă două camere.

Alcovul era în întregime tapisat cu hîrtie catifelată, ornamentată cu trese aurii pe fond alb, ce înfățișau raze de lumină printre norii ușor albastrii. Cele două ferestre ce dădeau spre curtea interioară a casei erau acoperite de o dublă perdea, de batist spre partea interioară, și de satin albastru, pînă la pămînt, spre geamuri, agățate de cornize de metal auriu, prin care treceau șireturi ce le puteau deschide și închide foarte repede. Podeaua era acoperită cu un covor italian, a cărui țesătură, verde și albă, era atât de groasă încît piciorul părea să se afunde în vată cînd îl călca. Un pat dublu, de mahon sculptat, lat de patru picioare și înalt de două, se vedea la marginea dormitorului ce dădea spre camera de toaletă, acoperit cu o cuvertură de satin de culoarea zambilei,

pe a cărui strălucitoare mătase cădeau bogatele dantele albe ale unui cearceaf de chembrică. O coroniță de fildeș, cu incrustații de sedef ce înfățișau frunze de iasomic, era agățată de tavan cu un lanț subțire de metal argintat, iar din coroniță coborau valurile unei perdele de voal de India, tivită cu fir de argint, atât de ușoară și vaporosă încât părea o ceață subțire, adusă la strălucire de o rază de soare. Între pat și perete se afla o măsuță pătrată, acoperită cu catifea verde, pe care se vedeau câteva cărți, un crucifix de abanos încrustat în aur, o cutiuță muzicală, o minunată cupă de cristal, o cutie de santal în formă de scoică, având înăuntru câteva bucățele de vată îmbibate cu apă de colonie, și o lampă de alabastru acoperită de un abajur de mătase verde. De cealaltă parte a patului se afla o canapea acoperită cu catifea albastră, iar în fața patului era așternut pe jos un covor de blană de iepure, albă ca o hermină, având dulceața mătăsii. La picioarele patului se vedea un fotoliu mare, tapizat cu aceeași catifea ca și sofa. Apoi, un birou cu incrustații de argint; și, în cele două colțuri ale camerei dinspre cabinetul aflat lângă salon, apăreau două lustre de alabastru în formă de ruguri, în care se țineau lumânările ce luminau acel mic și singuratic templu al frumuseții. În sfârșit, pe o masă din lemn de portocal, abia de două picioare în diametru, aflată la unul din capetele canapelei, se găsea, pe o tavă de porțelan indian, un serviciu de ceai de două persoane, tot de porțelan aurit. Alte obiecte, cele mai scumpe, completau zestrea acestei camere; o pereche de pantofiori de piele de căprioară, de culoare închisă, tiviti cu mătase albă, având doar șase țoli în lungime și fiind pe aceeași măsură de strâmți; erau papucii de dormitor ai Amaliei, aflați pe blana albă de lângă pat.

Camera de toaletă era tapisată în același fel ca și alcovul și acoperită pe jos cu verde. Două dulapuri mari de mahon, cu oglinzi în uși, se vedeau de o parte și de alta a splendidei mese de toaletă, de pe care cu câteva clipe înainte Daniel deranjase porțelanurile și cristalele. În fața mesei se afla

un cămin de fier forjat, împodobit cu o consolă de marmură albă complet netedă și, lângă el, o cadă de baie din aceeași marmură, unde apa ajungea prin țevi ce treceau prin spatele tapetului. Un fotoliu de bambus și două taburete tapisate cu damasc alb, cu ciucuri aurii se găseau, unul în fața căzii iar celelalte două, în fața oglinzilor de la dulapuri; o mică sofa elastică și tapisată la fel ca și taburetele era așezată într-un colț al cămăruței. Două vase mari de porțelan franțuzesc, având în fiecare buchete de flori se aflau pe două măsuțe de nuc. Și, pe cele patru stative de colț, din mahon, străluceau opt afumătoare de aur cizelat, lucrătură peruană de un gust și o factură admirabilă. Șase magnifice tablouri cu peisaje și patru sticleți aflați în colivii de alamă aurite completeau camera de toaletă a Amaliei, în care lumina zilci pătrundea prin geamurile de cristal ale unei ferestre mari ce dădea într-o grădiniță a curții interioare principale, fiind moderată de perdele duble, din crepon albastru deschis și batist. Lângă unul din dulapuri se afla o ușă către o cameră mică, unde dormea Luisa, tinăra pe care Amalia o făcuse camerista ei.

Acum, s-o urmărim cum intră în camera Luisei, care dormea blând și liniștit și ia de pe o masă o cheie, cu care deschide ușa acestei camere ce dă spre curtea interioară. Traversînd-o împreună cu Daniel, ajunge în partea opusă camerelor ei, și, deschizînd fără cel mai mic zgomot o ușă către un coridor, intră, tot cu lumînarea în mînă și cu Daniel lângă ea, într-o cameră mobilată.

— Aici a stat un neam al soțului meu, care a venit de la Tucumán și a plecat înapoi acum trei zile. Camera asta are tot ce-i trebuie lui Eduardo.

Spunînd acestea, Amalia deschise un dulap, scoase lenjerie de pat și desfăcu ea însăși pernele, aranjînd totul în cameră, în timp ce Daniel examina cu atenție o cameră alăturată și sufrageria care îi urma, a cărei ușă spre *zaguan* se afla în fața celei a salonului prin care, cu o oră înainte, intrase el ducîndu-l în brațe pe Eduardo.

— Unde dă fereastra asta? — o întrebă pe verișoara lui, arătându-i un geam din camera ce urma s-o ocupe Eduardo.

— În coridorul prin care se intră din stradă spre casă, prin poarta mare. Știi că toată clădirea e împărțită, pînă în margine, de un grilaj de fier, cînd acesta e închis, servitorii pot intra și ieși pe poarta mare fără a mai trece prin interiorul casei. Pe acolo a ieșit Pedro.

— Da, îmi amintesc, dar... n-auzi un zgomot?

— Da... sînt...

— Sînt cai în galop...

Și inima Amaliei începu să se zbată cu putere în piept.

— Poate că... s-au oprit la poarta mare — spuse brusc Daniel, luînd lumînarea în camera alăturată, revenind iute ca fulgerul și deschizînd un oblon al ferestrei ce dădea în culoarul vilei.

— Cine-o fi, Doamne! — exclamă Amalia, palidă și frumoasă ca un crin de seară.

— Ei sînt — spune Daniel, care-și lipise fața de geamurile ferestrei.

— Cine?

— Alcorta și Pedro... Oh! Bunul, nobilul, generosul Alcorta! — și fugi să aducă lumînarea pe care o ascunsese.

— Într-adevăr, erau bătrînul veteran și înțeleptul profesor de filosofie, medic și chirurg în același timp. Pedro îl lăsă să intre pe poartă, duse caii în grajd și apoi îl conduse, prin poarta grilajului de fier, a cărei cheie o avea.

— Mulțumesc, domnule, — spuse Daniel, ieșind în timpinarea doctorului Alcorta pînă în mijlocul curții interioare, și strîngîndu-i mîna cu putere.

— Hai să-l vedem pe Belgrano, prietene — spuse Alcorta, grăbindu-se să scurteze mulțumirile lui Daniel.

— O clipă — spuse acesta, conducîndu-l de mînă la camera unde era Amalia, în timp ce bătrînul Pedro îi urma cu o lădiță de palisandru sub braț. Ați adus, domnule, tot ce credeți că trebuie pentru primele îngrijiri, după cum v-am rugat în scrisoare?

— Cred că da — răspunse Alcorta, făcînd o reverență Amaliei — nu voi avea nevoie decît de bandaje.

Daniel privi spre Amalia iar aceasta plecă iute spre camerele ei.

— Aceasta este camera pe care o va ocupa Eduardo. Credeți că trebuie să-l aducem aici înainte să-l examinați?

— E necesar — răspunse Alcorta, luînd lădița cu instrumente din mîinile lui Pedro și punînd-o pe o masă.

— Pedro — spuse Daniel — așteaptă în curte, sau mai bine, du-te s-o înveți pe Amalia cum se taie bandajele pentru răni: dumneata trebuie să știi asta la perfecție. Acum, domnule, să vă spun ceea ce nu v-am spus în scrisoare: rănilor lui Eduardo sînt „oficiale“.

Un zîmbet trist trecu peste chipul nobil, palid și melancolic al lui Alcorta, om abia de treizeci și opt de ani.

— Crezi oare că n-am înțeles? — răspunse, și un nor de tristețe îi împinzi ușor figura... Hai să-l vedem pe Belgrano, Daniel — spuse, după cîteva clipe de tăcere.

Și Daniel traversă împreună cu el curtea și intră în salon prin ușa ce dădea în *zaguan*.

În clipa aceea, Eduardo părea să fi adormit, deși nu somnul ci epuizarea puterilor îi închidea pleoapele.

La zgomotul făcut de cei ce intrau, Eduardo întoarse cu o sfortare capul și, văzîndu-l pe Alcorta în picioare, lîngă canapea, încercă din greu să se ridice.

— Stai liniștit, Belgrano — spuse Alcorta cu un glas emoționant și plin de blîndețe — stai liniștit, aici nu e decît medicul.

Așezîndu-se pe marginea canapelei, examinează cîteva clipe pulsul lui Eduardo.

— Bine — spuse apoi — hai să-l ducem în camera lui.

În acel moment, intrau în salon dinspre cabinet Amalia și Pedro. Tînașa avea în mîini mai multe bandaje dintr-o țesătură de in încă nefolosită, pe care o tăiașe după indicațiile veteranului.

— Vi se par bune la lățime, doctore? — întreabă Amalia:

— Da, doamnă. Voi mai avea nevoie de un lighean cu apă rece și de un burete.

— E totul în cameră..

— Atît, doamnă — spuse, luînd bandajele din mînile Amaliei ai cărei ochi văzură în privirea lui Eduardo expresia recunoștinței pentru amabilele ei îngrijiri.

Imediat, Alcorta și Daniel îl puseră pe Eduardo într-un fotoliu și, ajutați de Pedro, îl duseră în camera ce-i fusese destinată, în timp ce Amalia rămase în picioare în salon, fără a îndrăzni să-i urmeze.

Palidă, frumoasă, copleșită de emoțiile ce-i invadaseră spiritul în acea noapte ea se aruncă într-un fotoliu și începu să-și pieptene, cu mînile-i mici, buclele de pe tîmple, ca și cum ar fi vrut ca astfel să-și desprindă mintea de mulțimea ideilor care semănaseră confuzia în gîndul ei. Ospitalitate, primejdii, sînge, abnegație, muncă, milă, admirație, toate îi trecuseră prin suflet pe parcursul unei ore; era prea mult pentru o ființă care nu avusese niciodată în viață impresii atît de violente și neprevăzute, dar căreia natura îi dăduse o sensibilitate deosebită și o imaginație poetică impresionabilă, asupra căreia emoțiile și evenimentele vieții puteau exercita, doar într-un minut, aceeași influență ca într-un an asupra altor temperamente.

În timp ce ea începea să-și dea seama de toate cîte-i treceau prin gînd, să trecem în camera lui Eduardo.

Dezbrăcat cu mare trudă, căci sîngele-i lipise hainele de trup, Alcorta putea în sfîrșit să-i cerceteze rănile.

— Nu-i nimic — spuse, după ce o examină pe cea din coasta stîngă — spada a alunecat pe lîngă coastă fără să atingă pieptul.

— Nici asta nu-i gravă — continuă, după cercetarea celei de la umărul drept — arma era ascuțită și n-a distrus țesutul. Să vedem coapsa — urmă.

La prima privire asupra rănii, de zece degete lungime, expresia dezgustului se întipări pe elocventa fizionomie a

doctorului Alcorta. Cel puțin cinci minute, el examină cu cea mai mare atenție mușchii rupți din interiorul răni, care mergea de-a lungul coapsei.

— E o lovitură groaznică! — exclamă. Dar nici un vas n-a fost atins. E numai mult țesut distrus. •

Imediat spală el însuși rănilă, aplicându-le tratamentul care se cheamă de prim ajutor, fără a se folosi de alifia de ceară și nici de firele pe care le adusese în cutia cu instrumente, ci doar de bandaje.

În clipa aceea se auziră cai oprind în fața porții și atenția tuturor, cu excepția lui Alcorta, ce continua imperturbabil să bandajeze umărul lui Eduardo, rămase suspendată.

— I-ai dat scrisoarea chiar lui? — îl întrebă Daniel pe Pedro.

— Da, domnule, chiar lui.

— Atunci du-te să vezi. Nu poate fi altul decât servitorul meu.

După câteva clipe Pedro reveni însoțit de un tânăr de optsprezece-douăzeci de ani, alb, cu părul și ochii negri, cu un chip inteligent și șmecheresc, care, în ciuda cizmelor și a cravatei negre, lăsa nevinovat să se vadă în el un legitim fiu al pământului; era, adică, un perfect mic *gaúcho*, doar că nu avea *chiripá*¹ și ȋțari.

— Ai adus totul, Fermín? — îl întrebă Daniel.

— Nu cred că lipsește nimic, domnule — răspunse acesta, punînd pe un scaun un maldăr mare de veșminte.

Daniel se grăbi să scoată din grămadă lenjeria de care avea nevoie Eduardo și să-l îmbrace, căci în momentul acela doctorul Alcorta termina primul său tratament. Imediat, cei doi îl ȋntinseră pe Eduardo pe pat.

Daniel trecu în camera alăturată cu Pedro și Fermín și, în câteva minute, se spală și se schimbă din cap pînă în picioare cu hainele aduse, dîndu-i în același timp lui Pedro

¹ Un fel de șort, purtat de gaúchos, în formă de pantaloni.

dispoziții despre ce avea de făcut, cu ceilalți servitori, cu curățatul singelui din salon, cu arderea veșmintelor însingurate și toate celelalte.

Între timp, Eduardo îi povestea în puține cuvinte lui Alcorta întâmplările din urmă cu trei ore, iar Alcorta, cu capul în mâini, rezemat cu cotul pe pernă, asculta îngrozitoare povestire ce-i prevestea începutul unei epoci de singe și crime, care avea să aducă doliu și spaimă nefericitului oraș Buenos Aires.

— Și dumneata crezi că acest Merlo nu-ți cunoaște numele? — îl întrebă pe Eduardo.

— Nu știu dacă vreunul dintre tovarășii mei m-a strigat pe nume de față cu el; nu-mi amintesc. Dar dacă nu e așa, n-are cum să-l știe, că Oliden a fost singurul care s-a înțeles cu el.

— Asta mă neliniștea oarecum — spuse Daniel, care tocmai auzise vorbele lui Eduardo — dar vom clarifica totul mâine.

— E nevoie de multă prudență, prieteni — spuse Alcorta — și mai cu seamă, nici cea mai mică încredere în servitori. Acestei întâmplări îi pot urma multe altele.

— Nu va urma nimic, domnule. Doar Dumnezeu m-a putut aduce la locul unde Eduardo era să-și piardă viața, iar Dumnezeu nu face lucrurile pe jumătate. Își va desăvârși opera într-un mod la fel de fericit pe cât a început-o.

— Da, să credem în Dumnezeu și în viitor! — spuse Alcorta trecând privirea de la Eduardo Belgrano la Daniel Bello, doi dintre cei mai iubiți discipoli ai săi de filosofie, din urmă cu trei ani, și în care vedea în acel moment rodind fructele virtuții și abnegației pe care le semănaseră în sufletele lor lecțiile sale.

— Belgrano trebuie să se odihnească — continuă — În prima zi va resimți o febră, naturală în astfel de cazuri. Voi reveni mâine la prânz — spuse, trecând mâna peste fruntea lui Eduardo așa cum ar fi putut-o face un tată cu fiul său, luând și strângându-i mâna stângă.

După aceea, ieși în curte însoțit de Daniel.

— Credeți, domnule, că viața lui Eduardo nu e în primejdie?

— În nici o primejdie, însă vindecarea poate fi de durată.

Și, schimbînd aceste cuvinte, ajunseră în salon, unde Alcorta își lăsase pălăria.

Amalia se afla în același fotoliu în care am lăsat-o noi, cu capul sprijinit în mîna mică, ale cărei degete trandafirii se pierdeau între pletele de un castaniu deschis.

— Domnule, doamna este o verișoară primară a mea, Amalia Saenz de Ollabarieta.

— Într-adevăr — spuse Alcorta după ce schimbă niște complimente cu Amalia și se așază alături de ea — în fiziologia amîndurora sînt multe trăsături ale familiei și cred că nu greșesc dacă sînt sigur că între voi există și o mare afinitate sufletească întrucît văd, doamnă, că suferiți văzînd că se suferă. Tocmai această emotivitate a sufletului, această tendință spre compasiune se află în mod cu totul deosebit la Daniel.

Amalia roși fără a lămuri cauza, și nu răspunse decît prin vorbe întretăiate.

Daniel profită de momentul în care ea primea de la Alcorta instrucțiunile de igienă privindu-l pe bolnav, pentru a ajunge dintr-un singur pas la camera acestuia din urmă.

— Eduardo, eu trebuie să plec, îl voi însoți pe Alcorta. Pedro va rămîne chiar în această cameră, dacă ai nevoie de ceva. N-am să pot reveni pînă mîine seară. E neapărat necesar să fiu în oraș toată ziua, dar îmi voi trimite servitorul să aștepte vești despre tine. Îmi dai voie să-i poruncesc servitorului tău tot ce voi crede eu că e necesar?

— Tot ce dorești, Daniel, doar să nu mai amesteci pe nimeni în nenorocirea mea.

— Iarăși? Tu ești mai deștept decît mine, Eduardo, dar sînt unele domenii unde eu fac de o sută de ori mai mult ca tine. Lasă-mă să fac cum știu eu. Ai ceva special să-mi recomanzi?

— Nimic. Ai trimis-o pe verișoara ta la culcare?

— Ei bravo! Acum începe să ne ia grija pentru verișoară?

— Nebunule! — spuse Eduardo zîmbind. Du-te și ai grijă de tine, pentru prietenia mea.

— Pe mîine!

— Pe mîine!

Și cei doi prieteni se sărutară ca frații.

Daniel le făcu un semn lui Fermín și lui Pedro, care rămăseseră într-un colț al camerei, și ieși cu ei în curte.

— Fermín, ia cufărașul, de lemn al doctorului și pregătește caii. Pedro, las în seama verișoarei mele îngrijirea lui Eduardo, și încredințez curajului dumitale apărarea vieții lui, dacă se întîmplă ceva. S-ar putea ca atacatorii lui Eduardo să fie membri ai Asociației Populare, ba s-ar mai putea ca unii din ei să vrea să-i răzbune pe cei uciși de Eduardo, dacă din nefericire i-ar afla ascunzătoarea.

— Asta se poate, domnule, dar în casa fiicei colonelului nu se intră la tăiat beregata fără a-l fi ucis mai întîi pe bătrînul Pedro, iar pentru asta e nevoie de puțină luptă.

— Bravo! Așa-mi plac oamenii! — spuse Daniel strîngîndu-i mîna soldatului. Cu o sută ca dumneata, aș răspunde de tot. Pe mîine deci. Închide dumneata grilajul și poarta după ce ieșim. Pe mîine!

— Pe mîine, domnule.

Alcorta, în picioare, își lua rămas bun de la Amalia cînd reveni Daniel.

— Mergem, domnule?

— Eu plec; dar dumneata, Daniel, trebuie să rămîi.

— Iertare, domnule, trebuie să merg în oraș și profit de această ocazie pentru a vă însoți:

— Bine, atunci să mergem.

— Un moment, domnule. Amalia, totul este aranjat; Fermín va veni către prînz să afle vești despre Eduardo, iar eu voi fi aici la șapte seara. Acum culcă-te. Dis de dimineață să faci ceea ce te-am sfătuit și să nu te temi de nimic.

— O, nu mă tem decât pentru viața ta și a prietenului tău! răspunse Amalia emoționată.

— Te cred, însă nu se va întâmpla nimic.

— O, domnul Daniel Bello are influență mare! — spuse Alcorta cu grațioasă ironie, fixându-și privirea blândă și expresivă pe chipul discipolului său sclipind de imaginație și inteligență.

— Protejat al domnilor Anchorena, consilier al Excelenței sale domnul ministru Felipe și membru corespondent al Asociației Populare Restauratoare — spuse Daniel cu atîta gravitate afectată, încît Amalia și doctorul Alcorta nu-și putură stăpîni rîsul.

— Rîdeți, rîdeți — continuă Daniel — dar eu nu voi rîde, căci știu la ce-mi sîrvesc în mod practic aceste titluri, pentru...

— Să mergem, Daniel.

— Să mergem, domnule, Amalia, pe mîine!

Daniel depuse un sărut pe mîna întinsă de verișoara lui.

— Noapte bună, doctore — spuse Amalia, însoțindu-i pînă la *zaguán*, de unde traversară curtea interioară și ieșiră pe poarta de fier a vilei, apoi o luară spre stînga ajungînd la coridorul dinspre poarta mare, unde Fermín îi aștepta cu caii. Treecînd prin fața camerei lui Eduardo, care, după cum se știe, dădea în curte, se opri și-l văzu pe bătrînul veteran al războiului de independență stînd la căpătîiul rănitului.

Între timp, Amalia nu se putu întoarce în salon fără să arunce, dinspre *zaguán*, o privire spre camera unde se odihnea oaspetele ei. Se întoarce imediat cu pași mici, în camerele ei, să ascundă, în așternutul de batist al patului, trupul ale cărui forme i-ar fi putut servi de model lui Tițian și a cărui piele, strălucitoare ca mătasea, avea culoarea rozelor și părea să aibă suavitățile iasomei.

Între timp magistrul, discipolul și servitorul plecaseră în galop pe strada Lungă și, urcînd înspre oraș pe aceeași faleză Balcarce care, cu doisprezece ani în urmă, fusese mar-

tora coborîrii escadroanelor generalului Lavallo pentru a pecetlui în sînge originea viitoarelor rele ale patriei, își înfrînă cail în poarta casei doctorului Alcorta, în spatele bisericii San Juan, pe strada Restauratorului.

Acolo, magistrul și discipolul se despărțiră, schimbînd cîteva cuvinte în șoaptă; iar Daniel, urmat de Fermín, o luă prin Tîrg, ieși în strada Victoriei, o luă la stînga, și, după cîteva pași, Fermín descălecă și deschise poarta unei case pe care Daniel intră fără a coborî de pe cal. Era casa lui.

CAPITOLUL III — SCRISORILE

În curtea casei, Daniel îi dădu lui Fermín calul, cerîndu-i să nu se culce și să aștepte să-l cheme.

Imediat apoi, deschise zăvorul unei uși ce dădea spre curte și intră într-o cameră mare, luminată de o lampă de bronz pe care o luă, trecînd într-un cabinet alăturat, ai cărui pereți erau aproape acoperiți de rafturile unei bogate biblioteci; erau camera și cabinetul de studiu al lui Daniel Bello.

Acest tînar, de douăzeci și cinci de ani, potrivit de statură, dar perfect proporționat, cu pielea brună și îndeobște îmbujorată, cu părul castaniu și ochii căprui, fruntea înaltă, nasul acvilin, buzele mai groase însă de un carmin strălucitor ce scotea în evidență albeața unor dinți superbi; acest tînar, pe a cărui fizionomie se întipăriseră grăitoarele semne ale inteligenței, așa cum i se întipărise în ochi expresia sensibilității sufletești, era unicul fiu al lui *don Antonio Bello*, bogat fermier din sud, ale cărui interese le reprezenta în asociație cu domnii Anchorena, care, prin uriașa lor avere și legăturile de rudenie și politice cu Rosas se bucurau, în acea vreme, de o puternică reputație în partidul federalist.

Don Antonio Bello era un om al pământului, așa cum înțelegem noi această vorbă, și, în același timp, un om onorabil și sincer. Părerile lui erau, încă dinainte de a veni Rosas la putere, cele ale unui federalist; și, pentru înfăptuirea Federației fusese mai întâi partizan al lui López¹, apoi al lui Dorrego² și în cele din urmă al lui Rosas, fără ca însă să poată explica motivul acestor vechi opinii. Aceasta era o boală comună pentru nouă zecimi din federaliști, încă din 1811, când colonelul Artigas³ lansase lozincă Federației pentru a se răzvrăti împotriva guvernului general, și pînă în 1829, când Rosas se folosise de aceeași lozincă pentru a se răzvrăti împotriva lui Dumnezeu și a diavolului.

Cu toate acestea, *don Antonio Bello* nutrea o dragoste mai profundă decît cea pentru Federație; era dragostea față de fiul său. Fiul îi era orgoliu, idol, și, încă de copil începuse să-l pregătească pentru cariera literelor, cu gînd să-l facă *dotor*, cum spunea bunul părinte.

La vîrsta la care l-am cunoscut, Daniel ajunsese cu studiile în al doilea an de jurisprudență. Dar, din motive pe care vom încerca să le aflăm mai tîrziu, de cîteva luni nu se mai ducea la universitate.

Poate că evenimentele ne vor aduce la cunoștință mai multe despre viața și relațiile acestui tînar care, după ce intră în cabinet și puse lampa pe un birou, se prăbuși într-un fotoliu adînc, își lăsă capul pe spate și rămase cufundat într-o meditație prîfundă timp de un sfert de oră.

¹ Estanislao López (1786—1838) căpetenie militară argentiniană, guvernator al provinciei Santa Fe, luptător pentru transformarea Argentinei într-un stat federal.

² Manuel Dorrego (1778—1828) militar argentinian, guvernator al provinciei Buenos Aires în 1820 și 1827. A fost înălțurat de o răscoală militară condusă de generalul Lavalle și împușcat.

³ José Gervasio Artigas (1764—1850) militar uruguayan, luptător pentru independența țării sale împotriva spaniolilor. Ulterior și-a proclamat pozițiile federaliste împotriva centralismului promovat de guvernul de la Buenos Aires.

— Da! — spuse deodată, ridicându-se în picioare și dîndu-și de pe frunte părul neted. Nu-i altă soluție, în acest fel le tai toate căile!

Fără grabă, străin parcă de orice îndoială, fără a ezita, se așază la birou și scrisese următoarele scrisori, citind-o cu atenție pe fiecare după ce o termina:

„5 mai, două și jumătate noaptea.

Am astăzi nevoie de inteligența ta, Florenția mea, cum am mereu nevoie de dragostea ta, de capriciile tale, de supărările și împăcările cu tine pentru a cunoaște fericirea supremă a existenței. Mi-ai spus, în unele clipe în care mai obișnuiești să vorbești serios, că eu ți-am educat inima și mintea; să vedem ce rezultate are eleva.

Am nevoie să aflu cum se explică în casă la *doña* Agustina Rosas și la *doña* Maria Ezcurra o întîmplare petrecută azi-noapte în partea de jos a orașului, care sînt numele pomenite în legătură cu această întîmplare; ce amănunte s-au mai aflat, în sfîrșit, tot ce are legătură cu această întîmplare.

La două după amiază voi fi la tine acasă, unde aștept să te întîlnesc la întoarcerea din misiunea ta diplomatică.

Ferește-te de *doña* Maria Josefa; mai ales față de ea să nu lași să se vadă nici cel mai mic interes de a afla ceea ce vrei să știi, făcînd în așa fel încît să-ți spună ea din proprie inițiativă; aici se va vedea talentul tău.

Înțelegi desigur, suflet al sufletului meu, că acest subiect este foarte important pentru mine; iar supărarea ta de ieri, capriciile de copilă, nu trebuie să aibă nimic de-a face cu ceea ce e important pentru soarta lui — *Daniel*”.

— Biata mea Florenția! exclamă tînărul după ce recitise scrisoarea. Dar e iute ca fulgerul, și nimeni nu-i pătrunde în gînd cînd ea nu vrea. Să trecem la altă scrisoare — continuă — însă pentru aceasta ceasul trebuie dat cu cîteva ore înainte. Scrisese, apoi citi cele ce urmează:

„5 mai 1840, nouă dimineața

Domnului Felipe Arana, etc. etc.

Distinse domn și prieten, în timp ce dumneavoastră vegheați și infrunțați cu energia caracterului dumneavoastră toate primejdiile de care e înconjurat guvernul, din cauza opoziției și intrigilor dușmanilor, anumite autorități care, deși vi se subordonează, vă poartă totuși război în ascuns, nu se preocupă de îndeplinirea sarcinilor lor.

Poliția, de exemplu, se străduiește mai mult să-și afirme cu ostentație independența decît să vegheze la ceea ce fi este în exclusivă competență.

Știți că săptămîna trecută au emigrat peste patruzeci de indivizi fără ca poliția să-i împiedice, cu toate puternicele mijloace de care dispune; și că Excelența Sa Restauratorul a aflat aceasta de la dumneavoastră, căruia eu am avut onoarea să-i comunic întîmplările acestea. Dar a fost de ajuns ca dumneavoastră să fiți cel care i-a comunicat faptele Excelenței Sale, pentru ca domnul Victorica să-și dovedească indolența.

Azi noapte, pe la zece și jumătate, mă întorceam dinspre Boca spre Oraș, pe drumul din Vale, cînd, prin dreptul casei domnului Mandeville, am văzut un grup numeros de oameni care, fiind foarte aproape malul fluviului, cred că aveau intenția de a se îmbarca, ceea ce probabil au și făcut. Acesta e momentul să vă răzbunați pe domnul Victorica, informîndu-l dumneavoastră pe Excelența Sa, care, aproape îndrăznesc să vă asigur, chiar dacă a luat cunoștință de acest fapt, nu cunoaște numele fugarilor, pe care ar trebui să-l știe dacă poliția v-ar imita în ce privește acțiunea și zelul.

După prînz voi avea onoarea să vă vorbesc personal, nutrind speranța de a-mi confirma încă o dată înalta părere pe care o am despre inteligența și activitatea dumneavoastră, avînd în vedere că în acel moment veți fi aflat, fără sprijin

nul poliției, tot ce s-a întâmplat azi noapte, cu amănunte și nume, dacă, după cum cred, presupunerea mea nu a fost greșită.

Până atunci vă salută, cu obișnuitul său respect, atentul și sincerul dumneavoastră servitor — Daniel Bello“.

— Ah, bunul meu *don* Felipe! — exclamă Daniel rîzînd ca un copil după citirea acestei scrisori. Oare ți-o spune vreodată cineva că n-ai nici urmă de activitate nici de inteligență! Dar nimeni nu-i nefolositor pe lumea asta, iar tu îmi vei mai fi de folos pentru alte lucruri mari. Să trecem la următoarea.

„5 mai 1840.

Domnului colonel Salomón.

Prietene și iubit compatriot, sînt sigur, și nu numai eu, că Federația nu are un stîlp mai solid decît dumneavoastră și nici eroul Restaurator al Legilor un prieten mai credincios și hotărît.

Îmi displace să aud, printre relațiile pe care le frecventez, pe care, dumneavoastră le cunoașteți, mai mult sau mai puțin, că Asociația Populară, al cărei demn președinte sînteți, nu sprijină poliția cu toată rîvna care ar trebui pusă în urmărirea unioniștilor care fug în fiecare noapte pentru a se alătura armatei lui Lavalley.

Restauratorul este probabil total nemulțumit de aceasta; iar ca prieten al dumneavoastră, aș dori să vă sfătuiesc ca încă astăzi să-i adunați la dumneavoastră acasă pe cei mai buni federaliști pe care îi are Asociația, atît pentru a vă da seamă de cîte știu despre cei care au plecat în ultima vreme, cît și pentru a stabili căile de a-i urmări și a-i pedepsi pe aceia care vor voi să plece de acum înainte.

Mi-ar face mare plăcere chiar mie să asist la această adunare și să vă pregătesc un discurs federalist cu care să-i entuziasmați pe apărătorii Restauratorului, așa cum

am făcut și în alte dăți, deși dumneavoastră sînteți capabil să vă descurcați și singur, atîta timp cît este vorba de sfînta noastră cauză a Federației și de viața ilustrului Restaurator al Legilor.

Dacă sînteți de acord cu adunarea federalistă, vă rog să-mi răspundeți pînă la douăsprezece, dispunînd de atentul dumneavoastră servitor care vă salută în mod federalist — Daniel Bello“.

— Acest om va face tot ceea ce-i spun — spuse Daniel, pe un ton de încredere deplină, după ce scrisese scrisoarea. Acesta, ca și ceilalți din specia lui, l-ar mîncă de viu pe Rosas fără măcar să-și dea seama, dacă ar mai fi măcar trei ca mine care să mă ajute să-i conduc: unul la țară, unul în armată, unul pe lingă Rosas iar eu în toate locurile, ca Dumnezeu sau ca diavolul... Îmi mai trebuie încă o scrisoare — continuă, deschizînd un sertar secret al biroului și scoțînd o hîrtie plină de semne convenționale pe care o consulta pe măsură ce scria cu ele următoarele:

„Buenos Aires, 5 mai 1840.

Azi noapte au fost surprinși cinci dintre prietenii noștri la vremea îmbarcării. Lynch, Riglos, Oliden, Maisson au căzut victime, sau cel puțin așa cred eu pînă acum; unul a scăpat ca prin minune. Dacă pe vreo altă cale aflați de acest incident, nu folosiți absolut nici un nume în afară de cele deja scrise de mine“.

Și, semnînd cu un semn special, închise scrisoarea și scrisese pe plic:

„A de la G3 — Montevideo“.

Punînd scrisoarea într-un alt plic, o aranjă sub călimara de bronz și trase de cordonul unui clopoțel.

— Lucrurile nu merg bine, Fermín — spuse Daniel luîndu-și un aer de distracție indolentă în timp ce vorbea.

Înrolarea e generală, și va trebui să intervin din nou pe lângă generalul Pineda pentru hîrtia ta de exceptare, afară doar dacă tu vrei să faci armata.

— Și încă ce mult vreau, domnule! — spuse servitorul, cu intonația leneșă obișnuită a fiilor pămîntului.

— Mai ales — continuă Daniel — că serviciul va fi îngrozitor. Probabil că armata va trebui să umble prin toată republica, iar tu nu ești obișnuit cu asemenea oboseli. Te-ai născut la ferma tatii și ai crescut pe lângă mine avînd toate la nas. Cred că niciodată nu ți-am dat motiv de nemulțumire.

— Ce nemulțumire, domnule! — spuse Fermín cu lacrimi în ochi.

— Te țin în serviciul meu personal, întrucît am deplină încredere în tine. La mine în casă ești stăpînul servitorilor, cheltuiești cît vrei și cred că niciodată nu ți-am reproșat ceva, așa e?

— E adevărat, domnule.

— Niciodată n-am adus vreun cal pentru mine, fără să-i cer tatii și unul pentru Fermín, și puțini sînt în Buenos Aires care nu invidiază caii pe care-i călărești. Așa că probabil ai suferi mult dacă te-ar despărți cineva de mine.

— Eu nu mă duc la armată, domnule. Mai degrabă mă las ucis decît să vă părăsesc.

— Și te-ai lăsa ucis pentru mine în orice situație grea m-aș afla?

— Cum să nu, domnule! — răspunse Fermín cu accentul naiv și sincer al tinărului de optsprezece ani care are în suflet aceea conștiință a curajului ce pare înăscută la cei ce au respirat, odată cu viața, aerul pampasului.

— Așa cred și eu — spuse Daniel — iar dacă n-aș fi pătruns de multă vreme în adîncul sufletului tău, aș merita chiar o nenorocire, căci proștii nu trebuie să completeze.

Spunînd aceste ultime vorbe ca pentru sine, Daniel luă primele trei scrisori pe care le scrisese și continuă:

— Bine, Fermín, n-au să te ia în armată. Ascultă-mă bine. Mîine la nouă, fi duci un buchet de flori Florenciei și,

cînd vine să-l primească, îi dai în mînă această scrisoare. Apoi te duci acasă la *don Felipe Arana* și-i dai această scrisoare. După aceea, acasă la colonelul *Salomón*, căruia îi vei da această a treia scrisoare. Ai mare grijă să citești bine plicurile înainte să dai scrisorile.

— N-aveți teamă, domnule.

— Mai e ceva.

— Spuneți, domnule.

— La întoarcere după treburile tale, treci pe la casa *Marcelinei*...

— Cea de la...

— Da, aceea; cea căreia i-ai interzis să vină ziua la mine în casă, lucru în care ai avut dreptate; totuși îi vei spune să vină imediat să mă vadă.

— Foarte bine.

— La zece dimineată să fii înapoi, și dacă nu m-am trezit, să mă trezești chiar tu.

— Da domnule.

— Înainte să pleci, dă poruncă să mă trezească dacă vine să mă caute cineva, oricine ar fi.

— Foarte bine, domnule.

— Acum încă o vorbă, și te duci să te culci. Nu ghicești ce vorbă e aceea?

— Știu, domnule — spuse *Fermín* cu o puternică expresie de inteligență pe chip.

— Mă bucură mult s-o știi și să n-o uiți niciodată. Pentru a merita încrederea și generozitatea mea e nevoie să nu ai gură sau să ai un cap de fier pentru a te elibera de o clipă de supărare, datorată vreunei indiscreții!

— N-aveți teamă, domnule.

— Bine, du-te acum.

Daniel închise ușa camerei, care dădea în curtea interioară, la trei și un sfert noaptea, în acea noapte în care spiritul și trupul său lucraseră mai mult decît al unor oameni cu nume mari în timp de cîțiva ani.

În timp ce se petreceau evenimentele pe care tocmai le-am aflat, în noaptea de 4 mai, alte întâmplări, de o mai mare importanță, aveau loc într-o binecunoscută casă de pe strada Restauratorului. Însă pentru mai buna lor înțelegere este necesar să readucem în memoria cititorului tabloul politic pe care-l înfățișa în acele momente Republica.

Era epoca de criză a dictaturii generalului Rosas; din această criză trebuia fie să coboare în mormînt, fie să se ridice, mai puternică și mai sîngeroasă ca oricînd, în funcție de desfășurarea ulterioară a evenimentelor.

Din trei izvoare veneau primejdiile ce-l înconjurau pe Rosas: războiul civil, războiul oriental¹ și problema franceză.

Revoluția din Sud, declanșată cu șase luni înainte de epoca la care începe această povestire, îl adusese deodată pe Rosas în fața celui mai iminent pericol ce-i amenințase pînă atunci viața politică. Însă nefericita soartă a acelei revoluții spontane, fără plan și fără conducere, dăduse, așa cum se întâmplă în astfel de cazuri, mai multă putere și vioiciune învingătorului Rosas, acestui fiu preferat al întîmplării, care și-a datorat puterea și norocul rătăcirilor adversarilor săi.

Două lovituri puternice făceau totuși să se clatine din temelii edificiul puterii sale: înfrîngerea armatei lui în Statul Oriental, și cucerirea de către generalul Lavalle a provinciei Entre Ríos.

Victoria de la Yeruá îl determină pe generalul eliberator să declanșeze mișcarea revoluționară în provincia Corrientes; și într-adevăr, la 6 octombrie 1839, Corrientes se ridică precum un singur om, proclamînd revoluția împotriva lui Rosas.

Înfrînții de la Cagancha se refugiaseră, între timp, în provincia Entre Ríos, în partea dinspre fluviul Paraná și,

¹ Din Uruguay.

cu întăririle pripite trimise de Rosas, se organizează o nouă armată, acolo unde se afla, cu orientalii săi, fostul președinte *don Manuel Oribe*¹.

Generalul Lavalle reveni din provincia Corrientes și, cu armata sporită ca număr, disciplină și entuziasm, dădu și câștigă bătălia de la Don Cristóbal la 10 aprilie 1840 și încercui, în Bajada, resturile acestei a doua armate, pe care o furtună de două zile, care se dezlănțuise în noaptea bătăliei, o salvase de la înfrângere totală pe câmpul de luptă.

Pe de altă parte, furtuna revoluționară scînteia în provinciile Tucumán, Salta, La Rioja, Catamarca și Jujuy.

Adunarea reprezentanților din Tucumán, prin legea din 7 aprilie a acelui an 1840, încetă să-l mai recunoască în calitate de guvernator al Buenos Aires-ului pe dictatorul *don Juan Manuel de Rosas*, și îi retrase autoritatea pe care această provincie i-o conferise pentru exercitarea relațiilor externe.

La 13 aprilie, poporul din Salta îl înlătură pe vechiul guvernator, alegînd un altul, provizoriu, și încetă a-i recunoaște lui Rosas calitatea de guvernator al Buenos Aires-ului.

La Rioja, Catamarca și Jujuy, dintr-un moment în altul, aveau să facă declarații asemănătoare provinciilor Tucumán și Salta.

Astfel deci, din cele paisprezece provincii care constituiau Republica, șapte erau împotriva lui Rosas.

Provincia Buenos Aires se prezenta sub un alt aspect.

Sudul cîmpiei era slăbit de numeroasele emigrări ce urmaseră dezastrului Revoluției și de sîngeroasele răzbunări cărora îi căzuse victimă.

În nord, cîmpia era intactă și plină de nemulțumiți. Rosas știa de asta, și nu putea totuși să-i dea o lovitură,

¹ Manuel Oribe (1792—1857) general și politician uruguayean, președinte al Republicii între 1835 și 1838. Sprijinit de Rosas, a luptat pentru recîștigarea puterii, asediind Montevideo între 1848 și 1851.

intrucît nu avea acolo nici *caudillos*¹ și nici partizani cunoscuți; era o rumoare surdă, acea sensibilă neliniște care totdeauna indică apropierea unor mari mișcări publice și care își are originea într-o situație comună ce apasă asupra tuturor.

Rosas dorea să fie prezent pe toate fronturile, dar în toate părțile era mai mic decît întîmplările pe care le înfrunta, și doar temeritatea lui îi inspira încredere.

În ultimele zile ale lui martie, generalul Lamadrid² fusese trimis de către Rosas să-i consolideze puterea zdruncinată în provinciile revoluționare. Însă, aproape singur, curajul personal al bătrînului luptător de la Quiroga nu era suficient pentru misiunea ce i se încredințase, și trebui să rămînă la Córdoba pentru a recruta soldați.

Pentru a-i ajuta pe Echagüe și Oribe în provincia Entre Ríos, Rosas sfîrșise prin a arunca mînușa în fața răbdării poporului din Buenos Aires; în lunile martie și aprilie ordonă executarea scandaloasei mobilizări a cetățenilor de toate clasele, de toate vîrstele, de toate profesiile, ce nu erau federaliști cunoscuți și care trebuiau să aleagă între a merge la armată ca soldați veterani sau a da în bani valoarea a doi, zecă și pînă la patruzeci de „mandatari”, fiind obligați totodată să rămînă în închisoare sau în cazărmi.

Acest prim semn al epocii terorii care începea, pe de o parte, iar pe de altă parte entuziasmul, febra patriotică ce agita spiritul tinerinii, zvonurile victoriilor armatei eliberatoare și propaganda presei din Montevideo, se aflau la originea unei numeroase și distinse emigrații care părăsea plajele Buenos Aires-ului strecurîndu-se printre pumnalele celor din *Mazorca*.

Orașul era pustiu. Cei ce fugeau de „mandatari” se ascundeau; cei ce aveau curajul și mijloacele, emigrau.

¹ Căpetenie militară.

² Gregorio Aráoz de la Madrid (1795—1857), general argentinian ce s-a distins în războaiele independenței. Ulterior a luptat împotriva lui Rosas.

Pentru a-i rezista lui Lavalle, învingător în două lătălii, Rosas mai avea abia niște rămășițe de armată întărită lângă fluviul Paraná, în provincia Entre Ríos.

Pentru a ține pe loc provinciile, putea doar să trimită în ajutorul partizanilor lui de acolo pe generalul Lamadrid, în starea pe care am văzut-o.

Pentru provincia Buenos Aires conta doar pe fratele său Prudencio, pe Granada, González, Ramírez, în fruntea unor mici divizii lipsite de moral și disciplină.

Iar pentru terorizarea capitalei avea doar *Mazorca*.

Alte primejdii, încă și mai mari, îl mai amenințau, pînă în epoca în care ne aflăm.

Generalul Rivera¹, încîntat de victoria de la Cagancha, nu făcea decît să se plimbe cu armata dintr-o parte în alta a republicii uruguayene, fără a intra pe teritoriul dușmanului să obțină roadele acțiunii sale. Meschinării de caracter, pe care, poate, istoria va ști să le dezvăluie mai tîrziu, împiedicau unitatea de acțiune între cei doi generali pe care victoria tocmai îi favorizase. Însă poziția poporului oriental era fără echivoc. De la primul om de stat pînă la ultimul cetățean, ei înțelegeau necesitatea de a acționa energic împotriva lui Rosas; iar nobila dorință de a contribui la eliberarea argentiniană nu-i entuziasma în acele momente mai puțin pe orientali decît pe înșiși fiii republicii. Generalul Rivera era singur răspunzător pentru inacțiunea sa. Însă pronunțata mișcare de opinie dădea speranța că dintr-un moment în altul s-ar putea declanșa simultan operațiuni militare, iar Rosas nu putea să nu creadă același lucru.

În ultimul rînd, în fața dictatorului se găsea puterea Franței.

De la ascensiunea generalului Rivera la președinția Republicii se stabilise o alianță de fapt între acest general

¹ Fructuoso Rivera (1788—1854) general și politician uruguayean, primul președinte al republicii între 1830 și 1834. A luptat împotriva lui Rosas.

și autoritățile franceze de pe fluviul Plata, pentru a rezista și a-l învinge pe dușmanul comun.

Importante concesii reciproce avuseseră loc între ambele părți, și, pînă în acel moment, buna credință și loialitatea erau caracteristicile guvernului republicii și ale autorităților franceze în acțiunile lor împotriva lui Rosas.

Susceptibilitatea națională a emigranților argentinieni fusese alarmată la început de problema franceză. Cei mai moderați considerau de datoria lor să se mențină neutri într-o problemă internațională care se discuta cu guvernul țării lor, indiferent care era regimul intern instaurat de guvernul respectiv; iar cei mai zeloși naționaliști, ca de exemplu cantorul de la Ituzaingó, vorbeau fără rezerve de *îndrăzneala străină*.

Repetatele și sincerele declarații ale guvernului și reprezentanților francezi de pe fluviul Plata nu întîrziară totuși să-i convingă pe emigranți că nu era vorba de ofensarea demnității națiunii argentiniene, și nici nu se dorea să se atenteze la vreunul din drepturile sale permanente, că era doar vorba de a-l obliga pe un despot să respecte niște principii universal recunoscute; de atunci începu să se înfiripe la început prietenia și apoi o adevărată alianță de fapt între autoritățile franceze și emigranți împotriva dușmanului comun.

Republica Orientală, deci, emigrația argentiniană și autoritățile franceze de pe fluviul Plata lucrau în deplin acord în acțiunile lor împotriva lui Rosas.

În epoca în care prezentăm întîmplările din această carte însă, politica franceză în Plata începea să sufere unele modificări îngrijorătoare.

Domnul Roger fusese înlocuit de domnul Buchet de Martigny, iar amiralul Leblanc de contraamiralul Dupotet.

Sub comanda acestuia din urmă, blocada de pe întregul litoral al Buenos Aires-ului, în afara fluviului Plata, fusese ridicată, fiind limitată la zona din interiorul estuarului său dinspre ocean.

Această măsură reducea considerabil efectele blocadei. Și tocmai sub comanda acestui șef au fost resimțite primele simptome de neîncredere în dușmanii lui Rosas.

După medierea încercată de comandorul american Nicholson în aprilie 1839 nu se mai vorbise de propuneri de reglementare. Însă, la bordul vasului *Maiestății Sale Britanice, Acteon*, avu loc o întrevedere, la 28 februarie 1840, între domnul Mandeville, *don Felipe Arana* și contraamiralul francez. Iar de la această întâlnire în trei se iscară bănuieli alarmante. Totuși, domnul Buchet de Martigny era cel însărcinat să se înțeleagă diplomatic cu Rosas, iar el nu avea instrucțiuni care să anuleze prevederile ultimatumului dat de domnul Roger. Astfel încât, la o lună după întrevederea de pe *Acteon*, s-a văzut că el a respins propunerile îndrăznețe ale dictatorului de la Buenos Aires privind o eventuală tranzacție. Și tocmai domnul Martigny era cel care, după cum știa să apere cu intransigență în acele regiuni drepturile și renumele țării sale, al cărei guvern îi acorda o atât de mică atenție, coopera și punea la cale, cu nespusele și entuziasm, acțiunile aliaților Franței împotriva lui Rosas.

El deci, care pune în mișcare elementele franceze din Plata; Republica Orientală, amenințând cu invazia armatelor sale; generalul Lavalle, pe râul Paraná, precedat de două victorii; în nordul republicii, Tucumán, Salta și Jujuy, în vest, pînă la poalele Cordilierilor, Catamarca și La Rioja răscolate, proclamînd și susținînd revoluția; nordul provinciei Buenos Aires gata să se revolte la apariția primului semn de sprijin; orașul, hărțuit de asupriri și revărsîndu-se spre fluviul Plata pentru a emigra pe malul opus; acestea erau trăsăturile uriașului tablou al primejdiilor ce se prezentau privirii dictatorului. Întreg orizontul guvernării sale era întunecat. Și doar cîte o vorbă sau două de consolare primea din Anglia, prin gura cavalerului Mandeville, în ceea ce privea blocada franceză. Însă Anglia, în ciuda celor mai bune intenții față de Rosas ce-l animau pe reprezen-

tantul său la Buenos Aires, nu putea să nu recunoască drepturile Franței de a-și menține blocada asupra fluviului Plata, chiar dacă comerțul englez se resimțea de pe urma acestei îndelungi interdicții care-i fusese impusă pe una din cele mai bogate piețe din America meridională.

Dintr-o asemenea situație doar norocul îl putea salva pe Rosas, căci din toate acestea, în mod logic și natural, nu se putea deduce decât apropiata sa distrugere.

Totuși el acționa; dădea fuga în toate părțile, cu elementele și oamenii pe care putea conta. Se poate repeta însă că numai pe ansamblul de împrejurări propice și neașteptate care se numește noroc putea conta Rosas în momentele pe care le înfățișăm; aceasta era deci situația sa în noaptea în care se petreceau evenimentele deja cunoscute. Și, în timp ce aveau loc acestea, adică la ora douăsprezece, în noaptea de 4 mai 1840, să intrăm împreună cu cititorul într-o casă de pe strada Restauratorului.

În *zaguán*-ul acestei case, complet întunecat, se aflau întinși pe jos și înfășurați în *ponchos* doi *gauchos* și opt indieni din pampas, înarmați cu flinte și săbii, precum și tot cam atîția cîini de vînătoare care supravegheau poarta dinspre stradă, neînchisă bine.

O curte interioară mare, pătrată, fără nici un felinar care să-i dea lumină, lăsa să se vadă doar raza proiectată de crăpătura unei uși din stînga, ce dădea într-o cameră cu o masă în mijloc, pe care era doar un sfeșnic cu o luminare de seu, și cu cîteva scaune ordinare în jur pe care stăteau, mai mult întinși decât așezați, trei oameni cu mustați groase, cu *ponchos* pe ei și săbii la eîngătoare, avînd pe chipuri expresia tipică ce dă primele indicii agenților polițiilor secrete din Paris și Londra cînd îi urmăresc pe cei evadați de la galere ori pe răufăcătorii care trebuie trimiși acolo.

Din *zaguán*, pe dreapta, zidul care încadra curtea interioară se deschidea într-un coridor îngust ce avea o ușă în dreapta, una în fund și una în stînga. Prin aceasta din urmă se intra într-o cameră fără alte uși, în care se afla un om

îmbrăcat în negru, într-o poziție meditativă. Ușa din fundul coridorului dădea într-o bucătărie strîmtă și înnegrită; iar ușa din dreapta, în sfîrșit, ducea într-un soi de anticameră ce comunica cu o altă cameră, de dimensiuni mai mari, în care se vedea o masă pătrată, acoperită cu o carpetă de flanelă stacojie, cîteva scaune rezemate de perete, un harnașament complet într-un colț și încă ceva ce vom înfățișa peste o clipă. Această cameră primea lumina prin două ferestre, acoperite cu jaluzele, ce dădeau spre stradă, iar prin despărțitura din stînga se trecea într-un dormitor, care la rîndul său comunica cu diferite alte camere de pe latura din dreapta a curții interioare. Într-una din ele, luminată, ca și celelalte, de cîteva lumînări de seu, se vedea o femeie adormită pe un pat, însă complet îmbrăcată, a cărei rochie încheiată îi îngreuija respirația.

În camera cu masa pătrată, în jurul acesteia se aflau patru bărbați.

Primul era un om solid, de vreo patruzeci și opt de ani, cu obrații cărnoși și înroșiți, buzele strînse, fruntea înaltă însă îngustă, ochii mici și umbriți de pleoape, avînd, cu totul, un aer mai degrabă plăcut, însă izbitor la vedere. Acest bărbat era îmbrăcat cu un pantalon de postav negru, foarte larg, o haină scurtă de culoarea stafidei, o cravată neagră ce înconjura doar o dată gîtul, și o pălărie de pai ale cărei boruri largi i-ar fi acoperit chipul dacă în acel moment partea care-i venea pe frunte n-ar fi fost răsucită înapoi.

Ceilalți trei bărbați erau tineri între douăzeci și cinci-treizeci de ani, îmbrăcați modest, iar doi dintre ei excesiv de palizi și încercănați.

Omul cu pălărie de pai citea un maldăr de scrisori pe care le avea în față, iar tinerii scriau.

Într-un colț al acestei camere se vedea o altă persoană care, pe cît se părea, era încă în viață. Era un bătrînel de șaptezeci-șaptezeci și doi de ani, cu un chip uscățiv, palid, pe care cădeau șuvițele dezordonate ale unui păr aproape complet alb, și al cărui trup slab și oarecum diform, căci

umărul stîng îi era mai înalt decît cel drept, era îmbrăcat într-o tunică militară de postav stacojiu, ai cărei epoleți arămii cu eghileții încă și mai rablagiți decît purtătorul lor cădeau de pe umeri, unul pe piept și altul pe spate. O eșarfă de mătase roșie, tocită și slinoasă ca și tunica, îi lega, la cingătoare, o sabie de ceremonie ce părea moștenită de la primii consilieri comunali ai viceregatului; un pantalon de culoare nedefinită și niște cizme lustruite cu noroi completau partea vizibilă a îmbrăcăminții omului care dădea semne de viață doar cînd își agita capul, în lupta cumplită ce începuse s-o ducă împotriva somnului.

În colțul opus, în spatele omului cu pălăria de pai, se afla pe jos trupul unui om răsucit ca un șarpe boa. Acesta era un mulatru ce părea gras și scund, evident îmbrăcat cu sutana unui preot și care dormea pe jos, strîngîndu-și genunchii la piept, un somn foarte adînc și liniștit.

Tăcerea era de mormînt. Dar deodată, unul dintre cei ce scriau ridică capul și puse tocul pe călimară.

— Ai terminat? spuse omul cu pălărie de pai adresîndu-se tînărului.

— Da, Excelentisim domn.

— Să vedem, citește!

— „În provincia Tucumán: Marco M. de Avellaneda, José Torribio del Corro, Piedrabuena (Bernabé), José C. lombres. Pentru provincia Salta: Torribio Tedín, Juan Francisco Váldez, Bernabé Lopez Solá.

— Nu mai sînt?

— Nu, Excelentisim domn. Acestea sînt numele sălbaticilor unioniști care semnează documentele de la 7 și 10 aprilie din provincia Tucumán și din 13 ale aceleiași luni, din provincia Salta.

— Prin care nu mai sînt recunoscut ca guvernator al Buenos Aires-ului și mi se ia exercitarea relațiilor externe! — spuse, cu un zîmbet de nedescris, omul căruia i se dăduse titlul de Excelentisim și care nu era altul decît generalul don Juan Manuel de Rosas, dictator argentinian.

— Citește extrasele din comunicatele primite azi — continuă.

— „Din La Rioja, cu data de 15 aprilie, ni se anunță că trădătorii Brizuela, autointitulat guvernator, și Francisco Ersilbengoa autointitulat secretar, complotînd cu Juan Antonio Carmona și Lorenzo Antonio Blanco, autointitulați președinte și secretar al Adunării, se pregătesc să decreteze o așa-zisă lege prin care se va înceta recunoașterea calității de guvernator al Buenos Aires-ului înșărcinat cu relațiile externe Ilustrului Restaurator al Legilor, guvernator și căpitan general al provinciei Buenos Aires, general de brigadă don Juan Manuel de Rosas; toate acestea la propunerile a peteniei unioniste Marco Avellaneda, autointitulat șef al igii Nordului“.

— Brizuela, Ersilbengoa, Carmona, Blanco! — repetă Rosas cu privirea ațintită în covorul purpuriu, ca și cum ar fi vrut să-și însemne cu fierul roșu în minte numele pe care le ascultase și le repeta... Continuă — spuse, după o clipă de tăcere.

— „Din Catamarca, cu data de 16 aprilie, se anunță că sălbaticul unionist Antonio Dulce, autointitulat președintele Adunării, și José Cubas, autointitulat guvernator, își propun să dea o așa-zisă lege prin care îl proclamă tiran pe Ilustrul Restaurator al Legilor, guvernator și căpitan general al provinciei Buenos Aires, general de brigadă don Juan Manuel de Rosas“.

— O să le dau eu *dulciuri*! exclamă Rosas, strîngînd din buze și umflîndu-și nările. Să vedem — continuă, adresîndu-se altuia dintre copii, care-și pusese tocul pe călîmară — să vedem, dă-mi actul de la Jujuy, din 13 aprilie. Foarte bine; acum citește copia numelor semnatarilor.

Copistul citi următoarele nume, în timp ce Rosas făcea confruntarea cu cele aflate în actul pe care-l avea în mînă: Roque Alvarado, Rufino Valle, Francisco N. Cannillo, Pedro José de Sarverri, Pedro Saénz, Benito S. de Bustamante, José Ignacio de Guerrico, Ignacio Seguro, Isidro Graña,

José Tello, Pedro Ferreira, Juan Bautista Pérez, Manuel Sagardia, Mariano Fernández, Manuel J. de Moral, José L. Villar, Hilarión Echenique, Blas Agudo, Pedro Antonio Gogénola, Pedro Alberto Puch, Restituto Zenarruza, Juan Manuel Gogénola, Tomás Games, Estanislao Echavarría, Gabino Pérez, Policarpo del Moral, Jacinto Guerrero, Rafael Alvarado, doctor Andrés Zenarruza, Gabriel Marquiegy, José Cuevas Aguirre, Antonio Valle, Sandalio Ferreira Prudencio Estrada, Natalio Herrera, José Pío Ramos, Pedro Antonio de Aguirre (secretar), Carlos Aguirre”.

— E bine — spuse Rosas, dîndu-i înapoi actul copistului. Sub ce rubrică vei pune dumneata asta?

— „Comunicări din provinciile dominate de unioniști”, după cum a ordonat Excelența Voastră.

— Eu n-am ordonat așa; te rog să repeți.

— „Comunicări din provinciile dominate de trădătorii unioniști” — spuse tînărul palid pînă în albul ochilor.

— N-am spus așa, repetă dumneata.

— Dar, domnule...

— Ce, domnule! Să vedem, spune tare, să nu se mai uite: „Comunicări din provinciile dominate de sălbaticii unioniști”.

— „Comunicări din provinciile dominate de sălbaticii unioniști” — repetă tînărul cu un accent nervos și metalic ce-l făcu să deschidă ochii pe bătrînelul cu tunica roșie, care în clipa aceea adormise profund.

— Așa vreau eu să fie numiți de acum înainte; așa am ordonat eu. „Sălbatici”. Ai auzit?

— Da, Excelentisim domn, sălbatici.

— Dumneata ai terminat? — întrebă Rosas, adresîndu-se celui de-al treilea copist.

— Gata, Excelentisim domn.

— Citește.

Copistul citi:

„Trăiască Confederația Argentiniană!
Moarte sălbaticilor unioniști!

Buenos Aires, 4 ale lunii Americii din 1840, anul 31 al libertății, 25 al Independenței și 11 al Confederației Argentinene.

Generalul Aghiotant al Excelenței Sale către Comandan-tul șef al numărului doi, colonel *don Antonio Ramírez*:

Subsemnatul am primit ordin de la Excelentisimul Guvernator al Provinciiei, Ilustrul nostru Restaurator al Legilor, General de brigadă *don Juan Manuel de Rosas*, să vă anunțăm că Excelența sa a ordonat ca, atunci când comunicați numărul trupelor care compun divizia, să spuneți întotdeauna numărul dublu, trebuind să informați că jumătate din ele sînt trupe de linie, toate fiind animate de un sfînt entuziasm federalist.

Lucru de care va trebui să țineți bine seama de acum înainte.

Dumnezeu să vă păzească ani mulți”.

— Asta e! — spuse Rosas, luînd adresa pe care i-o prezenta copistul. — Hei! — strigă deodată, îndreptîndu-și privirea și glasul spre locul unde moțăia bătrînul cu tunica ștacojie care, ca atins de o baghetă electrică, sări în picioare și veni spre masă, cu sabia de ceremonie căzută la spate, pe șale, și cu un epolet pe piept iar celălalt pe spate. — Ai adormit, bătrîne slăbănog, așa e?

— Excelența Voastră să mă ierte...

— Lasă iertarea, semnează aici.

Și bătrînul, luînd tocul pe care îl oferea Rosas, scrisese în josul adresei, cu litere tremurate: *Manuel Corvalán*.

— Ai fi putut să înveți să scrii mai bine cînd ai fost la Mendoza — spuse Rosas, rîzînd de scrisul lui Corvalán, care nu-i răspunse nici un cuvînt, rămînînd în picioare ca o statuie, lîngă masă — Spune-mi, domnule general Corvalán — continuă Rosas, încă zîmbind — ce ți-a răspuns Simon Pereyra?

— Că postul pentru trupe nu se mai poate procura azi la același preț ca cel dinainte, ci cu treizeci la sută mai mult.

— Uite! — spuse Rosas răsucindu-se pe scaun și venind față în față cu Corvalán. Mîine la douăsprezece te duci dumneata la el și, de față cu toți cei care sînt cu el, să-i faci așa din partea mea, repetînd de fiecare dată că eu i-am trimis mesajul. Ai auzit?

— Da, Excelentisim domn.

— Să văd, cum ai să faci?

— Domnul guvernator vă trimite asta... Domnul guvernator vă trimite asta... Domnul guvernator vă trimite asta...

Și la sfîrșitul fiecărei fraze, Corvalán lovea cu mîna deschisă la jumătatea brațului opus. Rosas hohoti de rîs; copiii zîmbiră, însă aghiotantul Excelenței Sale rămase cu chipul neclintit.

— Spune-mi, generale, la ce oră a venit medicul care e aici?

— La douăsprezece ziua, Excelentisim domn.

— A cerut ceva?

— Un pahar cu apă o dată și foc de două ori.

— A spus ceva?

— Nimic, domnule.

— Bine; du-i adresa asta pe care mi-a dat-o ieri, și spune-i s-o refacă și să pună și linia de margine care-i lipsește, iar altă dată să nu mai uite dispozițiile guvernului.

— Și-l las să plece?

— Da, a stat douăsprezece ore fără să mănînce și cu frica în oase, ca să învețe să respecte altă dată ce ordon eu.

Corvalán ieși să îndeplinească ordinele primite în legătură cu omul îmbrăcat în negru pe care l-am găsit în camera din stînga coridorului.

— Comunicările de la Montevideo au fost extrase? — îl întrebă Rosas pe unul din copii.

— Da, Excelentisim domn.

— Informările primite de poliție?

— Sînt trecute.

— La ce oră trebuia să fie imbarcarea în noaptea asta?

— La zece.

— E douăsprezece și un sfert! — spuse Rosas uitându-se la ceas și ridicându-se. Le-ò fi fost frică. Vă puteți retrage. Dar, ce dracu-i asta? — exclamă, văzînd omul care dormea ghemuit într-un colț al camerei, înfășurat în mantie. — A, părintele Viguà! Treziți-vă, sfinția voastră! — spuse, dînd o puternică lovitură în șalele omului pe care-l numise „sfinția voastră” și care, scoțînd un țipăt înspăimîntător, se ridică în picioare încurcîndu-se în sutană. Copiștii ieșiră unul după altul, arătînd prin rîsete aparente că fac haz de spiritul Excelenței sale guvernatorul.

Rosas rămase față în față cu un mulatru scund, gras, lat în spate, cu capul enorm, fruntea plată și îngustă, obrajii cărnoși, nasul scurt și pe al cărui ansamblu de trăsături in-forme erau zugrăvite degenerarea inteligenței umane și pece-tea imbecilității.

Aceșt om, pe care tocmai l-am înfățișat, era îmbrăcat preoțește și era unul dintre cei doi măscărici cu care se distra Rosas.

Lovit și uimit, bietul mulatru se uita la stăpînul său și-și scărpină spatele, iar Rosas rîdea privindu-l, cînd intră din nou generalul Corvalán.

— Ce părere ai dumneata! Părinția sa dormea, în timp ce eu lucram!

— Foarte rău — răspunse aghiotantul cu chipul mereu nemișcat.

— Și fiindcă l-am trezit, s-a supărat pe mine.

— M-a lovit — spuse mulatru cu glas răgușit și rânchiunos, deschizînd buzele de culoarea ficatului, în spatele cărora se vedeau dinții mici și ascuțiți.

— Nu-i nimic, părinte Viguà. Acum, că o să mîncăm, o să te simți mai bine, părinția ta. A plecat medicul, Corvalán?

— Da, domnule.

— N-a spus nimic?

— Nimic.

— Cum e prin casă?

— Sînt opt oameni în *zaguán*, trei adjutanți în birou, și cincizeci de oameni în curtea mare.

— Bine, retrage-te în birou.

— Dacă vine șeful poliției?

— Să-ți spună dumitale ce vrea.

— Dacă vine...

— Și dracul dacă vine, să-ți spună dumitale ce vrea —
îl întrerupse brusc Rosas.

— Foarte bine, Excelentisim domn.

— Ascultă!

— Domnule?

— Dacă vine Cuitiño, anunță-mă.

— Foarte bine.

— Te poți retrage... Ai mâncat?

— Mulțumesc Excelenței Voastre, am mâncat.

— Mai bine pentru dumneata.

Corvalán ieși, cu epoletii și sabia de ceremonie, să se alăture oamenilor ce se odihneau pe scaune în camera din stînga curții interioare, pe care cititorul o cunoaște deja și căreia aghiotantul Excelenței sale îi dăduse numele de birou, poate pentru că, la începutul administrării sale, Rosas instalase în acea cameră comisariatul de campanie, deși în prezent camera servea doar pentru pauza de fumat și somnul aghiotanților acestui om care, așa cum răsturnase principiile politice și civice ale unei societăți, răsturnase și timpul, făcînd din noapte zi pentru lucru, mîncare și plăceri.

— Manuela! — strigă Rosas după ce ieși Corvalán, intrînd în camera învecinată, unde ardea o luminare de seauă a cărei feștilă carbonizată abia dacă mai risipea o lumină slabă, gălbuie.

— Tăticule! — răspunse o voce dinspre o cameră interioară. După o clipă apărură femeia pe care am văzut-o dormind pe un pat, îmbrăcată.

Era o tînață de douăzeci și doi-douăzeci și trei de ani, înaltă, oarecum slabă, cu mijlocul și formele grațioase, și cu o fizionomie care ar fi putut fi denumită frumoasă dacă, ter-

menul „interesant“ n-ar fi fost mai potrivit pentru a o înfățișa.

Culoarea tenului ei era acel palid întunecat care deosebește îndeobște persoanele cu temperament nervos, ființe care viețuiesc mai mult prin spirit decât prin trup. Fruntea, mică de suprafață, era totuși fină, osoasă și rotundă, iar părul castaniu închis, dat după urechi, lăsa să se descopere profilul unui cap inteligent și frumos. Ochii, mai închiși decât părul, erau mici, însă vioi și neliniștiți. Nasul, drept și bine desenat, gura, mare însă proaspătă și bine conturată, în sfârșit, o expresie ironică pe chipul animat al tinerei, făcea din ea una din acele femei față de care bărbații au mai puțină prudență decât dragoste și mai multă plăcere decât entuziasm. S-a observat în general că femeile subțiri, palide, cu formele ușor pronunțate și temperamentul nervos, posedă un anume secret al voluptății instinctive care agită imediat singele și imaginația bărbaților, spre deosebire de impresia pur spirituală pe care le-o fac femeile al căror ten alb și trandafiriu, ochi liniștiți și fizionomie candidă relevă o oarecare moleșală a spiritului, motiv pentru care profanii le numesc indifferente iar poeții îngeri.

Rochia ei de lână vișinie, strânsă perfect pe trup, îi sublinia o talie rotundă și fină, lăsând descoperiți umerii care, fără a fi umerii poetizați ai Mariei Stuart, erau totuși dulci și rotunzi, astfel încât tîmpla celui mai mîndru unionist i-ar fi acceptat pentru a se lăsa o clipă pe ei, în orele acelor vremuri cînd viața era obosită de atîtea emoții de tot felul.

Astfel se arăta lui Rosas femeia aceea; femeia aceea care îi era fiică și pe care el o salută, zicîndu-i:

— Dormeai, nu? Am să te mărit cu cu Viguá, să dormiți amîndoi pînă-oți muri. A venit Maria Josefa?

— Da, tăticule, a stat pînă la zece și jumătate.

— Și mai cine?

— Doña Pascuala și Pascualita.

— Cu cine au plecat?

— Le-a însoțit Mansilla.

— N-a mai venit altcineva?

— Da, Picolet.

— A, boșorogul îți face curte.

— Dumitale îți face, tăticule.

— Și *gringo*¹ n-a venit?

— Nu, domnule. În seara asta are o mică reuniune acasă, pentru a asculta cântînd la pian pe nu știu cine.

— Și cine s-a dus acolo?

— Cred că sînt englezi toți.

— Frumos trebuie să le șadă, la ora asta!

— Vrei să mînînci, tăticule?

— Da, cere să se aducă mîncarea.

Manuela se întoarse în camerele interioare, în timp ce Rosas se așează pe marginea patului său, și-și scoase cu mîinile cizmele, punînd pe jos picioarele fără ciorapi, așa cum stătuseră în cizme; se aplecă, scoase o pereche de pantofi de sub pat, se așează din nou, și după ce-și mîngîie picioarele goale, se încălță cu pantofii. Apoi băgă mîna pe sub betelia pantalonilor și, ridincînd o cămașă fină de zale care îi acoperea trupul pînă la pîntece, își duse mîna în partea stîngă și se apucă să-și scarpine pieptul, cel puțin patru-cinci minute; resimțind în aceasta o adevărată plăcere acel organism în care predominau admirabil toate instinctele animale.

Tînașă fiică a lui Rosas nu întîrzie să apară pentru a-și anunța tatăl că mîncarea era pe masă.

Într-adevăr, era servită în încăperea alăturată și se compunea dintr-o friptură mare de vacă, o rață prăjită, un castrolon de smîntînă și un desert. Cît despre vinuri, se aflau două sticle de Bordeaux în fața unuia dintre tacîmuri. O mulătră bătrînă, care nu era alta decît vechea și singura bucătăreasă a lui Rosas, era în picioare, gata să servească masa.

Rosas îl chemă cu un strigăt puternic pe Viguá, care rămăsese dormind în picioare, lîngă peretele cabinetului Excelenței Sale, și se duse să se așeze cu fiică-sa la cina lui tîrzie.

¹ Nume dat în batjocură străinilor.

— Vrei friptură? — îi spuse Manuelei, tăind o felie enormă pe care și-o puse în farfurie.

— Nu, tăticule.

— Atunci mănâncă rață.

Și în timp ce tînăra tăia o aripă a păsării și o scotea de pe os, mai mult pentru a-i ține companie decît din alte motive, tatăl ei mîncă felie după felie de carne, stropindu-și îmbucăturile cu sorbituri repetate.

— Stai jos, părinția ta — îi spuse lui Viguá, care devora din ochi carnea și nu așteptă să fie invitat a doua oară. Servește-l, Manuela!

Aceasta puse pe o farfurie un cotlet și îl dădu mulatrului, care, luîndu-l, o privi pe Manuela cu o expresie de supărare sălbatică ce nu-i scăpă lui Rosas.

— Ce ai, părinte Viguá? De ce te uiți la fata mea cu o mustră atît de urîtă?

— Mi-a dat os! — răspunse mulatrul, băgînd în gură o bucată mare de pîine.

— Cum așa! Tu n-ai grijă de cel care-ți va da binecuvîntarea cînd te-oi mărita cu ilustrisimul domn Gómez de Castro, cavaler portughez care ieri i-a dat doi *reali*¹ părinției sale? Ai făcut foarte rău, Manuela: ridică-te și sărută-i mîna pentru a-l împăca.

— Bine, mîine o să-i sărut mîna părinției sale — spuse Manuela rîzînd.

— Nu, chiar acum.

— Ce idee, tăticule! replică tînăra, jumătate serioasă jumătate rîzînd, ca și cum s-ar fi îndoit de adevărata intenție a tatălui ei.

— Manuela, sărută-i mîna părinției sale.

— Eu, nu.

— Ba tu.

— Tăticule!

¹ Monedă de argint sau nichel în diferite state din America de sud, echivalentă, mai peste tot, cu 10 cenți dintr-un peso.

— Părinte Viguá, ridică-te sfinția ta și dă-i un sărut pe gură!

Mulatrul se ridică, smulgînd cu dinții o bucată de carne de pe cotletul pe care-l avea în mînă, iar Manuela îl țintui cu ochii scăpărînd de mîndrie, dispreț și furie; ochi care ar fi fascinat acea mașinărie a prostiei și abjecției, fără prezența încurajatoare a lui Rosas. Mulatrul se apropie de tînără, iar ea, trecînd de la prima inspirație a orgoliului la prăbușirea neputinței, își acunse fața în mîini pentru a se apăra de profanarea la care o condamna tatăl ei. Dar această slabă și mărunță apărare a fetei nu ajungea însă și pentru cap, iar mulatrul, care avea mai mult chef de mîncat decît de sărutat, se mulțumi să-și lipească buzele unsuroase de părul fin și strălucitor al tinerei.

— Ce brută ești, sfinția ta! — exclamă Rosas rîzînd în hohote. — Nu așa se pupă femeile; și tu? Fățarnico! Dacă era un flăcău-chipeș, nu ți-ar fi silă!

Dădu pe gît un pahar de vin în timp ce fiica lui, roșie pînă la urechi, strivea cu pleoapele o lacrimă pe care disprețul o făcuse să apără în ochii săi limpezi și vioi.

Între timp Rosas mîncă cu o poftă ce vădea fibra viguroasă a stomacului, și buna sănătate a celui organism norocos, la care activitățile spiritului înlocuiau eforturile fizice de care era lipsit în prezent.

După friptură mîncă-rața, castronul cu smîntînă și desertul.

Și schimbînd tot timpul vorbe cu Viguá, căruia din cînd în cînd îi mai arunca o felie de carne, sfîrși prin a se adresa fetei, ale cărei buze tăceau, în timp ce după schimbările rapide ce se citeau pe fața ei se putea ghici ușor intensă conversație pe care o avea cu ea însăși.

— Te-a dezgustat sărutul, nu?

— Cum s-ar putea altfel? Pare că dumneata te complaci în a mă umili cu cele mai josnice canalii. Ce dacă e nebun? Și Eusebio e nebun, și din cauza lui am fost făcută de rîsul lumii, cînd s-a apucat, după cum știi, să mă îmbrățișeze în

stradă, fără ca nimeni să îndrăznească să se atingă de el, căci era nebunul preferat al guvernatorului — spuse Manuela cu un accent nervos și cu o animație pe chip și în glas ce vădeau efortul pe care-l făcuse îndurînd fără a se plînge umilința prin care trecuse.

— Da, dar ai văzut că am pus să i se tragă douăzeci și cinci de bice și că-l țin la Santos Lugares pînă săptămîna viitoare.

— Și ce importanță are? Oare prin această pedepsă se va uita situația ridicolă în care m-a pus imbecilul? Fiindcă dumneata ai pus să-i dea douăzeci și cinci de bice au să înceteze, oare, pe bună dreptate, să facă din mine subiect de conversații și glume? Înțeleg că dumneata te desfeți cu acești nebuni, care sînt, s-ar putea spune, singurele dumitale distracții, dar libertatea pe care le-o acorzi față de mine în prezența dumitale le dă ideea că au voie să-și dea în petec oriunde s-ar afla. Sînt de acord să-mi zică ce vor, dar ce distracție găsești dumneata în faptul că mă ating și mă supără?

— Sînt cîinii tăi care te mîngîie!

— Cîinii mei! — exclamă Manuela, căreia vioiciunea îi sporea pe măsură ce cuvintele se desprindeau de pe buzele roșii carmin — cîinii mi s-ar supune; un cîine ți-ar fi mai folositor și dumitale decît acest tont, căci măcar ar avea grijă de persoana dumitale și te-ar apăra dacă s-ar întîmpla faptul acela oribil pe care toți se străduiesc să mi-l profetească cu vorbe în doi peri, dar al căror sens îl înțeleg foarte ușor.

Manuela încetă să vorbească, și un nor întunecat trecu peste fruntea lui Rosas odată cu ultimele vorbe ale fiicei sale.

— Și cine-ți spune asta? — întrebă calm, după cîteva clipe de tăcere.

— Toți, domnule — răspunse Manuela, al cărei spirit revenise la starea sa obișnuită — toți cei care vin în casa asta par să completeze pentru a-mi inspira temeri privind primejdii ce te înconjoară.

— Ce fel de primejdii?

— O, nimeni nu-mi vorbește, nimeni nu îndrăznește să-mi vorbească de primejdii de război, nici de politică, dar toți îi înfățișează pe unioniști ca fiind în stare să atenteze în orice clipă la viața dumitale... toți îmi recomandă să te veghez, să nu te lași singur, să pun să închidă ușile; sfârșind întotdeauna prin a-mi oferi serviciile lor, pe care totuși, nimeni nu are, poate, sinceritatea de a mi le oferi cu loialitate, căci politețea lor este mai mult o afectare decât o bună intenție.

— Și de ce crezi asta?

— De ce cred asta? Dumneata crezi oare că Garrigós, Torres, Arana, García, toți acești oameni pe care dorința de a se pune bine cu dumneata îi aduce în casa asta sînt în stare să-și expună viața pentru oricine ar fi pe lumea asta? Dacă se tem de vreo nenorocire nu este pentru dumneata, ci pentru ei înșiși.

— Se poate să nu greșești — spuse Rosas, calm, învîrtind pe masă farfuria pe care o avea în față — dar dacă unioniștii nu mă omorî anul ăsta, n-or să o mă moare nici în cei care vin. Între timp, tu ai schimbat vorba. Te-ai supărat pentru că părinția sa a vrut să-ți dea un sărut, iar eu vreau să faci pace cu el. Frate Vigúá — continuă, adresîndu-i-se mulatruului, care dusesese la gură farfuria de desert, străduindu-se s-o curețe cu limba — Frate Vigúá, îmbrățișează-o și dă-i două gurițe fetei mele ca s-o împaci.

— Nu, tăticle! — exclamă Manuela ridicîndu-se, cu un gest de teamă și nehotărîre, dificil de definit căci era expresia unei multitudini de sentimente ce-i agitau în acel moment sufletul de femeie, de tînără, de domnișoară, în prezența ființei respingătoare, a cărei monstruoasă gură tatăl dorea ca fiica lui s-o sărute cu buzele ei delicate, doar pentru a nu vedea încălcată de către nimeni o dorință a lui.

— Sărut-o, părinte!

— Dă-mi o gură! — spuse mulatruul îndreptîndu-se spre Manuela.

— Nu — spuse Manuela fugind.

— Dă-mi o gură — repetă mulatruul.

— Prinde-o, părinte — îi strigă Rosas.

— Nu, nu! — exclamă Manuela cu un glas plin de indignare.

În plină alergătură a fetei însă, între hohotele tatălui, și în urmări ea de către mulatru a prăzii sale, care-i scăpa mereu din mîini, palidă, necăjită, neputincioasă să se apere altfel decît prin fugă, zgomotul tropotitor pe care-l făceau pe pietrele străzii potcoavele unui mare număr de cai întropuse deodată scena și atrase atenția tuturor.

CAPITOLUL V — MAIORUL CUITIÑO

Caii se opriră în poarta casei și, după o clipă de liniște Rosas îi făcu un semn din cap fiicei lui, care înțelese pe loc că tatăl o trimitea să afle cine sosise. Ieși, într-adevăr, prin camera de scris, netezindu-și cu mîna părul de pe tîmple, ca și cum ar fi vrut prin acest gest să-și limpezească mintea de toate cîte se petrecuseră; pentru a se dedica, după cum îi era obiceiul, îngrijirii și veghei asupra intereselor și persoanei tatălui ei.

— Cine e, Corvalán? — spuse, întîlnindu-se cu aghiotantul în coridorul întunecat ce dădea în curte.

— Maiorul Cuitiño — spuse Corvalán, trecînd pragul sufrageriei.

— Cu cine vine? — întrebă Rosas.

— Cu o escortă.

— Nu asta te întreb. Crezi dumneata că sînt surd și n-am auzit caii?

— Singur vine, Excelentisim domn.

— Să intre.

Rosas rămase așezat în capul mesei; Manuela se așeză în dreapta lui pe una din laturi, cu spatele la ușa pe care ieșise Corvalán, Viguă în fața lui Rosas, la capătul opus, iar servi-

toarea, punînd o altă sticlă de vin pe masă, la un semn ce îi făcu Rosas, se retrase în camerele interioare.

Rotițele pintenilor lui Cuitiño se auziră imediat pe podeaua goală a cabinetului și dormitorului lui Rosas; iar acest celebru personaj al Federației apăru imediat în ușa sufrageriei, ținînd în mîină pălăria lui țărănească, cu o panglică roșie lată de două degete, semnul de doliu oficial a cărui purtare o impunea guvernatorul pentru defuncta lui soție, și acoperit cu un *poncho* de postav albastru care nu lăsa să i se vadă veshmintele decît de la genunchi în jos. Părul în dezordine îi cădea pe chipul ars de soare, făcînd și mai îngrozitoare figura rotundă și cărnoasă, pe care se vedeau desenate toate liniile cu care mîna lui Dumnezeu pecetluiește trăsăturile crimei pe chipurile omenești.

— Intră, prietene — îi spuse Rosas, examinîndu-l cu o privire iute ca fulgerul.

— Bună seara; cu voia Excelenței Voastre.

— Intră. Manuela, pune-i un scaun maiorului. Corvalán, te poți retrage.

Manuela puse un scaun în colțul mesei, Cuitiño ajungînd astfel între Rosas și fiica sa.

— Vrei să guști ceva?

— Mulțumesc, Excelență.

— Manuela, servește-i puțin vin.

În timp ce Manuela întindea mîna să ia sticla, Cuitiño își scoase mîna stîngă, îndoind pe umăr marginea de la *poncho* și, luînd un pahar, fără să-i dea drumul, îl oferî Manuelei să-î tearne vinul; însă privirea ei întîlni paharul iar o mișcare nervoasă făcu să-i tremure brațul atît de tare încît lovi sticla de pahar, vîrsînd o parte din vin în el iar cealaltă pe masă: mîna și brațul lui Cuitiño erau înroșite de sînge. Rosas observă imediat, și un fulger de veselie îi lumină subit chipul, mereu întunecat de negura eternă și misterioasă a conștiinței. Manuela era palidă ca un cadavru; își retrase mașinal scaunul de lîngă Cuitiño după ce termină de turnat vinul.

— În sănătatea Excelenței Voastre și a doănei Manuelita!
— spuse Cuitiño, făcînd o reverență profundă și sorbiud din vin, în timp ce Viguá îi făcea în disperare semne Manueliei să se uite la mîna lui.

— Și ce mai faci dumneata? — întrebă Rosas cu un calm studiat, fixînd cu privirea fața de masă.

— După cum mi-a spus Excelența Voastră, să mă întorc să vă văd după îndeplinirea unei misiuni...

— Ce misiune?

— Păi, după cum mi-a însărcinat Excelența Voastră.

— A, da, să dai o raită prin Vale. Adevărat, Merlo i-a povestit lui Victorica nu mai știu ce despre unii care mergeau la oastea sălbaticului unionist Lavalle iar eu îmi amintesc că ți-am spus dumitale să stai un pic de pază, căci Victorica ăsta e un bun federalist, dar nu se poate tăgădui că el e spaniol și adoarme cînd ți-e lumea mai dragă!

— Chiar așa!

— Și, te-ai dus în Vale?

— Am fost în partea dinspre Boca, după ce am convenit cu Merlo ce aveam de făcut.

— Și i-ai găsit?

— Da, au fost cu Merlo, iar la semnul lui, i-am atacat.

— I-ai luat prizonieri?

— Cum să-i iau! Nu-și amintește Excelența Voastră ce mi-a spus?

— Da, adevărat. Sălbaticii ăștia mi-au zăpăcit mintea de tot...

— Chiar așa!

— Sînt obosit; acum nu mai știu ce să fac cu ei. Pînă acum n-am făcut altceva decît să-i arestez, și să-i tratez cum îi tratează un tată pe fiii lui răătăciți. Dar ei nu se învață minte, iar eu ți-am spus dumitale că trebuie ca bunii federaliști să-i ia pe seama lor, căci, în sfîrșit, pe voi vă vor urmări, dacă învinge Lavalle.

— Păi cum să învingă!

— Mic n-o să-mi facă decît un serviciu ștergîndu-mă de pe fața pămîntului. Eu trăiesc doar fiindcă voi mă obligați.

— Excelența Voastră este părintele Federației.

— Și, cum îți spuneam, voi sînteți cei ce trebuie să mă ajutați. Faceți ce vreți cu acești sălbatici pe care nu-i sperie închisoarea. Ei vă vor împușca dacă înving!

— Cum o să învingă domnule!

— Și am spus să le spui asta, ca din partea duminale, celorlalți prieteni!

— Imediat ce ne-am adunat, Excelență!

— Erau mulți?

— Cinci.

— Și mai aveau chef de îmbarcat după ce l-ați lăsat?

— I-au dus cu o căruță la poliție, căci Merlo mi-a zis că așa îi ordonase șeful.

— Asta îi paște. Rău îmi pare, dar voi nu faceți decît să vă apărați, căci dacă înving, pe voi vă vor împușca.

— Aștia nu, Excelență — spuse Cuitiño, cu o satisfacție feroce trecîndu-i peste chipul respingător.

— I-ați rănit?

— La gîtlej.

— Și ai văzut dacă aveau hîrtii? — întrebă Rosas, pe chipul căruia mășca ipocriziei nu mai rezistă, lăsînd să strălucească bucuria răzbunării satisfăcute, căci smulsese cu îndemînare îngrozitorul adevăr pe care nu-i convenea să-l întrebe direct.

— Nici unul din cei patru nu avea scrisori — răspunse Cuitiño.

— Din cei patru? Nu, spuneai că erau cinci?

— Da, domnule, dar cum unul a scăpat...

— A scăpat! — exclamă Rosas umflîndu-și pieptul, se-metînd capul și făcînd să fulgere în ochii lui toată raza magnetică a puternicei sale voințe, care fascină, asemenea in-fluxului unei puteri divine sau diavolești, ochii și spiritul banditului.

— A scăpat, Excelentisim domn — răspunse, coborînd capul, căci ochii lui nu mai puteau suporta nici o clipă privirea lui Rosas.

— Cine a scăpat?

— Nu știu cine era, Excelență.

— Cine știe?

— Merlo trebuie să știe, domnule.

— Unde e Merlo?

— Nu l-am mai văzut după ce mi-a făcut semnul.

— Dar cum a scăpat unionistul?

— Nu știu... Am să-i spun Excelenței Voastre.. cînd am atacat, unul a fugit spre faleză... cîțiva soldați l-au urmărit... au descălecat pentru a-l ataca, dar au zis că avea sâbie și a omorît trei din ei... au mai spus că alții au venit să-l apere... și că a dispărut prin apropiere de casa consulului englez...

— A consulului?

— Acolo, spre Reședință.

— Da, bine, și după aceea?

— După aceea a venit un soldat să dea de veste, iar eu am trimis să-l urmărească în toate părțile... dar n-am văzut cînd a scăpat.

— Și de ce nu l-ai văzut? — întrebă Rosas cu glas de tunet, dominînd cu fulgerul privirii chipul lui Cuitiño, pe care se zăgrăvisse decăderea animalului sălbatic în prezența înblînzitorului.

— Eu le tăiam beragata celorlalți — răspunse, fără a-și ridica privirea.

Viguá, care în timpul acestui dialog își retrăsese treptat scaunul de la masă, nu ascultă bine aceste ultime vorbe că făcu un salt înapoi, cu scaun cu tot, dînd cu scaunul și cu capul de perete. În acest timp, Manuela, palidă și tremurînd, nu făcea nici cea mai mică mișcare, și nici nu-și ridica ochii să nu întîlnească mîna lui Cuitiño ori privirea nimicitoare a tatălui ei.

Lovitura dată de scaunul lui Viguá îl făcu pe Rosas să întoarcă capul în partea aceea, iar această abatere trecă-

toare a atenției fi fu totuși de ajuns pentru a da un nou curs ideilor și o nouă înfățișare spiritului, care-i schimba, după împrejurări, ființa, atitudinea și expresia, doar într-o singură secundă.

— Te-am întrebat toate astea — spuse, revenind la li-niștea dinainte — fiindcă acel unionist este cel ce trebuia să aibă asupra sa scrisorile pentru Lavalle și nu fiindcă mă deranjează că n-a murit.

— A, să fi pus eu mîna pe el!

— Să fi pus eu mîna pe el! Trebuie să fii iute ca să pui mîna pe unioniști. De ce nu-l găsești pe cel care a scăpat?

— Am să-l caut chiar de-ar fi în iad, cu voia Excelenței Voastre și a *donei* Manuelita.

— Vezi să-l găsești!

— Poate că-l găsesc.

— Da, vreau să mi-l găsiți pe acel om, căci scrisorile lui trebuie să fie importante.

— N-aveți nici o grijă, Excelență. Trebuie să-l aflu, și vom vedea noi dacă scapă și de mine.

— Manuela, cheamă-l pe Corvalán.

— Merlo trebuie să știe cum îl cheamă. Dacă Excelența Voastră dorește...

— Du-te de-l vezi pe Merlo. Ai nevoie, de ceva?

— Acum de nimic, domnule. Slujesc pe Excelența Voastră cu viața mea, și sînt gata să mă las ucis oricînd. Prea mult ne dă tuturor Excelența Voastră apărîndu-ne de unioniști.

— Uite, Cuitiño, ia asta pentru familie.

Și Rosas scoase din buzunarul hainei un sul de bancnote pe care Cuitiño le luă, în picioare.

— Îi iau fiindcă Excelența Voastră mi-i dă.

— Să slujești Federația, prietene.

— Slujesc pe Excelența Voastră, căci Excelența Voastră e Federația, și de asemenea fiica dumneavoastră, *doña* Manuelita.

— Du-te, caută-l pe Merlo; nu mai vrei vin?

— Am băut destul.

— Atunci mergi cu Dumnezeu — și întinse brațul pentru a-i da mâna lui Cuitiño.

— E murdară — spuse banditul, ezitînd să-i dea mâna însîngerată lui Rosas.

— Dă-o-neoace, prietene. E sînge de unionist.

Ca și cum s-ar fi desfătăt la atingerea ei, Rosas ținu strînsă în mîna lui, timp de cîteva clipe, mîna federalistului Cuitiño.

— M-aș lăsa ucis pentru Excelența Voastră.

— Du-te cu Dumnezeu, Cuitiño.

În timp ce ieșea din cameră, Rosas măsură cu o privire plină de vioiciune și inteligență acea ghilotină umană ce se mișca sub impulsul voinței lui cumplite și al cărei pumnal, ridicat mereu la gîtul virtuosului și al înțeleptului, al bătrînului și al cîpîlului, al războinicului și al fecioarei, îi cădea totuși la picioare, sub lovitura electrică, fascinantă, a privirii. Căci această mulțime obscură și prostituată pe care el o ridicase din drojdia societății pentru a înăbuși cu respirația ei pestilențială libertatea și dreptatea, virtutea și inteligența, căpătase de timpuriu obiceiul supunerii negîndite și oarbe pe care o arată materia brută a omenirii față de puterea fizică și inteligența dominatoare cînd acestea se străduiesc s-o măgulească pe de-o parte și s-o umilească pe de altă parte.

Știință, diabolică, ale cărei prime rudimente ni le predă Natura și pe care înclinațiile, calculul și studiul oamenilor o completează mai tîrziu. Știință unică și exclusivă a lui Rosas, a cărui putere s-a bazat întotdeauna pe exploatarea pasiunilor josnice ale oamenilor, ridicîndu-i pe unii contra altora, făcîndu-i să se urmărească, să se omoare, și asta doar prin aștîrea instincțelor și măgulirea ambițiilor acestui popor ignorant ca învățătură, răzbunător prin rasă și entuziast prin climat.

Dacă ar fi fost posibil ca, în plină epopee dramatică a revoluției noastre, utopiile să nu fi rănit imaginația străbu-

nilor noștri, viitorul le-ar fi datorat multe binefaceri, dacă în loc de visele lor constituționale și himerica lor republică ar fi consultat firea și educația poporului nostru pentru alegerea formei lui politice de guvernare; ignoranța și instinctele lui de rasă, pentru educația morală și de obiceiuri pe care era nevoie să înceapă să i-o dea. Spaniol pur și simplu, doar religia și tronul prinseseră rădăcini în conștiința sa obscură; iar când lăncile au răsturnat tronul, iar demagogia a pecetluit prin calomnie și dispreț ușile bisericilor noastre catolice, ele l-au lăsat fără frâu pe mînzul sălbatic al Americii pe care l-au numit popor liber, căci călcase în picioare nu sceptrul ci lanțul regelui Spaniei, nu tradiția metropolei ci obligațiile de moment impuse de asupritori; pentru a respira nu aerul libertății date de civilizație și justiție, ci vîntul liberisecat de natura sălbatică.

Și astfel, însuși acest popor, același mînz care se zbate din Patagonia pînă în Bolivia, dădu de pămînt cu civilizația și justiția, imediat ce acestea au vrut să pună stavile instinctelor lui naturale. Rosas înțeleșese acest lucru, și, fără coroană de aur pe cap, puse persoana lui de *caudillo* acolo unde dispăruse monarhul și un idol imaginar de numit „Federație” în locul lăsat liber de predicator și de călugărul franciscan.

Trecerea de la Spania secolului al XVI-lea la Franța primelor zile ale secolului al XIX-lea era mai degrabă un vis de poet pastoral decît o concepție a unor cameni de stat, iar rezultatele acestui vis le vedem, vii și palpabile, în reacțiunea pe care o reprezenta Rosas: acest Mesia sîngeros pe care-l aștepta plebea argentiniană, fiică fanatică a superstiției spaniole, pentru a intona imnuri de moarte preaslăvind absolutismul și ignoranța. Iată-l pe Cuitiño, cea mai bună expresie a acestei plebe, și iată-i mîna însîngerată, cel mai bun cîntec întru lauda regelui ei, omagiindu-i fanatismul!

CAPITOLUL VI — VICTORICA

— Noapte bună, *doña* Manuelita — îi spuse Cuitiño fii-
cei lui Rosas, pe care o întâlni pe când intra cu Corvalán în
cabinetul tatălui ei.

— Noapte bună — spuse tinăra, refugiindu-se lângă Cor-
valán ca și cum s-ar fi temut de atingerea acelui demon sin-
geros ce trecea pe lângă ea.

— Corvalán — spuse Rosas, văzându-l întrînd cu Ma-
nuela — du-te de-l cheamă pe Victorica.

— Tocmai a intrat și se află în birou. Chiar adineauri m-a
întrebat dacă poate vorbi cu Excelența Voastră.

— Să intre.

— Mă dăc să-l chem.

— Știi ce?

— Domnule?

— Încalecă, du-te acasă la ministrul englez, vorbește cu
el și spune-i că am nevoie de el acum pe loc.

— Dar dacă doarme?

— Să se trezească.

Corvalán salută și se duse să-și îndeplinească misiunile,
ridicîndu-și eșarfa de mătase stacojie care în clipa aceea îi
alunecase pe pîntece de greutatea sabiei de ceremonie care
atingea acum pămîntul.

— Ce te-a înspăimîntat, părinția ta, la Cuitiño? Apropie-
te de masă, ce stai așa, lipit ca un păianjen de perete! De ce
te-ai speriat?

— De mină — răspunse Vigúá, apropiindu-se cu scaunul
de masă, cu un aer mulțumit că se vedea scăpat de Cuitiño
care-l speriasse atît de tare.

— Nu te-ai comportat bine, Manuela.

— De ce, tăticle?

— Fiindcă ai arătat dezgust față de Cuitiño.

— Dar dumneata ai văzut?

— Am văzut tot.

— Și atunci?

— Atunci! Trebuie să te prefaci. Ascultă: pe oamenii de felul celui care a ieșit acum trebuie ori să-i lovești tare de tot ori să nu-i atingi. O lovitură puternică îi nimicește. O împunsătură îi face să sară ca viperele.

— Dar mi-a fost frică, domnule!

— Frică!... Pe omul ăsta l-aș uide doar cu privirea.

— Frică de ce a făcut.

— Ce a făcut era pentru siguranța mea și a ta, și niciodată să nu-ți explici în vreun alt fel tot ceea ce vezi și auzi în jurul meu. Eu îi fac să înțeleagă o parte din gândirea mea, doar pe cea care o vreau eu; ei o execută, iar tu trebuie să te arăți mulțumită, să te împrietenești cu ei; mai întâi, fiindcă așa e bine pentru tine, și în al doilea rând pentru că eu ți-o cer. Intră, Victorica — continuă Rosas, întorcînd capul spre ușă la zgomotul pașilor celui care intra.

Victorica era un om de cincizeci-cincizeci și doi de ani, de statură mijlocie și cu trăsături regulate. Fața, plină de riduri, era oarecum arămie; părul, negru, începuse să albească; fruntea lată, însă cămoasă spre sprîncenele dese; ochii negri, mici și cu o privire întunecată și puternică; două riduri profunde îi brăzdau fața de la nări pînă la marginile buzei superioare; o expresie dură și respingătoare era întipărită pe chipul lui, pe care se citeau mai mult ravagiile făcute de pasiunile violente decît cele ale anilor; se povestea că rareori s-a văzut pe acest chip vreun zîmbet. Șeful poliției lui Rosas era îmbrăcat cu un pantalon negru, o vestă vișinie și o haină de postav albastru cu găitane negre de mătase, iar de, butoniera unuia dintre ele atîrna o cocardă federalistă lată de douăsprezece degete. În manșeta dreaptă ducea agățată o cravașă cu mîner de argint, iar în mînă stîngă ținea pălăria țărănească cu panglica vișinie de doliu pentru răposata soție a Restauratorului Legilor.

După o reverență profundă, dar fără afectare, ocupă, la invitația lui Rosas, același scaun pe care stătuse Cuitiño.

— Vii de la sediul poliției? — îl întreabă Rosas.

— Chiar acum.

— S-a întâmplat ceva?

— Au adus cadavrele celor care urmau să se îmbarce în noaptea asta. Adică trei cadavre și unul pe moarte.

— Și acela?

— Nu mai există. Mi s-a părut că trebuia și el să îndure soarta tovarășilor lui.

— Cine era?

— Lynch.

— Ai numele celorlalți?

— Da, domnule.

— Și cine erau?

— În afară de Lynch, a fost recunoscut un anume Oleden, Juan Riglos și tânărul Maisson.

— Acte?

— Nici unul.

— L-ai pus pe Merlo să semneze denunțul?

— Da, domnule; toate se semnează, după cum a ordonat Excelența Voastră.

— L-ai adus?

— Uite-l — răspunse șeful poliției, scoțind din buzunarul exterior al hainei un portofel de iuft ce conținea o mulțime de hîrtii. Alese dintre ele una pe care o despături pe masă.

— Citește-l dumneata — spuse Rosas.

Victorica citi următoarele:

„Juan Merlo, născut la Buenos Aires, de meserie măcelar, membru al Asociației Populare Restauratoare, înrolat la aprovizionare, cu scutire temporară la recomandarea Excelenței Sale Ilustrul Restaurator al Legilor, s-a prezentat la șeful poliției în seara zilei de 2 ale lunii curente și a declarat că, aflînd de la o servitoare a sălbaticului unionist Oleden, cu care el avea legături ascunse, că respectivul se pregătea să fugă la Montevideo, s-a dus în dimineața următoare la

respectivul sălbatic unionist Oliden, pe care-l cunoștea de mulți ani, spunându-i că venea să-i ceară 500 pesos împrumutați, întrucât dorea să dezerteze și să treacă la Montevideo, și că nu putea face acest lucru fără a avea suma respectivă pentru a plăti locul într-un vas al unui cunoscut de-al său care se ocupa cu transportul de emigranți. Cu această ocazie, Oliden i-a pus multe întrebări, sfârșind prin a se convinge că declarantul dorea într-adevăr să fugă, și comunicându-i atunci intenția ce o aveau el și încă patru prieteni de a emigra; ei însă nu cunoșteau pe nici unul dintre proprietarii de baleniere ce duceau emigranți; atunci, declarantul i-a oferit să aranjeze tuturor fuga contra sumei de opt mii pesos, lucru cu care el a fost imediat de acord; că s-a prefăcut că a mers de mai multe ori unde trebuia, sfârșind prin a-i convoca pentru ziua de 4 la zece noaptea; el urma să meargă, în aceeași zi de 4, la șase seara, să afle de la Oliden locul sau casa în care urmau să se adune toți la ora indicată.

Ceea ce a adus la cunoștința poliției pentru a-i fi comunicat Excelenței Sale, ca îndeplinire fidelă a datoriei de apărător al sfintei cauze a Federației; adăugînd că, în toată această problemă, a avut deosebita grijă de a se consulta cu *don* Juan-cito Rosas, fiul Excelenței Sale, de la care a primit sfaturi.

Semnază, la Buenos Aires, la 3 mai 1840, Juan Merlo“.

— În baza acestei declarații, am primit aseară de la Excelența Voastră ordinele pe care trebuia să i le dau lui Merlo pentru a se înțelege cu maiorul Cuitiño.

— Cînd ai vorbit din nou cu Merlo?

— Azi la opt dimineața.

— Și nu ți-a spus dacă știa vreunul din numele tovarășilor lui Oliden?

— Pînă azi dimineață nu-l cunoștea pe nici unul.

— E ceva deosebit în incidentul din noaptea asta?

— Unul dintre unioniști a reușit să scape după cum mi-au raportat cei ce escortau căruța.

— Da, domnule, unul a scăpat, și este neapărată nevoie să fie găsit.

— Sper să-l găsim, Excelentisim domn.

— Da, domnule, este neapărată nevoie să fie găsit, căci odată ce mâna guvernului atinge veșmîntul unui unionist, trebuie ca unionistul să nu poată spune că mâna guvernului nu știe să apuce. În astfel de cazuri, numărul de oameni nu contează: la fel de rău face guvernului meu un singur om eare-și bate joc de el, ca și două sute sau două mii.

— Excelența Voastră are mare dreptate.

— Știu bine că am dreptate. Mai mult, după cum mi s-a povestit, unionistul care a scăpat s-a luptat, ba chiar a căpătat protecție de la cineva; nici una nici alta nu trebuie să se întîmple; nu vreau cu nici un chip să se întîmple. Dumneata știi de ce țara asta a fost mereu în anarhie? Fiindcă fiecare scotea sabia să se bată cu guvernul cînd fi venea cheful. Vai de dumneata și vai de toți federaliștii, dacă eu am să le las loc unioniștilor să se bată cu voi cînd aveți de îndeplinit un ordin al meu!

— E un caz nou! — spuse Victorica, care în realitate înțelegea bine întreaga importanță viitoare a reflecțiilor lui Rcsas și a incidentului petrecut în acea noapte.

— E nou; și tocmai de aceea trebuie tratat cu toată atenția, căci în situația actuală nu vreau să mai apară alte nouități decît ale mele. E nou, însă nu peste multă vreme, s-ar putea să fie vechi, dacă nu se face din el o bună învățătură de minte.

— Dar Merlo trebuie să fi mers cu ei și să-l cunoască pe cel care a scăpat.

— Asta trebuie să aflăm.

— Imediat pun să-l caute.

— Nu-i nevoie. S-a dus altul în căutarea lui.

— E bine, domnule.

— Un altul se va ocupa de Merlo, iar dumneata vei afla mîine dacă se cunoaște sau nu numele pe care doresc să-l

aflu. Și într-un caz și în altul, dumneata vei merge pe calea pe care trebuie să mergi.

— Fără a pierde timpul.

— Să vedem; dacă Merlo nu știe numele, dumneata ce vei face?

— Eu?

— Da, dumneata, șeful poliției mele.

— Voi da ordine comisarilor și principalilor agenți ai poliției secrete, pentru a transmite subordonaților lor dispoziția de a găsi un bărbat care...

— Un bărbat unionist în Buenos Aires! — spuse Rosas, întrerupându-l pe Victorica cu un zîmbet sardonice și disprețuitor, ce-l lăsa confuz pe bietul om, care credea că elaborează cel mai perfect plan inchiizitorial pentru urmărirea unui eretic.

— Și-i tot dai înainte! — continuă Rosas. Dumneata încă nu știi cîți unioniști sînt în Buenos Aires?

— Trebuie să fie....

— Suficienți pentru a vă spînzura, pe dumneata și pe toți federaliștii, dacă n-aș fi eu să trudesesc pentru voi, făcînd pînă și munca șefului Poliției.

— Domnule, fac tot ce pot pentru Excelența Voastră.

— Probabil că dumneata faci tot ce poți, însă nu tot ce e nevoie să faci; și dacă nu mă crezi, poftim acest caz: dumneata vrei să te apuci să cauți un unionist în oraș, adică un grăunte de grîu într-o claie, cînd ai în buzunar, dacă nu numele unionistului, calea cea mai scurtă de a-l găsi.

— Eu! exclamă Victorica, tot mai tulburat, însă stăpînindu-se cu efort pentru a nu lăsa să i se citească asta pe chip.

— Dumneata, da, domnule.

— Asigur pe Excelența Voastră că nu înțeleg.

— Tocmai de asta mă plîng eu, că trebuie să te învăț totul. Prin cine a aflat Merlo proiectata fugă a sălbaticului unionist Oliden?

— Printr-o servitoare..

— Și unde lucra această negresă, mulătră sau ce-o fi fost?

— În familia lui Oliden, conform declarației.

— În familia sălbaticului unionist Oliden, domnule Bernardo Victorica.

— Iertați-mă, Excelență.

— Cu cine urma să se îmbarce cel care a scăpat?

— Cu sălbaticul unionist Oliden și cu ceilalți sălbatici care îl însoțeau.

— Și dumneata crezi că Oliden a ieșit în stradă să-i euleagă pe primii sălbatici pe care i-a întâlnit pentru a se îmbarca cu ei?

— Nu, Excelentisim domn.

— Atunci, acești sălbatici erau prieteni de-ai lui Oliden.

— E firesc — spuse Victorica, începînd să înțeleagă punctul spre care țintea Rosas.

— Atunci, dacă erau prieteni, probabil că se vizitau?

— Fără îndoială.

— Atunci servitoarea care l-a denunțat pe Oliden trebuie să știe cine-l vizita mai frecvent.

— E sigur.

— Cine a fost cu el azi, ieri și alaltăieri.

— Așa e, trebuie să știe.

— Au fost cutare, cutare și cutare; au murit Maisson, Lynch și Riglos. Atunci, caută printre numele care nu sînt ale lor și dacă pe acolo nu găsești pe cine cauți, nu te mai obosei degeaba.

— Geniul Excelenței Voastre nu are seamăn. Voi face exact ceea ce-mi indică Excelența Voastră.

— Mai bine ar fi fost dacă făceai asta fără să ai nevoie de indicații; dacă n-am pe nimeni să mă ajute, trebuie să muncesc eu pentru toți — îi răspunse Rosas.

Victorica plecă ochii, în ale căror pupile se înfipsese ca o săgeată de foc privirea dominatoare și, în clipa aceea, disprețuitoare a lui Rosas.

— Deci acum știi ce-ai de făcut?

— Da, Excelențisim domn.

— S-a întâmplat ceva deosebit în noaptea asta?

— O femeie, *doña* Catalina Cuedo, văduvă, de meserie croitoreasă, a venit să se plîngă că Gaitán i-a biciuit fiul care trecea călare prin piața Retiro.

— Cine e fiul?

— Un student la matematică.

— Și ce motive a avut Gaitán?

— Gaitán s-a apropiat să-l întrebe de ce nu folosea emblema federalistă pentru a-și împodobi calul. Băiatul, de șaisprezece sau șaptesprezece ani, i-a răspuns că n-o folosea deoarece calul lui era un bun federalist și n-avea nevoie de emblemă. Atunci Gaitán l-a lovit cu biciul pînă l-a dat jos de pe cal.

— Astăzi sînt mai răi adolescenții unioniști — spuse Rosas, reflectînd o clipă.

— Am spus-o de multe ori Excelenței Voastre: Universitatea și femeile sînt fără leae. Nu e chip ca studenții să folosească emblema; mă văd venind pe stradă și, aproape în văzul meu, scot panglicuța pe care o au la butonieră și si-o pun în buzunar. Nu-i de asemenea chip ca femeile să folosească cocarda, altfel decît la pălărie, și chiar fără pălărie. majoritatea unionistelor, mai ales cele tinere, apar în toate locurile fără emblema federalistă. Eu în locul Excelenței Voastre, aș interzice pălăriile la femei.

— Trebuie să se supună — spuse Rosas, cu un accent de reticență, rezervă pe care doar el putea s-o înțeleagă — trebuie să se supună; dar încă nu e momentul să folosim acest mijloc căruia dumneata îi simți lipsa, și pe care îl cunosc și eu. Gaitán a făcut foarte bine. Dă-i drumul femeii, și spune-i să vadă de îngrijirea lui fiu-său. E altceva?

— Absolut nimic, domnule. A, am primit o solicitare a trei federaliști cunoscuți care cer permisiunea pentru tombolă, la sărbătorile din mai.

— Tombola să fie în folosul poliției.

— Excelența Voastră dispune unele reprezentatii concrete?

— Da: căluseii și prăjinile de cățarat.

— Nimic altceva?

— Nu mă întreba prostii. Dumneata nu știi că 25 mai este ziua unioniștilor? Așa e, dacă dumneata ești din Spania!

— Excelența Voastră se înșală! Sînt uruguayan. Excelența Voastră ordonă ceva deosebit pentru această noapte?

— Nimic, te poți retrage.

— Mîine voi îndeplini ordinele Excelenței Voastre cu privire la servitoare.

— Eu nu ți-am dat ordine; te-am învățat ceea ce nu știi.

— Aduc mulțumiri Excelenței Voastre.

— N-ai pentru ce.

Și Victorica, făcînd o profundă reverență tatălui și fiicei, ieși din acel loc după ce plătise, asemenea tuturor ce intrau acolo, tributul corespunzător de umilință, teamă, servilism; fără a ști cu precizie dacă-l lăsase mulțumit sau nemulțumit pe Rosas; nesiguranță obositoare și îngrozitoare în care consecventul dictator menținea permanent spiritul slujitorilor săi, căci teama îi putea face să fugă de el, iar încrederea ar fi putut să-i înfumureze prea tare.

Un lung răstimp de liniște urmă plecării șefului poliției, căci în timp ce Rosas și fiica sa păstrau tăcerea treji, fiecare absorbit de idei total deosebite, sătulul Viguá tăcea dormind profund, cu brațele încrucișate pe masă și cu capul între ele.

— Du-te să te culci — îi spusese Rosas fiicei lui.

— Nu mi-e somn, domnule.

— N-are importanță, e tîrziu.

— Dar dumneata rămîi singur!

— Eu nu sînt niciodată singur. O să vină Mandeville și au vreau să piardă timpul în complimente cu tine. Du-te.

— Bine, tăticule, cheamă-mă dacă ai nevoie de ceva.

Manuela se apropie, îl sărută pe frunte și, luînd o lumînare de pe masă, intră în camerele interioare.

Atunci Rosas se ridică în picioare, și, ducându-și mâinile la spate, începu să se plimbe de-a lungul camerei, de la ușa care dădea în dormitor, pe unde intraseră și ieșiseră personajele pe care le-am văzut, pînă la cea pe care ieșise Manuela.

Plimbarea dura de zece minute, timp în care Rosas păru adîncit într-o profundă meditație, cînd se auzi tropotul unor cai care se apropiau de casă. Rosas se opri o clipă, exact lîngă Viguá, și după ce ascultă caii oprindu-se la poarta dinspre stradă, dădu o palmă atît de tare în ceafa mulatrului încît, dacă n-ar fi ținut în acea clipă fruntea pe brațele cărnoase, și-ar fi rupt nasul de masă.

— Au! exclamă nenorocitul ridicîndu-se cît de iute putea.

— Nu-i nimic. Trezește-te, părinția ta, că vine lume, și ascultă: ai grijă să nu adormi din nou; te așezi alături de omul care intră și cînd se ridică, îl îmbrățișezi.

Mulatrul îl privi o clipă pe Rosas și făcu apoi ceea ce i se poruncise; cu gesturi neîndoielnice de dezgust.

Rosas se așează pe scaunul pe care-l ocupase mai înainte, în timp ce intra Corvalán.

CAPITOLUL VII — CAVALERUL JUAN ENRIQUE MANDEVILLE

— A venit englezul? îl întrebă Rosas pe aghiotantul său, văzîndu-l intrînd.

— E aici, Excelentisim domn.

— Ce făcea cînd ai sosit?

— Se pregătea de culcare.

— Poarta dinspre stradă era deschisă?

— Da, domnule.

— Au deschis, cînd ai spus cine ești?

— Imediat.

— A fost surprins *gringo*?

— Îmi pare că da.

— Îmi pare! La ce dracu' îți folosesc dumitale ochii?...
A întrebat ceva?

— Nimic. A ascultat mesajul Excelenței Voastre și a trimis să-i pregătească un cal.

— Să intre.

Personajul pe care cititorul îl va cunoaște este unul dintre acelea pe care, din punctul de vedere al egoismului englez, le înfățișează frecvent și pretutindeni diplomația britanică dar care, în ce privește uitarea funcției de reprezentare publică și a demnității de om, poate fi întâlnit doar într-o societate al cărei guvern este asemănător celui al lui Rosas, dar cum așa ceva nu mai există pe fața pământului, se poate spune că un asemenea personaj poate fi întâlnit doar la Buenos Aires.

Cavalerul Juan Enrique Mandeville, plenipotențiar englez pe lângă guvernul argentinian, obținuse de la Rosas ceea ce acesta îi refuzase predecesorului său, *mister* Hamilton, adică încheierea unui tratat privind abolirea negoțului de sclavi. Și din această victorie asupra lui *mister* Hamilton se născură primele simpatii ale lui *mister* Mandeville față de persoana lui Rosas.

Totuși, el nu putea să nu știe că ceea ce-l determinase pe dictator să încheie acel tratat, la 14 mai 1839, era necesitatea de a căuta, în prietenia și protecția guvernului Majestății Sale britanice, un sprijin de care avea de mai multă vreme nevoie. Însă, oricare ar fi fost cauzele, respectivul tratat era un succes pentru plenipotențiar, primit din mâinile lui Rosas.

Dar oamenii de felul lui Rosas, aceste excepții ale speciei care nu-și recunosc egali pe pământ, nu-și doresc niciodată prieteni și nici nu sînt prieteni cu nimeni; pentru ei omenirea se împarte în dușmani și servitori, de oricare naționalitate ar fi ei, fie că au față de ei o poziție înaltă, fie că se află față de ei în poziția umilă a unui simplu cetățean.

Prestigiul moral al tiranilor, acea putere secretă ce fascinează și îmbolnăvește spiritul oamenilor, împreună cu voința intransigentă a dictatorului argentinian, au început prin a se insinua și au sfârșit prin a domina spiritul trimisului britanic care, încrezător în bunele sale păreri personale față de Rosas, nu se temu să cultive și să facă mai strânse relațiile sale personale cu el, fără a ajunge să-și dea seama că există anumite legături în viață din care nu se iese niciodată decât cu sufletul înjosit și cu voința subjugată.

Odată dominat moral, tot restul era cum nu se poate mai ușor: umilințele personale veniră apoi să completeze lucrarea, făcând din reprezentantul puternicei Anglii federalistul cel mai supus, iar dacă nu făcea parte din *Mazorca*, apoi făcea parte dintre acei tribuni ai lui Rosas, a căror misiune era, de a-i lăuda virtuțile civice în țară și în afara ei.

Instrument orb, însă în același timp puternic și cu mijloace eficiente, Rosas văzu în el principalul său cal de bătaie în problema franceză; și, pentru respectarea adevărului istoric, trebuie spus că, dacă Rosas n-a scos de la el tot profitul pe care se aștepta să-l obțină, aceasta nu s-a datorat lipsurilor domnului Mandeville, ci însăși naturii problemei, care nu permitea cabinetului de la Saint James să acționeze conform insinuărilor ministrului său din Buenos Aires, în ciuda comunicărilor sale informative privind preponderența pe care și-o crea Franța în zona Plata și prejudiciile pe care le aducea comerțului insular închiderea porturilor republicii de către blocada franceză.

Europa avea atenția politică fixată asupra unei probleme de moment care afecta însuși echilibrul marilor ei națiuni; aceasta era problema Orientului. Rusia, Prusia, Austria, Anglia și Franța se ocupau de această problemă nedorind, pe de altă parte, un scop mai înalt decât continuarea păcii europene.

Această problemă era pur și simplu o dispută ereditară între sultan și pașa din Egipt.

Franța insista să fie satisfăcute pretențiile lui Mehmet Ali, iar Anglia rezista poziției franceze, acceptând doar să se anexeze pašalicului Egiptului o parte din Siria pînă la Muntele Carmel. Însă, între timp, Rusia se declarase protectoare naturală a Constantinopolului împotriva oricărui dușman ce ar cotoropi Asia mică. „Să acționeze Franța și Anglia împotriva lui Mehmet Ali și să lase Rusia să apere Constantinopolul” — spunea împăratul. Dar Anglia, al cărei guvern era condus de lord Palmerston, avea suficientă perspicacitate politică pentru a înțelege cît de periculos era să lase laleaua Bosforului sub laba ursului din nord. Și atunci, mascînd cu toate podoabele celei mai abile diplomații răspunsul negativ la propunerile cabinetului de la Petersburg, lordul Palmerston încercă să convingă Rusia și apoi reuși să-i limiteze pretențiile, astfel încît protecția de care avea nevoie Constantinopolul să fie acordată de o escadră rusă în Bosfor și de o altă escadră combinată, anglo-franceză, în Dardanele.

Astfel, deci, stadiul chestiunii Orientului, în primele luni ale anului 1840 era următorul: Rusia, Anglia, Austria și Prusia conveniseră ca Mehmet Ali să se mulțumească cu stăpînirea ereditară a Egiptului, însă Franța refuza să accepte această rezoluție.

Totuși, toate puterile erau de acord să apere în comun Constantinopolul, fără a înceta să se supravegheze reciproc, cu neîncrederea ce marchează permanent caracterul politicii internaționale a Europei, de la care noi americanii nu putem lua decît lecții care, dacă ne învață virtuțile prudenței, ne învață de asemenea viciile relei credințe, căci prima n-ar exista în așa mare măsură dacă în aceeași mare măsură n-ar exista și temerea față de efectele celei de-a doua.

Într-o asemenea stare de lucruri, este ușor de înțeles că Anglia nu era dispusă să acorde mare atenție negustorilor din Rio de la Plata, cînd avea nevoie, de teama Rusiei, să strîngă relațiile cu Franța, dată fiind cea mai gravă problemă de actualitate.

Totuși, domnul Mandeville nu se descuraja din această pricină. Hotărît în favoarea intereselor personale ale lui Rosas, acționa pe cît îi era posibil din poziția lui, pentru a imprima un curs opus tratativelor din Plata; opera lui fuseseră propunerile lui Rosas către domnul de Martigny și tot opera lui exclusivă a fost și întrevăderea de pe *Acteon*.

Rosas avea în el deplină încredere; respectiv, știa că Mandeville suferea, ca toți ceilalți, de boala fricii, și conta pe inteligența lui cînd avea nevoie de o intrigă politică, așa cum conta pe pumnalele celor din *Mazorca* atunci cînd trebuia să sacrifice o victimă puterii sale.

Așa arată deci personajul ce trece prin cabinetul și dormitorul lui Rosas și intră în sufrageria unde-l așteaptă dictatorul. Era un om îmbrăcat pe de-a-ntregul în negru, de șaiszeci de ani, de statură joasă, cu fruntea largă și un început de chelie, cu o fizionomie distinsă, ochi mici, albaștri, însă inteligenți și pătrunzători și, în clipa aceea, ușor aprinși, așa cum și fața sa, altfel foarte albă, era îmbujorată. Era firesc, căci sunaseră deja trei ceasuri ala dimineții, oră deosebit de înaintată pentru un om de vîrsta lui, care cu puțin înainte se desfătase la un *punch* fierbinte cu cîțiva dintre prietenii săi.

— Vino încoace, domnule Mandeville — spuse Rosas, ridicîndu-se de pe scaun, dat fără a face nici un pas pentru a-l primi pe ministrul englez care în acea clipă intra în sufragerie.

— Am onoarea să mă prezint la ordinele Excelenței Voastre — spuse domnul Mandeville, făcînd un salut elegant și fără afectare și apropiindu-se de Rosas pentru a-i da mîna.

— Te-am deranjat, domnule Mandeville — spuse Rosas cu un accent blînd și insinuant, arătîndu-i, cu o mișcare a mîinii pe care un francez ar fi numit-o *comme il faut*¹, scaunul din dreapta lui pe care trebuia să se așeze.

¹ Cum se cuvine (fr.)

— Să mă deranjați? O nu, domnule general. Excelența Voastră îmi dă dimpotrivă, o adevărată satisfacție făcându-mi onoarea de a mă chema lângă persoana sa. Doamna Manuelita e bine?

— Foarte bine.

— Din păcate nu credeam să fie așa.

— Și de ce, domnule Mandeville?

— Fiindcă întotdeauna se află alături de Excelența Voastră la ora mesei.

— Desigur.

— Și nu am în acest moment plăcerea de a o vedea.

— Tocmai s-a retras.

— Ah! Ce nefericit sînt că n-am venit cu cîteva minute mai devreme!

— Și ei o să-i pară rău.

— O, ea este cea mai amabilă dintre argentinienne.

— Cel puțin face tot posibilul pentru a fi amabilă.

— Și reușește.

— Vă mulțumesc în numele ei. Totuși, n-aveți de ce vă plînge de noaptea asta.

— De ce nu, domnule general?

— Căci ați petrecut-o în mod plăcut, acasă.

— Excelența Voastră are dreptate, pînă la un punct.

— Cum adică?

— Excelența Voastră are dreptate spunînd că am petrecut în mod plăcut cîteva ore, dar eu nu sînt pe deplin fericit decît cînd sînt alături de familia Excelenței Voastre.

— Sînteți foarte amabil, domnule Mandeville — spuse Rosas, cu un surîs atît de subtil și malițios că n-ar fi putut fi observat de un om mai puțin perspicace și obișnuit cu limbajul accentelor și al fizionomiei decît domnul Mandeville.

— Cu permisiunea dumneavoastră — continuă Rosas — să considerăm terminate complimentele și să vorbim de lucruri mai serioase.

— Nimic nu-mi poate da satisfacții mai mari decît să mă pun în armonie cu dorințele Excelenței Voastre — răspunse

diplomatul apropiindu-și scaunul de masă și netezind, mai mult din obicei decît cu motiv, gulerul de batist al cămășii, nu mai alb decît mîna care-l atîngea, îndelung îngrijită și ale cărei unghii trandafirii și bine conturate constituiau cea mai bună dovadă a rasei căreia îi aparținea domnul Mandeville — aceea rasă saxonă care se distinge în mod deosebit prin ochi, păr și unghii.

— În ce zi vă gîndiți să trimiteți curierul? — îl întrebă Rosas, punîndu-și brațul pe spătarul unui scaun.

— Pentru legație, termenul de expediere ar fi mîine, dar dacă Excelența Voastră dorește să mai zăbovească un timp...

— Tocmai asta doresc.

— Atunci voi da ordin să se amîne expedierea curierului atîta cît va fi nevoie pentru ca Excelența Voastră să-și încheie comunicările.

— O, comunicările mele sînt încheiate de ieri!

— Excelența Voastră îmi permite o întrebare?

— Cîte doriți dumneavoastră.

— Aș putea ști ce motiv aveți pentru a opri curierul, dacă nu așteaptă comunicări de la Excelența Voastră?

— E foarte simplu, domnule Mandeville.

— Excelența Voastră trimite vreun ministru?

— Nu am de ce.

— Atunci nu reușesc să înțeleg...

— Comunicările mele sînt gata? Însă cele ale dumneavoastră nu sînt.

— Ale mele?

— După cum ați auzit.

— Cred că am spus Excelenței Voastre că sînt terminate și chiar închise, încă de ieri, și că mai lipsesc doar cîteva scrisori particulare.

— Nu vorbesc despre scrisori.

— Dacă Excelența Voastră binevoiește să-mi explice...

— Eu cred că obligația dumneavoastră este de a informa cu fidelitate și cu date reale guvernul Maiestății Sale privind

stadiul în care se află negocierile din Rio de la Plata la plecarea curierului spre Europa. Nu-i așa?

— Exact, Excelentisim domn.

— Dar dumneavoastră nu v-ați putut îndeplini obligația, întrucît vă lipsesc astfel de date.

— Eu vorbesc guvernului meu despre problemele generale, evenimentele publice, însă nu-l pot informa despre acte ce țin de politica internă a cabinetului argentinian, întrucît îmi sînt total necunoscute.

— Asta așa e, dar, știți dumneavoastră bine cît valorează aceste probleme generale, domnule Mandeville?

— Cît valorează? — spuse ministrul repetînd întrebarea pentru a dobîndi răgazul de a-și limpezi gîndurile, neriscînd un răspuns, căci Rosas călca deja pe terenul lui obișnuit, adică în domeniul ideilor solide și dezbrăcate de vorbărie, cu ajutorul cărora pătrundea în spiritul celorlalți, cînd discuta vreun subiect important sau cînd dorea să le domine inteligența prin lovituri subite și dure.

— Cît valorează, da, domnule, cît valorează ele pentru informarea guvernului căruia i se scriu astfel de generalități.

— Valorează...

— Nimic, domnule ministru.

— Oh!

— Dumneavoastră, europenii, excelați în generalități atunci cînd doriți să arătați cît de profund cunoașteți un lucru pe care-l ignorați cu desăvîrșire. Însă acest procedeu dă un rezultat contrar celui pe care vi-l propuneți, fiindcă de obicei generalizați pe baza unor premise false.

— Excelența Voastră vrea să spună...

— Vreau să spun, domnule ministru, că dumneavoastră vorbiți îndeobște despre ceea ce nu înțelegeți, cel puțin în țara mea.

— Dar un ministru străin nu poate cunoaște particularitățile unei politici la care nu ia parte.

— Și tocmai de aceea, ministrul străin, dacă dorește să-și informeze într-adevăr guvernul, trebuie să se apropie de șeful acelei politici și să-i asculte explicațiile.

— Aceasta este și conduita mea.

— Nu întotdeauna.

— Spre marea mea părere de rău.

— Se poate... Ia să vedem: cunoașteți dumneavoastră adevărata stare de lucruri actuală? Sau, mai bine, și vorbind în generalitățile care vă plac atât de mult, care este spiritul informărilor pe care le trimiteți guvernului dumneavoastră cu privire la politica mea?

— Spiritul?

— Chiar așa: sau, mai clar, în aceste informări mă plasați într-o situație bună sau rea? Vă așteptați la victoria guvernului meu sau la triumful anarhiei?

— O, domnule!

— Asta nu e un răspuns!

— Văd și eu.

— Atunci?

— Atunci ce, Excelentisim domn?

— Atunci, ce-mi răspundeți?

— Despre situația în care se găsește în prezent guvernul Excelenței Voastre?

— Exact.

— Mi se pare...

— Vorbiți sincer.

— Mi se pare că toate posibilitățile sînt în favoarea victoriei Excelenței Voastre.

— Însă această părere v-o bazați dumneavoastră pe ceva?

— Fără îndoială.

— Și pe ce, domnule ministru?

— Pe puterea Excelenței Voastre.

— Ha! Asta e o afirmație foarte vagă în cazul de care ne ocupăm.

— Vagă, domnule?

— Fără îndoială, căci dacă eu am, într-adevăr putere și mijloace, anarhiștii au și ei putere și mijloace. Nu-i așa?

— O, domnule!

— De exemplu, cunoașteți dumneavoastră situația lui Lavalle la Entre Ríos?

— Da, domnule; se află în imposibilitate de mișcare după bătălia de la Don Cristóbal, unde armatele Confederației au obținut o victorie deplină.

— Și totuși, generalul Echagüe se află în imposibilitate de a acționa din lipsă de cai.

— Dar Excelența Voastră, care poate tot, va face astfel încît generalul să aibă caii care-i lipsesc.

— Cunoașteți dumneavoastră situația din Corrientes?

— Cred că, o dată Lavalle învins, provincia Corrientes va reveni în liga federalistă.

— Între timp, Corrientes a ridicat armele împotriva guvernului meu, iar acum sînt răscolate două provincii.

— Sînt două provincii, într-adevăr însă...

— Însă ce?

— Confederația are paisprezece.

— O, nu chiar atîtea!

— Ce spunea Excelența Voastră?...

— Că azi nu mai sînt paisprezece, căci nu se pot număra ca provincii federaliste cele care s-au răscolat cu unioniștii.

— Sigur, sigur, Excelentisim domn, dar mișcarea acestor provincii nu are importanță, cel puțin după părerea mea.

— V-am spus eu că generalitățile dumneavoastră trebuie să fie bazate pe date false!

— Așa crede Excelența Voastră?

— Eu cred ceea ce spun, domnule ministru. Tucumán, Salta, La Rioja, Catamarca și Jujuy sînt provincii de cea mai mare importanță, și această mișcare, de care dumneavoastră ați vorbit, nu este altceva decît o adevărată revoluție, dispunînd de multe mijloace și de mulți oameni.

— Ar fi un lucru lamentabil!

— După cum spuneți și dumneavoastră! Tucumán, Salta și Jujuy mă amenință în nord pînă la frontiera cu Bolivia. Catamarca și La Rioja spre vest, pînă la poalele Cordilierilor; Corrientes și Entre Ríos pe litoral și cine încă mă mai amenință, domnule ministru?

— Cine încă?

— Da, domnule, asta este întrebarea, și tot eu îi voi da răspunsul, fiindcă dumneavoastră vă e teamă să-mi numiți dușmanii. În afară de aceștia mă amenință Rivera.

— Ha!

— Nu contează chiar atît de puțin pe cît credeți dumneavoastră căci astăzi are o armată pe fluviul Uruguay.

— Care nu va trece dincoace.

— Probabil, dar e necesar să luăm în considerare și posibilitatea că ar trece; atunci mă veți vedea înconjurat din toate părțile, de dușmani încurajați, favorizați și protejați de Franța.

— Într-adevăr, situația e gravă — spuse domnul Mandeville, rostind cuvînt după cuvînt într-o stare de mare perplexitate spirituală, neputînd să-și explice scopul ce și-l propunea Rosas dezvăluind el însuși pericolele ce-l amenințau, lucru care, dat fiind istetimea dictatorului, nu putea decît să ascundă o intenție secundară, mai importantă.

— E foarte grav — repetă Rosas cu un aplomb și un sînge rece care sfîrșiră prin a-l neliniști pe diplomat. Și acum, că dumneavoastră cunoașteți elementele acestui pericol — continuă Rosas — poate doriți să-mi spuneți pe ce veți întemeia, față de guvernul dumneavoastră, speranța în victoria mea deplină asupra unioniștilor? Căci, să nu vă îndoiiți, voi obține pînă la urmă victoria deplină!

— Dar pe ce altceva, Excelentisim domn, decît pe puterea, prestigiul, popularitatea Excelenței Voastre, care v-au conferit renumele și gloria?

— Ha, ha, ha! — exclamă Rosas, rîzînd firesc, ca unul care-l compătimentește sau îl disprețuiește pe celălalt pentru ignoranța lui.

— Eu nu știu, domnule general — spuse Mandeville, descumpănit, văzînd neașteptatul rezultat al curtenitoarei lui măguliri, sau mai degrabă al expresiei părerilor lui — în care dintre vorbele pe care am avut onoarea să le spun își află nefericita origine risul Excelenței Voastre.

— În toate, domnule diplomat din Europa — răspunse Rosas cu ironie nedisimulată.

— Dar, domnule!

— Ascultați-mă, domnule Mandeville; toate cîte le-ați spus sînt foarte bune de repetat poporului, dar foarte rele de scris lordului Palmerston, pe care unioniștii din Montevideo îl numesc *eminentul* ministru.

— Îmi va face Excelența Voastră onoarea de a-mi explica de ce?

— Asta și vreau. V-am detaliat toate pericolele care în prezent înconjoară guvernul meu, adică ordinea și pacea Confederației Argentinienne. Așa e?

— Chiar așa, Excelentisim domn.*

— Știți dumneavoastră de ce v-am enumerat aceste pericole? O! Dumneavoastră n-ați înțeles, nu v-ați dat seama de cauza sincerității mele, care v-a lăsat descumpănit și perplex! Dar am să v-o explic. V-am spus ceea ce ați ascultat întrucît știu bine că asupra acestei întrevederi veți întocmi un protocol pe care-l veți trimite ulterior guvernului dumneavoastră; și chiar acest lucru îl doresc eu.

— Excelența Voastră dorește asta! — spuse domnul Mandeville, cuprins de admirație mai mult decît fusese intrigat înainte.

— Da, asta vreau, iar motivul este că îmi convine ca guvernul englez să afle aceste amănunte de la mine, înainte de a le afla de la dușmanii mei, sau cel puțin să le cunoască în același timp din ambele părți. Acum îmi înțelegeți gîndul? Ce-aș face, ce-aș cîștiga eu ascunzînd guvernului englez o situație pe care o va afla în mod public și oficial dintr-o mie de surse diferite? S-o ascund ar însemna să arăt unele temeri

din partea mea, iar eu nu mă tem, nu mă tem deloc de actualii mei dușmani.

— De aceea am spus Excelenței Voastre că, cu puterea dumneavoastră...

— Dă-o-ncolo de putere, domnule Mandeville...

— Dar, dacă nu cu puterea... Dacă Excelența Voastră n-are putere...

— Am putere, domnule ministru — îl întrerupse brusc Rosas. Domnul Mandeville sfârși prin a pierde și ultima speranță de a-l înțelege în noaptea aceea și, fără să știe ce-ar fi fost bine să spună, rosti:

— Atunci...

— Atunci, atunci! Una e să ai putere și altceva să te bazezi pe ea pentru a ieși dintr-o situație proastă. Dumneavoastră credeți că lordul Palmerston nu știe să adune și să scadă? Credeți că dacă adună numărul dușmanilor și al elementelor care, cu sprijinul puternic al Franței, amenință guvernul și regimul federalist al țării, *eminentul* ministru va avea mare încredere în victoria mea, chiar dacă dumneavoastră îi veți prezenta o sumă egală de forțe aflate sub ordinele mele? Și atunci, credeți că își va da el mare osteneală să sprijine un guvern a cărui situație nu-i oferă probabilitatea unei existențe mai lungi de câteva luni, de câteva săptămâni? Chiar în cazul că guvernul dumneavoastră ar vrea să mă apere împotriva dușmanilor sprijiniți de Franța, se ajunge oare mai ușor de la Londra la Paris și de la Paris la Buenos Aires decât de la Entre Ríos la Retiro și de la Tucumán la Santa Fé; credeți că asta n-o știe și lord Palmerston? Vai, domnule Mandeville, niciodată n-am așteptat mare lucru de la guvernul englez în litigiul meu cu Franța, dar acum aștept și mai puțin dacă informațiile care ajung la acel guvern sînt întocmite de dumneavoastră pe baza calculului puterii mele!

— Dar, domnule general — spuse Mandeville disperat căci, înțelegea tot mai puțin gîndirea lui Rosas, ascunsă în norul de idei căruia, după cît se părea, chiar Rosas, îi dădea viață pentru a anunța prin el furtuna care-l înconjură și avea

să-l facă bucăți și să-l nimicească — dacă nu prin forță, cu ajutorul armatelor și al federaliștilor, în sfârșit, cu ce se gindește Excelența Voastră să-i învingă pe unioniști?

— Cu ajutorul lor înșiși, domnule ministru — spuse Rosas cu un calm nemțesc, ațintindu-și privirea scrutătoare pe chipul celuilalt, pentru a observa impresia provocată de această bruscă ridicare a cortinei ce acoperea misterioasa scenă a gândirii lui.

— Ah! — exclamă ministrul, ale cărui pupile se dilatără ca și cum imaginația lui s-ar fi extins în cercul imens trasat de cele patru cuvinte în care vedea explicația tuturor reticențelor și paradoxurilor pe care, cu o clipă înainte, nu și le putea explica, în ciuda experienței sale și talentului de om de cabinet, cu care din când în când mai știa să ghicească ascunzișurile lui Rosas.

— Chiar cu ajutorul lor — continuă acesta liniștit. Astăzi, asta e principala mea armată, forța mea de nestăvilit, sau, mai bine zis, cea mai distrugătoare pentru dușmanii mei.

— Într-adevăr, Excelența Voastră mă duce pe un teren pe care, în mod sincer, n-am călcat pînă acum.

— Știu — îi răspunse Rosas, care nu scăpa nici o ocazie de a-i face pe ceilalți să-și dea seama de greșelile ori de ignoranța lor. Unioniștii — continuă — nu au avut pînă azi, și nici n-au să aibă vreodată ceea ce le lipsește pentru a fi tari și puternici, oricît de mulți ar fi și oricît de bun sprijin ar avea. Au oameni foarte capabili, au, de partea lor cei mai buni militari ai Republicii, dar le lipsește consensul în acțiune: toți comandă și, tocmai de aceea, nici unul nu se supune. Toți merg spre același punct, dar fiecare pe altă cale, și nu vor ajunge niciodată la țintă. Ferrer nu i se supune lui Lavalles, căci e guvernator al unei provincii, iar Lavalles nu i se supune lui Ferrer fiindcă el e generalul unioniștilor, generalul *Eliberator* cum îi spun ei. Lavalles are nevoie de alianța cu Rivera, căci Rivera se pricepe la felul în care noi ducem războaiele, dar amorul lui propriu îl face să creadă că își este

de ajuns el însuși, și-l disprețuiește pe Rivera. Rivera are nevoie să acționeze împreună cu Lavalle, căci Lavalle este un conducător autohton, și, mai ales, fiindcă are ofițeri pe care nu-i are Rivera, dar Rivera îl disprețuiește pe Lavalle fiindcă nu este *montonero*¹ și îl urăște fiindcă e din Buenos Aires. Oamenii condeiului, oamenii de cabinet, cum își spun ei, îl sfătuiesc pe Lavalle; Lavalle ar vrea să urmeze aceste sfaturi, dar militarii care-l însoțesc îi disprețuiesc pe cei care nu sînt militari, iar Lavalle, care nu știe să comande, dă ascultare gălăgiei subalternilor și, pentru a nu-i nemulțumi, se încontrează cu oamenii înțelepți din partidul său. Toți unioniștii cei noi din provincii, prin însuși faptul că sînt unioniști, sînt bolnavi de aceeași boală ca și ceilalți, adică fiecare se crede șef, ministru, guvernator, și nici unul nu vrea să se creadă nici soldat, nici funcționar nici cetățean. Atunci, domnule ministru al maiestății sale regina Angliei, cînd ai asemenea dușmani, pentru a-i distruge trebuie să le dai timpul să se distrugă ei înșiși, și chiar asta fac eu.

— O, foarte bine! Este un plan magnific! — spuse entuziasmat domnul Mandeville.

— Dați-mi voie, n-am terminat — spuse Rosas, cu același calm. Cînd ai asemenea dușmani, spuneam, nu contează numărul lor, ci valoarea pe care o reprezintă fiecare fracțiune, fiecare cerc, fiecare om; comparînd aceste fracțiuni cu puterea ce li se opune, solidă, organizată, unde nu comandă decît unul singur și unde toți ceilalți se supun precum brațele voinței, se poate deduce că victoria acesteia din urmă puteri este sigură, categorică, chiar dacă ea apare ca fiind mai mică în comparație cu totalul masei de dușmani. V-ați lămurit acum în ce mod trebuie apreciată situația dușmanilor mei și a mea? — întrebă Rosas, care nu pierduse nici o clipă îndrăzneala cu care începuse să elaboreze originalul său plan de campanie, ce era rezultatul studiului amănunțit pe care, în viața lui publică, îl efectuase asupra dușmani-

¹ Partizan, luptător de gherilă.

lor care-l combătuseră și care, dorind să-l distrugă, i-au dat aceea măreție a puterii și mijloacelor ce l-a făcut atît de respectabil în ochii lumii, și pe care prin el însuși n-a avut niciodată talentul și nici curajul de a o cuceri.

— O, înțeleg, înțeleg, Excelentisim domn! — spuse ministrul frecîndu-și mîinile albe și îngrijite cu aceeași vie satisfacție încercată de oricine cînd iese cu bine dintr-o nesigurantă sau un conflict. Voi revedea informările, astfel încît să-l fac pe lordul Palmerston să observe cu claritate situația din punctul de vedere pe care cu atîta abilitate, cu atîta dibăcie, l-a înfățișat Excelența Voastră.

— Faceți cum doriți. Singurul lucru pe care-l vreau este să scrieți adevărul — spuse Rosas cu un anume aer indiferent, dincolo de care domnul Mandeville, dacă ar fi fost mai puțin entuziast, ar fi descoperit că începea scena disimulării.

— Cunoașterea adevărului are astăzi tot atîta importanță pentru guvernul englez cîtă are și pentru dumneavoastră faptul că acest adevăr să fie cunoscut.

— Pentru mine?

— Cum? Excelența Voastră n-ar considera drept cel mai bun sprijin posibil ajutorul Angliei?

— În ce sens?

— De exemplu, dacă Anglia ar obliga Franța să-și rezolve probleme din zona Plata, n-ar însemna pentru dumneavoastră jumătate din victoria asupra tuturor dușmanilor?

— Dar această intervenție a Angliei nu mi-ați oferit-o dumneavoastră încă de la începutul blocadei?

— Desigur, Excelentisim domn.

— Și, din curier în curier, n-a trecut timpul fără ca dumneavoastră să primiți instrucțiunile pe care mereu le cereți și care niciodată nu sosesc?

— Desigur, Excelentisim domn; dar de data aceasta, la cea mai mică sugestie a guvernului englez, guvernul maies-

tății sale regele francezilor va trimite un plenipotențiar care să rezolve cu Excelența Voastră această nefericită chestiune. Astăzi nu mă mai pot îndoi.

— De ce?

— Guvernul francez se găsește azi într-o situație cumplită, Excelentisim domn. În Algeria, războiul a izbucnit cu mai multă forță ca oricând: Abd el Kader se arată astăzi a fi un dușman formidabil. În chestiunea Orientului, Franța singură are pretenții diferite și contrare celorlalte patru mari puteri care se interpun între sultan și pașa din Egipt; cincisprezece nave de război, patru fregate și alte vase mai mici au fost trimise de guvernul francez în Dardanele, iar dacă pașa își menține aceste pretenții, ori dacă Rusia insistă în a apăra Constantinopolul, nu peste multă vreme regele Ludovic Filip va fi nevoit să-și trimită toate escadrele în Bosfor și Dardanele. În interior, Franța nu mai este nici liniștită și nici sigură. Tentativa de la Strasbourg i-a pus în mișcare pe toți bonapartiștii, iar vechile partide încep să ridice steagul parlamentar. Guvernul Soult, dacă n-a căzut deja, va cădea cît de curînd, iar opoziția subminează și acționează pentru a aduce la președinția Consiliului de Miniștri pe vreunul dintre membrii săi importanți. În această situație, Franța are nevoie să-și consolideze mai mult ca oricînd alianța cu Anglia, iar pentru o problemă de interes atît de mărunț cum este cea din Plata, guvernul francez nu va dori să aducă lordului Palmerston un afront destul de primejdios în aceste împrejurări.

— Că o va face sau nu, mie mi-e indiferent, domnule ministru. Eu nu sînt în primejdie la Constantinopol, nici în Africa și, cît privește blocada, nu pe mine mă păgubește cel mai mult, după cum știți.

— Știu, știu, Excelentisim domn; comerțul britanic suferă de pe urma acestei blocade prelungite.

— Știți dumneavoastră ce capital englez este blocat în Buenos Aires fiindcă escadra franceză nu-i dă voie să plece?

— Două milioane de lire sterline în produse agricole care se deteriorează pe zi ce trece.

— Știți dumneavoastră ce cheltuieli lunare se fac pentru întreținerea acestor produse agricole?

— Douăzeci de mii de lire sterline, Excelentisim domn.

— Exact.

— Toate acestea le-am comunicat guvernului meu.

— Știți dumneavoastră ce capital englez în mărfuri a rămas în tranzit și a fost depozitat în cea mai mare parte la Montevideo?

— Un milion de lire sterline. Și aceasta am comunicat-o guvernului meu.

— Mă bucur că știe, avînd în vedere că dorește să suporte aceste prejudicii. În ce mă privește, eu știu cum să mă apăr de blocadă.

— Am repetat de multe ori că Excelența Voastră poate totul — spuse ministrul cu zîmbetul cel mai insinuant și curtenitor, dar în același timp exprimînd un adevăr pe care-l simțea.

— Nu totul, domnule Mandeville — spuse Rosas, dîndu-se pe spate în scaunul său și înfigîndu-și privirea ca o săgeată în chipul ambasadorului pe care, după cîte părea, voia să-l studieze pînă în adîncul conștiinței. Nu totul; de exemplu, cînd un ministru străin deschide porțile casei sale unui unionist urmărit de justiție și îl ascunde, eu nu pot conta pe sinceritatea lui căci n-ar veni să-mi relateze un asemenea incident și să-mi ceară o îndurare pe care i-aș acorda-o fără cel mai mic efort.

— Cum! S-a întîmplat așa ceva? Cît despre mine, nu știu la ce ministru se referă Excelența Voastră.

— Dumneavoastră nu știți, domnule Mandeville? — spuse Rosas, accentuîndu-și fiecare cuvînt cu ochii ațintiți, fără a clipi, pe chipul lui Mandeville.

— Dau Excelenței Voastre cuvîntul meu de...

— Gata — întrerupse Rosas, care pînă să vorbească Mandeville se convinsese că într-adevăr nu știa ceea ce-l în-

teresa pe el să afle, acesta fiind unicul scop pentru care îl chemase în audiență. Gata — repetă și se ridică pentru a nu lăsa să i se citească pe chip sentimentul de furie care-l agita în acel moment.

Mandeville revenise la agitația sa dinainte, pricinuită de acel om de care nimeni nu putea fi sigur, și care-l împiedica să se retragă satisfăcut și liniștit.

Rosas începuse să se plimbe prin cameră, când, oprindu-se brusc, puse mîna pe spătarul scaunului lui Viguá, care se luptase din greu cu somnul în timpul acelei lungi discuții din care nu înțelesese nici un cuvînt, și rămase în atitudinea omului care își concentrează în auz întreaga sensibilitate a sufletului. Motivul era deja perceptibil: un cal în galop se auzea venind dinspre est pe strada Restauratorului și, după un minut, zgomotul potcoavelor lui răsuna în apropierea casei lui Rosas.

— Vreun raport de la poliție — spuse domnul Mandeville care dorea într-un fel să reia discuția întreruptă atît de brusc, și înțelegea atenția lui Rosas.

[Rosas îl măsoară cu o privire plină de dispreț și-i spuse:

— Nu, domnule ministru englez; acest cal vine de la țară; iar omul care l-a legat în ușa casei mele nu este nici supraveghetor nici comisar de poliție, ci un bun *gaucho*.

Ministrul făcu o ușoară mișcare din umeri și se ridică.

În acest timp, generalul Corvalán intră în sufragerie cu un plic în mînă.

Rosas îl deschise, și nu citi bine primele rînduri, că o expresie de furie sălbatică îi inundă fața, însă dispăru atît de brusc; încît domnul Mandeville, care o remarcase cu ușurință, se îndoi dacă fusese o iluzie optică ori o realitate.

— Acestea fiind zise, domnule Mandeville, dumneavoastră vă puteți retrage — spuse Rosas, întrerupînd lectura plicului și întinzîndu-i mîna domnului Mandeville, care deja își luase pălăria.

— Excelența Voastră se poate bizui pe prietenii săi.

— Când vă gândiți să trimiteți curierul? — întrebă Rosas fără măcar a fi auzit cuvintele ministrului.

— Poimîine.

— E tîrziu. Puneți-l bine la lucru pe secretarul dumneavoastră și curierul să plece mîine seară, sau mai degrabă în seara asta, căci e deja patru dimineața.

— Va pleca la șase, deseară, Excelentisim domn.

— Noapte bună, domnule Mandeville.

Ministrul se retrase, după trei-patru reverențe.

— Corvalán, să-l însoțească cineva pe domnul, iar dumneata, revino.

— Domnule, domnule, ce să-i fac lui *gringo*? — întrebă Vigúá.

Dar Rosas, fără să-l auzi, se așeză, puse plicul pe masă și sprijinindu-și fruntea în mîini continuă să citească, în timp ce la fiecare cuvînt ochii i se injectau cu sînge, iar pe frunte îi treceau toate nuanțele de stacojiu, roșu de foc și galbenul palorii.

Un sfert de oră mai tîrziu, el însuși închise ușa exterioară a cabinetului său și se plîmbă cu pași agitați, împins de tulburarea patimilor pe care le-ai fi putut afla și număra după vizibilele schimbări de pe chipul său.

CAPITOLUL VIII — IVIREA ZORILOR

Zorii zilei de 5 mai alungaseră, în sfîrșit, acea tristă noapte, martoră a comiterii unei îngrozitoare crime și a punerii la cale a altora, și mai mari.

Lumina albă a pudicei frumuseți a cerului, ce se ivește blîndă și îmbujorată pentru a anunța sosirea puternicului rege al Naturii, nu putea usca, cu prea blînda rază a ochilor ei, sîngele nevinovat ce păta malul smălțuit al fluviului din

ale cărui unde își ridica, acoperită cu vălul trandafiriu, minunata frunte de iasomie.

Arginta însă cu această rază turnurile și capitelurile acestui oraș pe care poezii l-au numit „Împăratul fluviului Plata”, „Atena” sau „Roma Lumii noi”.

Adormit pe cîmpia imensă în care se odihnește, Buenos Aires, orașul prin fire al înclinațiilor aristocratice, părea că ar fi dorit să reziste orelor mișcării și ale trezicii, și să-și păstreze noaptea și moleșcala încă multă vreme. Pe străzile sale, largi și drepte, încă se mai ascundea sub clădirile pătrate, vreuna din acele nuanțe intermediare ale clarobscurului crepuscular, ce face ochii să ezite și dă un nu știu ce de nemulțumire spiritului.

Una din acele brize de sud, mereu răcoroase și pure în zonele meridionale ale Americii, purifică orașul de vaporii umezi și grei ai nopții, pe care soarele încă nu ajunsese să-i ridice din noroiul străzilor. Căci iarna lui 1840, ca și cum pînă și Natura ar fi vrut să contribuie în acel an la îngrozitoarea situație ce începea pentru popor, își începuse bogatele ploi încă din primele zile ale lui aprilie. Iar briza, îmbălsămată de violetele și zambilele ce acopereau ca un covor în acel anotimp islazurile nisipoase de la Barracas, revărsa asupra orașului o atmosferă parfumată și fină ce se respira cu desfătare.

Totul era umbră și tăcere, pace și armonie.

Spre răsărit, peste orizontul liniștit al marelui fluviu, mantia azurie a cerului se împodobește cu sîfîr și aur pe măsură ce aurora se urca pe carul ei de opal, iar cele din urmă umbre ale nopții îngrămădeau la apus ultimele rămășițe ale imperiului său distrus.

Oh! De ce vălul lugubru și misterios al norilor nu rămînea suspendat din cer pe fruntea acestui oraș de la care privirea lui Dumnezeu se îndepărtase? Dacă îngrozitorul blestem căzuse pe capul său cu fulgerul cumplit al miniei divinității, atunci de ce pentru acest oraș, pămîntul nu se rotea

fără soare și fără stele, ca scandalul și crima să nu profaneze lumina de mai, ale cărei raze căliseră cu treizeci de ani în urmă, inima și spada celor ce au reînviat o lume?... Natura însă pare să facă paradă de puterea ei, nepăsătoare față de insinuările omului, cu atât mai mult cu cât omenirea caută în ea vreo afinitate cu nenorocirile ei. Sub vălul unei nopți întunecoase, o mână regală deschidea fereastra unui palat și dădea, la Paris, semnalul de început al nopții Sfîntului Bartolomeu¹, iar în ziua următoare un soare magnific își reflecta razele de aur în bălțile de sînge ale victimelor, al căror ultim geamăt îi ceruse lui Dumnezeu răzbunarea acelei îngrozitoare crime. Tot așa, înaintea apusului, într-o seară lunguroasă și parfumată, cînd luna și stelele începeau să-și reverse lumina argintie pe cerurile Italiei, iar clopotul de *vecernie* chema la templul Domnului sufletele creștine, pe străzile orașelor Siciliei², o tînră dădea semnalul cutremurător ce avea să întipărească într-un fluviu de sînge amintirea unei răzburări criminale!

Ca și Natura, omenirea trebuie să pară și ea indiferentă la nenorocirile ce se adunau pe capul acestui popor nevinovat care, așa cum fusese singur în victorie și măreție, tot singur și părăsit trebuia să îndure funesta epocă a nenorocirii. Printr-o ciudată coincidență a destinelor omenești, poporul argentinian care ieșise din pădurile sălbatice pentru a da libertate și a face să renască zece națiuni, pare destinat a fi la fel de mare în victorie ca și în înfrîngere, în virtute ca și în crimă; căci pînă și crimele pentru care a vărsat o mare de lacrimi și sînge au o înfățișare originală și impunătoare, ce le ridică deasupra vulgarității delictelor care zguduie și însîngerează viața civilă și politică a popoarelor.

Singur, părăsit, acest popor înțelegea totuși care îi era situația și prevedea prin instinct, prin acel glas secret al conștiinței ce ne vorbește mereu cu anticipație despre nenor-

¹ Noaptea de 24 august 1572 cînd au fost masacrați protestanții din Paris.

² Răscoala sicilienilor împotriva stăpînitorilor francezi în 1282.

rocirile ce ne amenință, că era pe punctul de a primi în creștet o nouă lovitură, încă și mai îngrozitoare decât cele care-l copleșiseră, dată de mâna tiraniei; ca să oprească această lovitură, el, poporul din Buenos Aires, nu avea nici mijloacele și nici măcar spiritul pentru a le găsi.

Teroarea, acea groaznică boală ce doboară spiritul și abrutizează inteligența, cea mai cumplită dintre toate, căci nu e lucrarea lui Dumnezeu ci a camenilor, după cum spunea Victor Hugo, începea să-și facă simțită influența magnetică în interiorul familiilor. Părinții tremurau pentru copiii lor. Prietenii nu aveau încredere în prieteni, iar conștiința individuală, cenzurînd cuvintele și acțiunile fiecăruia, neliniștea spiritul, umplînd de neîncredere sufletele tuturor.

Victoria eliberatorilor era rugăciunea pe care fiecare i-o adresa lui Dumnezeu din altarul secret al gîndurilor. Ideea că ultimele paroxisme ale dictaturii vor fi mortale pentru toți cei ce trăiau în apropierea mîinii ei de temut era atît de puternică încît pînă și cei mai încrîncenați dușmani ai tiranului doreau ca victoria să fie o acțiune iute, instantanee, care să-l lovească în creștet cu iuteala și puterea fulgerului, pentru a nu da ocazie la comiterea îngrozitoarelor răzbunări de care toți se temeau. Iar cînd, pînă la această reușită, le apăreau în fața ochilor obstacolele timpului, ale distanței și lucrurilor, aceștia, cei mai conștienți dușmani ai dictatorului, se temeau în sinea lor de ora la care s-ar fi apropiat victoria. Iată care era primul simptom al terorii asupra spiritului!

Aceasta era situația morală a poporului din Buenos Aires în momentele în care începem povestirea noastră.

În acele clipe, în care zorii se iveau pe cer, după cum s-a spus la începutul acestui capitol, și cînd tăcerea orașului abia dacă era întreruptă de rostogolirea monotonă a vreo douăzeci de căruțe ce mergeau spre piață, un om înalt, slăbănog, nu palid ci de-a dreptul galben, și arătînd pe chip vreo cincizeci-cincizeci și cinci de ani, se plimba pe strada Victoria sprijit-

nindu-se cu un aer superior în bastonul său; mergînd cu atîta măsură și gravitate, nu părea a fi ieșit din casă la acele ore decît pentru a respira aerul pur al dimineții ori pentru a-i arăta regelui zilei, înaintea oricărui alt locuitor al orașului, uriașa haină roșie care-l acoperea pînă pe pîntec și emblemele federaliste ce-i străluceau pe piept și la pălărie.

Totuși omul, fie din întîmplare fie intenționat, avu nefericirea ca frumosul baston de bambus cu mîncr de fildeș pe care-l ducea în mînă să-i cadă de două-trei ori la fiecare grup de case, rostogolindu-se mereu în spatele lui, incident ce-l obliga să facă doi-trei pași înapoi pentru a-l lua de jos; și, cum era și firesc, să arunce cîte o privire spre casele pe lîngă care trecea, adică spre cîmp; fiindcă omul venea dinspre apus, mergînd pe strada Victoria în direcția pieței.

După vreo douăzeci sau douăzeci și cinci de căderi de baston, se opri în fața unei porți pe care cititorii noștri o cunosc: cea prin care Daniel și servitorul său intraseră cu cîteva ore mai devreme.

Trecătorul se sprijini de stîlpul de pe trotuar, își scoase pălăria și începu să-și ridice părul de pe frunte, așa cum fac unii în toiul arșiței verii. Însă din întîmplare, din nebagare de seamă sau nu știm de ce, își întoarse privirile la stînga și la dreapta pe stradă și, după ce se convingse că nu era nici un suflet de om pe o distanță de cel puțin 10—12 *cuadras*; se apropie de poarta dinspre stradă și-i scutură clanța, neglijînd, nu știm de ce, să folosească leul de bronz ce servea drept zgemotoasă unealtă de chemat.

CAPITOLUL IX — ÎNGERUL SAU DEMONUL

Nu va fi lung răstimpul cît vom ține trează curiozitatea cititorului cu privire la noul personaj care s-a amestecat în treburile noastre. Însă, între timp, despărțindu-ne brusc

de strada Victoria, și cerîndu-i bătrînului Saturn permisiunea de a nu-l urma, de data aceasta, pe drumul lui măsurat, vom face un salt din zori pînă la douăsprezece, într-una din acele zile de mai în care azurul senin al cerului nostru este atît de pur și strălucitor încît pare o adevărată cortină de dantelă și atlas, și ne vom grăbi să urmărim o trăsură galbenă, trasă de doi frumoși cai negri, care, lăsînd într-o parte casa generalului Mansilla, își întipăresc în trap potcoavele grease pe pietrele străzii Potosí. Desigur că nu sîntem singurii care ne propunem s-o urmărim, căci curiozitatea nu e greu de stîrnit, iar închipuirile celor douăzeci de ani înfloresc mai repede decît florile de primăvară, dacă goana trăsuri lasă totuși timp să se admire printr-una din ferestruicile deschise, o mîna de femeie, ascunsă de o mînușă luxoasă, din piele de căprioară de culoarea paiului, ce pare mai curînd desenată decît îmbrăcată pe mîna, și o manșetă de dantelă albe ca zăpada ce mîngîie cu micile lor valuri mîna a cărei delicatete nu e greu de ghicit. Femeia căreia îi aparține, rezemată într-un colț al trăsuri, nu vrea însă să aibă bunăvoința mîinii ei, iar privirile trecătorilor nu-i pot ajunge pînă la chip.

Trăsura dădu colțul pe strada Piedras și se opri în sfîrșit în spatele bisericii San Juan, la o casă a cărei poartă părea scoasă din infern; căci roșul cu care era vopsită avea strălucirea flăcărilor iadului.

Tînăra coborî din trăsură, sau mai curînd sări peste cele două trepte ale scăriței, punînd ușor mîna pe umărul lacheului. Iar saltul ei grațios dădu o clipă ocazia să se ivească, printre bogatele falduri ale rochiei, un picioruș prins într-o botină de culoare violetă. Fata era în vîrstă de șaptesprezece-optsprezece ani, frumoasă ca o rază a răsăritului, dacă ni se permite o comparație atît de acriană. Buclele unui păr blond și strălucitor ca aurul, luncînd sub borurile unei pălării de pai italiene, cădeau pe un chip ce părea să fi furat frumusețea și culoarea celui mai proaspăt trandafir. Fruntea deschisă și inteligentă, ochi limpezi și albaștri ca și cerul cîi

ilumina, încoronați de sprâncene fine, arcuite și mai închise decât părul; nasul bine proporționat, aproape transparent, avînd acea foarte fină curbură, abia perceptibilă, cel mai bun semn distinctiv al imaginației și istețimii, în sfîrșit, gura mică și îmbujorată de carmin, a cărei buză inferioară o făcea să semene cu prințesele din casa de Austria, prin frumosul defect de a depăși cu cîteva linii buza superioară, completa ceea ce se poate înfățișa din această fizionomie distinsă și frumoasă, în care fiecare trăsătură exprima delicatețea sufletului, a trupului și rasei, pentru înfățișarea căreia pana portretistului este mereu îngrată.

Adăugați la toate acestea o talie de doisprezece toli¹ circumferință, susținînd bustul ca un delicat vas de alabastru pe care părea așezat, ca o floare, acest cap minunat, și veți avea o idee cu totul aproximativă despre tînăra din trăsura, îmbrăcată într-un costum de mătase de culoarea zambilei și un șal de cașmir alb cu tiv de culoare portocalie.

Era ceva aerian, vaporos în această ființă, ce răspîndea în jurul ei un parfum perceptibil doar cu sufletul --- sufletul celor ce au sentimentul frumuseții. Fizionomie proporțională, forme fin desenate de delicatul penel al Naturii, părea mai degrabă idealul unui poet decât o ființă trăitoare în această lume prozaică în care viețuim. Tînăra trecu pragul porții și trebui să recurgă la toate puterile spiritului, precum și la batista ei parfumată, pentru a-și croi drum printr-o grămadă de negrese, mulatre, chinezoaice, rațe, găini, toate animalele create de Dumnezeu, inclusiv o mulțime de oameni îmbrăcați în roșu aprins din cap pînă în picioare, avînd înfățișarea și toate semnele de a fi destinați, mai devreme sau mai tîrziu, spînzurătorii, mulțime ce întesa *zaguin*-ul și o parte din curtea interioară a casei *doinei* Maria Josefa Ezcurra, cumnata lui *don* Juan Manuel de Rosas, unde se afla frumoasa fată.

¹ Unitate de măsură egală cu 2,4 cm.

Cu mare greutate ajunse pînă la ușa salonului și, atin-
gînd ușor geamurile, intră înăuntru, sperînd să găsească pe
cineva pentru a întreba despre stăpîna casei. Tînăra nu găsi
însă în salonul acela decît două mulatre și trei negrese care,
așezate comod, pătînd cu picioarele lor înnămolite rogojină
de papură albă cu pete negre ce acoperea podeaua, discu-
tau prietenește cu un soldat purtînd *chiripă* roșie, pe chipul
cărui nu se putea distinge unde se termina animalul și
unde începea omul.

Cele șase persoane o priviră insolent și curios pe noua
venită, la care nu vedeau, din emblemele Federației cu care
ei erau din belșug acoperiți, decît virfurile unui galon mititel
de panglică roșie ce se iveau sub borul stîng al pălăriei.

Un moment de tăcere domni în salon.

— *Doña Maria Josefa* e acasă? întrebă fata, fără a se
adresa direct nici uneia dintre persoanele ce au fost înfă-
țișate. -

— Este, dar e ocupată — răspunse una din mulatre,
fără a se scula de pe scaun.

Tînăra ezită o clipă; însă, luînd apoi o hotărîre pentru
a ieși din situația stînjenoare în care se afla, se duse la
una din ferestrele ce dădeau spre stradă, o deschise și, che-
mîndu-și lacheul, îi porunci să vină în salon.

Lacheul se supuse imediat și, după ce apărură în ușa salo-
nului, fata îi spuse:

— Bate la ușa care dă în a doua curte interioară a acestei
case și spune s-o întrebe pe *doña Maria Josefa* dacă poate
primi vizita domnișoarei Florencia Dupasquier.

Tonul categoric al poruncii și prestigiul moral pe care-l
exercită întotdeauna asupra plebei persoanele de clasă, ori-
care ar fi situația de moment, dacă acestea știu să se ridice
la înălțimea condiției lor, le influență imediat pe cele șase
personajecare, printr-o respingătoare iluzie privind evenimen-
tele epocii, îndrăzneau să creadă, împreună cu întreaga clasă
cărui îi aparțineau, că societatea rupsese digurile ce stă-

vileau marea claselor obscure și se amestecase cu totul într-o singură familie.

Florencia — în care cititorii noștri vor fi recunoscut pe fingerul ștregar ce se juca cu inima lui Daniel — așteptă câteva clipe.

Într-adevăr, nu întârzie să apară o servitoare corect îmbrăcată, care-i spuse să aibă bunătatea de a mai aștepta puțin.

Imediat apoi le anunță pe cele cinci doamne federaliste așezate acolo că doamna nu le putea asculta decât pe seară, dar să nu uite să vină la ora respectivă. Ele se supuseră pe loc, dar, ieșind, una din negrese nu putu să nu arunce o privire supărată asupra celei care provocase afrontul ce li se făcuse; privire care se pierdu în aer, căci Florencia nu binevoi să-și întoarcă ochii spre acele ciudate relații ale cumnaței guvernatorului din Buenos Aires, sau mai degrabă spre acei nori încărcăți de aer nesănătos ce îmbăciseau cerul roșu închis al Federației.

Servitoarea ieși; soldatul însă, care nu primise nici un ordin de a se retrage și se afla acolo fiindcă fusese chemat mai înainte, se crezu autorizat să se așeze măcar în pragul ușii salonului, iar Florencia rămase în sfârșit complet singură.

Se așază imediat pe singura canapea ce se afla acolo, și apăsându-și frumoșii ochi cu mâinile mici, rămase astfel câteva clipe, ca și cum ar fi vrut să-și odihnească vederea și spiritul după clipele neplăcute și violente prin care trecuse.

Între timp, *doña* Maria Josefa se grăbea, într-o cameră alăturată salonului, să expedieze două femei de serviciu cu care vorbea, în timp ce puneă unele peste altele cele peste douăzeci de solicitări pe care le primise în ziua aceea, însoțite de respectivele plocoane, o bună parte din ele fiind chiar rațele și găinile din *zaguán*, ca să fie prezentate de mîna ei Excelenței Sale Restauratorul, deși sigur era că Excelența Sa Restauratorul n-avea să fie deranjat cu nici una din ele. Se grăbea, spuneam, pentru că domnișoara Florencia Dupas-

quier, care-i fusese anunțată, aparținea, prin mama ei, uneia dintre cele mai vechi și distinse familii din Buenos Aires, cunoscută de mult timp cu familia lui Rosas; chiar dacă în epoca actuală, sub pretextul absenței domnului Dupasquier, soția și fiica lui apăreau foarte rar în societate.

Cititorul ar dori poate să știe ce fel de afaceri avea *doña* Maria Josefa cu negresele și mulatrele care îi înțesau casa. Vom afla puțin mai încolo. E de ajuns să spunem, deocamdată, că, dacă credem în fantezia lui Hoffmann¹, în cumnata lui *don* Juan Manuel de Rosas se aflau îngropate multe din semănțele pe care mîna geniului rău al omenirii le arunca asupra speciei, în mijlocul negurilor nopții.

Anii 1833 și 1835 nu pot fi explicați în istoria noastră fără a ține seama de soția lui *don* Juan Manuel de Rosas, care, deși nu era rea la inimă, desfășura totuși o intensă activitate și dovedea o mare înclinație a spiritului spre intriga politică; iar anii '39, '40 și '42 n-ar putea fi bine înțeleși dacă ar lipsi de pe scena istorică *doña* Maria Josefa Ezcurra.

Aceste două surori sînt adevărate personaje politice ale istoriei noastre peste care nu se poate trece căci chiar ele n-au dorit să se treacă, și fiindcă, în plus, acțiunile în legătură cu problemele publice nu țin seama de sex.

Natura nu predispusese firea cumnatei lui Rosas pentru emoțiile specifice femeii. Acțiunea și focul violent al pasiunilor politice aveau să fie hrana zilnică a sufletului acestei doamne. Împrejurări deosebite ale vieții contribuiseră la dezvoltarea acestor gemeni în firea ei. Iar poziția cumnatului său și singerosul zbucium al societății argentinienne îi deschideau o scenă vastă, tumultuoasă și cumplită, așa cum o dorea firea ei. Fără vederi largi și lipsită de inteligență, niciodată un om cu o viață spirituală obscură nu i-a adus unui tiran servicii mai importante decît cele aduse lui Rosas de femeia de care ne ocupăm; cît despre importanța acestor servicii pentru Rosas, ea avea legătură directă cu răul pe

¹ E.T.A. Hoffmann (1776—1822), scriitor romantic german, autor al unor povestiri fantastice.

care-l putea pricinui semenilor, iar cumnata-lui, cu o dîrzenie, o perseverență și un zel neîmăiauzit, îi oferea ocaziile de a-și astîmpăra arzătoarea sete de a face rău.

Totuși, această femeie nu acționa din calcul, nu: ea acționa din sinceră pasiune, din adevărat fanatism pentru Federație și pentru fratele său; oarbă, înflăcărată, tenace în ura ei față de unioniști, era cea mai perfectă personificare a acelei epoci de decădere individuală și socială pe care o crease dictatura. Epocă ce nu a fost încă studiată, și care va produce uimire cînd se va afla cît a putut slăbi în timpul ei morala unei societăți tinere, cînd această slăbire a fost forțată de o mîină puternică ce s-a străduit mult în acest scop; și n-a întîmpinat rezistență decît din partea moralei și virtuții individuale, care s-au lăsat smulse cu ușurință în vârtejul cataclismelor publice, fără apărare întrucît le-a lipsit puterea de neclintit a asocierii. Asocierea ideilor, a virtuților, a oamenilor, în sfîrșit, nu exista la acest popor care credea, cu naivitatea unui copil, că pentru a fi liber, mare și puternic era de ajuns să fi fost curajos în bătălii.

Odată despărțiți oamenii, izolat simțul dreptății și moralei, al virtuții și respectului, toate au fost anihilate sub lovitura violentă a crimei asociate și organizate de un guvern al cărui unic scop nu era decît această crimă, și care exploata, pentru a-l atinge, toate instinctele rele ale unei plebe ignorante și pline de patimi, ce căuta momentul de a reacționa împotriva ordinii civilizate a lumilor, ce începea să-i stăvilească expansiunea obișnuințelor ei sălbatice.

Ușa salonului se deschise în sfîrșit, iar mîna eleganței Florenția fu strînsă de mîna neîngrijită a *doñei* Maria Josefa, femeie mărunță de statură, slabă, cu chipul uscățiv, ochii mici, cu părul neîngrijit și cărunț în care fluturau vîrfurile unei cocarde mari de panglică sîngerie și ai cărei cincizeci și opt de ani de viață erau vizibil sponși pe chipul ei de acțiunea patimilor mistuitoare.

— Ce minune! De ce n-a venit și *doña* Matilde? — întrebă, așezîndu-se pe canapeaua din dreapta Florenției.

— Mama este puțin indispușă; însă, neputînd să salute personal pe domnia voastră, m-a însărcinat să vă prezint respectele sale.

— Dacă n-aș cunoaște-o pe *doña* Matilde și familia ei, aș crede că s-a făcut unionistă; căci acum unionistele se recunosc după izolarea în care trăiesc. Și știi dumneata de ce se încuie nebunele astea?

— Eu? Nu, doamnă. De unde vreți să știu eu?

— Se încuie pentru a nu purta emblema așa cum s-a ordonat, sau de frică să nu le-o lipească cu catran. Asta e o prostie fiindcă eu le-aș bate-o cu un cui în cap, să nu și-o scoată nici în casă; și... dar nici dumneata, Florenția, n-o porți așa cum trebuie.

— Dar oricum, o port, doamnă.

— O port, o port! Asta e ca și cum n-ai purta nimic. Tot așa o poartă și unionistele; și chiar dacă dumneata ești fiica unui francez, asta nu înseamnă că ești mizerabilă și scîrboasă cum sînt ei toți; o porți, dar...

— Asta e tot ce trebuie să fac, doamnă — spuse Florenția întrerupînd-o și vrînd să ia inițiativa discuției pentru a îmblinzi oarecum acea furie umană, a cărei virtute de căpetenie era avariția...

— O port — continuă — și mai am la mine și această mică donație care, prin respectabila dumneavoastră mîină, o face mama pentru spitalul de femei, ale cărui resurse sînt atît de epuizate, după cum se zice.

Florenția scoase din buzunarul rochiei un portofel mic cu ramă de fildeș în care erau îndoitte patru bancnote pe care le puse în mîna *doinei* Maria Josefa; aceasta nu erau altceva decît economiile din suma lunară pentru pomeni și cheltuieli mărunte pe care i-o dădea tatăl ei de cînd împlinise paisprezece ani.

Doña Maria Josefa despături bancnotele și făcu ochii mari văzînd valoarea fiecăreia; făcîndu-le sul și punîndu-le între rochia neagră și piept, spuse cu satisfacția avariției mulțumite, atît de bine înfățișată de Molière:

— Asta înseamnă să fii federalist! Spune-i mamei dumitale că-l voi înștiința pe Juan Manuel de acest act de omenie ce o onorează atât; chiar mâine voi trimite banii domnului Juan Carlos Rosado, econom al spitalului de femei — și strînse în mînă banii, ca și cum s-ar fi temut ca minciuna pe care o spusese să nu se transforme în adevăr.

— Mama s-ar socoti răsplătită dacă ați avea bunătatea să nu spuneți nimănui despre acest act, care pentru dînsa e o datorie de conștiință. Știți doar că domnul guvernator nu are timp pentru a-și îndrepta atenția în toate părțile. Războiul îi absoarbe toate clipele, iar dacă n-ați fi dumneavoastră și Manuelita, cu greu ar putea face față atîtor sarcini care îl copleșesc.

Lingusirca are mai mare efect asupra celor răi decît asupra celor buni, iar Florencia sfîrși prin a o încînta pe bătrînă cu această a doua ofrandă pe care i-o făcea.

— Chiar că-l ajutăm, bietul de el — spuse ea, răsucindu-se pe canapea.

— Eu nu știu cum de mai are Manuelita sănătate. Veghează noapte de noapte, așa se spune, iar asta va sfîrși prin a o îmbolnăvi.

— Azi-noapte, de exemplu, nu s-a culcat pînă la patru dimineață.

— Pînă la patru?

— Trecute.

— Dar acum, din fericire, cred că n-avem nici un fel de evenimente.

— Ha! Cum se cunoaște că dumneata nu faci politică. Avem mai mult ca oricînd de lucru.

— Desigur. Eu nu pot cunoaște secrete pe care doar dumneavoastră și Manuelita sînteți demne să le dețineți, dar mă gîndeam că, fiind atît de departe de provincia Entre Ríos, unde se află teatrul de război, unioniștii de aici nu fac prea mare rău guvernului.

— Biata ființă! Dumneata nu știi decît de bonetele și rochiile dumitale; dar unioniștii care vor să se imbarce?

— O, asta nu se poate împiedica. Țărml e uriaș!

— Deci nu pot fi împiedicați?

— Mi se pare că nu.

— Ha, ha, ha! — scoase un hohot drăcesc *doña* Maria Josefa, arătînd trei dinți mici și galbeni, singurii care-i rămăseseră pe gingia inferioară — Știi dumneata, cîți au fost „agățați” azi-noapte? — întrebă.

— Nu, doamnă — răspunse Florenția, arătînd cea mai completă indiferență.

— Patru, fată mea.

— Patru?

— Chiar așa.

— Dar aceștia nu mai pot să plece, căci bănuiesc că sint deja prizonieri la ora asta.

— O, că n-o să mai plece îți garantez, căci s-a făcut ceva mai bun decît să-i bage la închisoare.

— Ceva mai bun! — exclamă Florenția, ca și cum s-ar fi mirat, ascunzînd că aflate deja soarta acelor nefericiți, căci fusese în vizită la doamna de Mansilla și aflate nenorocirile din noaptea anterioară, deși nu auzise nici o vorbă despre cel ce avusese norocul să scape de moarte.

— Bine înțeles că mai bun! Bunii federaliști au avut grijă de ei... i-au... i-au împușcat.

— A, i-au împușcat!

— Și încă foarte bine; a fost un noroc, deși cu un mic ghinion.

— O, dar spuneți că e mic, doamnă, iar lucrurile mărunte nu dau mare bătaie de cap unor persoane ca dumneavoastră.

— Ba uneori da. Unul a reușit să scape.

— Atunci n-au să întîrzie să-l găsească, căci, după cîte cred eu, poliția e foarte activă.

— Nu prea.

— Se spune că în acest domeniu domnul Victorica este un geniu — insistă îndrăzneata diplomatică, care dorea să ațîțe amorul propriu al *donei* Maria Josefa.

— Victorica! Nu mai spune prostii; eu, eu și numai eu fac totul.

— Așa am crezut și eu dintotdeauna, iar în cazul de față sînt aproape sigură că dumneavoastră veți fi mai utilă decît domnul șef al poliției.

— Asta poți s-o juri.

— Deși, pe de altă parte, numeroasele dumneavoastră ocupații vă vor împiedica, poate.

— Nimic, nimic nu mă împiedică. De multe ori nici nu știu cum îmi ajunge timpul. De două ore am plecat de acasă de la Juan Manuel și deja știu mai multe despre cel care a fugit decît știa Victorica asta pe care-l lauzi atîta.

— Cum așa?

— Cum ai auzit.

— Dar e de necrezut!... în două ore... o femeie!

— Cum ai auzit — repetă *doña* Maria Josefa, a cărei slăbiciune era să-și povestească isprăvile, să-l critice pe Victorica și să se facă admirată de cei ce-o ascultau.

— Voi crede fiindcă mi-o spuneți, doamnă — continuă Florencia care era pe punctul de a intra în fugă în grota în care fanatica femeie își păstra prost ascunsele secrete.

— O, poți să mă crezi ca și cum ai vedea!

— Dar veți fi pus poate o sută de oameni în urmărirea fugarului!

— Nici gînd. Cum adică! Am pus să-l cheme pe Merlo, cel care i-a denunțat; a venit, dar animalul nu știe nici numele și nici semnalmentele celui care a scăpat. Atunci am pus să cheme cîțiva soldați care au fost azi noapte la locul incidentului. Acolo, în ușa salonului, stă așezat cel care mi-a dat cele mai bune informații. Și... ai să vezi chiar dumueata ce date! Camilo — strigă, iar soldatul intră în salon și se apropie de ea cu pălăria în mînă. Spune-mi, Camilo — continuă ea — ce semnalmente poți da despre mizerabilul, scîrbosul și sălbaticul unionist care a scăpat azi-noapte?

— Că trebuie să aibă multe semne pe trup, iar eu știu unde se află unul dintre ele — răspunse, cu o expresie de veselie sălbatică pe chip.

— Unde anume? — întrebă bătrîna.

— În coapsa stîngă.

— Cu ce a fost rănit?

— Cu sabia, l-am tăiat.

— Ești sigur de ceea ce spui?

— Cum să nu fiu sigur! Eu i-am făcut tăietura, doamnă.

Florenția se trase înapoi, spre colțul canapelei.

— Și l-ai cunoaște dacă l-ai vedea? — continuă *doña Maria Josefa*.

— Nu doamnă; dar dacă-l aud vorbind, sigur îl recunosc.

— Bine, retrage-te, Camilo. Acum ai auzit totul — continuă cumnata lui Rosas, adresîndu-se direct domnișoarei Dupasquier, care nu pierduse nici un cuvînt din declarația banditului. Acum ai auzit, rănit la coapsă! O, păi, descoperirea asta e mai prețioasă decît alte o mie! Nu ți se pare?

— Mie? Eu nu-mi dau seama, doamnă, ce importanță poate avea să știți că cel care a scăpat are o rană în coapsa stîngă.

— Nu-ți dai seama?

— Sigur că nu, fiindcă bănuiesc că la această oră rănitul se îngrijește acasă la el sau în altă casă, iar rănile nu se văd prin zidurile caselor.

— Biata ființă! — exclamă rîzînd, *doña Maria Josefa* lăsînd să-i cadă mîna descărnată și osoasă pe genunchiul Florenției. — Biata creatură! Rana asta îmi dă trei mijloace de verificare.

— Trei mijloace!

— Chiar așa. Ascultă, să înveți și dumneata ceva: cele trei mijloace sînt medicii care îngrijesc un rănit, farmacistii care vînd doctorii pentru răni, casele în care se remarcă îngrijirea subită a unui bolnav. Ei?

— Dacă le găsiți bune, doamnă, trebuie că așa sînt, dar după părerea mea nu se va înainta cine știe ce cu aceste mijloace.

— O, mai am unul de rezervă, pentru cazul cînd cu astea nu reușesc.

— Încă un mijloc?

— Bineînțeles! Cele pe care ți le-am arătat sînt pentru strădaniile de azi și de mîine, dar luni voi avea cel puțin o pană a acestei păsări.

— Ba mi se pare că nici culoarea penelor n-o veți vedea, doamnă — îi răspunse Florenția, cu un zîmbet plin de șiretenie și grație, calculat pentru a irita și a pune în mișcare mașina de aruncat cuțite pe care o avea lîngă ea.

— Ba bine că nu! Vei vedea luni.

— De ce luni și nu în altă zi?

— De ce? Dumneata crezi, domnișoară, că din rănilile unioniștilor nu curge sînge?

— Da, doamnă, curge sînge ca din ale oricui, adică ar trebui să curgă, pentru că eu n-am văzut niciodată sîngele vreunui om.

— Dar sălbaticii unioniști nu sînt oameni, copilă.

— Nu sînt oameni?

— Nu sînt oameni, sînt cîini, sînt fiare, iar eu aș călca prin sîngele lor fără cea mai mică repulsie.

Un tremur nervos cuprinse întreaga ființă a tinerei, însă se stăpîni.

— Deci ești de acord că din rănilile lui curge sînge? — continuă *doña* Maria Josefa.

— Da, doamnă, sînt de acord.

— Atunci, ești de acord și că sîngele pătează hainele cu care e îmbrăcat?

— Da doamnă, sînt de acord și cu asta.

— Că pătează și bandajele care se aplică pe răni?

— Și.

— Cearceafurile de pe pat?

— Așa ar trebui.

— Prosoapele cu care se șterg pe mâini cei care îngrijesc bolnavul?

— Se poate.

— Deci crezi toate astea!

— Da, doamnă, cred, dar toate aceste lucruri mă nedumeresc, și pot să vă asigur cu toată puterea că nu înțeleg nici o vorbă din ce vreți să-mi spuneți.

Într-adevăr Florenția, cu toată agerimea închipuirii ei, făcea eforturi zadarnice pentru a prinde ideea blestemată pe care o precedau acele preambururi.

— Ia! Hai să vedem. În ce zi primesc spălătoresele rufe murdare?

— În general, în prima zi a săptămânii.

— La opt-nouă dimineața, iar la zece se duc cu ele în râu. Acum înțelegi?

— Da — răspunse Florenția speriată de imaginația diabolică a acelei femei, ce-i înfățișa mijloace care ei nu i-ar fi trecut prin cap o viață întreagă.

— Spălătoreasa nu trebuie neapărat să fie unionistă și, chiar dacă ar fi, trebuie să-și spele rufe de față cu altele, iar eu voi da ordine în acest sens.

— A, e un plan excelent — spuse tînăra, care făcea deja un mare efort să se controleze pentru a suporta prezența acelei femei, a cărei răsufare îi părea la fel de înveninată ca și inima.

— Excelent. Și știu că lui Victorica nu i-ar fi trecut prin cap nici într-un an.

— Cred și eu.

— Și cu atât mai puțin vreunui dintre unioniștii ăștia îngimfați și nesocotiți, care cred că știu totul și sînt buni la toate.

— De asta n-am nici cea mai mică îndoială! — exclamă domnișoara Dupasquier cu o ascmenea promptitudine și veselie, încît oricare altă persoană în afară de doña Maria Josefa ar fi înțeles satisfacția tinerei de a face astfel dreptate

unioniștilor, adică acelei clase distinse căreia îi aparținea prin naștere și educație.

— Oh! Florenția, să nu te măriți cu vreun unionist. Pe lângă că sînt mizerabili și scîrboși, sînt atît de proști, încît cel mai mărunț federalist se poate măsura cu toți deodată. Apropo de căsătorie, ce mai face *don* Daniel Bello, care nu se mai lasă văzut pe nicăieri de o vreme încoace?

— Este perfect sănătos, doamnă.

— Mă bucură. Dar ai grijă, deschide ochii, fii atentă că-ți dau un sfat bun.

— Să deschid ochii! Și ce să văd, doamnă? — Întrebă Florenția, a cărei curiozitate de femeie îndrăgostită fusese oarecum înțepată.

— Ce să vezi? O, știi dumneata prea bine. Îndrăgostiții ghicesc lucrurile.

— Dar ce doriți dumneavoastră să ghicesc eu?

— Uite, na! Nu-l iubești dumneata pe Bello?

— Doamnă!

— Nu-mi ascunde ceea ce știu eu foarte bine.

— Dacă știți...

— Da știu; dar trebuie să-ți spun că la mal sînt stînci ascunse; să ai grijă să nu te înșele, căci eu te iubesc ca pe o fiică!

— Să mă înșele? Cine? Vă asigur doamnă, că nu înțeleg — răspunse Florenția, oarecum tulburată, dar făcînd eforturi să se stăpînească pentru a-i smulge *doñei* Maria Josefa secretul pe care-l apăra.

— Asta-i bună! Despre cine vrei să vorbesc decît despre însuși Daniel?

— O, e imposibil doamnă, Daniel nu m-a înșelat niciodată — răspunse cu semeție Florenția.

— Așa credeam și eu, dar am date.

— Date?

— Dovezi. Nu te-ai gîndit niciodată la Barracas? Hai, adevărul; pe mine nu mă înșeală nimeni.

— Uneori vorbesc de Barracas, dar nu văd ce legătură are Barracas cu mine.

— Cu dumneata indirect, cu Daniel, direct.

— Credeți?

— Încă și mai bine decît mine crede și știe o anume Amalia, verișoară primară cu un anume Daniel, cunoscut și încă ceva în plus cu o anume Florenția. Acum înțelegi, porumbița mea fără fier;? — spuse bătrîna rîzînd și mîngîind cu mîna ei murdară umărul strălucitor și trandafiriu al Florenției.

— Înțeleg ceva din ce vreți să-mi spuneți, dar cred că e la mijloc vreo greșeală — răspunse tînăra cu prefăcută îndrăzneală, căci inima ei primise o lovitură pentru care nu era pregătită, chiar dacă îi era binecunoscut caracterul clevetitor al persoanei cu care vorbea. Ce femeie nu e mereu gata să se creadă înșelată și uitată de ființa căreia îi consacră inima și dragostea!

— Nu mă înșel, nu, domnișoară. Pe cine vede această Amalia, văduvă, independentă și izolată în vila ei? Numai pe Daniel. Ce să facă Daniel, băiat tînăr și chipeș, lîngă verișoara lui, tînără, frumoasă și liberă? După cît mi se pare, nu s-ar apuca să se roage. De unde vine viața izolată pe care o duce Amalia? Daniel trebuie să știe căci e unicul care-o vizitează. Ce face Daniel de nu mai e văzut pe nicăieri? Daniel merge în fiecare după amiază să-și vadă verișoara, iar seara vine să te vadă pe dumneata. Așa e moda la flăcăii de acum: să-și împartă timpul între cît mai multe. Dar ce-i' asta? Te-ai făcut palidă!

— Nu-i nimic, doamnă — spuse Florenția, care, într-adevăr, era palidă ca o perlă, căci tot sîngele i se strînsese în inimă.

— Ha! — exclamă *doña* Maria Josefa, scoțînd un hohot strident. Ha, ha, ha, și încă n-am spus tot! Ce ți-e și cu fetele astea!

— Tot! — exclamă Florenția.

— Nu, nu vreau să-i vină rău nimănui — și continua să ridă în hohote, bucurându-se de chinurile cu care tortura inima victimei sale.

— Doamnă, eu mă retrag — spuse Florenția, ridicându-se aproape tremurînd.

— Biata de ea! Trage-l bine de urechi, nu te lăsa înșelată — și fără a se ridica, scoase din nou hohotele ei pline de răutate, risul diavolului care strîngea și dilata pielea groasă, puhavă și cu pete învinețite a chipului acestei femei, care în acea clipă ar fi putut servi drept model perfect pentru a înfățișa vrăjitoarele din legendele spaniole.

— Doamnă, eu mă retrag — repetă Florenția, întinzîndu-i mîna femeii care îi tulburase în suflet cristalul pur și transparent al fericirii cu prima umbră a unei îngrozitoare bănuieli despre credința iubitului său.

— Bine, fetițo, *adiós*. Complimente mamei, să se facă bine și să ne vedem cît de curînd. La revedere și vezi, deschide ochii! — și rîzînd încă, o însoți pe domnișoara Dupasquier pînă la poarta dinspre stradă.

Nefericita tinăra urcă în trăsură și trebui să-și deschieie copcile vestei care-i strîngea talia de silfidă pentru a putea respira liber, căci în clipa aceea era pe punctul de a leșina. Florenția era una din acele firi nefericite lipsite de trista consolare a plînsului care, fără îndoială ușurează, prin lacrimi o mare parte din apăsarea fizică pe care o exercită asupra inimii emoțiile neprevăzute și dureroase.

Gîndirea, acea facultate care-l ridică pe om la înălțimea divinității care l-a creat și care totuși, de multe ori nu face decît să amplifice relele de care am dori să scăpăm cu ajutorul ei, umplu de neguri spiritul impresionabil al tinerei.

„Adevărat — își spunea Florenția — Daniel umblă adesea călare; niciodată n-am știut unde își petrece după amiezele. În multe seri, ca și ieri, de exemplu, a plecat de la mine la nouă. Niciodată nu mi-a propus să mi-o prezinte pe verișoara lui. Pe de altă parte, femeia asta, care știe tot, care are la dispoziție toate mijloacele pe care i le inspiră spiritul său

pervers pentru a afla tot ce se întâmplă și ce se spune la Buenos Aires, femeia asta care mi-a vorbit cu atîta siguranță, care are dovezi, după cum mi-a spus; femeia asta, care n-are nici un motiv să mă urască și să mă înșele...”

— O, e sigur, sigur, Dumnezeuule! — exclamă Florencia, ducîndu-și mîna la fruntea-i bine desenată, a cărei culoare trandafirie dispărea și revenea în fiecare clipă. Mîntea i se pierdea într-o mare de amintiri, idei și îndoieli, fără a avea forța necesară de a se scutura din acest soi de amețeală care o distrugea, căci la ea sensibilitatea, inima, cum se zice în mod vulgar, era mai puternică și mai activă decît viața și strălucitoarea inteligență, și o absorbea cu totul, în situațiile în care era mișcată de un necaz ori de o fericire profundă.

Agitată, palidă, nu se mai gîndea decît la discuțiile cu Daniel referitoare la Amalia, de cîte ori Daniel îi lăudase frumusețea, inteligența și delicatețea gustului. Florencia ajunsese acasă la unu și jumătate, hotărîtă să-i spună tot ce auzise mamei ei, căci nu avusese în viață altă dragoste decît pe Daniel și nici altă prietenie în afară de a mamei. Din fericire, doamna Dupasquier tocmai ieșise, iar Florencia se găsi singură în salon, în timp ce se apropia momentul să primească vizita lui Daniel, conform orei pe care i-o anunțase în scrisoarea de dimineață.

CAPITOLUL X — UN AGENT AL LUI DANIEL

La nouă dimineața, Daniel se îmbrăca liniștit, ajutat de credinciosul său Fermín, care îndeplinise deja toate comisiunile cu care fusese însărcinat de stăpînul său.

— Florencia a primit florile chiar ea? — îl întrebă, în timp ce trecea cu peria prin părul castaniu închis și prin

favoriții rari, care se deschideau artificial la bărbie, conform prescripțiilor federaliste ale epocii.

— Chiar ea, domnule.

— Și scrisoarea?

— Odată cu florile.

— Ai observat dacă era mulțumită?

— Îmi pare că da, dar a fost surprinsă când i-am dat scrisoarea. M-a întrebat dacă s-a întâmplat ceva.

— Biata de ea! Să vedem, cum era îmbrăcată? Povestește-mi tot; dar mai întâi ce făcea când ai ajuns?

— Era sub tufa de iasomie din curte, desfăcându-și moaștele din bucle.

— Din buclele ei de aur, din buclele ei, ale căror fire îmi iagă inima de a sa! Continuă — spuse Daniel, sfârșind să-și luge neglijent la gît o cravată de mătase neagră.

— Nu făcea nimic altceva.

— Te-am întrebat cum era îmbrăcată.

— Cu o rochie albă cu dungi verzi, deschisă în față și legată în talie.

— Frumoasă descriere! Țsta se numește halat de dimineață, Fermín. Ce frumoasă trebuie să fi fost! Și mai ce?

— Nimic altceva!

— Ești un prost.

— Dar, domnule, dacă n-avea alt veșmînt!

— Da, dar avea pantofi sau botine, vreun batic, vreo panglică, altceva, mă rog, pe care ar fi trebuit să le vezi și să-mi povestești tot.

— Când era să mă uit eu la toate astea domnule! — răspunse servitorul lui Daniel, avînd pe chip calmul și expresia glumeață caracteristice la *gauchos*; căci Fermín era un *gaucho* din naștere, deși obiceiurile orașului îi corectaseră multe dintre obiceiurile de copil.

— Cu atît mai rău pentru tine. Să trecem la altceva. Cine e dîncolo?

— Femeia pe care am fost s-o chem din partea dumneavoastră, și *don Cândido*.

— A, învățătorul meu de abecedar, geniul adjectivelor și al digresiunilor! Și ce motiv îl aduce pe la casa mea? Ai aflat ceva, Fermín?

— Nu, domnule. Mi-a spus că trebuie neapărat să vă vorbească; a venit azi la șase și a găsit poarta închisă, revenit la șapte, iar de la ora aceea așteaptă să vă treziți.

— Drace! Bătrînul meu profesor de caligrafie nu și-a pierdut obiceiul de a mă deranja, și ar fi dorit să mă scol de la șase dimineața. Condu-l în biroul meu, dar după ce pleacă *doña* Marcelina, iar aceasta poate intra chiar acum — spuse Daniel, punîndu-și o haină de casă de tartan albastru ce-i scotea în evidență albeața mîinilor — căci erau, într-adevăr, mîini pe care le putea invidia chiar o cochetă.

— S-o conduc aici? Întrebă Fermín, ca și cum s-ar fi îndoit.

— Aici, rușinosul meu *don* Fermín. Mi se pare că nu vorbesc grecește. Aici, în dormitorul meu, și ai grijă să închizi ușa dinspre salon a biroului, precum și pe cea a acestei camere, după ce intră femeia.

O clipă mai tîrziu, un zgomot asemănător celui făcut de hîrtia unui zmeu după ce s-a uscat la soare iar copilul îl scutură să vadă dacă se poate lipi de armătură, îl vesti pe Daniel ca jupoanele *doñei* Marcelina veneau, împreună cu ea, dinspre cabinetul alăturat.

Aceasta apărură, într-adevăr, cu o rochie de mătase de culoarea drojdiei de vin și un șal de lînă galbenă cu borduri negre; colțul imensului triunghi pe care acesta îl făcea pe spate îi cădea maiestuos pe piciorul stîng. O batistă mare albă, foarte scrobită și ținută din mijloc, astfel încît în cele patru colțuri să se poată vedea bine niște amorași roz, și o cocardă mare de panglică roșie în partea stîngă a capului completau partea vizibilă a podoabelor acestei femei. Pe fața sa, brună și cărnăasă, ale cărei podoabe de căpetenie erau doi ochi mari negri, probabil frumoși pe cînd aveau strălucirea tinereții, erau bine înseminate și adunate vreo patruzeci și opt de ierni cu furtunile corespunzătoare, pe

care zadarnic încercau să le ascundă două bucle grele ce-i cădeau pînă la bărbie, dintr-un păr gros, aspru, a cărui culoare se putea paria că nu va fi distinsă între cea a ciocolatei și cea a cafelei diluate. Adăugînd la aceasta o statură mai mult înaltă decît scundă, un trup mai mult gras decît slab, al cărui element remarcabil era pieptul ce părea un pîntece, se va putea avea o idee aproximativă despre *doña* Marcelina, pe care Daniel o salută fără a se ridica din fotoliu, cu acel zîmbet deloc familiar deși foarte vioi, care este un atribut al persoanelor binecrescute obișnuite să trateze cu inferiorii.

— Am nevoie de dumneata, *doña* Marcelina — îi spuse, făcîndu-i semn să ia loc pe un scaun din fața lui.

— Mereu la ordinele dumeavoastră, *don* Daniel — răspunse noua venită, așezîndu-se și aranjîndu-și în părți rochia, pe care o luă cu vîrfurile degetelor, ca și cum s-ar fi apucat să danseze circumspectul și gentilul menuet al părinților noștri, făcînd ca scaunul să dispară sub un nor atît de voluminos.

— Înainte de toate, cum merge cu sănătatea și ce fac cei de-acasă? întrebă Daniel, care era omul ce niciodată nu călca apăsător fără a fi cercetat mai înainte terenul, chiar dacă s-ar fi plimbat pe el cu o seară înainte.

— Plictiscale, domnule. E o viață azi în Buenos Aires, cu care să-ți ispășești toate păcatele.

— Ai să fii mai în față cînd vei trece la viața de veci — răspunse Daniel privindu-și mîinile ca și cum doar ele l-ar fi preocupat.

— Alții au mai multe păcate ca mine și vor ajunge în cer — spuse *doña* Marcelina dînd din cap.

— De exemplu?

— De exemplu cei care-i știți.

— Sînt anumite lucruri pe care le uit foarte ușor.

— Eu însă nu, și chiar dacă aș trăi două sute de ani n-ar fi zi să nu-mi amintesc.

— Foarte rău: iertarea dușmanilor este un precept al religiei noastre.

— Să-i iert? Să-i iert după rușinea pe care m-au făcut s-o îndur, după ce m-au făcut să-mi pierd reputația, amestecându-mă cu femeile de stradă? Niciodată. Eu am o inimă de Capulet!

— Ha! exclamă Daniel, stăpînindu-și risul la auzul comparației *doñci* Marcelina: Dumneata întotdeauna exagerezi cînd vorbești de lucrurile astea.

— Ce spuneți? Exagerez! Nici mai mult nici mai puțin, decît să mă pună într-o căruță alături de celelalte! Să mă amestece cu alca! Să mă trimită pe mine la Arroyo Azul, pe mine, care n-am primit în casă decît floarea și crema Buenos Aires-ului! Nu, să nu credeți cumva că din cauza conduitei mele! Asta a fost o răzbunare politică, fiindcă opiniile mele erau cunoscute de toți. Primele mele relații au fost cu unioniștii. Mă vizitau unioniști avocați, poeți, medici, scriitori, tot ce era mai bun în Buenos Aires; de aceea tiranul de Per-driel m-a pus pe listă cînd Tomás Anchorena a decretat exilarea femeilor publice; bătrînul ipocrit și cămătar despre care bine se zice:

„Zgrișturoi nemuritor

Poșă e la apostolici

N-ar da bani pe un pahar

De-ar fi să crape de colici...

— Frumoase versuri, *doña* Marcelina.

— Magnifice. Așa se compuneau în '33. Ah! Insulta asta am primit-o în timpul primei guvernări a acestui *gaucho* asasin care m-a făcut victimă a opiniilor mele politice, ba poate chiar și a dragostei mele pentru literatură, căci barbarul i-a proscris pe toți cei ce ne ocupam de ea. Toți amicii mei au fost exilați. Ah! Fericită epocă a unor Varelas și Gallardos! S-a dus, s-a dus în nimicnicie cum se spune... Amintiți-vă, *don* Daniel, amintiți-vă! — și *doña* Marcelina, care începea să transpire după acest discurs, își trecu batista cu

broderii pe frunte și-și lăsă pe umeri șalul care-i acoperea pieptul.

— A fost o nedreptate crudă — îi răspunse Daniel, cu un chip pe a cărui seriozitate gravă și magistrală se zugrăvea cea mai sinceră expresie a veseliei ce-i agita spiritul.

— Cumplită!

— Și de care doar relațiile dumitale te-au putut salva!

— Așa a fost, de multe ori v-am povestit; m-a salvat unul din cei mai respectabili prieteni ai mei, care a compătimit inocența ultragiată de barbarie, lucru care este cel mai inuman, cum zice Rousseau — exclamă cu emfază *doña* Marcelina, a cărei slăbiciune erau întâlnirile literare, și al cărei punct forte erau cele de altă natură.

— Rousseau a avut dreptate să scrie această admirabilă nouitate — spuse Daniel, stăpînindu-și rîsul ce-i izbucnea în piept, auzind numele și citatul respectiv din gura *doinei* Marcelina.

— Chiar asta a și spus. O, dacă ați ști ce memorie am! Știam *Argia* și *Dido* vers cu vers, a doua zi după prima reprezentare.

— Admirabilă memorie!

— Păi așa și e! Vreți să vă recit visul lui Dido, sau delirul lui Creon, care are zece pagini și începe astfel:

„Tristă fatalitate! Zei supremi...”

— Nu, nu, mulțumesc! îi spusese Daniel, întrerupînd-o, de teamă să nu recite pînă la sfîrșit acel delir care făcea să moară de plictiseală spectatorii la tragedia clasicului poet al uniōniștilor.

— Foarte bine, cum doriți.

— Și acum, ce citești, *doña* Marcelina?

— Acum citesc *Fiul Carnavalului* și apoi voi citi *Lucinda*, pe care o termină nepoata mea Tomasita.

— Excelente cărți! Și cine îți împrumută această aleasă colecție de opere? o întreabă Daniel, rezemându-se de un braț al fotoliului și fixînd cu ochii liniștiți și pătrunzători chipul lipsit de armonie al femeii.

— Nu mie mi le împrumută! Nepoțica mea Andreca le primește de la parohul Gacte.

— Parohul Gacte! — spuse Daniel, nemaiputîndu-și stăpîni risul, care izbucni liber.

— Iar eu îi mulțumesc mult; căci persoanele instruite știu că este nevoie ca tinerele să citească și ce e rău și ce e bun, pentru a nu se lăsa înșelate în lume.

— Perfect, gîndit, *doña* Marcelina; dar ce nu înțeleg eu este cum o persoană cu principii politice ca ale dumitale acceptă prietenia acestui onorabil preot, care este astăzi cea mai strălucitoare bijuterie a Federației.

— Aoleu! Și eu care-i „țin predica” în fiecare zi!

— Și te suportă?

— Face pe tolerantul. Rîde, mă bate pe umăr și se duce în cameră la Gertruditas să-i citească din cărțile pe care le-a adus.

— Gertruditas! Mai ai și o tînără cu acest nume acasă?

— E o nepoțică de-a mea, pe care am luat-o la mine acum o lună.

— Sfîntă Barbara! Dar dumneata ai mai multe nepoate decît a avut nepoți Adam pe linia lui Set, fiu al lui Cain și Ada. Ai citit Biblia, *doña* Marcelina?

— Nu.

— Dar vei fi citit *Don Quijote*?

— Nici.

— Acest *don Quijote*, care era un om foarte bun, foarte asemănător la chip și la altele cu Excelența Sa generalul Oribe, declara că nu poate exista o republică bine constituită fără o anumită profesie, iar această profesie este cea pe care o exerciți dumneata cu toată demnitatea.

— Adică, vreți să spuneți, aceea de protectoare a nefericitelor mele nepoate?

— Exact.

— Fac și eu ce pot pentru ele.

— Dar ce te-ai face dacă sfinția sa parohul de la Piedad ar găsi la dumneata acasă ceea ce am găsit eu în ziua când am intrat prima dată acolo, cu recomandarea lui *mister* Douglas?

— O, Doamne, dumnezeule! Aș fi pierdută! Dar parohul Gaete nu va fi atât de curios cum a fost *don* Daniel Bello! — spuse *doña* Marcelina cu un anume aer de afectuos reproș.

— Ai dreptate, dar și eu am dreptate. Am venit la dumneata acasă să-ți aduc o scrisoare pe care trebuia s-o duci unde-ți spuncam eu. Ți-am cerut o călimară pentru a pune adresa pe scrisoare; în acel moment a bătut cineva la poartă; mi-ai spus să mă ascund în dormitor unde voi găsi pe masă și călimara; am căutat-o fără s-o găsesc, am deschis sertarul și...

— Nu trebuia să fi citit ce era acolo, tâlhar mic — spuse, întrerupându-l, *doña* Marcelina, cu un glas tot mai drăgăstos, pe care-l avea de câte ori Daniel aducea vorba despre acest subiect, lucru care se întâmpla de fiecare dată când se vedeau.

— Dar cum să rezisti curiozității? Ziare din Montevideo!

— Pe care mi le trimitea fiu-meu, după cum v-am spus.

— Da, dar scrisoarea!

— A, da, scrisoarea! Pentru ea, barbarii ăștia m-ar fi împușcat fără milă. Ce imprudență am făcut! Și ce-ai făcut cu scrisoarea asta, bunul meu băiat? O mai ai?

— O! Să spui dumneata că ar trebui să le taie pletele la toate femeile din familia lui Rosas când va intra Lavallo, asta e foarte grav, *doña* Marcelina!

— Ce vrei! Entuziasmul! Afronturile îndurate! Dar, ce spun... Eu n-aș fi în stare să fac așa ceva! Și scrisoarea, o păstrezi, șmechere? Întrebă din nou *doña* Marcelina, făcând un efort vizibil să zîmbească.

— Doar ți-am spus că am luat scrisoarea ca să te scap de o primejdie.

— Dar trebuia s-o rupi.

— Aș fi făcut o nemaiauzită prostie.

— Dar de ce o păstrezi?

— Pentru a avea un document cu care să pun în valoare patriotismul dumitale, dacă vreodată se vor schimba lucrurile. Eu vreau ca serviciile pe care mi le faci câteodată să fie bine răsplătite mai târziu.

— Doar în acest unic scop o păstrezi?

— Până acum nu mi-ai dat motive să-mi schimb ideea — răspunse Daniel apăsând rar fiecare cuvânt.

— Nici n-am să vă dau vreodată! exclamă biata femeie, descărcându-și plămîinii de o imensă trombă de aer, căci își ținuse răsuflarea în timpul discuției despre scrisoare, care era coșmarul ei zilnic.

— Așa cred și eu! Acum să vedem ce-avem de făcut. L-ai văzut pe Douglas?

— L-am văzut acum trei zile. Alaltăieri noapte a îmbarcat cinci oameni, dintre care doi i-am dat eu.

— Foarte bine. Azi trebuie să te duci din nou să-l vezi.

— Azi?

— Chiar acum.

— Chiar acum mă duc.

Daniel trecu la birou, săltă călimara de bronz, luă scrisoarea pe care o scrisese și o lăsase sub ea în noaptea dinainte, îi puse imediat un nou plic și, luînd un toc, se întoarse în camera lui.

— Scrie dumneata adresa pe plicul ăsta.

— Eu?

— Da, dumneata: lui *mister Douglas*.

— Nimic altceva?

— Nimic altceva.

— Gata — spuse mătușa tuturor nepoatelor, după ce scrisese numele, drept masă folosind masivul ei genunchi.

— Te duci acasă la *mister Douglas*, îi vorbești între patru ochi și-i dai scrisoarea asta din partea mea.

— Aşa o să fac.

— Păstrează scrisoarea în sîn.

— Gata. N-aveţi nici o grijă.

— Altceva.

— Tot ce porunciţi.

— Am nevoie să fiu singur, în casa dumitale, mîine sau poimîine după amiază, doar pentru jumătate de oră.

— Pentru cît timp veţi dori. Am să ies cu fetele la plimbare; dar cheia?

— Chiar azi vei face alta, la fel, şi mi-o trimiţi mîine, de vreme, hotărînd şi ziua şi ora la care vei pleca: prefer să fie ora rugăciunii de seară, pentru a evita să fiu văzut.

— O, strada casei mele e pustie! Doar vara, cum casa e la jumătate de *cuadra* de rîu, mai trec oamenii să facă baie.

— Mai vreau să laşi deschise uşile interioare.

— Nu-i prea mult de furat.

— Odată şi odată va fi mai mult. Nu cer de la dumneata decît discreţie şi tăcere; cea mai mică imprudenţă, fără a-mi cîntî mic nici un fir de păr, de pe dumneata te-ar costa capul.

— Viaţa mea e în mîinile dumneavoastră de multă vreme, *don* Daniel; dar, chiar dacă n-ar fi aşa, m-aş lăsa ucisă pentru ultimul unionist.

— Aici nu se vorbeşte de unionişti şi nici eu nu ţi-am spus vreodată ceea ce sînt. Te-ai lămurit pe de-a-ntregul?

— Nu sînt două femei pe lume cu memorie ca a mea — răspunse *doña* Marcêlina, care era un pic tulburată de tonul serios cu care-i vorbise Daniel.

— Bine; ţine minte-că ţi-am arătat un fragment de vers şi să ne luăm rămas bun.

Şi Daniel, intrînd în cabinetul lui, deschise biroul şi scoase o bancnotă de 500 de pesos.

— Uite pentru cheie, şi să cumperi bomboane fetelor cînd le scoţi la plimbare.

— Vai, sînteţi valoros ca tot *Perú*-ul! — exclamă recitarea din *Argia*. O singură dată, fără nici un interes, sînteţi

mai generos — continuă — decît părintele Gaete într-o lună întreagă cu nepoata mea Gertrudis.

— Totuși, ferește-te să te cerți cu el! La revedere!

— La revedere, *don* Daniel — și făcînd un salut care avea pe undeva un aer de *bon ton*, *doña* Marcelina ieși, mișcîndu-se ca o polacră¹ hamburgheză, ce navighează cu vînt din pupa.

CAPITOLUL XI — UNDE APARE OMUL CU BASTON DE BAMBUS

Abia ieșise *doña* Marcelina din salon, cînd Fermín îl introduse în cabinetul stăpînului său pe plimbărețul matinal pe care l-am văzut mai înainte.

Cu pălăria în mina stîngă și cu bastonul de bambus în dreapta, el intră cu pas maiestuos, punînd apoi pălăria și bastonul pe un scaun și îndreptîndu-se spre Daniel cu mîna întinsă.

— Bună ziua, iubitul și stimatul meu Daniel. Tocmai în ziua în care aveam mai mare nevoie să-ți vorbesc, se pare că mi s-au creat cele mai mari dificultăți, mie, primului tău învățător! Dar, în sfîrșit, acum sînt cu tine și, cu permisiunea ta, mă voi așeza.

— Știți doar, domnule, că în general eu mă scol mai tîrziu.

— Întotdeauna ai avut acest obicei „intrinsec“, acest instinct înăscut; nu o dată te-am pedepsit sever fiindcă ai lipsit de la orele de clasă ce nu se puteau amîna.

— Și, cu toate pedepsele, n-ați reușit să mă învățați să scriu, frumos, ceea ce este cel mai rău lucru care mi s-a putut întîmpla, iubitul meu *don* Cândido.

— Lucru cu care mă fălesc!

— Se poate! Mii de mulțumiri, domnule!

¹ Vas cu pînze folosit în marina comercială și de război pînă în sec. XIX.

— În cei treizeci și doi de ani în care am exercitat nobila, anevoioasă și delicată sarcină de învățător de școală primară, am observat că numai proștii capătă în foarte scurt timp un scris cu formă frumoasă, clar, ușor, curat, și că toți copiii cu mari și strălucitoare speranțe, ca tine, nu capătă niciodată un scris regulat, nici măcar mediu.

— Mulțumesc pentru laudă, dar vă declar că m-aș împăca mult mai bine cu mai puțină inteligență și un scris mai frumos.

— Dar aceasta nu te împiedică să-mi porți o caldă și sinceră afecțiune, nu-i așa?

— Desigur, domnule; vă respect așa cum respect toate persoanele care mi-au îndrumat copilăria.

— Și mi-ai face un serviciu într-o zi, dacă aș avea nevoie de tine?

— Imediat, dacă mi-ar sta în putință. Vorbiți-mi sincer.

— Da!

— Astăzi, nenorocirile financiare, de exemplu, sînt aproape generale. Nimic mai comun decît lipsa de bani, într-o vreme cum e cea prin care trecem. Vorbiți-mi pe șleau — îi repetă Daniel, a cărui delicatețe dorea să-i scutească învățătorului său neplăcerea de a vorbi el însuși despre situația generală a bunurilor, dacă era o problemă de bani cea care îl adusese la el acasă.

— Nu, nu de bani de metal, și nici de bancnote de hîrtie n-am nevoie; din fericire, cu economiile mele mi-am alcătuit un mic capital din a cărui rentă trăiesc destul de bine, comod. Altceva, mai important, doresc eu de la tine. Există epoci îngrozitoare în viață. Epoci pline de calamități, de răsturnări, cînd revoluțiile ne pun în primejdie, pe inocenți și pe vinovați deopotrivă. Căci revoluțiile sînt ca furtunile dezlănțuite, furioase, care smulg nava din valurile înalte și vije-lioase și-o aduc la naufragiu cu toți oamenii din ea, buni sau răi, iudei sau creștini. Mi-aduc aminte de o călătorie pe care am făcut-o la Vacas! Ce drum! Era cu noi și un călugăr franciscan. Excelent om! Căci, fii atent, Daniel, orice s-ar spune

despre preoți, există unii care sînt exemplari, am avut chiar și aici modele de milă și virtute. Sînt și unii răi, adevărat, dar totul e așa în viață, și...

— Iertați-mă, domnule, cred că v-ați abătut de la subiectul concret — îi spuse Daniel, cunoscîndu-și din practică interlocutorul, care era din cei ce nu și-ar fi sfîrșit niciodată digresiunile, dacă n-ar fi fost întrerupt.

— Acolo vreau să ajung.

— Cel mai bine pe lumea asta, domnule, e să începem lucrurile cu începutul și să mergem repede și în linie dreaptă ca să ajungem unde dorim. La subiect, deci — insistă Daniel, care, deși uneori obișnuia să se distreze pe seama puzderiei de adjective, majoritatea extravagante, cu care își împodobeau digresiunile fostul său dascăl de calligrafie, în ziua aceea n-avea chef de distracții și nici timp de pierdut.

— Bine! Îți voi vorbi ca unui fiu tandru, afectuos, discret și rezonabil.

— Și cu asta gata, domnule. Dați-i drumul.

— Eu știu că tu ești bine ancorat — urmă *don Cândido*, la care perifrazele erau, împreună cu adjectivele, trăsătura distinctivă a oratoriei.

— Nu înțeleg.

— Vreau să spun că relațiile tale sus-puse, amicii tăi distinși, legăturile tale strînse și îndelung șlefuite de vizitarea frecventă, familiară și puternică, impusă de afacerile proprii, precum și recomandările domnului tatăl tău...

— Pentru numele lui Dumnezeu, domnule, credeți-mă că ființa mea nu poate rezista mult timp în anumite situații. Ce doriți să-mi spuneți?

— Aici voiam să ajung, spiridușule. La fel, la fel erai cînd te așezai la dreapta mea cu buclele tale pînă la umeri și jacheta ta albastră. Și cînd te puneam să scrii, dacă găseai ușa deschisă, lăsaî pălăriuța și o luai la fugă spre casă. Spuneam, deci, că poziția ta distinsă, spre care ți-au deschis drum larg, neted și înflorit prietenii tatălui tău, onorat,

generos și patriot, și de asemenea talentul tău deosebit și gustul călăsat de frecventarea sinceră și cordială a oamenilor...

— Bine, bine, și ce pot face pentru dumneavoastră?

— Ascultă-mă.

— Ascult.

— Eu știu că, pe măsură ce evenimentele epuizează, ● împrejurările constrâng, este mai bine...

— Dar n-ar fi și mai bine să-mi spuneți ce doriți?

— Acolo vreau să ajung.

— Răbdare! — își spuse Daniel în sine, stăpînindu-se, după cum obișnuia de cîțiva ani.

— Tu ai relații?

— Multe. Continuăți.

— Printre ele și pe domnul șef al Poliției, *don Bernardo Victorica*, adevărat?

— Sigur. Și ce doriți?

— Ascultă-mă Daniel. Te-am învățat să scrii, te-am iubit ca pe un copil pentru vioiul, veselul, îndrăznețul, inteligentul, activul...

— Mulțumesc, mulțumesc, domnule.

— Ești aproape singurul dintre vechii mei elevi a cărui prietenie o cultiv și în prezent, în acest nenorocit prezent care, înfășurat în norul furios, furtunos și fosforic al convulsiilor oculte, al pasiunilor dezlănțuite, face, sau este pe punctul de a face nenorocirea completă, iremediabilă și fatală a existenței mele.

— Fapt pentru care, ce doriți? — întrebă Daniel, mușcîndu-și buzele, dar fără a lăsa să se vadă pe chip cel mai mic semn al nerăbdării care-l agita.

— Doream, deci, să-mi faci un mare și nu mai puțin important serviciu, Daniel.

— Dar asta mi-ați spus și la începutul discuției, domnule.

— Ușor, să mergem pas cu pas.

— Să mergem cum doriți, numai să înaintăm.

— Tu ai relații?

— Da, domnule.

- Puternice?
- Da, domnule.
- Și cu Victorica?
- Da, domnule.
- Atunci, Daniel, aranjează...
- Ce?

— Daniel, în numele primelor tale pagini pe care le-am corectat cu atîta plăcere, aranjează... sîntem singuri?

— Perfect singuri — îi răspunse Daniel, ușor surprins văzînd că *don Cândido* pălea pe măsură ce vorbea.

— Atunci, Daniel, iubite și stimat, aranjează...

— Ce anume, pe toți sfinții din cer?

— Aranjează să mă bage la închisoare, Daniel! — spuse *don Cândido*, lipindu-și gura de urechea elevului său care se răsuci și, cu toată puterea sufletului, își pironi ochii pe chipul lui pentru a vedea dacă nu descoperă vreun semn care să-l convingă că într-adevăr dascălul lui era nebun.

— Ești surprins? — continuă *don Cândido*. — Totuși, eu fiți cer fie acest serviciu ca fiind cel mai important și scump pe care l-aș putea primi de la vreun om de pe pămînt.

— Dar ce scop vă propuneți intrînd la închisoare? — întrebă Daniel, care nu-și putea forma o idee care să-l liniștească cu privire la starea morală a interlocutorului său.

— Ce scop? Să trăiesc în siguranță, liniștit, odihnindu-mă, pînă trece furtună înspăimîntătoare și tunătoare care ne amenință.

— Furtuna?

— Da, tinere! Tu nu înțelegi încă nimic din îngrozitorile și singeroasele revoluții ale oamenilor și, mai ales, din greșelile fatale ce se găsesc în mod obișnuit în ele. În anul '20, în acel groaznic an în care toți păreau nebuni la Buenos Aires, am fost arestat de două ori din greșeală, și tremur de teama că în anul '40, cînd toți par a fi diavoli, să nu-mi taie și capul, tot din greșeală. Știu ce este, știu ce se va întîmpla și vreau să stau la închisoare, pentru vreo cauză civilă, pentru un motiv care să nu fie politic.

— Dar ce este? Ce se va întâmpla? Întrebă Daniel, începînd să întrezărească ceva important în gîndirea lui *don Cândido*.

— Ce este! Nu citești *Gazeta*? Nu citești în fiecare zi aceste înfiorătoare amenințări ale furiei populare, setoase de sînge, de exterminări, de moarte?

— Dar astea sînt împotriva unioniștilor și, după cîte cred, nu aveți angajamente politice.

— Nici unul, dar aceste amenințări nimicitoare, fulminante și incendiare nu sînt împotriva unioniștilor ci împotriva tuturor, și, în plus, mi-e teamă de confuzii.

— Temeri deșarte, domnule!

— Temeri deșarte! Nu vezi oare acești oameni, cu aspect înfricoșător și sîngeros, care de cîteva luni încoace au ieșit, cred, din infern și peste care dai în cafenele, pe străzi, în piețe, la porțile sfinte și purificatoare ale bisericilor cu imensele lor pumnale la cingătoare, ascuțite ca vîrfurile lui *A mare*!

— Și ce dacă? Nu știți că pumnalul a fost și va fi totdeauna spada Federației?

— Dar acestea sînt simptomele primare, tunătoare și fulgerătoare, ale furtunii pe care am profețit-o. Lipsa momentul dar va sosi și acela.

— Și de ce va sosi acel moment? Vorbiți, domnule.

— O, acesta e secretul pe care-l port în inimă ca pe un vîrtej de pumnale, de azi dimineață de la patru.

— Domnule, vă mărturisesc că dacă nu-mi vorbiți clar și fără secrete în inimă, n-am să pot înțelege nici un cuvînt și voi avea neplăcerea de a vă spune că am o problemă urgentă de rezolvat la ora aceasta.

— Nu, să nu pleci, ascultă!

— Atunci ascult.

Don Cândido se ridică, se duse la ușa cabinetului care dădea în salon, se uită prin gaura cheii și, după ce se convingse că nu era nimeni de partea cealaltă a ușii, se întoarse lîngă Daniel și-i spuse la ureche pe un ton misterios:

— Lamadrid s-a declarat împotriva lui Rosas.

Daniel făcu un salt pe scaun, un fulger de bucurie îi scăpă pe chip, dar se stinse imediat sub influența puternicei voințe a acestui tânăr, care se exercita în special în cazul revelațiilor, când chipul omenesc trădează frecvent situații în care se află spiritul.

— Delirați, domnule — îi răspunse, așezându-se din nou liniștit.

— E sigur, Daniel, sigur așa cum stăm noi aici conversind singuri. Nu-i așa că sîntem singuri?

— Atît de singuri, că dacă nu-mi povestiți tot ce spuneți că știți, voi crede că încă mă considerați copil și că rîdeți de mine.

Ochii lui Daniel învăluiră cu lumina lor vie întregul chip al celui om, pe care urma să-l analizeze pînă în cele mai secrete gînduri.

— Nu te supăra, iubitul și stimatul meu Daniel. Ascultă-mă și te vei convinge de ce spun. Știi că, după ce am lăsat orele de caligrafie, adică acum patru ani, m-am retras să trăiesc liniștit din rodul micului meu capital. Și că, pentru a îngriji de casă și de haine, am păstrat în serviciu o femeie în vîrstă, albă, de la munte, foarte bună, îngrijită, muncitoare, econoamă.

— Dar, domnule ce are de-a face această femeie cu generalul Lamadrid?

— Ai să vezi. Femeia are un fiu care, încă de acum zece ani, lucra ca *peón*¹ la Tucumán; foarte bun băiat, totdeauna îi trimite o parte din economii mamei-sii. Zicîndu-ți acestea, ai asculta bine?

— Prea bine, domnule.

— Atunci să trecem la ceea ce mă privește pe mine. Casa mea are o poartă spre stradă. A, am uitat să-ți spun că băiatul femeii care mă servește a venit în curierat în a doua jumătate a anului trecut. Mă urmărești?

¹ Muncitor, cu ziua la fermele sud-americane.

— Vă urmăresc.

— Casa mea, deci, are o poartă spre stradă, iar camera servitoarei are o fereastră fără zăbrele care dă în stradă. În lunile din urmă, cînd toți trăim tremurînd la Buenos Aires, somnul meu a evadat, iar eu nu mai dorm, am doar coșmaruri. Mă mai duceam la cîte o serată de *malilla*¹, acasă la niște vechi prieteni, onorabili, loiali, care nu vorbesc niciodată tînuita politică a vremurilor noastre potrivnice, nenorocite și catastrofale; dar acum nu mă mai duc, și imediat după rugăciunea de seară mă închid în casă.

— Doamne păzește, domnule! Dar ce legătură are serata de *malilla* cu...?

— Acolo vreau să ajung.

— Unde, la serata de *malilla*?

— Nu, la întîmplare.

— Cea cu Lamadrid?

— Da.

— Mulțumesc lui Dumnezeu!

— Azi, pe la patru dimineață, eram treaz ca de obicei, cînd, deodată, aud un cal care se oprește în poartă iar zgomotul unei săbii arăta clar că omul care descăleca era ofițer sau soldat. Eu nu sînt om al armelor; am oroare de sînge și, îți voi mărturisi totul, trupul meu începu să tremure și o sudoare rece mă scălda din cap pînă în picioare; aveam și de ce, nu-i așa?

— Continuați, domnule.

— Continui. M-am sculat din pat, am deschis, fără să fac zgomot, oblonul ferestrei, apoi una din zăbrele. Noaptea era întunecoasă dar am observat că, dincolo de poartă, omul de pe cal bătea fără mult zgomot la fereastra servitoarei și că, imediat, după ce au schimbat cîteva vorbe pe care nu le-am auzit, fereastra se deschise iar omul intră în cameră. Gîndurile mi se învălmășiră, capul meu era ca un cuptor încins și arzător; m-am crezut vîndut, și, fără a pierde o clipă, am

¹ Joc de cărți, la care cea mai mare carte este 9.

ieșit desculț în curte și m-am dus să mă uit prin gaura cheii în cameră la Nicolasa. Și pe cine crezi că am recunoscut?

— Spuneți-mi și voi știți mai bine.

— Pe fiul supus, ascultător și drag al Nicolasei, care-l îmbrățișa. Totuși, nu m-am retras văzându-l; am vrut să mă conving că nu mă amenința nici un pericol iminent și am ascultat cu atenție. Nicolasa i-a propus să-i facă patul, dar el a refuzat, spunându-i că trebuia să se întoarcă imediat la casa guvernatorului, că venea curier din provincia Tucumán și că predase plicurile cu câteva clipe în urmă.

— Continuați, dar fără a uita nici un amănunt — îi spuse Daniel, pe care acum nu-l mai deranjau adjectivele, parantezele și perifrazele.

— Toate vorbele le am în memorie, ea înserise cu fierul roșu. I-a spus că plicurile erau de la niște domni foarte bogați din Tucumán, care-i anunțau guvernatorului, probabil, ce făcuse generalul Lamadrid. Nicolasa, curioasă, îi puse întrebări în acest sens iar fiul, implorînd-o să păstreze cel mai deplin secret îi povesti că, după ce ajunsese la Tucumán, Lamadrid se declarase în public împotriva lui Rosas, că întreg poporul l-a primit în sărbătoare și că guvernul l-a numit și l-a făcut cunoscut drept general comandant al tuturor trupelor și milițiilor provinciei, numind ca șef al statului major pe colonelul *don* Lorenzo Lugones și drept șef al cuirasierilor Ordinului pe colonelul *don* Mariano Acha. Închipuiește-ți, băiatul meu, ce impresie-mi făceau toate acestea, așa cum eram, dezbrăcat, în ușă la Nicolasa!

— Da, da, continuați — spuse Daniel care devorase cuvînt cu cuvînt toate cele ieșite din gura lui *don* Cândido, pe care ar fi dorit să-l răsplătească dîndu-i toată averea lui și care, totuși, nu-i provoca nici cea mai mică schimbare a expresiei, căci își stăpînea mișcările feței cu forța de neclintit a voinței.

— Ce să mai continui, ce mai avem nevoie să știm? Tot ce i-a mai povestit după aceea mamei lui n-a fost decît despre

serbări, veselie și manevre militare în provincii, care aproape toate s-au declarat contra lui Rosas.

— Dar a mai pronunțat vreun nume, ceva deosebit?

— Nici unul. A stat abia vreo zece minute cu maică-sa, și a plecat după ce i-a dat niște bani și i-a sărutat mîna, promițînd că va reveni astăzi dacă nu-l trimit înapoi în zori, fiindcă băiatul ăsta... O, am să-ți povestesc toată istoria.

— Ce vîrstă are băiatul?

— E tînăr, douăzeci și doi-douăzeci și trei de ani, cel mult; înalt, blond, cu nasul acvilin, drăguț, bine făcut, puternic, bărbătos.

— „La douăzeci și trei de ani un om nu e rău îndebăște. Un băiat care are grijă de maică-sa de departe e un om de inimă. N-avea nici un interes să-și mintă mama. *Don Cândido* n-a miștit nici o vorbă din cîte mi-a spus; deci evenimentul e sigur. Providență divină!” — își spuse Daniel fără a da atenție ultimelor adjective ale lui *don Cândido*.

— Ei bine, — continuă cu voce tare — poate să fie foarte sigur ceea ce-mi spuneți despre generalul Lamadrid, dar nu văd consecința personală pe care o deduceți pentru dumneavoastră.

— Pentru mine? Pentru toți, ar trebui să spui. Hai să vorbim sincer; în ciuda tuturor aparențelor, este imposibil să fii prieten al guvernului, să iubești dezordinea și sîngele. Nu-i așa?

— Domnule, voi avea marea onoare să vă ascult toate confidențele pe care veți dori să mi le faceți, dîndu-vă asigurarea celei mai depline securități a secretului pe care-l voi păstra; dar acesta nu este un motiv care să-mi inspire necesitatea unor confidențe privind opiniile mele politice.

— Bine, bine, asta înseamnă prudență, dar eu știu ce mi-am spus; și ți-am spus și ție că incidentul cu generalul Lamadrid îl va înfuria excesiv pe domnul guvernator, că furia lui sanguinară se va comunica rapid și subtil tuturor acestor domni pe care nici tu nici eu n-avem onoarea să-i cunoaștem și despre care nu trebuie să ai nici cea mai mică îndoială că

sînt trimiși de diavol. Vreau să mai spun totodată că toate amenințările din *Gazeta* se vor împlini; că vor răni și vor ucide în dreapta și în stînga și că, deși am convingerea profundă, religioasă și sfîntă a inocenței mele, nu am siguranța că nu mă vor omori, măcar de-ar fi și din greșeală. Și tocmai aceea trebuie să evit, vreau să mă ajuți să evit, stimatul și iubitul meu Daniel. Ai înțeles acum?

— Mă gîndesc doar că, dacă aveți asemenea temeri, cel mai bun lucru pe care-l puteți face este să nu ieșiți din casă în timp ce vine și trece această furtună vijelioasă, după cum îi spuneți.

— Și ce rezultat obținem așa? Au să-mi intre în casă pentru a ajunge în casa vecinului și, pentru a-l ucide pe Juan de los Palotes, au să-l omoare și pe *don Cándido Rodríguez*, fost învățător, om onorabil, caritabil, pașnic și moral.

— O, dar asta ar fi un lucru groaznic.

— Da, domnule, groaznic pentru mine, înspăimîntător, crud, dar pe care, chiar așa fiind, l-aș avea de îndurat, cu toată inocența și durerea.

— Și atunci, ce să facem?

— Să-l evităm, să-l împiedicăm, să-l stăvilim, să-l respingem, să scăpăm, să fugim de el.

— Cum?

— Ascultă. Intrînd la închisoare, nu din ordinul domnului guvernator ci dintr-un alt ordin, subaltern; guvernatorul, care nu mă cunoaște și nu va ști nimic, căci nu voi fi luat prizonier în urma unor acuzații politice, nu va da nici un ordin împotriva persoanei mele. Închisoarea nu va fi atacată, iar dacă va fi, temnicerul va avea timp să informeze despre motivele deținerii mele. Aș trăi la închisoare la fel de fericit ca și acasă, o dată ce trăiesc liniștit. Soldații n-au să mă înfricoșeze, dimpotrivă, vor fi garanția mea împotriva oricărui atac al Asociației Populare, și mai ales împotriva oricărei confuzii.

— Toate astea sînt o adevărată nebunie, dar, presupunînd că ar fi un lucru rațional, cum ați vrea dumneavoastră,

don Cândido; ca eu să vă trimit la închisoare? De ce pretext să mă folosesc?

— O, asta-i cel mai ușor! Îți voi spune eu: te duci, acum imediat, la Victorica și-i spui că te-am insultat foarte rău și că pînă mă dai în judecată la tribunal ceri să fiu băgat pe loc la închisoare; ei mă iau, eu nu fac reclamație și iată-mă la închisoare, pînă îți voi cere tot eu să mă scoți de acolo.

— Dar, domnule, între noi nu se obișnuiește ca oamenii de vîrsta mea să se plîngă la autorități cînd primesc o insultă personală. Totuși, ideea mă interesează — continuă *Daniel*, a cărui minte, preocupată de importanța veste pe care o primise atît de întîmplător, nu înceta totuși să calculeze foloasele pe care le-ar putea avea de la acel om bolnav de frică, ce s-ar fi oferit să facă orice pentru a căpăta puțină încredere în fața primejdiilor create de imaginația lui.

— O, știam eu bine că te va interesa soarta mea, pe tine, cel mai nobil, blînd și fin dintre foștii mei elevi. Ai să mă salvezi, nu-i așa?

— Cred că da. V-ar mulțumi o slujbă particulară pe lîngă o persoană a cărei actuală poziție politică este cea mai bună recomandare de federalism pentru cei care-l servesc?

— Ah! Asta ar fi culmea dorințelor mele. N-am fost niciodată funcționar, dar voi fi și, în plus, voi fi funcționar fără salariu. Cedează încă de pe acum remunerația mea scopului pe care-l va dori nobilul și distinsul meu patron, față de care încă de pe acum nutresc cel mai intim, profund și leal respect. Tu mă salvezi, *Daniel*!

Don Cândido se ridică și-și îmbrățișă elevul cu o izbucnire de afecțiune pe care el ar fi numit-o „entuziasă, arzătoare, spontană și de simpatie”.

— Puteți pleca liniștit, *don Cândido*, și aveți bunătatea să veniți din nou la mine mîine.

— Negreșit! Negreșit!

— Bineînțeles, nu la șase dimineața.

— Nu, am să vin la șapte.

— Nici; veniți la zece dimineața.

— Bine, am să vin la zece; voi fi exact și punctual la întâlnire.

— O vorbă; păstrați cea mai deplină tăcere în ce privește problema generalului Lamadrid.

— Am hotărît să nu dorm la noapte, pentru a nu vorbi despre asta în somn. Ți-o jur pe cuvântul meu de onorabil și pașnic cetățean.

— Nici un fel de jurământ, domnule, și, pe mâine — spuse Daniel zîmbind, dînd mîna și însoțindu-l pe dascălul său pînă la ușa cabinetului.

— Pe mâine, iubitul și stimatul meu Daniel, cel mai bun și mai generos dintre vechii mei elevi. Pe mâine.

Și *don Cándido Rodríguez* plecă din casa lui Daniel, cu bastonul lui de bambus sub braț, fără a mai lua precauțiunile de la intrare, căci mai lipseau doar cîteva ore pînă cînd avea să fie funcționar al unei mari personalități a Federației din 1840.

— E douăsprezece, Fermín. Repede, un frac, o redingotă, orice — îi spuse Daniel servitorului care intrase în cabinet în momentul plecării lui *don Cándido*.

— Au venit de-acasă de la colonelul Salomón — spuse Fermín.

— Au adus vreo scrisoare?

— Nu, domnule. Colonelul Salomón a trimis să vă spună că nu vă răspunde în scris fiindcă n-a găsit pentru moment călimara, dar că azi la patru după amiază va reuni Asociația și că vă așteaptă la trei și jumătate.

— Bine, dă-mi hainele.

CAPITOLUL XII — FLORENCIA ȘI DANIEL

Mai lipseau cîteva minute pînă cînd marele orologiu al Consiliului Comunal avea să bată ora două după amiază, cînd Daniel Bello părăsi casa domnului ministru al relațiilor externe, *don Felipe Arana*, din strada Representantes,

pe care o urmă spre sud pînă la întretăierea cu strada Venezuela, ce străbate oraşul de la răsărit la apus, apoi, dînd colţul către Vale, ajunsese pînă în strada Reconquista.

În cursul vizitei, Daniel nu avansase cu nimic în ce-l privea pe prietenul său Eduardo sau, mai bine zis, cîştigase multă mulţumire din momentul în care se convinsese că domnul ministru Arana nu aflate nici o vorbă despre întîmplările nopţii trecute, chiar dacă, la sosirea lui Daniel, domnul ministru tocmai părăsise casa Excelenţei Sale guvernatorului, unde se folosise, în ce-l privea, de toate mijloacele care-i stăteau la îndemînă pentru a afla, înaintea lui Victorica, ceea ce se petrecuse în Vale la Reşedinţă, după cum sunau chiar vorbele domnului ministru.

Tocmai aceasta era ceea ce dorea Daniel mai mult decît orice, adică o necunoaştere deplină, ori o încălceală a povestirilor tuturor celor pe care-i întrebasese şi ale căror veşti le mai avea de strîns în restul zilei.

Aflase deocamdată că ministrul era străin de toate cîte se întîmplaseră. Avea să afle, prin frumoasa gură a Florenciei lui, ce vorbeau *doña* Augustina Rosas de Mansilla şi *doña* Maria Josefa Ezcurra despre întîmplarea cu pricina, povestirea lor despre acel incident venind, fără îndoială, direct de la casa lui Rosas, unde se adunaseră toate informările lui Victorica şi ale agenţilor săi şi unde doamnele cu pricina se duceau în fiecare dimineaţă; în sfîrşit, în aceeaşi după amiază avea să afle în ce măsură erau informaţi Asociaţia Populară şi preşedintele ei despre întîmplările din noaptea anterioară. Cu aceasta epuiza toate căile, oficiale şi semioficiale, mai mult sau mai puţin ascunse, pe care putea umbla, în capitala Buenos Aires, o ştire de felul celei pe care-l interesa atît de mult s-o afle.

Totuşi, el nu-şi pierduse vremea în vizita ministerială, căci reuşise ca domnul ministru Arana să se înfăsoare singur într-o plasă ţesută cu măiestrie de mîinile acestui tînăr care, aproape singur, fără alte arme decît curajul şi fără alte ajutoare decît inteligenţa, într-o vreme în care toate

legăturile și relațiile de onoare și prietenie începuseră să fie slăbite de către teroare, la acest popor surprins de tiranie însă la care, trebuie s-o spunem, nu se dezvoltase niciodată acel spirit al asocierii pe care îl ceruseră dintotdeauna necesitățile sale morale; de acest tînăr, spuneam, care era un soi de conspirație vie împotriva lui Rosas, admirabil pentru temeritatea sa, deși condamnat pentru îndrăzneala cu care dorea să răstoarne, doar cu puterea spiritului său, o ordine a lucrurilor constituită mai degrabă ca urmare a educației sociale a poporului argentinian decît prin efortul și planurile dictatorului.

Don Felipe Arana, care nutrea un mare respect față de talentele lui Daniel, și nu o dată îl consulta la redactarea vreunei formule ori pentru vreo traducere din franceză, lucruri, ambele, de foarte gravă importanță și nu de mai mică dificultate pentru domnul ministru al relațiilor externe, consimțise să accepte un sfat al lui Daniel, cu naivitatea ce-i era caracteristică și cu nevinovăția care începuse să se vadă la el încă din 1804. Atunci el se alăturase Frăției Sfintei Cuminecături, și, acoperit cu scufia de catifea roșie, cu clopoțelul în mînă, mergea în fața Custodiei în prima duminică a fiecărei luni, cînd ieșea din Sfînta Catedrală așa-numita procesiune a Reînnoirii, căci aceea era ziua cînd se reînnoia sfînta cuminecătură.

Acceptarea aceluia sfat avea să se transforme într-un pom cu excelente roade pentru tînărul căruia îi lipsea doar sprijinul pentru a fi unul din principalii actori ai dramei revoluționare prin care trecea poporul din Buenos Aires, și care urzise de cîteva luni, în ciuda izolării, un întreg plan de complot împotriva lui Rosas. Acest plan îl vom afla mai tîrziu, pe măsură ce vor surveni întîmplările, după cum se va ivi și ocazia, nu peste mult timp, să aflăm ceva despre importanta concesie pe care Daniel reușise s-o obțină de la *don Felipe Arana*.

Între timp, vom spune că Daniel dăduse colțul pe strada Reconquista și mergea cu aerul neglijent însă elegant, pe

care natura și educația îl dăruiesc tinerilor cu gusturi și spirit delicat și pe care eleganții de duzină nu reușesc nici odată să-l imite. Cu redingota neagră încheiată și mănușile albe, la cea mai frumoasă vîrstă a vieții, cu fizionomia distinsă și culoarea tipic americană ce dezvăluie îndebște atît pasiunile sufletului cît și puterea inteligenței, Daniel era cum nu se poate mai demn de ochadele femeilor și de observațiile bărbaților de spirit, care nu puteau să nu recunoască un egal în tînărul cu ochi frumoși, scăpărînd de inteligență, ce lăsa să se vadă prin aerul său pe jumătate mîndru și pe jumătate nepăsător siguranța și încrederea în sine, trăsătură aparținînd exclusiv ființelor privilegiate.

Ajuns la strada Reconquista, tînărul nostru nu zăbovi mult pînă trecu pragul casei iubitei inimii lui.

În picioare, lîngă masa rotundă din mijlocul salonului, cu privirea pironită pe buchetul ce se afla acolo, într-o frumoasă vază de porțelan, Florenția nu vedea florile și nici nu simțea mireasma lor, copleșită de influența propriului ei gînd care repeta, cuvînt cu cuvînt, tot ce auzise ieșind din gura *doinei* Maria Josefa; ăstimp desena, după închipuirea ei, imaginea acelei Amalia, pe care i se părea că o vede aieva.

Gîndul îi era atît de departe, încît își dădu seama că ușa salonului căreia îi întorcea spatele, se deschisese și cineva intrase înăuntru abia cînd o trezi din înstrăinarea ei căldura unor buze ce puseră un sărut blînd pe mîna stîngă, sprijinită pe tăblia mesei.

— Daniel! — exclamă tînăra, întorcîndu-se și trăgîndu-se brusc înapoi.

Mîșcarea era atît de firească, iar expresia, nu de supărare ci de dezgust ce i se ivi pe chip atît de puternică, și într-atît de vizibilă paloarea ce-o cuprinse în locul buchetelor de trandafiri ce se ivesc în obrajii unei fete în asemenea cazuri, încît Daniel rămase cîteva clipe împietrit.

— Domnule, mama nu este acasă — spuse apoi Florenția, cu un glas liniștit și plin de demnitate.

— Mama nu este acasă, domnule! — repetă Daniel ca și cum ar fi avut nevoie să rostească el însuși aceste vorbe pentru a crede că ele veneau de pe buzele iubitei. — Florencia — continuă el — îți jur pe onoarea mea că nu înțeleg rostul acestor vorbe și nici ceea ce vād la tine!

— Vreau să spun că sînt singură și că sper că veți binevoi să arătați față de mine întreg respectul cuvenit unei domnișoare.

Daniel se înroși pînă în vîrfurile urechilor.

— Florencia, pentru numele lui Dumnezeu, spune-mi că te joci cu mine sau spune-mi dacă este adevărat că mi-am pierdut mințile.

— Mințile nu, dar ați pierdut altceva.

— Altceva?

— Da.

— Și ce anume, Florencia?

— Stima mea, domnule.

— Stima ta! Eu?

— Și ce vă pasă dumneavoastră de stima și afecțiunea mea! — spuse Florencia cu un zîmbet fugar, ce marca un gest de dispreț, cea mai frumoasă jucărie a guriței ei.

— Florencia! exclamă Daniel făcînd un pas spre ea.

— Liniștiți-vă, domnule! — spuse tînăra fără a se clinti din loc, înălțînd capul și întinzîndu-și brațul către Daniel, care aproape atinse cu buzele palma frumoasei mîini a iubitei lui.

Vorbele și gestul domnișoarei Dupasquier erau însoțite de o asemenea demnitate și hotărîre, încît Daniel rămase pironit locului. Imediat se dădu înapoi cîțiva pași și se sprijini cu mîna stîngă de spătarul unui scaun, în timp ce Florencia își sprijinea mîna de masa rotundă.

Cei doi îndrăgostiți se priviră cîteva clipe, fiecare din ei crezîndu-se îndreptățit la o explicație. Scena începea să se schimbe.

— Cred, domnișoară — spusé Daniel rupînd tăcerea — că dacă am pierdut stima dumneavoastră, mi-a rămas măcar dreptul de a întreba care este cauza acestei nefericiri.

— Iar eu, domnule, dacă nu am dreptul, voi folosi în mod arbitrar posibilitatea de a nu răspunde la această întrebare — replică Florenția cu mândria suverană ce constituie o caracteristică a femeilor delicate care sînt sau se cred jignite de iubiții lor, știind în sinea lor că nu li se poate reproșa nimic.

— Atunci, domnișoară, îmi voi lua libertatea de a vă spune că dacă aceasta nu este cumva vreă glumă, care se prelungește deja prea mult, atunci este o nedreptate care, după părerea mea, vă ofensează mai mult pe dumneavoastră — răspunse Daniel cu seriozitate.

— Îmi pare rău, dar n-am încotro.

Daniel dispera.

Domni din nou un moment de tăcere.

— Florenția, dacă am plecat aseară la nouă, a fost din cauză că o problemă importantă necesita prezența mea de parte de aici.

— Domnule, sînteți liber să veniți în casa mea și să vă retrageți la orele care vă convin.

— Mulțumesc, domnișoară — spuse Daniel, mușcîndu-și buzele.

— Mulțumesc, domnule.

— Pentru ce, domnișoară?

— Pentru conduita dumneavoastră...

— Conduita mea...

— Ați devenit surd astăzi, domnule? Îmi repetați cuvintele ca și cum le-ați învăța pe derost — spuse Florenția rîzînd și învăluindu-l pe Daniel cu cea mai disprețuitoare privire din lume.

— Sînt anumite cuvinte pe care am nevoie să le repet pentru a le înțelege.

— Totuși repetarea lor este un lucru inutil.

— Aș putea ști de ce, domnișoară?

— Pentru că trebuie să audă ceea ce se spune și să înțeleagă lucrurile, cel care are două urechi, doi ochi... și două suflete!

— Florenția! exclamă Daniel cu glas nervos — asta este o nedreptate îngrozitoare și vreau o explicație acum, pe loc.

— Vreau, ați spus?

— Da, domnișoară, vreau.

— Îmi veți face onoarea să repetați?

— Florenția!

— Domnule?

— O, gata, e prea de tot!

— Așa vi se pare?

— Mi se pare, domnișoară, că aceasta este ori o glumă nedemnă, ori căutarea unui pretext de ruptură incompatibil cu persoanele din clasa noastră, iar trei ani de statornicie și dragoste îmi dau dreptul să întreb care este cauza unui astfel de procedeu și să solicit motivul acestui tratament.

— Ah! Acum nu mai vreți, acum *cereți*, nu-i așa? Asta e altceva, onorate domn — spuse Florenția, măsurându-l pe Daniel din cap pînă în picioare cu cea mai mindră și disprețuitoare privire.

Tot sîngele lui Daniel i se adună pe chip. Amorul propriu, onoarea, conștiința bunei sale credințe, totul fusese rănit de privirea pătrunzătoare a Florenției.

— Vreau sau cer, cum vă place, dar doresc, înțelegeți, domnișoară, doresc o explicație a acestei scene — spuse, sprijinindu-și din nou mîna pe spătarul scaunului.

— Calm, domnule, calm, aveți mare nevoie de glas și rău faceți să-l irosiți, ridicîndu-l. Bănuiesc că nu veți fi uitat că stați de vorbă cu o femeie?

Daniel se cutremură. Această muștrare îl durea încă și mai mult decît cuvintele dinainte ale Florenției.

— Sînt nebun, trebuie să fiu nebun, doamne Dumnezeu! — exclamă, lăsîndu-și capul în jos și acoperindu-și ochii cu mîna.

Un moment de tăcere domni din nou în salon. Daniel îl întrerupse, într-un sfîrșit.

— Dar, Florenția, acest procedeu este nedrept, nemaipo-menit. Îmi vei refuza oare dreptul pe care-l am de a solicita explicație?

— O explicație! Pentru ce, domnule, pentru procedeul meu nedrept?

— Aceasta și cer, domnișoară!

— A, asta înseamnă să faceți o prostie, domnule. În vremurile în care trăim, nu se cer explicații pentru nedreptățile îndurate.

— Da, dar asta e valabil cînd e vorba de probleme politice dar cred că acum...

— Ce credeți?

— Că nu vorbim despre politică.

— Vă înșelați.

— Eu!

— Desigur. Cred că acestea sînt singurele probleme pe care vă convine să le abordați cu mine, sau cel puțin, am motivele mele să cred că sînt *singurele* probleme în care eu vă sînt de folos *dumneavoastră*.

Daniel înțelese că Florenția îi reproșa serviciul pe care i-l solicitase în scrisoarea din noaptea trecută, iar această lovitură dată delicateții lui, îi zbuciumă vizibil chipul, în timp ce Florenția îl privea cu o expresie mai degrabă tristă decît de reproș.

— Credeam că domnișoara Florenția Dupasquier — spuse Daniel — privea cu oarecare interes soarta lui Daniel Bello pentru a se deranja cît de cît pentru el, dacă vreun pericol ar fi amenințat soarta prietenilor lui, poate chiar a lui însuși.

— O, aceasta din urmă, domnule, n-o poate neliniști prea mult pe domnișoara Dupasquier.

— Adevărat?

— Dat fiind că domnișoara Dupasquier știe foarte bine că dacă vreo primejdie îl amenință pe domnul Bello, nu-i va lipsi un loc retras, comod și plin de bucurii, unde să se ascundă și să evite primejdia.

— Mie!

— Mi se pare că totuși cu dumneavoastră vorbesc.

— Un loc plin de bucurii unde să mă ascund! — repetă Daniel, tot mai rătăcit în acel labirint.

— Doriți să vă vorbesc în franțuzește, domnule, căci pare-se că din spaniolă nu înțelegeți astăzi nici un cuvânt? Am spus, într-o bună castiliană, și repet, un adăpost plin de bucurii, o grotă a Armidei¹, o insulă a lui Ednido², un palat al zînelor. Nu știți unde este, domnule Bello?

— E de neîndurat!

— Dimpotrivă, domnule, e cum nu se poate mai plăcut. Vă vorbesc de ceea ce vă interesează cel mai mult pe lumea asta.

— Florencia, pentru numele lui Dumnezeu!

— A, poate nu v-a plăcut comparația cu grotă Armidei și cu insula lui Ednido. Să vedem, voi compara atunci locul dumneavoastră vrăjit cu insula lui Calipso³, iar dumneavoastră veți fi Telemah, așa e mai bine?

— Pe cer sau pe infern, unde este locul acesta, la care faceți aceste insuportabile aluzii?

— Adevărat?

— Florencia, este îngrozitor!

— Nicidecum. E chiar vesel.

— Ce?

— Vorbesc de grotă. Sînt frumoase grădinile, domnule?

— Dar unde, unde?

— La Barracas, de exemplu! — și spunînd acestea, tînăra îi întoarse spatele lui Daniel și începu să se plimbe prin salon cu aerul cel mai nepăsător din lume, în timp ce în neexperimentata ei inimă ardea febra mistuitoare a geloziei, îngrozitoarea boală a dragostei, care face cele mai mari ravagii în viața femeilor la vîrstele de optsprezece și de patruzeci de ani.

— La Barracas! — exclamă Daniel făcînd repede cîțiva pași către Florencia.

— Ei bine, nu v-ați simți de minune acolo? — continuă tînăra, întorcîndu-se spre Daniel. — În plus — urmă, dînd

^{1 2 3} Locuri din mitologia antică, simbolizînd izolarea de lume pentru a trăi în bucurii și plăceri.

din cap și repetînd gestul ei favorit — ați avea grijă să nu vă lăsați rănit, pentru a evita ca locul dumneavoastră de retragere să fie descoperit de medici, farmaciști sau spălătorese.

— La Barracas! Rănit! Florenția, mă omori dacă nu-mi explici!

— O, nu, nu veți muri; cel puțin veți face tot posibilul pentru a nu muri în epoca cea mai aventuroasă a vieții dumneavoastră. Nici măcar nu mi-e teamă că vă veți lăsa rănit în coapsa stîngă, ceea ce trebuie să fie o rană foarte gravă dacă e făcută cu o sabie mare.

— Sîntem pierduți, dumnezeule! — exclamă Daniel acoperindu-și chipul cu mîinile.

O clipă de tăcere domni între cei doi tineri care, iubindu-se pînă la adorație, își chinuiau totuși sufletele sub influența genului pervers ce ațîțase flacăra geloziei în inima fetei tinere și fără experiență.

Tăcerea se întrerupse însă curînd. Fără a-i lăsa timp Florenției să-l evite, Daniel i se aruncă la picioare și, în genunchi, îi strînsese mijlocul între mîini.

— Pentru numele lui Dumnezeu, Florenția! — îi spuse, ridicîndu-și ochii spre ea, palid ca un cadavru — pentru numele tău, care-mi ești cer, Dumnezeu și univers pe lumea asta, explică-mi taina vorbelor tale! Eu te iubesc. Tu ești prima, ultima dragoste a vieții mele. Îți aparține ca și sufletul tău, lumina vieții mele, încîntare îngerească a inimii mele. Nu-i femeie pe lume mai iubită ca tine. Dar, doamne! Nu dragostea trebuie să ne preocupe în aceste clipe grele, în care moartea atîrnă deasupra capetelor multor nevinovați, poate și asupra capului meu, suflet al inimii mele. Dar nu viața mea, nu ea mă neliniștește; de multă vreme o risc în fiecare oră a zilei, în fiecare clipă, de mult duc un duel pe viață și pe moarte împotriva unui braț infinit superior puterilor brațului meu. E viața lui... Ascultă, Florenția, pentru că sufletul tău e al meu, iar eu mă mărturisesc lui Dumnezeu cînd pun în pieptul tău secretele și dragostea mea; ascultă: viața lui Eduardo și a Amaliei sînt în primejdie în această clipă; dar sîngele lor nu

poate curge decît amestecat cu al meu, iar pumnalul care va trece prin inima lui Eduardo va ajunge şi pînă la pieptul meu.

— Daniel! — exclamă Florenţia aplecîndu-se asupra iubitului ei şi strîngîndu-i capul între mîini, ca şi cum s-ar fi temut ca moartea să nu i-l smulgă chiar în acea clipă. Spontaneitatea, pasiunea se oglindeau pe chipul lui Daniel, iar inima Florenţiei începea să-şi revină după accesul de gelozie.

— Da — continuă Daniel, ţinînd încă strîns între mîini mijlocul Florenţiei — Eduardo e cel ce trebuia să fie asasinat azi noapte; eu am reuşit să-l salvez din pragul morţii şi trebuia să-l ascund, căci asasinii erau agenţi de-a lui Rosas. Dar nici casa lui nici a mea nu ne puteau folosi.

— Eduardo asasinat! Doamne, dumnezeule! Ce zi înspăimîntătoare e asta pentru inima mea! Dar n-o să moară, nu-i aşa că nu?

— Nu, e salvat. Ascultă încă ceva: era nevoie să-l duc undeva şi l-am dus în casa Amaliei. Amalia, care este singurul vlăstar al familiei mamei, singura femeie pe care, după tine, o iubesc pe lume, aşa cum iubeşti o soră, cum ar trebui iubită o fiică. Doamne, am aruncat-o în nenorocire pe ea, care trăia atît de liniştită şi fericită!

— Nenorocire? De ce, Daniel? De ce? — şi Florenţia scutura cu mîinile umerii lui Daniel, căci paloarea şi vorbele lui îi băgau frica în suflet.

— Fiindcă pentru Rosas mila este o crimă. Eduardo este la Barracas, iar tu ai rostit numele acestui loc, Florenţia, Eduardo este rănit la coapsa stîngă şi...

— N-au aflat nimic, ei nu ştiu nimic! — exclamă Florenţia, radiind de bucurie şi bătînd din palmele ei mici. Habar n-au, dar pot să afle totul! Ascultă.

Şi Florenţia, care nu-şi mai amintea de gelozie din moment ce atîtea vieţi atîrnau de cuvintele ei, îşi ridică ea însăşi iubitul şi, aşezîndu-l, se aşeză alături de el, pe primele scaune pe care le găsiră, şi-i povesti în cinci minute discuţiile cu doamna Mansilla şi cu *doña* Maria Josefa. Dar, pe măsură ce

ajungeau mai aproape de momentul în care se vorbise despre Amalia, chipul i se tulbura, iar vorbele îi deveneau mai sacadate.

Daniel o ascultă pînă la sfîrșit fără să o întrerupă, iar pe chipul său nu apăru nici cea mai mică schimbare auzind partea despre vizitele lui la Barracas, ceea ce nu scăpă atenției tinerei.

— Infami! — exclamă, după ce tînăra își isprăvi povestirea. Toată familia asta e o scursoare a iadului. Toată familia și întreg partidul ce-i aparține lui Rosas au venin în loc de sînge, iar cînd nu ucid cu pumnalul, vorbesc și ucid onoarea cu răsufierea lor. Infami! Să se desfete chinuind sufletul unei fete! Florencia! — continuă Daniel, întorcîndu-se spre ea — te-ai insulta dacă ai crede că poți să pui în cumpănă vorbele mele cu ale acelei femei. Tot ce ți-a spus nu e decît o calomnie cu care a vrut să te chinuiască; fiindcă tortura celorlalți este plăcerea tuturor celor ce compun familia lui Rosas. E o calomnie, îți repet; și cred că tu nu poți să pui în cumpănă cuvîntul acelei femei și cuvîntul meu.

— În general, așa e; dar în acest caz, Daniel, tot ce pot să fac este să-mi amîn verdictul.

Florencia nu se mai îndoia, dar nici o femeie nu admite că a procedat cu ușurință cînd a adus o acuzație iubitului ei.

— Te îndoiești de mine, Florencia?

— Daniel, vreau s-o cunosc pe Amalia și să văd cu ochii mei cum stau lucrurile.

— Ai s-o cunoști.

— Vreau să mă duc în vizită la ea.

— Bine.

— Și asta să fie săptămîna asta, în prima zi în care ne vedem.

— Bine. Mai dorești altceva? — spuse Daniel cu seriozitate.

— Nimic altceva — răspunse Florencia și-i întinse mîna lui Daniel, care o strînse în ale lui. În orice altă ocazie

ar fi pus un milion de sărutări pe mîna iubită, dar în acea clipă, trebuie s-o spunem, mintea îi era preocupată de primejdiile ce-i amenințau pe prietenii lui de la Barracas.

— Ești sigură că banditul n-a aflat nici un senin particular al lui Eduardo? — întrebă Daniel.

— Sigur. Nici unul.

— Trebuie să plec, Florencia mea și, ceea ce e mai crud, azi nu pot reveni să te văd.

— Nici diseară?

— Nici diseară.

— Poate te duci la Barracas?

— Da, Florencia, și nu mă întorc decît foarte tîrziu. Crezi poate că nu trebuie să stau alături de Eduardo, să veghez la viața lui și la soarta verișoarei mele, pe care am compromis-o în această sîngeroasă întîmplare? Că ar trebui să-l părăsesc pe Eduardo, pe unicul meu prieten, pe fratele tău, cum îl numești tu?

— Du-te, Daniel — răspunse Florencia, ridicîndu-se de pe scaun și plecînd privirea al cărei cristal se împăienjenise cu o lacrimă fugară, lucru foarte rar la această tînară.

— Te îndoiești de mine, Florencia?

— Du-te, ai grijă de Eduardo; azi nu-ți pot spune mai mult decît atît.

Daniel își scoase de la gît un colier împletit din șuvițe ale părului mamei lui, pe care Florencia îl cunoștea bine. Acest gest nobil al iubitului făcu să vibreze coarda cea mai delicată a sensibilității sufletului ei; acoperindu-și fața, în timp ce Daniel îi punea colierul, lacrimile alinară în sfîrșit grijile care-i apăsaseră inima blîndă. Nu se mai îndoia. Nu mai nutrea decît dragoste și tandrețe pentru Daniel, căci imediat după ce a plîns, într-o blîndă împăcare, o femeie îl iubește de două ori mai mult pe dragul ei.

Două minute mai tîrziu, Florencia, așezată pe canapea, săruta colierul din șuvițe, iar Daniel pleca din nou pe strada Venezuelei.

Pe trotuarul de vizavi de zidul din dreapta al micii biserici San Nicolás, unde se întretaie străzile Corrientes și Cerrito, se afla o casă veche, cu ferestre mici, ieșite în afară, cu poarta dinspre stradă avînd un singur canat, cu un prag de lemn la o jumătate de *vara* de la pămînt, în care, în fiecare după-amiază, la ora rugăciunii, era sigur că se afla locuitorul și proprietarul, în cămașă, cu pantalonii suflecați pînă deasupra cizmelor, cu o țigare de foi în mîna dreaptă, iar în stînga un *mate*¹, din care apa se îmbospăta la fiecare două minute, timp de o oră. Era un bărbat de vreo cincizeci și opt-șaizeci de ani, înalt și avînd un volum ce putea stîrni invidia celui mai gras bou din cîți erau prezentați la expozițiile anuale din Statele Unite; fiecare braț era ca o coapsă, fiecare coapsă un trup, iar trupul, cît zece trupuri.

Fiu al unui bătrîn băcan spaniol din Buenos Aires, el și fratele său Jenaro primiseră moștenire de la tatăl lor băcănia alăturată casei pe care tocmai am văzut-o și numele obscur de González.

Jenaro, care era cel mai mare dintre frați, se puse în fruntea băcăniei, iar tradiția nu ne spune prin ce întîmplare băieții din cartier îi dădură numele de Salomón. Sigur este însă că la auzul acestui nume, *don* Jenaro al nostru se înfuria ca o panteră, și că în furiile lui făcea risipă de pumni și bastoane față de cei care, pentru mai mult sau mai puțin vin ori rachiu, îi spuneau în față acel nume ilustru din Biblie.

Acest *don* Jenaro era, în același timp, băcan și căpitan de miliții și avu nenorocirea să moară împușcat prin anii '22 sau '23, în complicațiile unei răzmerițe militare, lăsînd prea de timpuriu văduvă pe soția lui, *doña* Maria Riso, și orfană pe fiică-sa Quintina.

¹ Tigvă provenită dintr-o plantă din care se face și ceai.

La moartea lui, rămase stăpîn pe băcănie fratele mai mic, Julian Gonzáles și, printr-o caracteristică a filosofiei populare, sau poate fiindcă numele de Salomón îi suna mai bine la ureche decît cel de Gonzáles, după moartea fratelui său Jenaro, *don* Julian începu să iscălească și să fie numit de toți prietenii Julian Gonzáles Salomón.

Și iată cum, de atunci, i s-a adăugat la numele de botez, ilustrul nume care făcea să-i fiarbă fierea fratelui lui mai mare, tatăl Quintinei.

Acest *don* Julian începu să crească în volum, ca și în nume, iar în demnități ca și în volum și nume, căci din băcan începu să dobîndească diferite grade în miliția civică, fără ca ocupațiile vreuncea sau alteia din profesii să-i lipsească după-amiezele de un moment de desfătare în pragul porții, căci *don* Julian Gonzáles Salomón și omul în cămașă pe care l-am înfățișat bînd *mate*, era una și aceeași ființă, adevărată și indivizibilă.

Rafala ce ridicase întreaga pleavă argentiniană odată cu venirea generalului Rosas la putere fusese mult prea puternică pentru a găsi prea grea această grămadă de carne și lut, iar din pragul casei îl ridică pe Salomón la rangul de colonel în miliții, apoi de președinte al Asociației Populare Restauratoare, unde unitatea membrilor era simbolizată de un știulete de porumb, după asemănarea unei vechi societăți spaniole cu același simbol, al cărei scop era să propovăduiască *Mas-horca*¹, joc de cuvinte folosit și pentru emblemă și pentru idee, și care a fost aplicat și în cazul Asociației Populare din Buenos Aires.

La patru după-amiază, în ziua în care se petrecuseră întîmplările anterioare, întregul cartier unde se afla casa colonelului Salomón era înțesat de cai împodobiți în mod federalist, adică avînd ornamente roșii, canafi de paie sau de lînă de culoare roșie, curele de șea tivite cu aceeași culoare, cu încrustații strălucitoare de argint în capul șeilor

¹ „Spînzură cît mai mult”, expresie pronunțată asemănător cu cuvîntul „*Mazorca*” (știulete de porumb).

și la presen, frîie și codiriști de cravașă cu podoabe din același metal. Deși era un spectacol întrutotul obișnuit în acele locuri, toate străzile învecinate bisericii San Nicolás aveau un aer sărbătoreesc pe terase și la ferestre.

Salonul casei lui Salomón era înțesat de călăreții cărora le aparțineau caii, toți aceștia erau și ei îmbrăcați uniform, în veșminte bătătoare la ochi, adică pălărie neagră cu panglică roșie lată de patru degete, haină albastru închis, cu cocarda respectivă de o jumătate de *vara*, vestă roșie, iar la brîu un pumnal enorm, al cărui mîner ieșea pe deasupra vestei înspre partea dreaptă, spada Federației, cum îi spunea Daniel. Asemenea veșmintelor, chipurile acelor oameni păreau și ele uniforme; mustăți groase, favoriți deschiși doar la bărbie, și fizionomii dintre cele întîlnite doar în funestele vremi ale revoluțiilor populare, și pe care memoria nu reține să le mai fi întîlnit nicăieri pe acest pămînt.

Erau așezați, unii pe scaunele de lemn și de paie ce se aflau răspîndite în dezordine prin salon, alții pe prichiciul ferestrelor, iar alții, în sfîrșit, pe masa de pin acoperită cu o învelitoare roșie pe care obișnuia să-și semneze corespondența domnul președinte Salomón, după ce poruncea să i se aducă un borcănăș de cremă ce era folosit drept călimară în băcănia ce-o moștenise. Fiecare din acești domni era o afumătoare de tutun ce răspîndea un nor dens, prin vîlătucii căruia se descopereau chipurile respingătoare arse de soare. Ilustrul lor președinte nu se afla însă printre ei. Era în camera alăturată salonului, așezat la picioarele unei lavițe mari ce-i servea drept pat, învățînd pe derost un soi de cuvîntare în douăzeci de vorbe pe care i-o repeta pentru a douăzecea oară un bărbat ce era în trup și suflet însăși antiteza colonelului Salomón; omul acesta era Daniel, iar dialogul era următorul:

— Crezi că am reușit?

— Perfect, colonel. Aveți o memorie prodigioasă.

— Dar, uitate; să-mi faci dumneata serviciul să te așezi alături de mine și dacă uit ceva, să-mi spui încet la ureche.

La moartea lui, rămase stăpîn pe băcănie fratele mai mic, Julian Gonzáles și, printr-o caracteristică a filosofiei populare, sau poate fiindcă numele de Salomón îi suna mai bine la ureche decît cel de Gonzáles, după moartea fratelui său Jenaro, *don* Julian începu să iscălească și să fie numit de toți prietenii Julian Gonzáles Salomón.

Și iată cum, de atunci, i s-a adăugat la numele de botez, ilustrul nume care făcea să-i fiarbă fierea fratelui lui mai mare, tatăl Quintinei.

Acest *don* Julian începu să crească în volum, ca și în nume, iar în demnități ca și în volum și nume, căci din băcan începu să dobîndească diferite grade în miliția civică, fără ca ocupațiile vreuncea sau alteia din profesii să-i lipsească după-amiezele de un moment de desfătare în pragul porții, căci *don* Julian Gonzáles Salomón și omul în cămașă pe care l-am înfățișat bînd *mate*, era una și aceeași ființă, adevărată și indivizibilă.

Rafala ce ridicase întreaga pleavă argentiniană odată cu venirea generalului Rosas la putere fusese mult prea puternică pentru a găsi prea grea această grămadă de carne și lut, iar din pragul casei îl ridică pe Salomón la rangul de colonel în miliții, apoi de președinte al Asociației Populare Restauratoare, unde unitatea membrilor era simbolizată de un știulete de porumb, după asemănarea unei vechi societăți spaniole cu același simbol, al cărei scop era să propovăduiască *Mas-horca*¹, joc de cuvinte folosit și pentru emblemă și pentru idee, și care a fost aplicat și în cazul Asociației Populare din Buenos Aires.

La patru după-amiază, în ziua în care se petrecuseră întîmplările anterioare, întregul cartier unde se afla casa colonelului Salomón era înțesat de cai împodobiți în mod federalist, adică avînd ornamente roșii, canafi de paie sau de lînă de culoare roșie, curele de șea tivite cu aceeași culoare, cu încrustații strălucitoare de argint în capul șeilor

¹ „Spînzură cît mai mult”, expresie pronunțată asemănător cu cuvîntul „*Mazorca*” (știulete de porumb).

și la presen, frîie și codiriști de cravașă cu podoabe din același metal. Deși era un spectacol întrutotul obișnuit în acele locuri, toate străzile învecinate bisericii San Nicolás aveau un aer sărbătoreesc pe terase și la ferestre.

Salonul casei lui Salomón era înțesat de călăreții cărora le aparțineau caii, toți aceștia erau și ei îmbrăcați uniform, în veșminte bătătoare la ochi, adică pălărie neagră cu panglică roșie lată de patru degete, haină albastru închis, cu cocarda respectivă de o jumătate de *vara*, vestă roșie, iar la brîu un pumnal enorm, al cărui mîner ieșea pe deasupra vestei înspre partea dreaptă, spada Federației, cum îi spunea Daniel. Asemenea veșmintelor, chipurile acelor oameni păreau și ele uniforme; mustăți groase, favoriți deschiși doar la bărbie, și fizionomii dintre cele întîlnite doar în funestele vremi ale revoluțiilor populare, și pe care memoria nu reține să le mai fi întîlnit nicăieri pe acest pămînt.

Erau așezați, unii pe scaunele de lemn și de paie ce se aflau răspîndite în dezordine prin salon, alții pe prichiciul ferestrelor, iar alții, în sfîrșit, pe masa de pin acoperită cu o învelitoare roșie pe care obișnuia să-și semneze corespondența domnul președinte Salomón, după ce poruncea să-i se aducă un borcănăș de cremă ce era folosit drept călimară în băcănia ce-o moștenise. Fiecare din acești domni era o afumătoare de tutun ce răspîndea un nor dens, prin vîlătucii căruia se descopereau chipurile respingătoare arse de soare. Ilustrul lor președinte nu se afla însă printre ei. Era în camera alăturată salonului, așezat la picioarele unei lavițe mari ce-i servea drept pat, învățînd pe derost un soi de cuvîntare în douăzeci de vorbe pe care i-o repeta pentru a douăzecea oară un bărbat ce era în trup și suflet însăși antiteza colonelului Salomón; omul acesta era Daniel, iar dialogul era următorul:

— Crezi că am reușit?

— Perfect, colonel. Aveți o memorie prodigioasă.

— Dar, uitate; să-mi faci dumneata serviciul să te așezi alături de mine și dacă uit ceva, să-mi spui încet la ureche.

după ce secretarul sfârși de citit lista asociațiilor, și imediat, trase ușor de marginea pantalonilor largi ai lui Salomón.

— Domnilor — spuse atunci președintele Asociației Populare — Federația este Ilustrul Restaurator al Legilor, deci noi trebuie să ne dăm viața pentru Ilustrul nostru Restaurator, căci noi sîntem stîlpii sfîntei cauze a Federației.

— Trăiască Ilustrul Restaurator al Legilor! — strigă unul dintre membrii federaliști, pe care toți ceilalți îl urmau în cor.

— Trăiască onorabila lui fiică, domnișoara Manuelita de Rosas y Ezcurra!

— Trăiască eroul deșertului, Restauratorul Legilor, tatăl nostru și părintele Federației!

— Moarte mizerabililor francezi și regelui lor de javre!

— Domnilor — continuă președintele — pentru ca Ilustrul nostru Restaurator să poată salva Federația de... să poată salva Federația de... pentru ca Ilustrul nostru Restaurator al Legilor să poată salva Federația de...

— De iminentul pericol — îi spuse Daniel, aproape zîmbind.

— De *eminentul* pericol în care se află, trebuie să-i urmărim pînă la moarte pe unioniști, deci, fiecare unionist să fie urmărit pînă la moarte de noi.

— Moarte mizerabililor, scîrbavnicilor, sălbaticilor unioniști! strigă altul dintre asociații populari numit Juan Manuel Larrazábal, la cuvintele căruia toți asociații făcură ecou, cu pumnalele în mîini.

— Domnilor, trebuie să-i urmărim pe toți fără milă.

— Muieri și bărbați! strigă același Juan Manuel Larrazábal, ce părea cel mai entuziast dintre cei de față.

— Ilustrul nostru Restaurator nu poate fi mulțumit de noi, fiindcă nu-l slujim așa cum trebuie — continuă Salomón.

— Acum vine întîmplarea de azi-noapte — îi suflă Daniel, făcîndu-se că-și șterge fața cu batista.

— Acum vine întîmplarea de azi-noapte — repetă Salomón, ca și cum avertismentul ar fi făcut parte din discurs.

Daniel îl trase cu putere de marginea pantalonilor.

— Domnilor — continuă Salomón — acum știm cu toții că azi-noapte au vrut să fugă niște sălbatici unioniști și n-au reușit pentru că domnul maior Cuitiño s-a comportat ca un bun federalist; dar între timp unul s-a ascuns nu știu unde, și tot așa o să se întîmple în fiecare zi dacă nu ne vom purta ca niște apărători ai sfintei cauze a Federației. V-am chemat aici să jurăm încă o dată că-i vom urmări pe mizerabili, pe sălbaticii unioniști care vor să fugă la Montevideo, să se alăture cioroiului de Rivera și să se vîndă aurului scîrbos al francezilor. Asta dorește Ilustrul nostru Restaurator al Legilor! Am spus, și să trăiască Ilustrul Restaurator al Legilor! Și moarte tuturor dușmanilor sfintei cauze a Federației!

— Să moară de pumnal sălbaticii, mizerabili unioniști! — strigă altul dintre entuziaștii federaliști, iar acest strigăt, ca și toate cele dinainte, fu repetat timp de zece minute atît în sala de ședințe cît și pe stradă, unde se înghesuia la ferestre o mulțime la fel de entuziastă și onorabilă ca și aceea care dădea tonul în casa colonelului Salomón.

— Cer cuvîntul! spuse maiorul Cuitiño ridicîndu-se.

— Aveți cuvîntul — răspunse Salomón, scoțînd în palma uriașei lui mîini tutunul dintr-o țigare.

— Azi-noapte am luat cina cu Resturatorul Legilor și fiica lui, *doña* Manuelita Rosas y Ezcurra. Restauratorul e mai mult decît Dumnezeu, căci e părintele Federației, iar tuturor unioniștilor care îmi vor cădea în mîină li se va întîmpla același lucru ca și celor pe care i-am prins azi-noapte. E adevărat că unul mi-a scăpat, dar e bine însemnat și chiar azi dimineață am trimis un om la *doña* Maria Josefa, care-i va da indicații bune, căci bărbați și femei, fiind federaliști, toți trebuie să ajutăm pe Excelența Sa, care e părintele tuturor. Pentru a fi bun federalist, trebuie să arătăm asta!

Cuitiño scoase pumnalul și, cu arătătorul mîinii stîngi, arătă pe luna de oțel cîteva pete din sîngele în care se udase cu o noapte înainte.

La acest gest toți oamenii din *Mazorca* răspunseră scoțîndu-și pumnalele și izbucnind în strigăte înspăimîntătoare împotriva unioniștilor, a francezilor, a lui Rivera și mai ales împotriva lui Ludovic Filip, regele javrelor, după cum îi spuneau, inspirați de Rosas.

În întreaga scenă, Daniel era singurul personaj pe al cărui chip n-ar fi putut citi nimeni nici cea mai mică schimbare, nici cea mai mică expresie nici de entuziasm, de frică, de afecțiune sau de supărare. Rece, liniștit, imperturbabil, observa pînă în cele mai intime gînduri conștiința tuturor celor din jurul lui, calculînd tot timpul avantajele pe care le-ar putea folosi din frecvența celorlalți.

După ce se stinse furtuna strigătelor, Daniel ceru președintelui cuvîntul, cu aerul cel mai hotărît din lume și, după ce-l obținu, spuse:

— Domnilor, eu încă nu am onoarea să aparțin acestei ilustre și patriotice Asociații, chiar dacă aștept să mă alătur ei cît de curînd, însă opiniile și prieteniiile mele sînt cunoscute de toți și sper, cu timpul, să pot aduce Federației și Ilustrului Restaurator al Legilor servicii deosebite, cum sînt cele aduse de membrii Asociației Populare Restauratoare, care sînt cunoscute atît în republica noastră cît și în întreaga Americă.

Noi aplauze și strigăte urmară acestei elogioase cuvîntări.

— Dar, domnilor — continuă Daniel — tocmai persoanelor prezente trebuie să le prezint urările pe care le merită din partea oricărui bun federalist, căci, fără a dori să neg celorlalți asociați entuziasmul pentru sfînta noastră cauză, eu văd că voi sînteți cei care vă puneți piepturile să-l sprijiniți pe Ilustrul Restaurator al Legilor, în timp ce ceilalți nu participă nici la ședințele federaliste: Federația nu cunoaște privilegiu. Avocați, comercianți, funcționari, toți

cei de aici sîntem egali, iar dacă e şedinţă, ori dacă e ceva de făcut în folosul Excelenţei Sale, toţi trebuie să se prezinte la chemarea preşedintelui, ori acolo unde e primejdia, fără a lăsa doar pe seama unora angajamentele şi treburile. Vor fi fiind cu toţii foarte buni federalişti, dar mie mi se pare că cei care sînt aici nu sînt unionişti, pentru ca întîlnirea cu ei să fie dispreţuită. Vă vorbesc astfel pentru că eu cred că aceasta trebuie să fie părerea Excelenţei Sale Ilustrul Restaurator, pe care trebuie s-o facem mai bine respectată de aici înainte.

Daniel nu-şi dăduse lovitura în gol. Entuziasmul produs de discurs depăşi ceea ce el însuşi îndrăznise să aştepte. Toţi membrii Asociaţiei de faţă strigară, înjurară şi-i blestemară pe toţi cei care nu veniseră la şedinţă şi ale căror nume le citise secretarul Boneo. Începură să circule numele celor absenţi, nu pur şi simplu, ci ca ale unor unionişti disimulaţi, iar Daniel aproba aceste calificative cu zîmbete maliţioase şi mişcări din cap.

„Aşa, aşa, mai trebuie încă să vă aţiţi de acum înainte, ogarii mei, şi vă veţi devora unii pe alţii“ — îşi spunea în sinea lui Daniel.

Preşedintele Salomón îi îndemnă din nou pe membrii Asociaţiei să fie extrem de vigilenţi faţă de unionişti, mai ales în toate locurile de pe mal unde ar fi fost posibil ca ei să se îmbarce şi, după alt entuziasm şi alte strigăte, declară închisă şedinţa la cinci şi jumătate.

Daniel primi strîngerii de mînă şi îmbrăţişări federaliste şi se despărţi de toţi, însoţit pînă în stradă de preşedintele Salomón care nu-şi mai încăpea în imensa piele care-l acoperea, după importantul lui discurs, a cărui satisfacţie îi inspiră cele mai amabile laude faţă de fiul lui *don Antonio Bello*.

Nu ştiau nimic despre Eduardo. Daniel plecă mulţumit, dădu colţul pe strada Artelos, iar în colţul străzii Cuyo se întîlni cu Fermín, care-l aştepta cu un cal de dirlogi. Strada era plină de oameni şi, fără a-şi privi servitorul, Daniel îi spuse, încălecînd, doar aceste vorbe:

— La nouă.

— Acolo?

— Da.

Magrificul cal alb pe care încălecaser Daniel o luă la trap prin piața Artelor, spre Barracas. Ajunse apoi la strada Bunului Ordin, care era prelungirea celeilalte, și ajunse la faleza Balcarce, în clipa în care începeau să se stingă ultimele lumini ale apusului.

Ținărul, al cărui spirit trecuse prin atâtea emoții în cursul zilei, ca și în noaptea ce o precedase, nu se putu împiedica să-și înfrîneze calul și să admire de la înălțime minunata panoramă ce i se așternea la picioare, tivită cu ultimele raze ale după-amiezii. Căci la douăzeci și cinci de ani, inima omului se înălțaie miraculos cu spectacolele poetice ale Naturii, care descoperă în imaginația lui fecundă și robustă întreaga putere de atracție lăsată de Dumnezeu față de ceea ce se arată frumos și armonios în fața privirii sale. Căci văile înflorite din Barracas, la capătul lor minunatul Riachuelo, iar la stînga cîmpia de smarald de la Boca formează una din cele mai frumoase perspective ale împrejurimilor Buenos Aires-ului, contemplată de pe faleza înaltă Balcarce.

Daniel începuse să coboare faleza, cînd auzi în spate o voce care-l striga pe nume și întorcînd capul, îl recunoscuse, la douăzeci de pași, pe merituosul lui profesor de caligrafie, care venea în fugă, lipsindu-i însă forțele pentru a continua, cu bastonul de bambus într-o mîină și pălăria în cealaltă.

Ajunș la scara șei, se agăță de coapsa elevului lui și rămase așa două-trei minute fără a putea vorbi, într-atît de încărcăți îi erau plămîinii.

— Ce e, ce se întîmplă cu dumneata, *don Cândido*? îl întrebă în sfîrșit Daniel, alarmat de paloarea chipului său.

— Ceva oribil, barbar, atroce, fără precedent în analele crimei!

— Domnule, ne aflăm pe un drum public. Spune-mi tot ce dorești, dar repede.

— Ți-amintești de bunul, nobilul și generosul fiu al bătrânei și harnicei mele servitoare?

— Da.

— Ți-amintești că a venit azi-noapte și...

— Da, dar, ce i s-a întâmplat fiului?

— L-au împușcat, iubitul și stimatul meu Daniel, l-au împușcat.

— La ce oră?

— La șapte. Imediat ce s-a aflat că plecase azi-noapte din casa guvernatorului. S-au temut fără îndoială...

— Să nu dezvăluie sau să nu fi dezvăluit ceea ce știa. Vă smulg cuvintele.

— Dar eu sînt pierdut, condamnat. Ce să fac, iubite Daniel? Ce să fac?

— Să vă pregătiți pana pentru a începe de mîine să vă îndepliniți funcția de copist particular al domnului ministru al afacerilor externe.

— Eu, Daniel? și, într-o izbucnire de bucurie *don Cândido* acoperi de sărutări mîna elevului său.

— Acum, luați-o pe oricare alt drum și duceți-vă acasă.

— Da, am fost la tine cînd ieșea Fermín cu calul, l-am urmărit, apoi te-am urmărit pe tine și...

— Bine, altceva. Aveți vre-o persoană de cea mai mare încredere, femeie sau bărbat, la care vreodată ați petrecut noaptea?

— Da.

— Acum, imediat, să vă duceți să stabiliți cu ea să spună că ați petrecut împreună noaptea de ieri, pentru orice eventualitate. *Adiós*, domnule.

Daniel dădu pîneni calului și, cu mari riscuri, coborî la galop faleza Balcarce, luînd-o pe Strada Lungă, deja întunecată de umbrele caselor și arborilor, în coroanele cărora mureau istovite ultimele lumini ale serii.

Era același drum pe care, cu optsprezece ore înainte, trecuse cu trupul însîngerat al prietenului său; spre casa frumoasei Amalia, unde primise el adăpost și revenise la viață, se în dreapta acum bravul și generosul Daniel.

PARTEA A DOUA

CAPITOLUL I — AMALIA SAËNZ DE OLLABARIETA.

„Tucumán este grădina universului în ce privește măreția și sublimul naturii” scria căpitanul Andrews în a sa *Călătorie către America de Sud* publicată la Londra în 1827; iar călătorul nu s-a îndepărtat mult de realitate cu această metaforă, ce pare atât de hiperbolică.

Tot ceea ce poate aduna, în aer și pe pământ, ca grație, lux și poezie, natura tropicală se găsește acolo din belșug, ca și cum provincia Tucumán ar fi fost aleasă drept sălaș al genilor deșertului și sălbaticului pământ ce se întinde de la Strimtoare¹ pînă în Bolivia și de la Anzi la Uruguay.

Blîndă, înmiresmată, fertilă, revărsînd grații și torent de lumină, păsări și flori, Natura armonizează acolo spiritul ființelor cu impresiile și perspectivele poetice în care se trezește și se dezvoltă viața lor.

Inima omului este, în mod deosebit, opera perfectă a cliimei, căreia apoi educația îi sporește ori îi desfigurează pece-tea lăsată de primul tipar. Iar la Tucumán, ca pe toate latitudinile privilegiate, încălzite de lumina tropicelor, inima participă cu văzduhul, cu lumina, cu vegetația, la însăși geneza, la belșugul de căldură și de viață, de armonie și iubire, pe care natura le revarsă acolo din abundență.

¹ Strimtoarea Magellan.

Tocmai în asemenea grădini cu păsări, flori și peisaje, se repetă cu frecvență acest fenomen fiziologic de care englezii rid iar nemții se îndoiesc, așa cum spune romancierul Bulwer¹, fenomen care se petrece sub cerul cald al Italiei și prin satele meridionale ale peninsulei spaniole; adică iubirile pătimașe care apar, se dezvoltă și stăpînesc totul timp de câteva ore, sau de câteva minute, hotărînd apoi soarta viitoare a unei întregi vieți.

În această grădină de păsări și flori, de lumină și peisaje minunate se născuse Amalia, generoasa văduvă de la Barra-cas, cu care cititorul a făcut cunoștință în primele capitole ale acestei povestiri. — Se născuse acolo precum macul sau trandafirul, revărsînd frumusețe, veselie și parfum.

Colonelul Saënz, tatăl Amaliei, murise cînd ea avea abia șase ani, iar această nenorocire se întîmplă în timpul uneia din călătoriile pe care soția lui, sora mamei lui Daniel Bello, le făcea la Buenos Aires.

Amalia aspirase, pînă în adîncul cel mai delicat al sufletului ei întreg parfumul poetic ce se răspîndea în văzduhul ținutului ei de baștină, iar cînd, la șaptesprezece ani, își acordă mîna, în urma stăruințelor mamei, domnului Ollabarieta, vechi prieten al familiei, în inima fetei nu se deschisese încă bobocul florii pure a dragostei, iar boarea parfumului ei era încă ascunsă între riguroasele frunze nedeschise bine. Mai mult decît un soț, ea dobîndi un prieten, un protector al viitorului ei.

Soarta Amaliei părea însă a fi una din acelea însemnate de dureri, ce tirăște omul către nenorocire, în mod constant; puternic și iremediabil, precum atrage vîrtejul Moscoe neputincioasele bărci.

Colonelul Saënz își iubea fetița cu o dragoste ce mergea pînă la idolatrie, iar colonelul Saënz coborî în mormînt cînd fiica sa nu ieșise încă din copilărie!

¹ Edward George Bulwer-Lytton (1803—1873), romancier și dramaturg englez.

Domnul Ollabarieta o iubea pe Amalia ca pe o soție, ca pe o soră, ca pe o fiică, iar domnul Ollabarieta muri la un an după căsătorie, cu un an și jumătate înainte de epoca în care începe această povestire!

Nu-i mai rămăsese pe pământ Amaliei altă dragoste decât a mamei; dragoste mai presus de toate cîte rodesc din inima omului; singura dezinteresată din această lume, ce nu se supără și nu se stinge decât prin moarte; iar mama Amaliei muri în brațele ei la trei luni după ce se stinsese domnul Ollabarieta.

Spiritele poetice, în care sensibilitatea domină puternic ființa și viața, au în ele însele germenul înăscut al unei melancolii ce se dezvoltă cu timpul și evenimentele, ajungînd să se înstăpînească atît de mult asupra acestor spirite, încît, fără ca ele s-o știe, devin melancolice pînă și în visele ori realitatea propriei lor nefericiri.

Singură, părăsită pe lume, Amalia, precum florile sensibile care se strîng la atingerea mîinii sau sub razele prea puternice ale soarelui, se închise în sine, trăind cu amintirile copilăriei ori cu plămuiurile închipuirii, luminate de razele diafane și aurii ale iluziilor, care, din cînd în cînd, scapă din lumina intimă a spiritelor poetice și trec prin această lume, fără formă și fără culoare, fără a fi pipăite de simțuri, dar existînd totuși pentru imaginație și pentru suflet.

Singură, părăsită pe lume, dori să-și părăsească pămîntul natal, unde dădea în fiecă clipă peste prea triste amintiri ale nenorocirilor ei, și veni să se stabilească la Buenos Aires.

De opt luni se găsea acolo, liniștită măcar, dacă nu fericită, atunci cînd am cunoscut-o în întîmplările de la 4 mai. Și, la douăzeci de zile de la acea noapte neagră, ne vom întîlni din nou cu ea în aceeași vilă de la Barracas.

Era ora zece dimineața, iar Amalia tocmai ieșise din baia parfumată.

Lumina dimineții intra în dormitorul pe care cititorii l-au mai văzut, prin perdelele duble de tul azuriu și batist, ilumi-

nînd toate obiectele cu coloritul dulce și delicat care se răspîndește la răsărit la ivirea zilei.

Focul era aprins, iar flacăra albastră pe care o scotea un bustean gros ce ardea în el se reflecta, ca în cristalul unei oglinzi, în plăciile de oțel ale căminului, dînd astfel singura lumină strălucitoare ce se afla acolo.

Afumătoarele de aur așezate pe măsuțele din colțuri răspîndeau suavul parfum al pastilelor de Chile; iar sticleții, sîlîtînd în coliviile aurii care-i țineau prizonieri, făceau să se audă muzica vibrantă și capricioasă cu care acești tenori ai mării opere a Naturii fac paradă de forța plămînilor plămîndului și sensibilului lor organism.

În mijlocul acestui muzeu al delicateții feminine, unde totul se reproducea la infinit în cristal, oțel și aur, Amalia, înfășurată într-un capot de batist, se afla așezată pe un fotoliu tapisat cu damasc de culoarea paiului, în fața uneia din magnificele oglinzi ale garderobului; sinul aproape descoperit, brațele goale, ochii închiși și capul înclinat pe spătarul fotoliului, și lăsînd splendidele și unduioasele plete să fie susținute de brațul stîng al unei copile de zece ani, frumoasă și proaspătă ca o iasomie, care, în loc să le pieptene, părea să se desfete trecîndu-le pe brațul gol, pentru a simți pe piele atingerea mîngîietoare a șuvițelor mătăsoase.

În clipa aceea Amalia nu era o femeie; era o zeiță, din cele idealizate de poezia mitologică a grecilor. Ochii pe jumătate închiși, părul despletit, umerii și brațele dezgolate, totul se unea să dea mai mare strălucire frumuseții ei. Astfel, adormită și acoperită cu un voal mai neglijent decît ea însăși, o înfățișau unii scriitori ai Romei antice pe Lucreția¹, cînd s-a oferit pentru prima oară ochilor lui Sextus, a cărui crimă barbară avea să piardă femeia și să salveze patria, cu cinci sute de ani înainte de Cristos. Iar cînd Cleopatra ajungea pînă la învingătorul ei, în galera cu pupa de aur, cu vele de pur-

¹ Matroană romană care, pentru a salva Republica, s-a lăsat sedusă de unul din fii lui Tarquinius Superbus, după care s-a sinucis, ceea ce a dus la proclamarea republicii la Roma (510 î.e.n.)

pură și rame de argint, ea venea adormită pe perne egiptene, drept văl pentru sinul de alabastru fiindu-i doar pletele negre ca noaptea; iar Antoniu uită de Roma și de legiunile lui, făcându-se sclavul zeiței adormite. Astfel, în clipa aceea și în felul acela Amalia, repetăm, nu era femeie, ci zeiță.

Era o splendoare cerească în ființa de douăzeci și doi de ani, în a cărei frumusețe Natura își epuizase comorile de perfecțiune și pe chipul căreia, bine desenat și frumos, scăldat de o foarte ușoară paloare îmbinată cu o fină îmbujorare în centrul obrazului, se desena expresia melancolică și blîndă a unei firi de o iubitoare sensibilitate.

În clipa aceea nu somnul închidea pleoapele Amaliei, împletind lungile și bogatele ei gene; nu somnul, ci un extaz sublim care îmbăta de dragoste acea fire armonioasă și impresionabilă, în căldura blîndă care o mîngîia și în mijlocul parfumurilor, muzicii și razelor cerești de lumină ce o inunda blînd.

Imagini albe și fugitive, ca fluturii tropicelor ce zboară și-și scutură praful de aur de pe aripi asupra florilor pe care le mîngîie, păreau să zboare jucîndu-se, prin grădina fanteziei ei, căci de două ori chipul i se învioră, iar zîmbetul îi întredeschise buzele, care se închiseră apoi ca două petale de trandafir pe care le dezmierdă și le înfioară respirația fugară a unui îndrăgostit ce pune un sărut pe el, amintindu-și de mîna ce i l-a trimis.

Deodată, Amalia făcu o mișcare ușoară din cap și un suspin ușor fugi ca un parfum din pieptul ei, iar Luisa, mica tovarășă, mai mult decît camerista Amaliei, văzînd că se apropia clipa cînd trebuia să-și încheie nu munca, ci plăcerea, lăsă blînd pletele să cadă pe spătarul fotoliului, le mai privi o clipă și, lunecînd ca o umbră pe covorul dormitorului, puse alte pastile în afumătoare, își agită mînuțele pe lîngă coliviile sticleților și așeză un paravan de postav verde în gura căminului; păsările cîntară mai vesele și o ambianță blîndă și parfumată se răspîndi din nou în jurul Amaliei.

Luisa cunoștea, din practică, firea stăpînei ei, și, apropiindu-se de ea, după aceste iuți și tăcute operațiuni, o privi cu un încîntător zîmbet de triumf și începu să treacă mina, aproape imperceptibil, peste tîmplele și părul zeiței adormite, desăvîrșind astfel, fără să știe, magnetizarea ei, căci Amalia avea unul din acele organisme perfecte și sensibile, în care armonia naturii ori a spiritului realizează influența magnetică și voluptuoasă ce le supune unei încîntări nedefinite și tainice în clipele în care sînt mișcate de impresii plăcute.

Luisa termina de format o coroană cu părul Amaliei, în jurul preafrumosului ei cap, cînd fiica grădinii argentinienne deschise ochii revărsînd din ei, umezi și melancolici, o mare de lumină asemenea celei revărsate de crepusculul unei seri melancolice de ianuarie.

Buzele, roșii ca floarea de rodiu, se deschiseră pentru a da libertate unui suspin parfumat cu esențele inimii ei, ce se deșteptase în grădina iluziilor.

Brațele, ce-ar fi stîrnit invidia daltei ce-ă sculptat-o pe Venus de Medici, și a căror carnație, aproape transparentă, ar fi putut-o imita doar vreun filon deosebit al marmurei de Carrara, goale pînă la umerii pe care stătea doar un deget de dantelă pentru a susține voalul care-i cocheta pe sîn, se întindeau neglijent pe brațele fotoliului, iar piciorul mic gol, într-un condur de piele de ied, scăpa din capotul de batist, despre ale cărui unde, ce semănau cu o ceață diafană, se putea spune că *Porem nem tudo esconde, nem descobre*¹, ca despre voalul ce o acoperea pe frumoasa Dione a prințului poezilor lusitani².

În acel model al perfecțiunii feminine, în care strălucea în acea clipă tot ce poate fi însuflețit de voluptatea omenească, se răsfrîngea totuși ceva ce simțurile nu ajungeau să cuprindă, căci ținea de cel mai înalt ideal al poeziei și dragostei.

¹ Prin el nici nu se ascunde, nici nu se descoperă totul (portugheză)

² Luis Camões — poet portughez (1524—1580) autor al poemului *Lusiadele*, capodoperă a literaturii lusitane.

Acel chip, blînd pe cît de frumos, era scăldat de palidă lumină a melancoliei și tristeții, iar în cristalul limpede al ochilor, ce se întredeschideau într-un extaz al sufletului, era mai multă iluzie decît privire lumească, amestec nedefinit al îndepărtării de viață cu acea limpezime supranaturală ce se revărsă în pupile cînd spiritul se află deasupra pămîntului, absorbînd, în extazul poeziei, razele luminii cerești. Se poate spune că, în torentul de lumină ce se revărsa din privirea ei, grația și frumusețea materială a femeii se spiritualizau la rîndul lor, astfel înălțîndu-se pînă la sublim tot ce are Natura mai perfect și încîntător în pensulele cu care dă contur și zugrăvește frumosul înger al ispitei numit femeie.

La o femeie, grațiile fizice dau splendoare, culoare, viață frumuseților și grațiilor spiritului, iar bogățiile acestuia, la rîndul lor, dau valoare încîntărilor materiale ce-l înfrumusețază. Tocmai din această armonioasă uniune a sufletului și simțurilor provine întotdeauna perfecțiunea femeii în fața căreia simțurile încetează să fie îndrăznețe din respect pentru suflet, iar dragostea încetează să fie o spiritualizare rătăcitoare din respect pentru frumusețea fizică ce o sporește, dacă nu chiar o naște.

Căci Amalia era una din acele ființe dăruite ce reunesec în-doită moștenire a pămîntului și a cerului, ce constă în perfecțiunea fizică, dar și în poezie și belșug spiritual.

Leneș ca un mac tropical ce se mișcă blînd în zefirul serii, capul ei se înclină într-o parte a fotoliului, iar ea își opri privirea asupra micuței Luisa pe care-o întrebă cu un zîmbet minunat:

- Am dormit, Luisa?
- Da, doamnă — îi răspunse copila, zîmbind și ea.
- Multă vreme?
- Multă vreme nu, dar mai mult ca alte dăți.
- Și am vorbit?
- Nici un cuvînt; dar ați zîmbit de două ori.
- Adevărat; știu că n-am vorbit și că am zîmbit.

— Cum așa! Vă amintiți ce-ați făcut în somn după ce vă treziți?

— Dar eu nu dorm când crezi tu, Luisa mea dragă — îi răspuse Amalia, privind-o plină de dragoste pe nevinovata sa tovarășă.

— Ba dormiți, cum să nu! — replică fata, zîmbind din nou.

— Nu, Luisa, nu. Sînt complet trează atunci cînd tu crezi că dorm. Dar o forță superioară voinței mele îmi închide pleoapele, mă stăpînește, mă adoarme; nu știu nimic din ce se petrece în jurul meu, și totuși nu dorm. Văd lucruri ce nu sînt reale; vorbesc cu ființe ce nu există; simt, mă bucur sau sufăr, după emoțiile ce mă stăpînesc, în funcție de tablourile ce mi le desenează imaginația, și totuși nu visez. Îmi revin din acest soi de extaz și-mi amintesc perfect tot ce s-a petrecut în închipuirea mea; ba mai mult, păstrez multă vreme puternicul influx care m-a stăpînit și cred că încă mă mai aflu printre imaginile ce tocmai mi le-a plăsmuit fantezia, ca în clipa asta, de exemplu; mi se pare că-l văd, cum l-am văzut adineauri aici, aici lîngă mine...

— Văzut! Pe cine, doamnă? — întrebă copila, care nu-și putea explica cele auzite.

— Pe cine?

— Da, doamnă; aici n-a fost nimeni în afară de noi și ziceți că l-ați văzut...

— Oglinda — răspunse Amalia, zîmbind și privindu-se pentru prima oară în oglinda din fața ei.

— A, dacă n-ați văzut decît oglinda....

— Da, Luisa, doar oglinda... îmbracă-mă repede... și între timp spune-mi ce mi-ai povestit cînd m-ai trezit.

— Despre domnul Eduardo?

— Da, asta era, despre domnul Belgrano.

— Vai, stăpînă, pe toate le uitați. E a patra oară cînd vă povestesc același lucru.

— A, a patra oară! Bine, Luisa, după a cincea n-am să te mai întreb — spuse Amalia, în picioare, în fața oglinzii, aranjându-și o rochie de casă de lână violet cu garnitură de puf de lebădă.

— Bine, să spun! — urmă Luisa — Când am ieșit în curte, m-am dus, după cum ați poruncit să fac în fiecare dimineață să-l întreb pe servitor cum se simte stăpînul lui. Dar nici unul nici altul nu erau în cameră. Mă întorceam cînd, prin grilaj, i-am văzut în grădină. Domnul Eduardo culegea flori și făcea un buchet cînd m-am apropiat de el. Ne-am salutat și am vorbit mult despre...

— Despre cine?

— Despre dumneavoastră, doamnă, aproape tot timpul; căci acest domn este omul cel mai curios pe care l-am văzut în viața mea. Totul vrea să știe; dacă citiți noaptea, ce carte citiți, dacă scrieți, dacă vă plac mai mult violetele decît zambilele, dacă chiar dumneavoastră îngrijiți păsările, dacă... mai știu eu cîte!

— Și despre toate astea ați vorbit azi?

— De toate.

— Și de sănătatea lui n-ai vorbit deloc, prostuto?

— Ba! Proastă aș fi fost dacă l-aș fi întrebat despre ce vedeam eu bine cu ochii mei.

— Vedeai?

— Doar n-oi fi fost oarbă! Mi se pare că azi tușește mai mult ca ieri, cînd a fost prima zi cînd a ieșit în grădină. Și uneori, cînd pune piciorul stîng în pămînt, se cunoaște că-l doare rău.

— O, dumnezeule! Încă nu trebuie să umble! E încă păținat!... Încă păținat! — exclamă Amalia parcă vorbind cu sine și lovind cu frumoasa-i mînă brațul fotoliului. — Și vrea să iasă — continuă Amalia după o clipă de tăcere — Daniel ăsta vrea să-l piardă, să mă înnebunească pe mine, clar! Termină, Luisa termină să mă îmbraci și pe urmă...

— Pe urmă o să vă bețicana cu lapte îndulcit, căci sînteți foarte palidă, se vede, n-ați mîncat nimic și e atît de tîrziu!

— Palidă! Ți se pare că arăt prea rău, Luisa? — Întrebă Amalia în fața oglinzii, privindu-se d'n cap pînă în picioare în timp ce prindea cu o panglică albastră gulerul de dantelă cu care dorea să acopere delicatul alabastru al gîtului.

— Rău? Nu, doamnă, sînteți la fel de frumoasă astăzi ca întotdeauna. Sînteți doar un pic palidă și atît.

— Adevărat?

— Sigur că da, doamnă, iar diseară...

— A, nu-mi mai vorbi de diseară!

— Cum, n-ați vrea să arătați bine în seara asta?

— Dimpotrivă, Luisa, aș vrea să fiu bolnavă.

— Bolnavă!

— Cum ai auzit.

— Păi, doamnă, cînd am să cresc mai mare și mă vor invita la bal, aș vrea să fiu foarte foarte drăguță.

— Vezi tu, fața mca — spuse Amalia zîmbind de ingenuitate Luisei — vezi, tu ai vrea să fii bine, iar eu vreau să fiu bolnavă.

— A, știu eu de ce!

— Tu?

— Da, eu, doamnă, poate credeți că nu vă cunosc?

— Știi tu de ce vreau să mă îmbolnăvesc?

— Hai, vreți să ghicesc?

— Să vedem, spune.

— Ca să nu vă puneți emblema. Am ghicit?

Amalia rîse și spuse:

— Pe jumătate ai ghicit.

— Bine! vreți să ghicesc și cealaltă jumătate?

— Să vedem.

— Pentru că n-o să puteți cînta la pian la miezul nopții, așa cum faceți în fiecare seară înainte de culcare, așa e?

— Nu.

— Nu?

— N-ai ghicit.

— Atunci... n-are importanță; dar sînteți foarte frumoasă, și asta e ceea ce contează.

— Mulțumesc Luisa, mulțumesc — spuse Amalia mîngîind cu mîna capul fetei. Totuși, vreau să cred ceea ce-mi spui, căci, pentru prima oară în viața mea, am ambiția copilărească de a arăta bine în fața altora — și, ca și cum s-ar fi cînt în aceeași clipă de vorbele ei, spuse repede: să nu mai vorbim de prostiile astea, Luisa. Știi ceva?

— Ce, doamnă?

— Sînt supărată pe tine — răspunse Amalia, privind sticleții.

— Ar fi pentru prima dată — spuse Luisa, între siguranță și îndoială auzind vorbele stăpînei ei, care n-o certase niciodată.

— Prima dată? Așa e, căci e prima dată cînd păsărelele mele n-au apă.

— A! exclamă Luisa dîndu-și cu palma pe frunte...

— Ei bine, mărturisești că am dreptate?

— Nu, doamnă.

— Păi nu vezi?

— Nu, n-aveți dreptate.

— Dar vasul cu apă?

— Nu e în colivie.

— Și atunci?

— Atunci ce, doamnă?

— Atunci tu ești de vină.

— Nu, doamnă, domnul Eduardo e de vină.

— Belgrano? Ești nebună, Luisa.

— Nu, doamnă, sînt în toate mințile.

— Atunci explică-mi.

— E foarte ușor. Azi dimineață, cînd m-am dus să întreb de sănătatea bolnavului, luasem și păsărelele să le spăl, și cum acest domn e foarte curios, a vrut să știe ale cui erau și la ce foloseau, iar după ce i-am spus adevărul, le-a luat și s-a apucat chiar el să le curețe; acum îmi amintesc că în timp ce servitorul îi aducea apă, el le-a pus lîngă o zambilă. În clipa aceea am auzit clopoțelul, am venit și am uitat păsărelele.

— Vezi! — exclamă Amalia, fără a ști ce spune căci, în timp ce degetele de lapte și trandafir se jucau cu aripioarele păsărilor, imaginația îi era atrasă de mii de idei felurite pe care doar Dumnezeu și spiritul ei ni le-ar putea explica, ascultînd povestirea simplă a Luisei.

— Vezi... ce, doamnă? — insistă aceasta. Dacă domnul Eduardo n-ar fi fost atît de curios, eu n-aș fi uitat.

— Luisa, ascultă!

— Mă mai muștrați pentru ceva?

— Nu, ascultă, cît e ceasul?

— Unsprezece.

— Bine. Du-te să-i spui domnului Belgrano că peste o jumătate de oră voi avea marea plăcere de a-l primi, dacă poate veni pînă în salon. —

CAPITOLUL II -- CUM O SINGURĂ FOARTĂ AVEA TREI CHEI

Ceasul de la Sfîntul Francisc termina să bată orele cinci ale după-amiezii; soarele, aproape de scăpătat, nu promitea pentru mult timp amintirea trecutei sale splendori, numită crepuscul, căci după-amiaza era înnorată, iar aerul încărcat de vapori denși și umezi, atît de obișnuiți la Buenos Aires, în anotimpul iernii care, în anul 1840, își începuse rigorile încă din ultimele zile ale lunii aprilie, după cum am constatat mai înainte.

Strada Comerțului, unde nu există, cu tot numele, nici comerț și nici negustori, era în acele clipe aproape pustie, iar printre puținele persoane ce treceau pe acolo se aflau și doi bărbați ce veneau mergînd repede către rîu; unul dintre ei era acoperit cu o pelerină albastră scurtă și fără guler, ca acelea pe care le foloseau vechii cavaleri spanioli și nobilii venețieni; celălalt avea un pardesiu alb, ce-i ajungea pînă la glezne.

— Repede, iubite maestre, repede, căci ziua se duce — spuse personajul cu pelerina albastră tovarășului său cu pardesiu alb.

— Dacă am fi plecat mai devreme, n-am avea nevoie să mergem în acest ritm obositor, precipitat, incomod — îi răspunse cel din urmă, punându-și sub brațul stîng bastonul lung de bambus cu mîner de fildeș pe care-l ducea în mînă, urmînd pasul ușor al tovarășului său.

— Nu e vina mea; natura asta din Plata, mai nestatornică decît fiii ei, m-a înșelat; acum două ore era senin. Am contat pe jumătate de oră de crepuscul, și deodată cerul s-a acoperit, soarele s-a ascuns, iar eu mi-am stricat socotelile; dar n-are importanță, sîntem aproape, iar dumneata vei lucra mai repede.

— Vei lucra mai repede?

— Așa am spus.

— Dar, ce treabă voi avea de făcut?

— Înainte, iubite maestre, înainte.

— Vrei să-ți spun ceva, stimatul și iubitul meu Daniel?

— Dar fără să oprim.

— Fără să ne oprim.

— Fără digresiuni.

— Fără digresiuni.

— Să vedem, ce?

— Am în mine o frică total îndreptățită, rațională, profundă.

— A, domnule, dumneata nu vei putea scăpa niciodată de două lucruri.

— Și care sînt ele, iubite și stimate Daniel?

— Un ineputabil talent la adjective, iar în trup o asemenea doză de frică încît nu vei ajunge s-o mistui toată viața.

— Bine, bine, de primul din ele sînt mîndru, căci aceasta nu dovedește altceva decît vastele studii pe care le-am făcut asupra bogatei, fecunde și elocventei noastre limbi. Cît despre cel de-al doilea, am să-ți spun că nu numai eu sînt în această

stare, ci, mai mult sau mai puțin, toți ne-am îmbolnăvit de aceeași boală la Buenos Aires.

— Tăcere și fără grabă — spuse omul cu pelerină, în care cititorii îl vor fi recunoscut pe prietenul lor Daniel, precum și în interlocutorul său pe bătrînul învățător, fost funcționar, în alte vremuri, al comisiei topografice, după cum scria și în foaia lui de serviciu public.

„Tăcere și fără grabă” — spusese Daniel, ajungînd cu însoțitorul său la prelungirea străzii Balcarce, a cărei linie neregulată este formată din ultimele trei colțuri ale străzilor numite pe atunci San Lorenzo, Independenței și Luján.

Cei doi se îndreptară foarte liniștiți pe această stradă înspre Barracas; ajunseră la strada Cochabamba și, sub conducerea lui Daniel, dădură colțul spre rîu și se opriră în poarta unei case din capul străzii Cochabamba, pe dreapta.

— Întoarce-te puțin, cu atenție, să vezi dacă vine cineva — îi spuse Daniel tovarășului său ajungînd la poartă.

Bastonul de bambus căzu imediat pe jos, după cum era obiceiul lui *don Cândido Rodriguez* cînd, în paguba mînerului de fildeș, „supraveghea” din ochi drumul pe care venise.

— Nimeni, iubite Daniel.

Cu cel mai mare calm și sînge rece, tînărul deschise poarta cu o cheie pe care o avea în buzunar; îi făcu loc să intre tovarășului său și, închizînd din nou poarta, își puse cheia la loc în buzunar.

Între timp, *don Cândido* se făcuse mai alb decît cravata lui înaltă și apretată de chembrică, la fel de atașată de perscana-i ca și bastonul de bambus.

— Dar ce-i asta? Ce fel de casă misterioasă și ascunsă e cea în care m-ai adus, iubite Daniel?

— Este o casă ca oricare alta, iubite domn — spuse Daniel, ridicînd clanța ușii dinspre *zaguán* și intrînd într-o cameră ce servea drept salon, cu *don Cândido* aproape lipit de faldurile pelerinei sale.

— Așteaptă-mă aici — îi spuse Daniel, trecînd într-o cameră alăturată salonului unde se afla unul din acele paturi

matrimoniale, în care era nevoie de o scară ca să te urci. Daniel ridică cuvertura de cit care-l acoperea, se convinse că nu era nimeni ascuns sub hardughia de pat; trecu imediat prin celelalte camere, unde repetă aceeași operațiune a cuverturii, la alte patru paturi de campanie, sărăcăcios îmbrăcate dar foarte curate și cu câteva dantele pe fețele de pernă, ultimele resturi ale unei trecute opulențe; observă, în sfârșit, tot ceea ce putea ascunde o persoană în acea casă, și, ieșind în curtea interioară, rezemă de perete o scărișă și urcă pînă la terasa de pe acoperiș; nu mai rămăsese decît un sfert de oră — douăzeci de minute de lumină de zi.

Daniel trecu o privire de vultur peste toată întinderea ce o putea vedea din acel punct. În jurul lui nu era nici o înălțime care să domine locul unde se afla. În fața casei se vedea o frumoasă vilă; în spate, maidanul și căsuțele cu care începe strada San Juan; în dreapta, niște odăi dărăpănate, în stînga, o casă veche, pustie, ce dădea spre faleză, și spre care se deschidea o fereștrică a bucătăriei casei. Daniel examină totul într-un minut și coborî în curte.

— Iubite, stimată și mult îndrăgite *don Cândido*! — strigă de acolo.

— Daniel? — răspunse cu voce tremurată din salon învățătorul.

— A sosit momentul să trecem la treabă — îi spuse elevul — și, mai ales, să nu ne fie frică — adăugă, văzîndu-l palid ca un cadavru.

— Dar, Daniel, casa asta! Singurătatea! Misterul! În împrejurările în care trăim! Poziția mea de funcționar secret al Excelenței Sale domnul ministru și...

— *Don Cândido*, dumneata ai răspîndit zvonul despre rebeliunea generalului Lamadrid.

— Daniel, Daniel!

— Adică, mi-ai spus-o mie, iar astfel de lucruri ori le spui unuia ori la o mie e la fel...

— Dar tu nu mă vei pierde, Daniel! — exclamă bietul *don Cândido*, gata să cadă în genunchi în fața tînărului.

— Dimpotrivă, pentru a te salva ți-am făcut rost de o slujbă pe care în ziua de azi mulți ar cumpăra-o cu o sută de mii de pesos.

— De aceea eu mi-aș da pentru tine furtunoasa, orfana și temătoarea mea existență — exclamă *don Cândido*, strângându-l tare în brațe pe Daniel.

— Bine, asta doream să te aud spunînd, și acum la treabă, avem de lucrat vreo cinci minute.

— Un an, doi, nu contează.

— Urcă, te rog — spuse Daniel, arătîndu-i scara lui *don Cândido*.

— Urc.

— Pînă pe terasă.

— Și ce vrei să fac pe terasă?

— Urcă!

— Dar o să ne vadă!

— Urcă, mii de...

— Gata, sînt pe terasă.

— Și eu — spuse tînărul, ajungînd din trei sărituri alături de tovarășul său. Acum să ne așezăm pe jos.

— Dar, domnule...

— *Don Cândido*!

— M-am așezat, Daniel.

Tînărul scoase din buzunarul hainei o foaie mare de hîrtie împăturită, un compas, un creion: despături hîrtia, o întinse pe pavajul terasei și spuse cu un glas ce nu admitea replică:

— *Don Cândido*, o schiță a tuturor împrejurimilor acestei case, în zece minute, căci nu ne mai rămîn decît cinci-sprezece de lumină.

— Dar...

— În linii mari, n-am nevoie de detalii, doar limitele și distanțele. În zece minute cobori în salon, unde mă vei găsi pe mine.

O sudoare rece îi scălda fruntea lui *don Cândido* căci, pe măsură ce scena devenea mai misterioasă, i se părea că

vede tot mai aproape de el cuțitul celor din *Mazorca*. De partea cealaltă se afla însă privirea fascinantă a lui Daniel și influența sa morală care-l stăpîneau trup și suflet, precum și secretul imprudentei lui dezvăluiri.

Don Cândido era un inginer amator, însă ceea ce i se cerea în acel moment era un lucru mult prea ușor și, înainte de a fi trecut cele zece minute, treaba era perfect terminată. Distanțele erau atît de scurte, că ochiul putu împlini lipsa instrumentelor.

După ce termină schița, *don Cândido* coborî, pe cînd lumina apusului începea să se stingă pe cer, și cînd, drept urmare, întreg interiorul casei începea să fie cuprins de neguri. Cu bastonul de bambus, planul, creionul și compasul în mînă, bunul om nu putu decît să-l strige pe iubitul său: Daniel înainte de a se hotărî să intre în camerele întunecate.

— Gata? — îl întreabă acesta, ieșindu-i în întîmpinare în curte.

— Da, e gata. Dar trebuie trecut pe curat, aranjat și...

— Și terminat tot ce e de făcut cu el în cursul acestei nopți, pentru a mi-l da mi-e mîine pînă în ora zece.

— Bine, iubite Daniel. Dar acum vom pleca din casa asta, nu-i așa?

— Nu mai avem nimic de făcut în ea — spuse Daniel, îndreptîndu-se spre *zaguán*-ul complet întunecat.

Însă, în momentul în care se pregătea să bage cheia în broască, o altă cheie intra în ea dinspre partea exterioară a porții și o deschise atît de repede, încît abia îi dădu timp lui *don Cândido* să se lipească precum o umbră de peretele *zaguán*-ului, iar lui Daniel să se dea înapoi doi pași și să-și ducă mîna la unul din buzunarele hainei. Gestul lui era totuși instinctiv, căci Daniel se aștepta, de cîteva minute, ca dintr-un moment în altul să se deschidă poarta, însă aștepta să vadă întrînd prin ea o femeie, eventual mai multe și nu un bărbat. Era însă bărbat cel ce intrase, iar Daniel scoase din buzunar același instrument ucigător cu care îl salvase pe Eduardo în noaptea de 4 mai și pe care încă nu

l-am putut vedea la lumină pentru a-l numi sau a-l înfățișa.

Individul nou intrat făcu aceeași mișcare pe care o făcuse și Daniel intrînd, adică încuie ușa pe dinăuntru și își păstră cheia.

Don Cândido tremura din tot trupul și făcea nespuse eforturi pentru a se lipi cît mai mult de perete, dar în zadar.

Zaguán-ul era complet întunecat.

Întorcîndu-se și făcînd primul pas spre interior, brațul noului venit se frecă de pieptul lui *don Cândido* și, făcînd un salt spre tocul ușii:

— Cine-i acolo? — exclamă, cu o voce pătrunzătoare, scoțînd în același timp un cuțit de cincisprezece degete, al cărui vîrf ascuțit, întins de brațul care-l ținea, atinse umărul lui *don Cândido*.

Întinericul era de mormînt și o tăcere profundă urmă întrebării necunoscutului.

— Cine-i acolo? — repetă. Răspunde-mi, sau te omor ca pe un unionist, căci doar unioniștii îi surprind în ambuscade pe apărătorii Federației...

Nimeni nu răspunse.

— Cine-i? Răspunde sau te omor! — repetă amabilul anchetator care totuși, departe de a dori să facă un pas înainte, se trăgea pe cît îi era posibil spre colțul ușii, întinzînd în față brațul înarmat cu cuțitul.

— Servitorul dumneavoastră, distins și stimat domn, pe care n-am onoarea să-l cunosc dar îl apreciez în mod deosebit — răspunse *don Cândido*, cu un glas atît de tremurător și mîeros încît îi inspiră necunoscutului tot curajul care-i lipsea și de care făcuse doar paradă o clipă mai înainte.

— Dar cine ești?

— Un umil servitor al dumneavoastră!

— Numele?

— Aveți bunătatea să-mi deschideți ușa și să mă lăsați să trec, distinsul și stimatul meu domn?

— A, nu vrei să-ți spui numele fiindcă ești vreun unolnist, vreun spion, ei?

— Mult stimatul meu domn, sînt în stare să mă las spînzurat în slujba Ilustrului Restaurator al Legilor, guvernator și căpitan general al provinciei Buenos Aires, însărcinat cu Relațiile Externe al Confederației, general de brigadă *don* Juan Manuel de Rosas, soțul defunctei sale soții, eroina *doña* Encarnación Ezcurra de Rosas, odihnească-se în pace, tatăl domnișoarei federaliste *doña* Manuelita de Rosas y Ezcurra, fratele ilustrului federalist *don* Prudencio, *don* Gervasio, *don*...

— Termină, pe toți dracii; cum te cheamă, te-am întrebat?

— Sînt în stare să mă las spînzurat și în slujba dumneavoastră și a familiei dumneavoastră. Aveți familie, stimate domn?

— O să-ți dau eu familie. Să vedem.

— Să vedem, ce? — întreabă *don* Cândido, deja țeapăn și lipsindu-i puterea de a se ține pe picioare.

— Să vedem, bate din palme.

— Să bat din palme, scumpe domn?

— Chiar acum, că dacă nu, te omor.

Don Cândido al nostru nu așteaptă să audă a doua oară această amenințare și începu să bată din palme fără a înțelege ce însemna acea pantomimă.

Cînd necunoscutul își dădu seama că *don* Cândido nu avea nici o armă în mînă, se aruncă asupra lui și, punîndu-i în piept vârful cuțitului:

— Mărturisește-mi — îi spuse — pentru care din ele vii, sau te tînuiesc de perete.

— Eu?

— Da, dumneata.

— Pentru care din ele?

— Da; vii pentru Andreea?

— Pentru domnișoara Andreita?... Domnule!

— Termină, vii pentru Gertrudis?

— Dar, domnule... dar eu n-o cunosc nici pe domnișoara Gertrudis nici pe domnișoara Andreea nici demna și respectabila dumneavoastră familie nici...

— Mărturisește, mărturisește sau te omor!

— Mărturisește dumneata pentru care din ele vii sau îți crăp capul! — spuse lângă necunoscut glasul unui bărbat care cu o mână îi ținea brațul drept iar cu cealaltă îl ciocănea ușor în cap cu un obiect dur și foarte greu, bărbat care, după cum s-a înțeles, nu era altul decât Daniel al nostru, care asistase liniștit la comica scenă dintre necunoscut și *don Cândido*, până când sosise momentul să ia și el parte la ea pentru a-i pune capăt.

— Ajutor!

— Liniște, sau te trimit în infern — îi spuse Daniel, dînd puțin mai tare cu instrumentul; ceea ce-l lăsa năuc pe cel ce primi lovitura.

— Milă, milă, sînt preot, cel mai bun federalist, parohul Gaete! Nu comiteți sacrilegiul de a-mi vărsa sîngele.

— Aruncă cuțitul, părinte.

— Dă-mi-l mie! — exclamă *don Cândido* căutînd pe bijbiite brațul ce-l făcuse atît să tremure și luînd din mîna lui formidabilul pumnal.

— Aruncă-l!

— L-am dat, l-am dat! exclamă parohul Gaete, căci acesta era numele pe care și-l dăduse. — Acum lăsați-mă — continuă, făcînd eforturi să se desprindă din mîna de fier a lui Daniel. Lăsați-mă! V-am spus că sînt preot!

— Și pentru care din ele vii în casa asta, sfinte părinte? — spuse Daniel, imitînd întrebarea pe care i-o pusese lui *don Cândido* domnul paroh al bisericii Pietății.

— Eu?

— Dumneata, preot rău, federalist mizerabil, canalie; dumneata, pe care în clipa asta chiar ar trebui să te ucid ca pe un șarpe veninos și să eliberez de chipul dumitale societatea țării mele, dar al cărui sînge îmi repugnă să-l vărs, căci mi se pare că duhoarea lui m-ar molipsi. Simt că tremuri, mi-

zerabile, dar mîine îţi vei înălţa capul de drac pentru a-l căuta printre celelalte pe cel pe care nu-l poţi vedea în clipa asta, dar care totuşi e suficient de puternic prin el însuşi căci te face să tremuri; pe tine, care urci în amvonul Sfîntului Duh cu pumnalul în mînă, şi-l arăţi poporului pentru a-l incita la exterminarea unioniştilor, deşi praful de pe tălpile lor e mai pur şi mai curat decît conştiinţa ta...

— Milă, milă, lăsaţi-mă! — exclamă părintele, pe care mai mult îl intimidau tonul vocii şi cuvintele lui Daniel, ce cădeau ca picăturile de plumb topit asupra conştiinţei lui măcinată de rău, decît pericolul concret al poziţiei lui în mîinile acelui om pe care nu-l cunoştea, şi care, ca un cumplit judecător, avea în cuvintele lui semnul neiertătoarei dreptăţi.

— În genunchi, mizerabile! — exclamă Daniel, luîndu-l pe parohul Gaete de gît, împingîndu-l la pămînt şi reuşind să-l aducă în genunchi fără greutate.

— Aşa — spuse, după o mică pauză. — Aşa, păcătosule; preot al cultului sîngeros cu care se profanează azi în patria mea libertatea şi dreptatea! În persoana mea să ceri iertare celor buni pentru răul pe care li-l faci, iar anatema pe care o arunc eu acum asupra capului tău să-ţi fie semn al celei ce te-aşteaptă în cer! Aşa, în genunchi, în clipa asta să întruchipezi imaginea hoardei blestemată căreia-i aparţii; cînd va sta în genunchi pe eşafod, cerşind milă lui Dumnezeu, mila oamenilor, mila călăului, Dumnezeu să-şi întoarcă faţa, oamenii să-şi astupe urechile, iar călăul să slobodească lovitura dreptăţii omeneşti asupra capului bandiţilor botezaţi eroi în riul de sînge şi de crime pe care-l numiţi Federaţie. Aşa, în genunchi, cum vă veţi afla în faţa istoriei, de la primul pînă la ultimul, toţi aceia dintre voi cîţi veţi fi contribuit la nenorocirea ţării şi la rătăcirea generaţiei de pînă acum. Aşa, popă blestemat, în genunchi!

Daniel scutură cu putere capul parohului Gaete, care se sprijini maşinal de tînăr, căci un vîrtej cumplit era pe punctul de-al face să leşine.

— Acum, altceva — spuse Daniel, ridicându-l de sutană ca pe un sac.

— Nu, nu mai vreau! Milă! exclamă Gaete cu o voce stinsă.

— Milă? Oare voi aveți milă, preoți pătați de singele ereziei politice pe care o numiți Federație? Ați lăsat oare ceva neajignit? Ați lăsat ceva neumilit și neînsîngerat? Este oare vreo piatră care să nu vă fi cerut milă în această groaznică noapte de crime ce-ați ridicat-o pe cerul țării voastre?

— Milă, milă!

— În picioare, mizerabile, în picioare! — spuse Daniel, zgâlțîindu-l pe Gaete și sprijinindu-l de perete.

— Domnule!

— Cheia de la această ușă pe care o ai în buzunar! — spuse Daniel, cu un glas ce nu admitea replică, și imediat cheia începu să-i lovească sacadat brațul, căci mîna ce i-o întindea tremura groaznic.

Daniel luă cheia, îl tîrî pe Gaete pînă la ușa salonului ce dădea în *zaguán*, o deschise și-i dădu acuzatului său un brînci puternic, ce-l făcu să se rostogolească și să cadă cu zgomot în mijlocul camerei. Închise ușa.

— Acum, repede... Unde ești? spuse.

— Aici — răspunse *don Cándido* din mijlocul curții.

— Hai mai repede, mii de draci!

— Să plecăm din casa asta! — spuse *don Cándido*, apropiindu-se de elevul său și luîndu-l de braț.

Daniel ajunsese deja la ușa dinspre stradă și căuta broasca s-o deschidă, cînd din partea cealaltă o altă cheie intră în ea și deschise ușa.

— Sfinți și îngeri din cer! — exclamă *don Cándido*, agățîndu-se de mijlocul lui Daniel.

— Afară, afară, spuse Daniel, aproape în auzul persoanei care deschisese ușa, și pe care o recunoscuse la slaba lumină a nopții, ca și pe celelalte trei ce veneau cu ea: toate patru erau femei. Scoțîndu-l pînă în stradă pe *don Cándido*, încuie ușa și, dîndu-i cheia primei persoane cu care vorbise:

— Trebuie să nu intrați în casă încă un sfert de oră. Parohul Gaete se află în salon — îi spuse.

— Parohul Gaete! Dumnezeu! O tragedie în casa mea!

— Nu știe cine sînt, dar dacă i se deschide ușa, poate să mă urmărească!

— Zei nemuritori!

— Vei susține — continuă Daniel, înfășurîndu-se în pelearină și vorbind încet pentru a nu fi văzut și auzit de celelalte femei — că nu știi nici cine sînt nici cum am intrat; o singură vorbă despre mine te-ar costa scump de tot, *doña* Marcelina; dar cum vom fi tot timpul buni prieteni, în timp ce părintele se odihnește în salon, întoarce-te pe la prăvălii și cumpără ceva fetelor — spuse Daniel, punînd în mîna *donei* Marcelina un sul de bancnote; imediat traversă strada, se alătură lui *don* Cândido, care-l aștepta pe trotuarul opus și, luîndu-l de braț, se afundă în întunecoasa și singuratica stradă Cochabamba.

CAPITOLUL III — DE TREIZECI ȘI DOUĂ DE ORI DOUĂ ZECI ȘI PATRU

— Mai încet, Daniel, mai încet, mă sufoc! — spuse *don* Cândido, ajungînd în colțul străzii Chacabuco.

— Înainte, înainte! — îi răspunse Daniel, dînd colțul străzii, luînd-o apoi pe strada San Juan și pe cea a Piețelor.

— Bine — spuse Daniel în cele din urmă, scurtînd pasul. Am trecut prin patru străzi iar bunul părinte este prea gras ca să nu fi plesnit dacă l-o fi pus cumva dracul să iasă prin gaura cheii.

— Ce călugăr! Daniel, ce călugăr! exclamă *don* Cândido, aspirînd tot aerul ce-i putea încăpea în plămîni și sprijinindu-se în mers de nedespărțitul său baston de bambus.

— O, bunul meu prieten, și încă nu-l cunoști!
— Ba să mă ferească Dumnezeu să-l cunosc vreodată!
— Un preot cu cuțit, ei?
— Da, Daniel, dar vei fi de acord cu mine că ne-am com-
portat minunat!

— Păi cum!
— Eu nici nu mai știam ce-i cu mine!
— Cum așa?
— Am spus că nu mai știam ce-i cu mine.
— Dar dumneata te vei comporta întotdeauna la fel,
iubite prieten!

— Nu scumpul, protectorul, salvatorul meu Daniel; nu,
pentru că în orice altă împrejurare aș fi căzut mort simțind
vîrfurile pumnalului în piept.

— Ha, ha!

— Crede-mă, crede-mă Daniel! Este un efect al firii mele
sensibile, delicate, impresionabile. Mi-e groază de sînge, iar
diavolul ăsta de călugăr...

— Mai încet!

— Ce-i? — întrebă *don* Cândido, întorcîndu-și capul în
toate părțile.

— Nimic, nu-i nimic, dar străzile din Buenos Aires au
urechi!

— Da, da, să schimbăm subiectul, Daniel. Voiam doar
să-ți spun că...

— Că?

— Că tu ești vinovat de primejdia în care m-am găsit.

— Eu?

— Păi cine altul?

— Poate, dar atunci nu-ți mai datorez nimic.

— Cum așa?

— Spuneam că, dacă eu te-am pus pe dumneata într-o
asemenea primejdie, tot eu am fost cel care te-am scos din ea.

— Așa e, Daniel, iar de astăzi ești prietenul, protectorul,
salvatorul meu.

— Amin.

— Dar, crezi că preotul...

— Tăcere și să mergem — spuse Daniel, dînd colțul străzii Statelor Unite apoi pe strada Tacuari, și imediat pe strada Bunului Ordin, pe care merse pînă ajunse pe strada Cangallo. Se opri în colțul acesteia, își sprijini cotul de un stîlp și, privind cu o expresie amestecată de veselie și afecțiune palida figură a lui *don Cândido*, luminată în clipa aceea de licărirea unui felinar de pe stradă, izbucni în rîs chiar în fața respectabilului său învățător.

— Zîmbești, Daniel?

— Nu, domnule, rîd de-a binelea, ba chiar cu mare poftă, după cum vezi.

— De ce?

— Fiindcă am văzut cum ți se atribuie escapade amoroase, iubite maestre.

— Mie?

— Nu-ți amintești întrebarea rivalului dumitale?

— Dar tu știi...

— Nu, domnule, nu știu și tocmai de aceea m-am oprit aici.

— Cum? Nu știi că nu cunosc pe nimeni din casa aceea?

— Asta da.

— Atunci ce nu știi?

— Un lucru pe care mi-l vei spune imediat — îi răspunse Daniel care se amuza de perplexitatea lui *don Cândido*, în timp ce-și odihnea o clipă trupul obosit, căci umblase cu tovarășul său mai bine de o jumătate de leghe¹ prin cele mai desfundate străzi ale orașului.

— Ce pot eu să-ți refuz Daniel? Vorbește, întreabă.

— Un lucru foarte simplu aș vrea să știu, și anume pe care din străzile de aici din apropiere e casa dumitale.

— A, ai vrea să-mi faci onoarea să vii la mine acasă?

— Chiar așa, asta mi-e dorința.

¹ Unitate de măsură egală cu 5572 metri.

— O, nimic mai simplu, sîntem doar la vreo două *cuar-dras* de ea.

— Da, ştiam că e prin cartierul ăsta; vrei să mă conduci?

— Pe aici, — spuse *don Cândido* traversînd piaţa Artelor şi intrînd pe strada Cuyo.

După cîţiva paşi, bătui la uşa unei case a cărei înfăţişare îi dădea un respectabil aer de vechime, dezvăluind că, dacă nu era fiica, era măcar nepoata celor ce începuseră să se construiască acolo după ziua de miercuri 11 iunie a anului de graţie 1580, cînd locţiitorul de guvernator, *don Juan de Garay*, înfiinţă oraşul Trinidad şi portul Buenos-Aires, făcînd împărţirea schiţei acestui oraş în 144 de cvartale, dintre care îi reveni lui *don Juan de Basualdo* bucata în care se găsea casa lui *don Cândido Rodriguez* al nostru.

O femeie pe care n-o vom nedreptăţi atribuindu-i cinci-zei de ierni, căci primăverile nu se citeau pe faţa ei — căreia un bun spaniol i-ar spune „stăpîna cheilor“ dar pe care noi, buni americani, o deosebim cu numele de „doamna mare“ — înaltă, slabă şi înfocolită într-un şal mare de lînă, deschise uşa şi aruncă înspre Daniel privirea tipică a bătrînei, adică o privire fără egoism însă curioasă.

— E lumină în camera mea, *doña Nicolasa*? întrebă *don Cândido*.

— E aprinsă încă de la rugăciunea de seară — îi răspunse buna femeie cu tonul accentuat, specific fiilor provinciilor din Cuyo, care nu-l pierde niciodată, oricît de mulţi ani ar petrece departe de locurile natale căci, după cîte se pare, ei poartă în gîtlej o bucată din pămîntul lor de baştină.

Doña Nicolasa trecu prin curtea interioară, iar *don Cândido* intră cu Daniel într-un salon, pe a cărui podea fără covor, pardosită cu acele cărămizi mici pe care vechii noştri meşteri zidari ştiau să le aleagă pentru a forma în joacă din ele minia-turi de munţi şi văi, Daniel se împiedică bine de vreo două ori, deşi picioarele lui de cetăţean din Buenos Aires erau obişnuite cu străzile eroicului oraş, în care oamenii pot să-şi frîngă gîtul

fără prea mare efort, cu toate titlurile și onorurile ce împodobesc acest oraș mândru, care a eliberat o lume întreagă dar care nu s-a eliberat.

Tot restul salonului semăna cum era și firesc, cu podeaua; scaunele, mesele și un dulap tixit cu cărți legate în pergament, mai ales lucrări istorice și monumentale, mărturiseau fără a fi întrebate că ocupația stăpînului lor era, sau fusese, aceea de a preda lecții copiilor, care, mai întîi de toate învățau cum să scoată așchii din scaune și să scrie pe mese cu briceagul sau cu cerneala vărsată.

Totuși, masa dezvăluia că *don Cândido* nu era un om în-deobște lenș ci, dimpotrivă, dedicat eforturilor condeiului; se vedea multă hîrtie, cîteva schițe, un enorm dicționar spaniol, o călimară și un vas de cositor pentru nisip, totul în aceea ogorabilă dezordine a literaților care își țin lucrurile cam la fel cum își țin mintea.

— Ia loc, odihnește-te, repauzează-te, Daniel — spuse *don Cândido*, aruncîndu-se într-un uriaș fotoliu de piele tăbăcită de vacă, mobilă tradițională și ereditară, așezată în fața mesei.

— Cu multă plăcere, domnule secretar — îi răspunse Daniel, așezîndu-se de cealaltă parte a mesei.

— Și de ce nu-mi spui, ca întotdeauna, „iubite maestre?”

— Ei na! Fiindcă acum ai o poziție mai distinsă.

— Pe care o reneg în fiecare zi!

— Și pe care, totuși, e mare nevoie s-o păstrezi.

— O, fără îndoială; azi, acesta este colacul meu de salvare! Și pe urmă, eu am plămîni buni, puternici, viguroși, și n-o să mă obosească domnul doctor Felipe Arana.

— Ministru al Relațiilor Externe al guvernului Confederației Argentinienne.

— Așa e, Daniel! Știi din memorie toate titlurile Excelenței Sale.

— O, eu am o memorie mai bună ca dumneata, domnule secretar!

— Asta-i o ironie, nu? Și unde vrei să ajungi cu ea?

— La o bagatelă: să-ți spun că în opt zile de secretariat, nu mi-ai arătat decît două note ale lui *don Felipe*, care, după cîte cred eu, nici nu valorau mare lucru.

— Dar n-a fost din neaducere aminte, Daniel. Ți-am spus doar că *don Felipe* mă folosește în prezent să pun la punct conturile pe care trebuie să le prezinte guvernului privind consumurile realizate în fermele sale de trupele din provincie, dar nimic, absolut nimic privitor la politică, după cele două note pe care ți le-am arătat în cel mai deplin secret. Dar apropo, Daniel, ce zor ai tu, ce interes ai să te bagi în secretele de stat? Uite, ascultă, Daniel, amestecul în politică, în vremuri întunecate și furtunoase, înseamnă să te expui la ce-am pățit eu în anul '20. Ieșeam tocmai de-acasă de la o cumătră de-a mea, de fel din Córdoba, unde se fac cele mai bune pateuri și dulceturi de pe lume și unde tata a învățat latinește. Ce om învățat era tata, Daniel! Știa pe derost gramatica lui Quintilian, pe Ovidiu pe opera căruia într-o zi, pe cînd eram copil, am vărsat o călimară pe care tata o moștenise de la bunicul, care venea...

— Care venea de oriunde-ar fi, totuna.

— Bine, nu vrei să continui, acum te cunosc. Te întrebam deci ce interes ai tu să afli secretele lui *don Felipe*?

— Ei, curiozitate de om care n-are ce face, nimic mai mult.

— Nimic mai mult?

— Sigur. Dar sînt atît de necruțător cînd nu mi se satisface curiozitatea, încît adesea uit tot ce mă leagă de cei care mă supără. În plus, serviciu contra serviciu, nu-i drept așa, iubite maestre? — spuse Daniel, stăpînind cu privirea lui puternică bietul spirit al lui *don Cândido*, după cum obișnuia cînd îl vedea pregetînd.

— O, drept, foarte drept — îi răspunse secretărul lui *don Felipe* grăbindu-se, cu un zîmbet părintesc, să șteargă proasta impresie pe care ar fi putut-o face cu ultimele lui vorbe asupra tînărului a cărui influență îl supunea atît de mult, care-i dăduse un adăpost sigur în fața furtunii ce începea să agite poporul din Buenos Aires, și care, în același timp, era în posesia

unor indiscreții ale sale, a căror dezvăluire i-ar fi adus fără doar și poate ruina.

— Sîntem de acord, atunci — urmă Daniel — și, ca dovadă a puternicei noastre alianțe, ai bunătatea, scumpe prietene, să iei pana de lîngă călimară și să-mi dai o bucată de hîrtie.

— Să iau eu o pană și ție să-ți dau hîrtie?

— Așa.

— O să scriem?

— Da, vom scrie.

— Păi, fiule, cu o masă între noi, tu avînd pana iar eu hîrtia, îți jur că scriitura noastră va fi un adevărat miracol. Totuși, uite aici hîrtia.

Daniel rîse, și începu să îndoiaie și să împăturească hîrtia pe care i-o dăduse *don Cândido*. Apoi luă un briceag și tăie hîrtia la toate îndoiturile, formînd bucățele mici, aproximativ de dimensiunile unei cărți de vizită. Numărîndu-le pînă la treizeci și două, el luă opt hîrtiuțe și i le dădu lui *don Cândido*, care se uita la el, frămîntîndu-și creierii pentru a înțelege ocupația discipolului său.

— Bine, și ce fac cu asta?

— Ceva foarte ușor și simplu. Asta e cea mai bună pană de lîngă călimară?

— E tăiată pentru desene — îi răspunse fostul învățător ridicînd pana la nivelul ochilor.

— Bine. Scrieți pe fiecare hîrtiuță numărul 24, în scriitură englezească.

— Numărul 24 este un număr rău, Daniel.

— De ce, domnule?

— Fiindcă era numărul maxim de lovituri la palmă pe care îl luau de la mine toți băieții leneși; băieți care azi sînt oameni de mare vază și la putere, chiar dacă nu mi-au dat speranțe în nici un domeniu, și care ar putea să vrea să se răzbune pe mine, și totuși...

— Scrie 24, *don Cândido*.

- Nimic altceva?
- Nimic altceva.
- 24, 24, 24, gata — spuse *don Cândido* după ce scrise și repetă de opt ori această cifră.
- Foarte bine, acum scrie, pe dosul hîrtiei, Cochabamba.
- Cochabamba!
- Ce-i, domnule? — îl întrebă Daniel foarte calm, auzind exclamația lui *don Cândido*.
- E că acest cuvînt îmi va aminti mereu de casa de azi după amiază și, cum ideile se leagă instantaneu, acest nume mi-a amintit strada, apoi casa, iar, odată cu casa, acel popă păgîn renegat, asasin și...
- Scrieți Cochabamba, iubite maestre.
- Cochabamba, Cochabamba, Cochabamba... gata toate opt.
- Acum ia pana cea mai groasă de la călimară.
- Dar asta e excelentă, superioară.
- Ia-o pe cea mai groasă.
- Bine. Uite una pentru șters.
- Perfect. Scrie, în scriitură spaniolă, același număr și același cuvînt pe aceste alte opt hîrtiuțe — și, Daniel îi dădu lui *don Cândido* alte opt bucăți.
- Adică vrei să deformezi litera?
- Chiar așa.
- Dar, Daniel, asta e interzis.
- *Don Cândido*, îmi faci serviciul să scrii ce-ți dictez eu?
- Bine, gata — spuse *don Cândido* după ce scrise cu pana groasă, în formă spaniolă, numărul și cuvîntul.
- Ai cerneală colorată?
- Am aici cerneală roșie, de cea mai bună calitate, superioară, strălucitoare.
- Folosește-o pentru celelalte hîrtii.
- Același număr?
- Și același cuvînt.
- În ce scriitură?
- Franțuzească.

— Cea mai rea dintre toate scriiturile posibile. Gata.
— Acum, ultimele opt bilețele.
— Cu ce cerneală?
— Înmoaie în cerneală neagră pana pe care ai folosit-o cu cea roșie.

— În ce formă?
— În formă *sui generis*, adică într-o formă de scriitură femeiască.

— Toate la fel?

— Exact.

— Gata. Sînt treizeci și două de hîrtiuțe.

— Chiar așa, treizeci și două de ori 24.

— Și de treizeci și două de ori Cochabamba — spuse *don Cândido* ce nu-și putea scoate din minte acel nume.

— Mii de mulțumiri, iubite prieten — spuse Daniel, numărînd și păstrînd hîrțiile în servieta lui.

— E vreun joc cu gajuri, Daniel?

— Chiar asta și este, bunul meu domn și nimic altceva.

— Asta-mi miroase a oarece intrigă amoroasă, Daniel. Ai grijă fiule, ai grijă! Buenos Aires e un oraș pierdut în acest sens, cum de altfel în multe altele.

— Amin. Și pentru ca pierzania să nu se întindă pînă la fostul meu învățător și actualul meu prieten, îmi vei face serviciul de a uita pentru totdeauna ceea ce tocmai ai scris.

— Pe cuvînt de onoare, Daniel — spuse *don Cândido*, strîngînd mîna discipolului său care se ridicase și se pregătea să plece. Pe cuvînt de onoare, am fost și eu tînăr și știu cît de importante sînt onoarea femeilor și reputația bărbaților. Pe cuvînt de onoare. Du-te, liniștit și fii fericit, răsfățat, respectat, așa cum meriți din plin.

— Mii de mulțumiri, prietene. Dar, în timp ce eu voi urma sfa turile dumitale, avînd grijă de mine, dumneata nu vei uita rugămîntea mea cu planul. Așa e?

— Mi-ai spus că ai nevoie de el mîine, nu?

— Mîine.

— Nu va bate de 12 cînd îl vei avea la îndemînă.

— Adus bineînțeles chiar de dumneata.

— Desigur.

— Atunci noapte bună, iubite maestre!

— La revedere Daniel, prietene, salvatorul meu, pe mâine.

Don Cândido îl însoți pînă la ușă pe fostul lui învățăcel în ale alfabetului, ce-i devenise apoi protector și salvator, după cum spusese. Iar Daniel, înfășurat în pelerină, își urmă liniștit drumul pe strada Cuyo, gîndindu-se la acest om care, de mult trecut de jumătatea vieții, păstra totuși naivitatea și nevinovăția copilăriei, la care adăuga în același timp un adevărat izvor de cunoștințe utile și practice, de viață, unul dintre acei oameni în care niciodată nu-și au locul nici viclenia, nici neîncrederea, nici acel spirit de acțiune și intrigă, nici inconsecvența și ambiția specifice marii majorități a oamenilor, și care fac parte din acea specie de excepție, foarte restrînsă, de ființe inofensive și liniștite ce rămîn mereu copii și nu văd, în tot ce le înconjoară, decît suprafața materială a lucrurilor.

CAPITOLUL IV — CINCI SUTE DE UNCII¹

Astfel mergea Daniel, reflectînd mai degrabă asupra ciudatului fel de a fi al învățătorului său decît la alte subiecte de cea mai mare importanță ce-l preocupau de cîteva zile, în viața agitată la care-l împingea atît propria lui ființă cît și entuziasmul său patriotism. Acest tînăr reunea în el două trăsături morale diametral opuse, care, în ciuda opoziției dintre ele, se regăsesc uneori în unul și același individ; altfel spus, coexistau în el inteligența și prudența unui mare om, cu spiritul frivol și subtil al unui tînăr obișnuit. Astfel, în împrejurările cele mai grele, în momentele cele mai delicate, i se întîm-

¹ Unitate de măsură egală, pentru metale prețioase, cu 31,1 grame.

pla să amestece seriozitatea cu ironia, tristețea cu risul, iar lucrul cel mai important, ceea ce constituia însăși opera inteligenței lui, să-l înțepe cîte puțin cu acele ridicolului.

În clipa aceea, de exemplu, păstra asupra lui o sentință de condamnare la moarte în cele treizeci și două de hîrțuțe pe care le avea la piept, căci orice scop și-ar fi propus cu ele, însăși taina lor ar fi constituit în acea epocă un motiv pentru pedeapsa capitală. Totuși, Daniel mergea gîndindu-se și veselindu-se pe seama lui *don Cândido*, fără a ține cont de hîrțuțe. Ființă ciudată: suflet calm și curajos în fața primejdiei, slab și înflăcărat în dragoste; imaginație superioară pentru cele mai vaste concepții, frivolă și ușoară, găsind tot mereu contrastele, chiar în strălucirea luminilor.

Nici mai mult nici mai puțin decît ca un tînăr indolent, îmbătat de voluptatea sufletului și simțurilor celor douăzeci și cinci de ani, care ne face leneși pe dinafară căci întreaga noastră activitate se concentrează în dorințe și amintiri, așa ajunsese Daniel acasă, în strada Victoriei. În poartă îl găsi pe credinciosul său Fermín, care-l aștepta cu nerăbdare, căci era deja opt și jumătate seara, adică o oră mai tîrzie decît cea la care, în mod obișnuit, Daniel venea acasă pentru a nu se pune în situația, după cum spunea el, de a fi ironizat de Florencia lui, adevărata sa dragoste, singura întrupare a iubirii inimii lui, unica boare de fericire ce răcorea sufletul acestui tînăr ars de febra nenorocirii publice, nenorocire căreia încă nu-i cunoscuse cel mai îngrozitor ravagiū, prin care trecuseră totuși mii de oameni aparținători acelei generații: despărțirea bruscă și definitivă de ființa iubită.

În epoca dictaturii, cea mai mare parte a tinerilor argentinieni, aflați la vîrsta cînd viața își revărsă sensibilitatea și energia în izvoarele secrete ale dragostei; fuseseră nevoiți să spună „adio“ unei femei iubite, unei frumoase întruchipări a viselor aurii ale tinereții; dragostea de patrie, de familie, de viitor, se împletea mereu cu lipsa unei femei iubite la această a doua generație ce se ridicase împotriva dictaturii și care, pen-

tru a o combate, trebuise să părăsească dintr-o dată țărnișurile patriei.

Mina lui Rosas întrerupea, în inima acelor tineri cursul firesc al celor mai înalte sentimente: patriotismul și dragostea. Și, în peregrinările exilului, în armată, pe mare, în deșert, emigranții își înălțau privirile spre cer pentru a trimite prin nori un gând patriei și un suspin de dragoste iubitei.

În epoca prin care trecem, speranța victoriei strălucea în imaginația emigranților; dar oricât de atrăgătoare ar fi, chiar dacă, unei promisiuni politice i-am putea aștepta cu răbdare împlinirea, la vârsta cea mai agitată a vieții, nu la fel se întâmplă când lucrul dorit face parte din însăși viața sufletului nostru, căci atunci fiecare oră e un veac ce trece plin de chinuri și de furtuni prin inimă; tot astfel, odată cu durerea proscrierii, emigranții sufereau, în majoritate, și îngrozitorul martiriu al dragostei: lipsa femeii iubite.

În acest sens, însă, Daniel era fericit. El, omul cel mai devorat de dorința de libertate pentru țara lui, cel mai îndurerat de nenorocirile ei, cel mai activ revoluționar putea totuși, la douăzeci și cinci de ani, să respire liniștea și fericirea în preajma iubitei, să se desfete alături de ea cu lumina divină, amintire sau prefigurare a Paradisului, ce se revărsa din privirea blândă și iubitoare a celui înger de puritate și armonie ce se întrupează în femeia iubită a sufletului nostru.

De aceea, Daniel intră mulțumit în casă, căci imediat avea să plece pentru a zbura alături de Florenția lui.

— A venit cineva? — întrebă Daniel, îndreptându-se spre camerele lui.

— Da, domnule, este un domn în salon.

— Cine? — urmă Daniel, fără a arăta cea mai mică curiozitate, intrând în cabinet prin ușa ce dă în curtea interioară.

— Domnul Lucas González — răspunse Fermín, intrând în cabinet odată cu stăpînul său.

— Ah, ah, domnul Lucas González! Cu asta trebuia să începi, tontule! Oamenii onorabili și mai ales prietenii tatălui meu nu trebuie să facă prea mult anticameră — spuse

Daniel, îndreptându-se spre salonul de oaspeți, trecînd prin dormitor și încă două camere, toate luminate și decorate simplu însă elegant.

— Ce rău îmi pare, domnule, că v-ați deranjat să mă așteptați! Rareori lipsesc de acasă după șapte, însă azi o împrejurare neprevăzută m-a reținut în altă parte — spuse tinărul, dînd mîna unui om în vîrstă, cu un aer nobil și respectabil, pe care-l invită să se așeze în dreapta lui, pe una din canapelele salonului.

— N-am sosit decît de cîteva minute, și nu mă deranja cîtuși de puțin să vă aștept, domnule Bello — îi răspunse cu amabilitate *don* Lucas González, bătrîn locuitor al orașului Buenos Aires, spaniol, om cu dare de mîină, a cărui onoare și bună-credință erau bine cunoscute.

— Este drept ca fiii să moștenească înclinațiile părinților, și-mi pare rău, domnule, chiar dacă pierde doar un minut din compania oamenilor pe care-i stimează tatăl meu, și despre care știu că sînt demni de această stimă.

— Mulțumesc, *don* Daniel. Și eu nutresc pentru *don* Antonio o adevărată stimă. A fost printre primii argentinieni pe care i-am cunoscut la Buenos Aires. Cînd vine în oraș?

— Nu știu, domnule. Totuși, mi se pare că în septembrie sau octombrie voi avea plăcerea să-l îmbrățișez, și sper că atunci vom avea onoarea de a vă vedea mai des în această casă.

— O, da, da, da! Eu ies foarte puțin. Dar pentru *don* Antonio fac cu plăcere excepții. Sîntem vechi prieteni. Și tocmai încredințat de această prietenie, vin să mă scuz față de fiul său.

— Față de mine, domnule? Persoane ca dumneavoastră nu se află niciodată în situația de a cere scuze.

— Și totuși mă aflu într-o asemenea situație — spuse bătrînul, cu o anumită expresie de neplăcere.

— Să vedem, domnule, ce greșală este cea de care vorbește scrupuloasa dumneavoastră delicatete?

— Știți, domnule Bello, că am garantat față de dumneavoastră pentru cele 145.000 pesos cît valorează cirezile vîndute furnizorului Nuñez.

— Desigur, domnule, și imediat ce am primit scrisoarea dumneavoastră am dat ordin să se livreze vitele.

— Adevărat, dar termenul expiră mîine.

— Nu-mi aduc bine aminte.

— Da, mîine, mîine 11 mai.

— Ei bine, domnule?

— Se întîmplă că Nuñez nu a strîns banii, că mi-a dat de știre abia azi, iar eu nu am în casă o asemenea sumă și nici n-o pot aduna în mai puțin de o săptămîină.

— Dar ce nevoie e de o săptămîină? De ce nu opt, zece, douăzeci de săptămîni, cîte doriți? În prezent nu am nici o scrisoare urgentă de la tata, și chiar dacă n-ar fi așa, știți doar că domnii Anchorena ar onora-o imediat. Nu-mi fixați nici un termen, domnule González. Cuvîntul dumneavoastră valorează ca și cum suma respectivă s-ar afla în sertarele mele.

— Mulțumesc, prietene — spuse domnul González cu expresia vizibilă a recunoștinței, specifică sufletelor generoase atunci cînd primesc un serviciu — Aveam în casă — continuă — cinci sute de uncii de aur. Aș fi putut, cu ele, să mă achit față de dumneavoastră dar alaltăieri m-am găsit în una din acele situații... din acele situații ale acestor vremuri... care... de care omul nu știe cum să scape.

— Da! — exclamă Daniel care, auzind „situații” și „vremuri” uită de respectul pe care trebuia să-l acorde afacerilor particulare ale unui străin și dori, dimpotrivă, să-l determine să-i vorbească despre ele. Da! Atîtea subscripții, atîtea donații pentru spitale, expoziții, universități, războaie! Mai presus de toate, atîtea împrumuturi de care un om pașnic nu se poate dispensa, dată fiind poziția celor care le sîlicită!

— Tocmai așa ceva mi s-a întîmplat și mie!

— Împrumuturi ce nu se restituie... — continuă Daniel, rezemîndu-se de un braț al canapelei, ca și cum ar fi dorit să vorbească doar de unele generalități ale epocii.

— Nu, din fericire cred că nu mi se va întîmpla așa ceva, de data asta, căci Mansilla îmi ipotechează casa.

— O, e un conac frumos! — spuse Daniel, care, auzind numele lui Mansilla, își dădu seama că subiectul era mai interesant decît crezuse el la început.

— Foarte frumoasă! Dar oricum, sînt bani blocați, căci nu-mi va plăti nici dobîndă și nici eu nu-l voi obliga să vîndă conacul cînd expiră termenul.

— O, și veți face foarte bine! Doar cunoașteți poziția generalului Mansilla; cu acest împrumut veți avea în el un bun sprijin; cerîndu-l înapoi, v-ați face poate un mare dușman; oamenilor foarte sus-puși nu le place să li se ceară ceva.

— Ați ghicit, domnule Bello. Prietenia lui Mansilla mă costă deja mult, ca și aceea a altor domni, dar mă voi declara mulțumit dacă m-ar lăsa să trăiesc liniștit, bucurîndu-mă cu familia mea de averea, mai mică sau mai mare, pe care o am și care este rodul muncii mele personale de o viață întreagă.

— Tristă situație, desigur, domnule González, să fii nevoit să cumperi ca pe un favor ceea ce ți se cuvine după dreptate! Dar, așa a fost să fie! Nu se poate face altfel și ceea ce faceți dumneavoastră este foarte prudent.

— Așa cred și eu.

— Totuși, dacă sumele cresc în felul ăsta, la nivel de cinci sute de uncii, lucrurile vor merge foarte rău nu peste multă vreme. Nu sînteți de aceeași părere?

— Și ce-i de făcut? Totuși, de data asta am cel puțin garanția unei ipoteци.

— S-a întocmit deja actul?

— Încă nu.

— Dar ați înmînat banii?

— Alaltăieri. Una peste alta, cinci sute de uncii de aur.

— Și n-ar fi fost mai bine să fi întocmit alaltăieri actul de ipotecare și să-i dați după aceea, una peste alta, cele cinci sute de uncii de aur generalului Mansilla?

— Asta era și ideea mea. Dar a venit la mine acasă; banii mi i-a cerut pentru a-și achita un angajament de moment, și a stabilit cu mine să-mi scrie ipoteca ieri.

— Și s-a făcut așa?

— Nu, nu l-am văzut la față în toată ziua de ieri.

— Iar azi?

— Nici azi.

— Atunci, domnule González, regret că v-o spun, dar mâine se va întâmpla la fel ca ieri și ca azi.

— Cum? Credeți?

— Eu cred în foarte puține lucruri în viață, domnule, dar mă îndoiesc de multe!

— A, deci vă îndoiiți că Mansilla...

— Nu mă îndoiesc de general, mă îndoiesc de epocă; epoca e prin esență excepțională, iar toate acțiunile trebuie să fie la fel.

— Dar...

— Asta e singurul aspect de care mă îndoiesc, domnule. Dar nu-i decât o idee a mea, care poate fi greșită... ce știu eu... de-atâtea ori descoperim că am greșit abia la sfârșitul zilei!

— Omule! Pentru Dumnezeu! Dacă Mansilla ar face asta ar fi o ingraturitudine, o înșelăciune nedemnă de un om decent! — spuse onorabilul spaniol, străduindu-se să se convingă că tânărul Bello exagera cu îndoielile căci, mai mult decât pierderea celor cinci sute de uncii, îl supăra ideea de a fi fost înșelat de un om căruia îi făcuse un serviciu.

— Domnule González, sînteți un bătrîn respectabil; un om plin de probitate și experiență, iar eu nu sînt altceva decât un tînăr la începutul vieții; totuși, vă vorbesc cu lealitatea pe care o am mereu față de cei ce-o merită; faceți tot ce vă stă în putință pentru întocmirea acestui înscris;

dar, dacă întâmpinați rezistență, lăsați baltă această afacere; considerați că ați pierdut banii în vreo speculație.

— Dar ce rezistență ar putea apărea?

— Nu întrebați asta, domnule González. Să reflectăm asupra faptelor, dar să nu ne întrebăm dacă trebuie sau nu să se întâmple: ne ajunge să știm că se întâmplă. Credeți că un cumnat al lui Rosas se va lăsa obligat să semneze așa, fără să facă nimic? Nu țineți oare deloc seama de orgoliul oamenilor, mai mare ca niciodată atunci când li se rănește amorul propriu?

— Adică, dacă omului i se ia...

— Ei bine, domnule González, vreți să spuneți că dacă omului i se ia ce e al lui, are dreptul să se plângă?

— Clar.

— Ba nu, domnule, nu e clar deloc, e chiar foarte tulbure. De exemplu, hai să spunem că generalul Mansilla nu vă va ipoteca acel conac.

— Dar a primit cele cinci sute de uncii.

— Bine, bine, domnule González, să ne gândim doar la o asemenea posibilitate.

— Ca el să nu-mi dea înscrisul?

— Chiar așa.

— În acest caz ar...

— În acest caz ar face ceva rău, nu-i așa?

— Păi...

— Păi chiar asta ați vrut să spuneți... Dar nu sîntem oare înconjurați de vreo cinci ani încoace, de exemple de soiul ăsta, date de guvern, de cler, de deputați și de toți, domnule, de toți cei care trăiesc în umbra lui Rosas?

— Ei bine? Autoritatea va face în așa fel încît să mi se dea acest înscris.

— Autoritatea judecătorească, poate; dar autoritatea populară are și ea procedurile ei foarte expeditiv, și există nouăzeci și nouă de șanse contra una singură ca ea va lua partea cumnatului Excelenței Sale. Înțelegeți acum cît de grav e subiectul, domnule González?

— Da.

— Perfect?

— Da — răspunse bătrînul plecînd capul, ca și cum s-ar fi rușinat că nu-l putea ridica la înălțimea drepturilor lui.

— Atunci vă repet, domnule, că, dacă generalul Mansilla nu se va achita el însuși de această obligație a lui, nu vă prezentați la autorități; nu vi-l faceți dușman.

— Voi respecta acest sfat — spuse bătrînul, cu chipul ușor palid și descompus, descoperind în vorbele lui Daniel o anumită rezervă care nu putu decît să-l neliniștească, în acea epocă în care încrederea și siguranța erau pe moarte și începuseră să se ivească incertitudinea și teroarea.

— Dacă nu e un sfat e cel puțin părerea unui bun prieten.

— Mulțumesc, domnule Bello, mulțumesc. Respect mult părerea oamenilor de bine, fie ei bătrîni sau tineri. Cei 145 000 pesos îi veți avea săptămîna viitoare — spuse bătrînul ridicîndu-se.

— În ce zi veți dori, domnule.

Daniel îl conduse pînă la ușă pe don Lucas González, vechi prieten al tatălui său, al cărui nume, din nefericire, avea să se înscrie cît de curînd în martirologul anului 1840.

Daniel făcu cîțiva pași prin curte. După ce vorbi cu sine însuși, mintea lui, niciodată liniștită, își domoli zbuciumul și lăsă un pic de timp vieții sufletului, care în firea lui înflăcărată, se afla în permanentă luptă cu zbuciumul inteligenței.

— Un frac, Fermín — spuse Daniel, intrînd în camera lui, unde-l aștepta liniștit, ca un bun fiu al pampasului, micul *gaucho* civilizat în care-și pusese întreaga încredere — căci într-adevăr o merita.

— Bine — continuă Daniel, după ce-și îmbracă fracul și puse în sertarul biroului portofelul cu cele treizeci și două de hîrtii, își pieptănă părul castaniu și își trase o pereche de mănuși albe din piele de căprioară.

— Luați pelerina?

— Nu.

— Scot ce este în redingotă?

— Da, nu va fi nevoie de el.
 — Pistoalele?
 — Nici ele, dă-mi doar un baston.
 — Le aduc în urmă?
 — Da, la unsprezece; îmi mai aduci calul și un *poncho*.
 — Va trebui să vă însoțesc?
 — Da, vii cu mine la Barracas, la unsprezece fix.
 — Acasă la *doña* Florencia, domnu'le?
 — La care altă casă, prostule? — spuse Daniel, supărat să vadă că cineva se gîndea că singurele sale ore de repaus puteau fi petrecute și alături de altă femeie decît cea atît de iubită inimii lui.

CAPITOLUL V — TRANDAFIRUL ALB

Acum, cititorul va avea bunătața de a reveni cu noi la cunoscuta noastră vilă din Barracas, în dimineața zilei de 24 mai, la o oră după ce am lăsat-o pe doamna Amalia Saënz de Ollabarieta terminînd să-și aranjeze îmbrăcămintea de dimineață în desăvîrșitul ei cabinet de toaletă.

Tot ea este prima care ni se arată.

Este așezată pe o canapea în salonul ei, unde razele aurii ale soarelui de mai pătrund călduțe și decolorate prin jaluzele și perdele.

Este așezată pe o canapea, cu chipul mai îmbujorat decît de obicei, cu privirea ațintită asupra unui magnific trandafir alb, pe care-l are în mînă, și-l mîngîie distrată, cu mîinile mai albe și mai catifelate decît petalele lui.

În stînga ei se află Eduardo Belgrano, palid ca o statuie, cu ochii negri, prelungi și melancolici, cu pleoapele încercănate de o umbră vineție ce le înconjoară, contrastînd cu paloarea chipului, cu ochii, favoriți și pletele negre și ondulate care cad peste tîmplele osoase și rotunde, prin care

Natura dezvăluie finețea spiritului acelui tânăr, tot la fel cum, prin fruntea-i lată, dezvăluie puterea inteligenței sale.

— Ei bine, doamnă? — întrebă Eduardo, cu un glas armonios și timid, după câteva clipe de tăcere.

— Ei bine, domnule, dumneata nu mă cunoști — spuse Amalia, ridicând capul și ațintindu-și ochii în cei ai lui Eduardo.

— Cum, doamnă?

— Nu mă cunoști; mă confunzi cu masa persoanelor de sexul meu, când crezi că buzele mele pot rosti ceea ce nu simte inima, sau mai bine zis, pentru că nu e vorbă de inimă în clipa asta, ceea ce nu este o expresie a gândurilor mele.

— Dar, datoria mea, doamnă...

— Eu nu vorbesc de datoria dumitale — îl întrerupse Amalia, cu un încântător zîmbet — vorbesc de *datoria mea*; am îndeplinit cu dumneata o obligație sfântă pe care mi-o impunea omenia și cu care ființa și caracterul meu sînt în deplin acord, fără nici un fel de efort. Căutai un azil și ți-am deschis porțile acestei case. Ai intrat în ea muribund și te-am îngrijit. Aveai nevoie de atenție și alinare, iar eu ți le-am acordat.

— Mulțumesc, doamnă!

— Dă-mi voie, n-am terminat. În toate acestea, n-am făcut altceva decît să îndeplinesc ceea ce-mi poruncesc Dumnezeu și omenia. Însă mi-aș face această datorie pe jumătate dacă aș fi de acord cu hotărîrea dumitale; dumneata vrei să pleci din casa mea, iar rănile ți se vor redeschide, mortale, căci mîna care le-a făcut se va abate din nou asupra dumitale, în momentul în care se va descoperi taina pe care întîmplarea și istețimea lui Daniel au putut-o ține ascunsă.

— Știi și dumneata, Amalia, că n-au reușit să obțină nici măcar indicii despre fugarul din acea noapte fatală.

— Le vor avea. E necesar ca dumneata să pleci perfect sănătos din casa mea; și poate va fi nevoie să emigrezi — spuse Amalia, plecîndu-și privirea la aceste ultime vorbe. —

— Ei bine — continuă, ridicându-și din nou frumosul cap — eu sînt liberă, domnule, perfect liberă; nu dau nimănui seamă de faptele mele; știu că îndeplinesc, și asta fără cel mai mic efort, o datorie strictă pe care mi-o dictează conștiința, și, fără a-ți interzice, căci nu am dreptul s-o fac, îți spun din nou că este împotriva voinței mele dacă te-ai îndepărta de casa mea așa cum dorești, fără a pleca de aici perfect sănătos și în siguranță.

— Cum doresc! O, nu, Amalia, nu! — exclamă Eduardo apropiindu-se de seducătoarea frumusețe ce se străduia să-l rețină — Nu, aș petrece o viață, o veșnicie în această casă. În cei douăzeci și șapte de ani ai existenței mele, n-am trăit cu adevărat decît cînd am crezut că sînt la un pas de moarte; inima mea n-a simțit bucuria decît atunci cînd trupul mi-a fost chinuit de durere; n-am aflat, în sfîrșit, fericirea, decît cînd m-a înconjurat nenorocirea. Iubesc în această casă și aerul, lumina, praful, dar mă tem, tremur din cauza primejdiilor care te pasc. Dacă pînă acum Providența a vegheat asupra mea, acest demon sîngeros care ne urmărește pe toți îmi poate descoperi refugiul și atunci... O, Amalia, aș vrea să cumpăr cu fericirea mea tihna dumitale, așa cum aș cumpăra cu tot sîngele trupului meu fiecare clipă de liniște a sufletului dumitale!

— Și ce-ar mai fi atunci nobil și mare în sufletul unei femei dacă n-ar înfrunta și ea primejdia pentru salvarea omului pe care... pe care l-a numit prieten?

— Amalia! — exclamă Eduardo, luînd entuziasmat una din mîinile tinerei.

— Crezi oare, Eduardo, că sub cerul ce ne acoperă nu există și femei care-și identifică viața și destinul cu viața și destinul bărbaților? O, cînd toți bărbații au uitat că sînt bărbați în patria argentinienilor, lasă-ne măcar pe noi, femeile, să ne păstrăm generozitatea sufletului și noblețea caracterului. Dacă eu aș avea un frate, un soț, un iubit; dacă ar fi nevoie ca el să fugă din patrie, l-aș însoți în pribegie; dacă ar înfrunta vreo primejdie în țară, mi-aș pune

pieptul între pieptul lui și pumnalul asasinilor, iar dacă ar fi nevoit să urce pe eşafod pentru libertatea pământului care l-a născut, eu l-aş însoţi pe soţul, fratele sau iubitul meu şi m-aş urca împreună cu el pe eşafod!

— Amalia, Amalia! Voi fi hulitor; voi binecuvînta nenorocirile ţării mele, dacă acestea încă mai inspiră sub cerul ei imnul magic ieşit din inspiraţia sufletului dumitale! exclamă Eduardo, strîngînd între mîini mîna Amaliei. — Iertare, te-am înşelat; de mii de ori iertare! Ghicisem tot ce e nobil şi generos în inima dumitale; ştiam că nici o temere vulgară nu poate găsi loc în ea. Dar plecarea mea este recomandabilă din altă cauză, cea a onoarei... Amalia, nu înţelegei oare nimic din ce se petrece în inima acestui om căruia i-ai redat viaţa pentru a-l menţine într-o transă cerească pe care n-a mai simţit-o niciodată?

— Niciodată?

— Niciodată, niciodată!

— O, mai spune-mi asta, Eduardo! — exclamă Amalia, strîngînd la rîndul ei în mîini mîna lui Belgrano şi schimbînd cu ochii acestuia priviri de nedescris, magnetice, care transmit fluidele secrete ale vieţii între fiinţele ce se armonizează cînd în anumite clipe, sînt călite în acelaşi foc dumnezeiesc al inimii.

— Sigur, Amalia, sigur. Viaţa mea n-a fost niciodată a sufletului, iar acum...

— Acum? — îl întrebă Amalia, agitînd violent în mîini mîna lui Eduardo.

— Acum trăiesc cu sufletul, acum iubesc, Amalia.

Eduardo palid, vibrînd de dragoste şi entuziasm, duse la buze nepreţuita mînă a femeii în a cărei inimă pusese, odată cu prima dragoste, prima speranţă de fericire ce-i mişcase existenţa; în acest gest precipitat, trandafirul alb scăpă din mîinile Amaliei, şi, alunecîndu-i pe rochie, căzu la picioarele lui Eduardo.

La ultimele vorbe ale tînărului, chipul Amaliei se îmbujoră; strălucind dintr-odată de fericire; instantaneu însă,

lute ca gîndul, această străfulgerare a sufletului dispăru, iar paloarea ce luă locul îmbujorării veni să încline, ca pe o floare frumoasă aplecată de vînt, splendidul cap al tucumanei.

Mîinile tinerilor nu se despărțiră, însă tăcerea, acest grăitor trimis al iubirii căruia atîtea i se datorează în anumite clipe, făcu în așa fel încît sufletul să savureze în secret ultimele cuvinte ale buzelor.

— Iertare, Amalia! — spuse Eduardo, clătînîndu-și capul și îndepărtînd de pe tîmple pletele ce le acopereau — iertare, am fost nesăbuit; dar nu, eu am mîndria dragostei mele și mi-aș spune-o chiar în fața lui Dumnezeu; iubesc și nu sper, iată apărarea mea, dacă te-am ofensat cu ceva.

Blinzi, umezi, catifelati, ochii Amaliei scăldară într-un torent de lumină ochii ambițioși ai lui Eduardo. Privirea aceea îi spuse totul.

— Mulțumesc, Amalia! — exclamă Eduardo, îngenunchind în fața zeiței paradisului său regăsit. Dar pentru numele lui Dumnezeu, un cuvînt, doar un cuvînt pe care să-l pot păstra veșnic în suflet.

— O, ridică-te, pentru Dumnezeu! exclamă Amalia, obligîndu-l pe Eduardo să se întoarcă pe canapea.

— Doar un cuvînt, Amalia.

— Despre ce, domnule? — spuse Amalia, roșie ca focul, dorind să se retragă de pe un teren pe care înaintase prea tare.

— Un cuvînt care să-mi spună ceea ce inima mea ghițește — continuă Eduardo, luînd din nou în mîini mîna Amaliei.

— O, ajunge, domnule, ajunge! — spuse tînăra, retrăgîndu-și mîna și acoperîndu-și ochii.

Sufletul ei îndura cumplita luptă pe care o poartă în sinea lor femeile, în clipele în care inima ar vrea să vorbească iar buzele se încăpățîneau să tacă.

— Nu — urmă Eduardo — lasă-mă cel puțin, pentru prima, poate pentru ultima oară, să-ți depun la picioare

jurământul sfânt de a-mi consacra viața iubirii singurei femei care mi-a inspirat în suflet, odată cu prima pasiune, prima speranță în fericirea mea pe lume. Iubesc, Amalia, iubesc și Dumnezeu e martor că inima mi-e prea strîmtă pentru imensitatea iubirii mele.

Amalia puse mîna pe umărul lui Eduardo. Ochiul îi erau vrăjiți de dragoste. Buzele roșii de carmin lăsară să scape un zîmbet fugar. Liniștită, fără a reveni cu privirea din contemplarea ei extatică, brațul i se întinse, iar arătătorul mîinii ei se îndreptă spre trandafirul alb de pe jos.

Eduardo își întoarse privirea spre locul arătat și...

— Ah! — exclamă, luînd trandafirul și ducîndu-l la buze. — Nu, Amalia, nu frumusețea mi-a căzut la picioare, eu voi trăi în genunchi, eu, care-i voi avea imaginea în suflet, așa cum voi avea acest trandafir, simbol divin al fericirii mele pămîntești.

— Azi, nu! — spuse Amalia, luînd trandafirul din mîna lui Eduardo. Azi am nevoie de această floare, mîine va fi a dumitale.

— Dar floarea asta e viața mea, de ce mi-o iei, Amalia?

— Viață, Eduardo? Ajunge, nici un cuvînt mai mult, pentru Dumnezeu! — spuse Amalia retrăgîndu-se de lîngă Eduardo — Sufăr! — urmă — această floare, căzută în clipa cînd mi se vorbea de iubire, a fost deja interpretată. Bine, ceea ce s-a interpretat a fost adevărat, dar prin spiritul meu superstițios a trecut o idee îngrozitoare. Gata, gata, acum.

— Dar ce poate tulbura azi fericirea noastră pe această lume?...

— Vreo nebunie, lucru foarte ușor de făcut de către unele persoane, în anumite etape ale vieții, în această lume, cea mai bună dintre lumile posibile, cum spunea nu mai știu cine — spuse Daniel Bello, care intră în salon fără ca ei să-l fi auzit venind prin celelalte camere interioare. — Nu vă deranjați, continuă, văzînd mișcarea pe care-o făcea

Eduardo pentru a se retrage oarecum din locul atât de apropiat de Amalia pe care-l ocupa pe canapea. — Dar, dacă tot îmi lași loc, mă voi așeza între voi amândoi.

Și imediat, Daniel se așează pe canapea între verișoara și prietenul lui și, luând mâna fiecăruia, spuse:

— Încep prin a mărturisi că nu am auzit decât ultimele vorbe ale lui Eduardo și că e ca și cum nu le-aș fi auzit, fiindcă de multe zile mi le închipuiam. Am zis.

Își salută cu o gravitate plină de veselie verișoara, roșie ca focul, și pe Eduardo, care încrunta sprâncenele.

— A! Cum dumneavoastră nu doriți să-mi răspundeți — urmă Daniel — voi continua eu să vorbesc. Ce poruncești, doamnă verișoară, să vină trăsura doamnei Dupasquier să te ia, ori te duci cu a dumitale acasă la doamna Dupasquier?

— Mă duc eu — spuse Amalia, zîmbind forțat.

— Mulțumesc lui Dumnezeu că mai văd și eu un zîmbet! A! și dumneavoastră, *don* Eduardo! Lăudat fie Bachus, patronul veseliei! Mă gîndeam că v-ați supărat cu adevărat fiindcă am auzit și eu puținel din atîtea cîte, natural, aveți să vă spuneți în acest solitar palat vrăjit, unde, fie chiar peste un an, voi veni să locuiesc o dată împreună cu Florenția mea. Mi-l veți împrumuta, doamnă Amalia?

— Acordat.

— Să fie într-un ceas bun! Să recapitulăm, deci. Ore fixe, cum fac englezii, care niciodată nu greșesc, decât în America; la zece, ți se pare potrivită ora?

— Aș prefera mai tîrziu.

— La unsprezece?

— Încă și mai tîrziu — răspunse Amalia.

— La douăsprezece?

— Bine, la douăsprezece.

— Așa să fie, într-un ceas bun. Deci la douăsprezece noaptea vei fi acasă la Florenția pentru a o conduce la bal, căci doar astfel doamna Dupasquier consimte să-i dea voie fiicei ei să meargă.

— Așa va fi.

— Cine te va însoți în trăsură?
— Eu — spuse precipitat Eduardo.
— Mai încet, mai încet, domnule. Vă veți păzi ca de foc să însoțiți pe cineva la noapte la ora douăsprezece.
— Dar cum să meargă singură?
— Și cum o să mergi dumneata cu ea în noaptea de 24 mai?
— răspunse Daniel, uitându-se fix la Eduardo și accentuând din glas cuvântul 24.

Eduardo plecă privirea, dar Amalia, care, cu închipuirea ei vie, înțelesese că vorbele acelea ascundeau o taină, se adresă vărului ei cu acea promptitudine a femeilor când li se atinge vreuna din coardele acelei harpe de simțiri geloase denumită inimă și-l întrebă:

— Aș putea ști de ce noaptea de 24 mai nu e la fel cu altele pentru ca domnul să-mi facă onoarea de a mă însoți?

— Întrebarea ta e foarte îndreptățită, draga mea Amalia, dar sînt unele lucruri pe care noi bărbații trebuie să le ținem ferite de doamne.

— Aici e ceva politică, nu-i așa?

— Se prea poate.

— Eu n-am nici un drept să-i cer acestui domn să mă însoțească, dar cel puțin cred că am, asupra lui și asupra ta, dreptul de a vă recomanda la amîndoi puțină prudență.

— Răspund eu de Eduardo.

— De amîndoi — se grăbi să spună Amalia.

— Bine, de amîndoi. Rămîne deci așa: la douăsprezece te duci acasă la Florenția. Pedro îți va servi drept vizitii iar servitorul lui Eduardo drept lacheu. Ajunsă acasă la doamna Dupasquier, vei urca în trăsura ei pentru a merge la bal, iar a ta va veni să te ia la patru dimineața.

— O, e mult! Patru ore! Numai una.

— E prea puțin.

— Mi se pare că față de sacrificiul pe care-l fac e chiar prea mult.

— Știu, Amalia, dar e un sacrificiu pe care-l faci pentru siguranța casei tale și, mai mult, pentru siguranța permanentă

a lui Eduardo. Ți-am spus-o de zeci de ori: a nu participa la acest bal, dat pentru Manuefita, la care ai primit o invitație chiar de la ea, sollicitată de Agustina, înseamnă să te expui ca ei să considere asta drept sfidare și atunci ar fi rău de noi. Agustina ține neapărat să te viziteze și ea a căutat această cale. Să mergi la bal și să pleci de acolo înaintea oricărei alte înseamnă să te faci remarcată în rău în ochii tuturor.

— Și ce-mi pasă mie de oamenii ăștia? — spuse Amalia cu un puternic accent de dispreț.

— Chiar așa; doamnei nici nu trebuie să-i pese de resentimentele acelor oameni, și nici eu n-am fost de acord cu tine, Daniel, ca ea să le facă onoarea de a merge la balul lor — spuse Eduardo, adresându-se prietenului său.

— Bravo! Excelent! — exclamă Daniel salutându-i pe rînd pe Amalia și pe Eduardo. Sînteți inspirați și m-ați convins — continuă. E o nebunie ca scumpa mea verișoară să meargă la bal. Atunci, să nu meargă. Dar să facă bine să-și pună pe foc perdelele azurii, pentru a nu ofensa ochii delicai ai celor din *Mazorca* atunci cînd va avea onoarea să-i primească în vizită, peste cîteva zile.

— Canaliile acelea în casa mea! — exclamă Amalia cu ochii strălucind de întreaga lumină a mîndriei și arcuindu-și capul, care părea în acea clipă să ceară maiestatea unei coroane. — Ei bine, — urmă — servitorii mei vor proceda cu ei așa cum fac cu cliinii. Îi vor arunca în stradă.

— Excelent! Sublim! exclamă Daniel frecîndu-și mîinile. Apoi, dîndu-și capul spre spătarul canapelei și privind spre tavan, întrebă cu o liniște de gheață: — Ce-ți mai fac rănile, Eduardo?

Un fior nervos brusc, ca acela pe care-l provoacă șocul electric, scutură trupul Amaliei. Eduardo nu răspunse. Și el și ea înțeleseseră pe loc întreaga amintire groaznică pe care o cuprindea întrebarea lui Daniel și tot ceea ce, în același timp, dorea să prezică prin ea.

— Voi merge la bal, Daniel — spuse Amalia, cu ochii umeziți de o lacrimă scăpată de mîndria ei.

— Dar e groaznic ca eu să fiu cauza — ~~spuse~~ **spuse** Eduardo, ridicându-se și umblînd precipitat prin salon, fără a simți durerea ascuțită ce i-o provocau pașii violenți în piciorul stîng pe care abia-l putea pune în pămînt.

— Hai! Pentru numele lui Dumnezeu! — spuse Daniel, ridicându-se, luîndu-l de braț pe Eduardo și aducîndu-l pe canapea — zău, trebuie să procedez cu voi cum aș face cu doi copii. Pot eu oare avea alt scop în ceea ce fac decît propria voastră siguranță? N-am făcut oare la fel, nu m-am străduit în același mod s-o conving pe doamna Dupasquier să asiste cu Florenția mea la acest bal? Și de ce, Amalia? De ce, Eduardo? Pentru a risipi întrucîtva perspectiva tuturor acestor pregătiri, acestor bănuieli care astăzi atrag trăznetul pe capul deasupra căruia se adună. Moartea planează asupra tuturor; sabia și fulgerul sînt în aer, toți vor să se salveze. În schimbul acestor mici sacrificii, eu vă ofer singura garanție pentru toți, și, la umbra lor, mă asigur și eu. Eu care azi am nevoie de libertate, de garanția, aș putea spune chiar de stima acestor oameni, pentru ca mai tîrziu, într-o zi, dintr-un moment în altul, să-mi pot smulge masca de pe față și... dar, sîntem de acord nu-i așa? — spuse Daniel, întrerupîndu-și vorba, și, mulțumită forței admirabile ce-o exercita asupra spiritului, făcînd să plutească un surîs pe chipul său, cu o clipă înainte grav și serios, pentru a nu-i dezvălui verișoarei sale tainele vieții lui politice.

— De acord, da — spuse Amalia, — la douăsprezece, acasă la doamna Dupasquier, la aceste noi prietene pe care mi le-ai dat tu și pe care vrei cu tot dinadinsul ca eu să le stînjesc cît mai repede.

— Ha! Doamna Dupasquier e o sfîntă, iar Florenția e încîntată de tine de cînd știe că nu-i ești rivală.

— Și Agustina, Agustina ce motive, ce interes are să vrea să mă frecventeze? Tot din gelozie?

— Tot.

— De tine?

— Nu, din referință.

- Dar de ciné?
— De tine.
— De mine?
— Da, de tine. A auzit vorbindu-se de frumusețea ta, de mobilele și rochiile tale superbe, iar regina frumuseții și a capriciilor vrea să-și cunoască rivala. Asta-i tot.
— Ha! Dar Eduardo?
— Pe el îl iau eu.
— Tu?
— Eu.
— Chiar acum?
— Chiar acum. N-am stabilit că mi-l împrumuți pentru ziua de azi?
— Să plece în plină zi? Mi-ai spus că-l ieși diseară pentru câteva ore la tine acasă.
— Desigur. Dar nu mă pot întoarce aici până mâine.
— Ei bine?
— Ei bine, Eduardo nu va pleca decît cu mine.
— Pe zi?
— Pe zi. Chiar acum.
— Dar va fi văzut.
— Nu, doamnă, nu va fi văzut, trăsura mea e la poartă.
— A, n-am auzit cînd a sosit — spuse Amalia.
— Știam.
— Tu?
— Eu.
— Ai oare și darul unei a doua vederi, ca scoțienii?
— Nu, frumoasă verișoară, nu; dar posed știința fizionomiilor și cînd am intrat în acest salon...
— Doamnă, îmi faceți serviciul de a-i cere vărului dumneavoastră să tacă, pentru a nu spune vreo prostie? — spuse Eduardo, tăindu-i vorba lui Daniel și însoțindu-și cuvintele cu un zîmbet întrutotul înțeles de Amalia.

— Ei, na! Scumpul nostru Eduardo, dragă Amalia, crede că aveam de gînd să comit greșeala de a repeta ceea ce probabil îți spunea el cînd am intrat, din moment ce a calificat drept prostie fraza pe care mi-a oprit-o în gură.

— Hei! Dumneata ești cam înțepător, domnule! — spuse Amalia, însoțindu-și vorbele cu un gest puțin plăcut pentru Daniel, adică smulgîndu-i două-trei fire din părul lins, fără să vadă Eduardo și atît de iute încît îl obligă pe Daniel să scoată o exclamație.

— Ce-i? — întrebă Amalia, cu cea mai serioasă față din lume, ațintindu-și ochii asupra vărului ei.

— Nimic, nimic. Îmi închipuam în clipa asta că tu și Florenția veți fi cele mai frumoase în această seară.

— Mulțumesc lui Dumnezeu că te aud spunînd o vorbă rezonabilă! — spuse Eduardo.

— Mulțumesc. Și, ca să fie două, îți voi spune că e timpul să-ți iei pălăria și să mă însoțești.

— Deja?

— Da.

— Dar e încă devreme.

— Nu domnule, dimpotrivă, e tirziu.

— Bine, imediat.

— Nu, acum.

— Oh!

— Ce-i?

— Nimic.

— La naiba! oaspetele pare a fi suedez, căci se spune în popor că unde pun piciorul acolo rămîn compatrioții lui Carol al XII-lea, actualii supuși ai bravului Bernadotte¹, la ale căror priviri se zice că nimeni nu rezistă. De douăzeci de zile e în vizită în casa asta și i se pare puțin!

— Daniel, îmi faci serviciul s-o vizitezi mai devreme pe Florenția? — spuse Amalia.

¹ Charles — Jean Bernadotte (1763—1844), mareșal francez, a acceptat, ca urmare a disputelor cu Napoleon, tronul Suediei, devenind rege în 1810.

- Și de ce, doamnă?
- Pentru a-ți primi audiența de despărțire!
- Cum adică?
- Audiența de despărțire.
- Eu?
- Da, tu.
- Să mă despart de Florenția?
- Chiar așa.
- A vorbit cu ea *doña* Maria Josefa?
- Nu.
- Atunci?
- Atunci am să vorbesc eu.
- Să-i spui să se despartă de mine?
- Chiar așa.
- La dracu'!
- Nu ți se pare bine?
- Nu, nici măcar în glumă.
- Și totuși asta am să fac.
- Vrei să spui că...
- Vreau să spun că în seara asta am să-i înfățișez acestei biete ființe tot ce o așteaptă cu un soț atât de nesuferit.
- A, bine! Îmi voi lua revanșa. Eduardo, fă-mi plăcerea să te desparți de Amalia.
- E irezistibil, doamnă! — spuse Eduardo, ridicându-se și luând mîna pe care i-o întinse Amalia.
- Ha, ha! Așa sîntem toți din familie, irezistibili — spuse Daniel zîmbind și mergînd înspre fereastră, în timp ce mîinile Amaliei și ale lui Eduardo păreau că ar vrea să-și ia rămas bun toată ziua.
- Nici el nici ea nu-și spuseră o vorbă; doar ochii lor rosti-
seră lungi discursuri. Cînd Daniel se întoarse, Eduardo se
îndreptă spre ușă iar ochii Amaliei rămăseseră ațintiți asupra
trandafirului alb.
- Amalia dragă — spuse Daniel, acum singur cu veri-
soara lui — nimeni pe lume nu va veghea asupra lui Eduardo

mai mult ca mine. Eu vă veghez pe toți, iar de mine are grijă doar Providența. La fel, nimeni nu dorește mai mult ca mine fericirea ta pe lumea aceasta. Am ghicit tot și sînt de acord cu tot. Las' pe mine. Ești mulțumită?

— Da — spuse Amalia cu ochii plini de lacrimi.

— Eduardo te iubește, iar eu sînt mulțumit de asta.

— Crezi tu?

— Te îndoiești!

— Eu?

— Da, tu.

— Mă îndoiesc de mine.

— Nu ești fericită de dragostea ta?

— Da și nu.

— Asta e ca și cum n-ai spune nimic.

— Și totuși, spun ce simt în sufletul meu.

— Atunci, îl iubești dar nu-l iubești?

— Nu, îl iubesc, îl iubesc, Daniel.

— Atunci, Amalia?

— Atunci, sînt fericită de dragostea ce-î port și totuși tremur la gîndul că mă iubește.

— Superstițioasă!

— Se prea poate. Dar nenorocirea m-a învățat să fiu așa.

— Nenorocirea ne duce deseori la fericire, scumpă prietenă.

— Bine, du-te, te așteaptă Eduardo.

— Pe curînd — spuse Daniel, punîndu-și buzele pe fruntea verișoarei lui.

O clipă mai apoi, cei doi prieteni urcară în trăsură și, pînă cînd caii porniră la trap, una din jaluzelele ferestrei salonului Amaliei se ridică, și două priviri schimbă un grăitor rămas bun.

Soarele zilei de 24 mai 1840 ajunsese la apus, aruncînd în veșnicie acea zi ce amintea orașului Buenos Aires ajunul aniversării marii sale revoluții. Cu treizeci de ani în urmă, se despărțise de lume, dispărînd pentru totdeauna autoritatea ultimului dintre viceregi noștri din care, într-o zi asemenea acesteia din anul 1810, primarul orașului făcuse președintele unei junte guvernatoare, și a cărui autoritate limitată avea să coboare și mai mult, cîteva ore după aceea, împotriva voinței primarului dar prin voința poporului.

Noaptea acoperise cerul cu mantia ei de stele, iar din palatul foștilor delegați ai regelui Spaniei se răspîndea o lumină ce uimea ochii poporului din Buenos Aires, obișnuit de mulți ani să vadă întunecoasă și impunătoare fortăreața bunului lor oraș, reședința foștilor săi conducători dinainte și de după revoluție, părăsită și transformată în cazarmă de cavalerie de guvernarea distructivă a lui *don Juan Manuel de Rosas*.

Vastele saloane în care doamna marchiză de Sobremonte dădea splendide baluri și vesele serate de *reversi*¹, strălucind de lux în epoca președinției, martore ale intrigilor amoroase și neplăcerilor casnice în timpul guvernatorului Dorrego, distruse și jefuite pe vremea Restauratorului Legilor, fuseseră măturate, acoperite cu covoare de la biserica Sfîntul Francisc și mobilate cu scaune împrumutate de bunii federaliști pentru balul pe care-l dădea în cinstea domnului guvernator și a fiicei sale garda de infanterie, bal la care Excelența Sa nu putea participa, întrucît în aceeași zi onora masa cavalerului de Mandeville, care sărbătorea la el acasă ziua de naștere a suveranei sale. Iar sănătatea Excelenței Sale s-ar fi putut deteriora prin trecerea bruscă de la o masă la un bal, motiv pentru care se stabilise ca domnișoara fiica sa să-l reprezinte la petrecere.

¹ Joc de cărți

Luminile din Piața Victoriei, luminația interioară a palatului care, prin lungile sale galerii de ferestre își trimitea razele pînă la piața 25 Mai, tombola publică, călușeii, și mai ales apropierea acelei zile de 25 ce niciodată nu va înceta să influențeze magic asupra spiritului fiilor săi, aruncau în valuri spre cele două mari piețe poporul din Buenos Aires, care trece atît de ușor de la plîns la rîs, de la grav la copilăresc, de la măreț la meschin; popor de sînge spaniol și spirit francez, deși nu aceasta era părerea lui Dorrego cînd striga, de la tribună, masei care-l întrerupea: „tăcere, popor italian” popor, în sfîrșit, al cărui studiu psihologic ar fi demn de făcut, dacă cineva ar putea citi paginile risipite ale cărții fără metodă și fără plan ce-i reprezintă istoria.

Trăsurile ce se îndreptau spre casele invitaților la bal începeau să treacă cu greutate prin străzile paralele cu piețele Victoriei și 25 Mai; vizitiii trebuiau să-și înfrîneze caii iar lacheii să se ia la ceartă cu băieții din Buenos Aires ce par a fi cu-toții discipoli ai diavolului, și care se amuză să-i atace și să le dispute locul tocmai cînd trăsura merge mai repede.

Deodată, una din trăsurile ce veneau dinspre Retiro spre piața Victoriei trecu cu roțile peste un soi de tarabă ambulantă de dulciuri așezată sub pridvorul catedralei, și un strigăt înspăimîntător se ridică în jurul trăsurii, acuzîndu-l pe vizitiu că a omorît vreo șase persoane; căci pentru popor nu e lucru mai amuzant decît să aibă pe cine acuza în clipele în care tot ce-l înconjoară este inferior puterii suverane pe care el o reprezintă.

Veniră santinelele. Trăsura se afla într-o mare de oameni. Se căutau morți, răniți, totuși nu se găsi nimic; dar femeile plîngeau, copiii țipau, gardienii dădeau cu latul sabiei în dreapta și-n stînga iar trăsura nu se putea mișca.

— Înainte, croiește-ți drum prin mijlocul lor. Rupe-le gîtul la toți peste cîți dai, dar du-te înainte, mii de draci — îi spuse vizitiului unul din personajele pe care le ducea trăsura.

— Domnule gardian — spuse altul din cei ce se aflau înăuntru, scoțind capul printr-una din ferestruicile trăsurii și adresându-se unuia din polițiști, care în acea clipă făcea mai multe acte de eroism pe spinarea amărăților pe care-i găsea acolo decît făcuse Enea în acea noapte cumplită¹ — domnule gardian, cred că nu s-a făcut nici un rău nimănui, distribuie dumneata banii ăștia celor ce și-au pierdut fructele, și fă în așa fel să putem trece, fiindcă sîntem grăbiți.

— Da, chiar așa spuneam și eu! Doar larmă și nimic altceva — spuse slujitorul domnului Victorica, păstrînd banii în buzunar. Loc, domnilor — strigă imediat — loc, sînt buni federaliști și poate că merg undeva în slujba cauzei.

Trîmbița lui Ioșua a făcut un miracol mai mic dărîmînd zidurile Ierihonului decît cuvintele omului nostru pentru a lipi mulțimea de zidurile bisericii și a degaja într-o clipită ieșirea din piață.

— Dă colțul pe strada Federației și ia-o imediat pe cea a Reprezentanților — spuse vizitiului primul din cei ce vorbiseră.

Cîteva clipe mai tîrziu, trăsura trecea, liberă, pe la poarta Excelenței Sale *don Felipe Arana* de pe strada Reprezentanților și după zece minute de mers, se opri în colțul unde se întretaie străzile Universității și Cochabamba.

Patru bărbați coborîră din trăsură și unul din ei porunci vizitiului să fie în același loc la zece și jumătate noaptea.

Imediat, cei patru necunoscuți, înfășurați în pelerine, o luară către rîu pe strada Cochabamba, în acele clipe întunecată și pustie ca un deșert.

Mergeau doi cîte doi, cînd, ajungînd în capătul ultimei străzi pe care o mai aveau de parcurs pînă la casa izolată ce se afla pe faleză, se treziră față în față cu trei bărbați, și ei înfășurați în pelerine, ce veneau dinspre strada Balcarce.

¹ Aluata la salvarea lui Enea din Troia cucerită de greci.

Cele două grupuri se opriră deodată, și, privind-se, păstrară câteva clipe o tăcere profundă.

— Trebuie neapărat să ieșim din situația asta; oricum, sintem patru contra trei — le spuse tovarășilor lui unul dintre bărbații ce coboriseră din trăsură. Și, după ultimul cuvânt, făcu un prim pas-către cei trei necunoscuți.

— Aș putea ști, domnilor, dacă din cauza noastră v-ați deranjat să vă întrerupeți drumul?

Un trio de risete fu răspunsul pe care-l primi cel ce pusesese cavaleriasca întrebare.

— Fir-ați voi să fiți! Am tras o spaimă! — spuse cel ce vorbise adineauri, căruia i se alăturaseră și tovarășii săi, căci se recunoscuseră unii pe alții după glas și după risete — erau de-ai lor. Cu toții se îndreptară către râu.

După câțiva pași ajunseră la o ușă de care cititorii noștri își amintesc, chiar dacă mai puțin bine decît învățătorul lui Daniel.

Nici unul din cei șapte nu bătu la ușă, însă unul din ei își puse buzele la gaura cheii și pronunță cuvîntul „douăzeci și patru“

Poarta se deschise imediat, închizîndu-se după ce intrară pe ea ultimul dintre noii veniți.

Peste câteva minute, același cuvînt fu rostit în același loc și alți doi indivizi intrară în casă. Apoi, timp de un sfert de oră sosiseră grupuri de cîte doi-trei oameni, folosind toți aceeași parolă și aceleași precauțiuni

CAPITOLUL VII — SCENE DE LA UN BAL

Între timp, de pe la nouă seara, invitații la balul dat în cinstea Excelenței Sale guvernatorul și fiicei acestuia începură să soscască la palatul guvernului, iar la unsprezece saloanele erau pline și se termina primul cadril.

Salonul cel mare era strălucitor. Aurul de pe tunicile militare și diamantele doamnelor străluceau în lumina a sute de luminări cum nu se poate mai rău așezate însă care, oricum, dădeau o lumină abundentă.

Era un nu știu ce, totuși, acolo, străin de locul unde se dădea petrecerea, ba chiar străin de petrecere; adică se vedeau, din excesivă abundentă, acele figuri noi, de bărbați duri, voinici și tăcuți, ce dezvăluie deschis pe chip că nu se află în apele lor când se amestecă într-o societate căreia nu-i aparțin; femei care-și fac doar vînt cu evantaiile, nu vorbesc deloc și-și ridică, severe și serioase, capetele, când doresc să dea de înțeles că sînt obișnuite să ocupe locuri în înalta societate simțind totuși contrariul a ceea ce vor să arate. Toate acestea erau în contrast cu locul balului, căci în acele saloane nu se aflaseră niciodată decît persoane din societatea elegantă a Buenos Aires-ului, atît de democrată în politică și atît de aristocrată în ton și maniere. Cît despre contrastul cu petrecerea propriu-zisă, domnea acolo acea tăcere ciudată care, în marile adunări, dezvăluie mereu ceva în minus, sau ceva în plus.

Se dansa în tăcere.

Militarii vremurilor noi, sufocîndu-se în tunici, cu miinile încopciate dureros de strînsoarea mănușilor, transpirînd de durere în cizmele proaspăt încălțate, nu-și puteau închipui că la un bal ar putea sta altfel decît foarte șepeni și foarte gravi.

Tinerii cetățeni, roade ale noii ierarhii sociale introduse de Restauratorul Legilor, se gîndeau, cu cea mai mare bună credință din lume, că nu era nimic mai elegant și curtenitor decît să umble și să ofere sucuri și biscuiți doamnelor.

În sfîrșit, femeile, unele aflate acolo la rugămintea soților lor, acestea fiind doamnele unioniste; altele fiind acolo supărate că se găseau doar printre persoane din lumea lor; acestea fiind doamnele federaliste, toate erau cum nu se poate mai prost dispuse; unele disprețuitoare, iar celelalte invidioase.

Domnișoara fiica guvernatorului tocmai sosise și răsunătoare aplauze federaliste o însoțeau prin galerii și saloane.

Locul ei, în capătul salonului, fu imediat înconjurat de un zid gros de buni apărători ai sfintei cauze, care, încurajați de prezența fiicei Restauratorului, începură să-și scoată mânușile ce le ținuseră atîta timp închise mîinile obișnuite cu aerul pur al libertății.

Bunele fiice ale Restaurației, una după alta, se apropiau să prezinte complimente acelei prime verigi din lanțul lor social.

Alte doamne se nimeriseră să fie la cabinele de toaletă cînd intră domnișoara Manuclita, altele se plimbau prin săli, în sfîrșit altele, mai puțin prefăcute, rămăseseră grațioase pe scaune, fără a se sinchisi de intrarea nimănui.

Cu toate acestea, Manuelei nici nu-i păsa de disprețul unora și nici nu se îngîmfa cu adulația celorlalte.

Amabilă cu toți, comunicativă și simplă, Manuela își atrăgea totodată privirile și aprecierile puținilor bărbați aflați acolo în stare să judece fără patimă acea biată primă victimă a tatălui său.

Îmbrăcată cu un costum de tul alb, peste un altul, de atlas roz, împodobită cu panglici de aceeași culoare pe cap și la corsaj, ea nu strălucea de lux precum altele, era însă elegantă și „drăguțică“, așa cum se spune pentru a înfățișa un astfel de chip, aflat între frumos și obișnuit.

La cîteva minute după sosirea Manuelei apărură doña Agustina Rosas de Mansilla și toate privirile se îndreptară spre ea. Nu era însă nici teamă nici lingușire; era expresia sinceră a admirației pentru frumusețea ce inspiră entuziasm bărbaților și apreciere femeilor.

Aici trebuie să concretizăm observația prea ușoară pe care o facem, întrucît subiectul merită din plin să se scrie și să se citească despre el.

„Doña Agustina Rosas de Mansilla a fost femeia cea mai frumoasă a vremii sale“, ar trebui să scrie cronica vre-

mii, pentru ca într-o zi istoria țării noastre s-o repete, încrezătoare în adevărul scriitorilor independenți și imparțiali, avînd suficientă detașare a spiritului pentru a depăși micile animozități determinate de apartenența la partide ori de credințele politice. Am numit istoria, fiindcă aceasta nu va putea evita să se ocupe de întreaga familie a lui *don Juan Manuel de Rosas*, ai cărei membri au figurat, mai mult sau mai puțin, în diferitele tablouri și episoade ale mării drame a guvernării sale. Însăși Agustina, deși în epoca despre care povestim trăia complet străină de politică, îmbătăită de propria ei viață, înconjurată de admiratori și de lux, avea să fie, mai târziu, cînd guvernul fratelui ei își va da o aparență diplomatică și suverană, unul dintre personajele cele mai marcante ale epocii, femeie al cărei nume, ca și acela al Manuelei, a ocupat cărțile, ziarele și discuțiile tuturor celor care au vorbit despre problemele din Plata, mari sau mici, prieteni sau dușmani.

În epoca pe care o înfățișăm, sora mai mică a lui Rosas, soția generalului *don Lucio Mansilla*, nu avea nici cea mai mică importanță politică și nu se ocupa nici o clipă de uniونيști sau federaliști. Tot în acea vreme, spiritul ei, fie din lipsa de ocazii, fie datorită unei dezvoltări întîrziate, nu-și manifestase întreaga agerime și diversitate cu care s-a făcut ulterior remarcant în noua etapă a guvernării fratelui ei, care a început cu Palermo și cu complicațiile eterne.

Importanța acestei tinere, în 1840, nu i-o dădea nici fratele ei, nici soțul, nici nimeni pe lumea asta; i-o dăduse Dumnezeu.

În 1840 avea abia douăzeci și cinci de ani. Natura generoasă, entuziasmată de opera ei, revărsase asupra ei o ploaie din cele mai bogate grații, iar sub influența ei își deschisese petalele floarea unei tinereți ce strălucea în toată splendoarea frumuseții. O frumusețe sculpturală, picturală, dar pe care nici sculptorul, nici pictorul n-o puteau imita cu precizie. Dalta ar fi sfărîmat fibrele marmurei înainte să fi dat statuii contururile umerilor și sînilor acestei femei, iar pen-

sula n-ar fi putut să combine din nuanțe culoarea nedefinită a ochilor, uneori strălucitori și catifelați, alteori cu o umbră indecisă a semiobscurității culorii; n-ar fi găsit nici carminul buzelor, smălțuirea dinților, ori culoarea de lapte și trândafir a pielii. Se revărsa în ea viața, sănătatea și frumusețea; această floare din Rio de la Plata, își etala prospețimea primei aurore, trebuind să fie, și într-adevăr era, încântarea ochilor bărbaților, ba chiar ale femeilor care, cu privirea perspicace și atât de interesate de acest caz, nu-i puteau găsi alte defecte Agustinei decât că brațele îi erau un pic mai groase decât ar fi trebuit iar talia nu era chiar atât de bine rotunjită.

Magnifică Diana pentru sculptură, splendidă Rebecca pentru pînză, frumusețea Agustinei nu era totuși în ton cu frumosul poetic al secolului XIX; era la ea prea multă generozitate a formelor, s-ar putea spune, și avea prea puțin din trăsăturile sentimentale, contururile nedefinite, expresiile vagi și blînde, tandre și spirituale ce formează tipul fizionomiei considerate frumoasă în secolul nostru, în care spiritul și sentimentul concurează atât de mult în condiționarea gustului și a artei; astfel era în 1840 *doña* Agustina Rosas de Mansilla, care intra la balul înfățișat aici strălucind de frumusețe și de lux. Brațele, gîtul și capul îi străluceau de diamante, iar strînsoarea pe care o îndura mijlocul îi dădea îmbujorării subite a feței o animație ce păru izbitoare doar unionistelor. Însă majoritatea celor din saloane, în special bărbații, fiind obișnuiți să vadă în Agustina regina frumuseților din Buenos Aires, considerară că în seara aceea Agustina cucerise, pentru totdeauna, acel rang indisputabil.

Veșmîntul ei era de dantelă albă, pe atlas de aceeași culoare, iar coafura ei grecească scotea în evidență nu profilul sau rotunjimea frumosului ei cap, ci un șirag de diamante ce-i prindea cocarda federalistă.

Zîna se plimba prin saloane, fără a fi luat încă loc, la brațul soțului ei, generalul Mansilla, care în acele clipe părea

să-și fi recăpătat ceva din tinerețea pierdută, sub influența aerului nobil și elegant pe care acest bătrîn cavaler îl căpătase și-l arătase în societatea cultă pe care o frecventase pe cînd aparținea trup și suflet partidului unionist.

Privirile o urmăreau pe Agustina; o urmăreau, o devorau. Deodată însă un murmur surd se auzi în toate colțurile salonului. Privirile se întoarseră spre ușă; însăși Agustina, furată de impresia generală, își aruncă razele frumoșilor ochi către centrul comun al privirilor universale — două tinere, braț la braț, tocmai intrau în salon: doamna Amalia Saënz de Ollabarieta și domnișoara Florenția Dupasquier.

Prima, respectînd riguroasa etichetă a văduviei, îmbrăcase un costum de atlas de culoare liliachiu foarte închis, sau mai degrabă violet și, peste el, un altul de dantelă neagră, mai scurt decît primul. Mijlocul rotund și lin ca al unei statui grecești era prins într-un cordon de aceeași culoare cu dantela, ale cărei vîrfuri atingeau marginea veșmîntului negru. Corsajul era tot de dantelă; iar în centrul pieptului, o mică panglică asemănătoare celei din talie completa podoabele acestui costum simplu și elegant. Pletele îi erau ondulate, iar buclele fine și strălucitoare îi cădeau pe gîtul de albastru, iar între ele, la tîmpla dreaptă era prins un frumos trandafir alb.

Restul frumosului păr castaniu îi înconjra partea din spate a capului într-o dublă cosiță ce părea prinsă doar cu un ac de aur la a cărui extremitate se vedea o perlă magnifică, iar sub cosiță, pe partea stîngă a capului, abia se remarcă vîrfurile de panglică roșie, podoabă oficială impusă sub aspre pedepse de Restauratorul Libertăților argentinene.

Florenția îmbrăcase un costum de crepon plisat, împodobit cu două ghirlande din boboci de trandafir care, coborînd în formă de șorț, din talie pînă la ultimul pliseu, înconjurau pînă la spate întregul veșmînt. Mînecele acestuia erau extrem de scurte, și un corsaj de dantelă foarte fină era închis la piept cu un trandafir roșu.

Părul tinerei, despărțit pe mijlocul frunții cădea, ca și al Amaliei, în bucle moi pe obraz, iar cosița, împletită cu șiraguri de perle, se învârtea de trei ori pe cap, două șiraguri scăpând din cosiță pentru a împodobi alba și casta frunte a tinerei; un buchetel de boboci de trandafir aidoma celor de pe rochie era așezat, frumos și obraznie, în stînga capului, pentru ca frumoasa podoabă a naturii să țină locul respingătoarei cocarde a Federației.

Agustina era pierdută. Căzuse de pe tron împinsă de revoluția petrecută în admirația tuturor de frumusețea Amaliei.

Domnișoara Dupasquier era încântătoare, însă era o frumusește deja cunoscută, în timp ce Amalia se arăta pentru prima dată în public. Noutatea, aceea despotică regină a societății, se alia cu strălucitoarea frumusește a Amaliei pentru a captiva privirile și entuziasmul tuturor.

Însăși Agustina nu se putu împiedica s-o contemple și s-o admire îndelung.

Cîțiva tineri se grăbiră să le ofere brațul noilor venite și să le conducă la locurile alese de ele, căci, la acest bal, nici o doamnă nu făcea enorurile de primire.

Însă, fie din întâmplare, fie opera instinctului ce rareori înșală persoanele din aceeași clasă în a-și remarca egalii fără a-i cunoaște, Amalia merse să se așeze împreună cu Florenția într-un colț al salonului unde se adunaseră toate doamnele ce se aflau acolo din voința soților lor, la fel de puțin federațiști ca și ele dar, pentru a respecta adevărul, mult mai temători decît nobilele lor soții.

Florenția fu invitată imediat, de un tînăr prieten al lui Daniel, la cadrilurile ce începeau în acel moment. Amalia, fără a fi uitată, nu fu însă invitată la cadril; se întîmplă în general ca odată cu impresia pe care o face o femeie frumoasă, necunoscută care apare la un bal, pe spiritul bărbaților să se nstăpînească o anumită teamă, o oarecare neîncredere în a-i solicita compania la dans, căci nimeni nu-și închipuie că o

asemenea femeie nu are deja douăzeci de angajamente pentru acea seară și toți se tem să nu fie refuzați de la prima solicitare.

Însă biata Amalia nu cunoștea pe nimeni, nu se angajase față de nimeni; tinerii se păcăliră, iar ea rămase singură alături de o doamnă în vîrstă, care avea aerul uneia din bătrînele marchize de pe vremea lui Ludovic al XIII-lea în Franța ori a viceregelui Pezuela din cetatea incașilor.

— Ați venit foarte tîrziu, domnișoară — îi spuse Amaliei bătrîna doamnă, făcîndu-i unul din acele saluturi aproape imperceptibile dar elegante pe care le știu face doar oamenii binecrescuți, care au învățat de mici copii mișcările ochilor și ale capului.

— Într-adevăr; mi-a fost însă imposibil să vin mai devreme — răspunse Amalia, întorcînd salutul vecinei ei, după al cărei chip și costum ghici pe loc o persoană distinsă, ca de altfel și puțină ei atracție față de cauza federalistă, cocarda ei minusculă fiind aproape ascunsă într-o podoabă de dantelă neagră pe cap. Căci pînă în zilele în care ne aflăm din 1840, gradul mai mare sau mai mic de federalism se calcula după dimensiunile mai mari sau mai mici ale emblemei; două persoane ce se întâlneau cunoșteau perfect opiniile împărțite de fiecare doar privindu-și butoniera hainei, dacă erau bărbați, sau coafura, dacă erau femei.

— Cred că este pentru prima oară că am onoarea de a vă vedea. Veniți poate de la Montevideo?

— Nu, doamnă, locuiesc de puțină vreme la Buenos Aires.

— De puțină vreme? Atunci nu sînteți din Buenos Aires?

— Nu doamnă, sînt din Tucumán.

— A, îmi spuneam eu. Era imposibil să nu-mi fi atras atenția dacă mi-ați fi fost compatrioată.

— Totuși cred că am onoarea de a vă fi compatrioată, doamnă.

— Da, da, ca argentiniană, dar eu voiam să zic din Buenos Aires.

— Desigur, sînt provincială, așa cum ni se zice aici — spuse Amalia cu un zîmbet atît de amabil încît reuși s-o seducă pe buna doamnă, care înțelese din acea clipă că avea drept interlocutoare o persoană de spirit și clasă.

— O cunosc bine — îi spuse — pe mama Florenciei. Sînteți, poate, rudă cu ea!

— Nu doamnă, am onoarea să-i fiu doar prietenă; mă numesc Amalia Saënz de Ollabarieta — spuse Amalia, grăbindu-se să răspundă curiozității tovarășei sale, în care descoperise înclinația de a vorbi și întreba, care nu e nicăieri mai obișnuită decît la baluri, printre anumite doamne care au pierdut deja speranța de a mai dansa.

— A, sînteți doamna văduvă Ollabarieta? Îmi face mare plăcere să vă cunosc. Am auzit de multe ori numele dumneavoastră și sînt sigură că în tot ce am auzit nu există nimic exagerat.

— Credeam, doamnă, că la Buenos Aires există destule subiecte de preocupare pentru a se mai face unei biete văduve onoarea de a fi amintită.

— O biată văduvă ce n-are rival în frumusețe și care, după cum se spune, și-a transformat casa într-un templu al solitudinii și al bunului gust! Vai, doamnă! Dacă ați ști cît de puține sînt lucrurile frumoase și de bun gust ce ne-au mai rămas la Buenos Aires, atunci modestia dumneavoastră nu s-ar mai simți ofensată.

— Dar, doamnă — răspunse Amalia — văd aici un exemplu contrar a ceea ce-mi spuneți.

— Aici?

— Aici, da, doamnă.

— Aici? De bun gust? Pentru Dumnezeu, nu mă faceți să-mi pierd o parte din admirația pe care mi-ați inspirat-o! spuse doamna, cu cel mai picant și disprețuitor surîs din lume. — Bunul gust — urmă, — a dispărut de mulți ani din

Buenos Aires — O, dacă ați fi văzut balurile noastre de pe vremuri! Ce bărbați! Ce femei! Acolo eleganță și bun gust, doamnă! Dar azi!

— Aș putea ști, doamnă, dacă nu sînt indiscretă, cu cine am onoarea să vorbesc?

— Sînt doamna de N...

— A, mă felicit pentru ocazia de a avea onoarea s-o salut pe doamna de N...

— Mi se pare că vă miră aprecierile mele despre acest bal, nu-i așa? — urmă doamna de N..., care, după cum se părea, era hotărîtă să critice tot ce se afla acolo.

— Vă mărturisesc că nu simt lipsa aceluia bun gust pe care îl regretați atît — îi răspunse Amalia, care dorea să audă tot fără să spună ea nimic.

— O, pentru Dumnezeu!

— Cum, nu găsiți de *bon ton* lumea de la această serată? Întrebă Amalia care începea să-și dea seama că vecina ei ar putea să-i distragă spiritul din starea sa de proastă dispoziție.

— *Bon ton!* — spuse doamna rîzînd, întinzînd cu neglijență brațul pe spătarul scaunului și apropiîndu-se de Amalia — Cunoașteți oare — continuă — unele calități fizice la bărbați care dezvăluie perfect dacă sînt oameni de bună condiție sau nu?

— Poate.

— Uitați-vă puțin la picioarele bărbaților.

— Ei bine, m-am uitat.

— Ce remarcați?

— Ce remarc?

— Da, sincer.

— Nimic.

— Nu cred.

— Dar, doamnă, nu înțeleg.

Vă voi explica; sînt bărbați cu picioare late și cizme scurte; rîdeți?

— Da, de întâmplare, doamnă.

— Acesta este primul semn al clasei căreia îi aparțin acești bărbați! O, din aceștia sigur că n-ați fi găsit la balurile noastre trecute, doamnă. Cizme la bal! Vedeți partea din față a salonului? Vedeți primul cadril?

— Da, văd tot.

— Doamnele așezate și cele care dansează sînt soțiile sau surorile acestor moderni cavaleri.

— Astfel încît dumneavoastră, doamnă, aveți norocul să-i cunoașteți pe toți.

— În general îi disting după clasă, iar în particular, cunosc cîțiva.

— A, e un adevărat noroc! Eu sînt aici ca și cum aș fi la Constantinopol!

— Cu atît mai bine!

— Cu atît mai rău, doamnă, căci dumneavoastră puteți ști măcar cu cine vorbiți cînd vă abordează vreuna din aceste doamne ori un cavaler.

— Dar nu aveți nici o rudă la Buenos Aires? — întrebă doamna, ațintindu-și privirea pentru a-și da seama de adevărul răspunsului ce urma să-l primească.

— Nici una în serviciul sau de partea guvernului — răspunse Amalia, înțelegînd că doamna dorea asigurări.

— A, păi atunci n-ați cîștiga decît un singur lucru cunoscînd pe cine doriți.

— Și care este, doamnă?

— Un pic de voie bună.

— E ceva important.

— Mai ales în aceste vremuri. Cum vi se pare ~~acel~~ domn care stă rezemat de tocul ușii de acolo, stricîndu-și frumoasa lui haină roșie?

— Mi se pare un bărbat foarte bine.

— Nu, doamnă, vi se pare foarte rău.

— Rău?

— Da, rău. Vreau să vă apăr de dumneavoastră înșivă.
— Bine doamnă, mi se pare că arată rău, dacă așa doriți.
— Acela e domnul Pedro Jimeno, comandant provizoriu al corpului...

— A, acela e domnul Jimeno?
— Chiar el. Unul din oamenii cei mai norocoși în carieră.
— Se prea poate!
— Închipuiți-vă: în 1821 era băiat de serviciu la cafenea Victoria!

— Ah!
— Da, doamnă, băiat de cafenea.
— Cu ceva se începe pe lumea asta, doamnă.
— Și după aceea se merge înainte, nu?
— Așa e, în general.
— Tocmai asta i s-a întâmplat și lui Jimeno.
— A ajuns la comandă?
— Nu, din băiat de cafenea a avansat la vânzător ambulant.

— O, lucrurile progresează — spuse Amalia, neputându-și stăpîni risul.

— O, dar a avansat și mai departe.
— În aceeași direcție?
— Ascultați; din vânzător ambulant a ajuns lucrător la teatrul nostru cel vechi.

— A, s-a făcut actor comic!
— Mai puțin.
— Plasator?
— Și mai puțin.
— Și mai puțin decît plasator?
— Da, doamnă.
— Atunci ce-a fost?
— Unul din cei ce trebuiau să tragă cortina.

— O, e admirabilă cariera acestui domn! Și cum a ajuns în funcția de acum?

— Foarte simplu; generalul Zapiola l-a folosit drept copist la căpitănia portului, iar Federația l-a făcut comandantul acestuia.

— Și celălalt domn, care acum vorbește cu domnul Jimeno, cine e?

— Acela e domnul general Mansilla, unul din cei mai înflăcărați unioniști ce ocupă un loc în Adunarea Constituantă. Vedeți celălalt personaj care se apropie de ei?

— Da, cine e?

— Torres, *don* Lorenzo Torres. Cine seamănă se adună.

— De ce spuneți asta, doamnă?

— Fiindcă și Torres a fost unionist pînă mult după revoluția lui Lavalle — continuă doamna de N..., arătînd un bărbat de vreo patruzeci de ani, cu tenul oacheș și fruntea pleșuvă.

— Și acel domn, cine e? — întrebă Amalia.

— Este *don* Baldomero García, federalist de-o viață, om cu caracter mult mai dur decît îl arată a fi figura sa, și la fel de gîngav în idei ca și la vorbă. Oh! Își dă mîna cu un excelent personaj al momentului actual. Îl vedeți?

— Da, dar nu-l cunosc pe acel domn.

— Dumnezeule, dar nu cunoașteți chiar pe nimeni! Este Juan Manuel Larrazábal; Doamne ferește s-o cred, dar se spune că este un spion al domnului guvernator.

— Părerî pîrtinitoare, poate — spuse Amalia, fixînd rapid un bărbat care de cîtăva vreme o contempla cu niște priviri piezișe, ce proveneau din doi ochi șaași.

— Și mi-ați putea spune — o întrebă Amalia pe doamna de N... — cine este domnul care-și învîrtește în mînă o mînușă albă și se distinge prin mărimea exagerată a cocardei lui roșii?

— Cum? Dar ce? Nu citiți *Gazeta*?

— *Gazeta*?

— Da, *Gazeta comercială*.

— N-o citesc niciodată și chiar de-ar fi așa...

— De-ar fi așa, ați fi înțeles că acel domn nu putea fi altul decât redactorul *Gazetei*. Se numește Nicolás Mariño. Este cel care propovăduiește tăierea gâtului unioniștilor. La 1 decembrie 1828 l-am văzut de la balcon umblînd pe străzi și îmbrățișîndu-i pe revoluționari. După aceea, a intrat ca funcționar la ministerul lui Guido, sub administrația lui Viamonte. În 1833 a scris niște mîzgălituri în *Clasificador*. Apoi a scris *Restauratorul Legilor*. Pe atunci nu-i îmbrățișa decât pe federaliști. Acum scrie *Gazeta* și-l îmbrățișează și pe dracul. Ce ochi! I-ai văzut ochii?

— Da, doamnă, răspuse Amalia, rîzînd de întrebare, de înflăcărarea și de indiscrețiile doamnei de N..., una dintre unionistele intransigente cu care dictatura n-a scos-o niciodată la capăt și pe care rugămințile și lacrimile soților lor le tirau la petrecerile federaliste, unde ele se eliberau de efortul participării măsurînd cu rigorismul lor categoriile noii epoci ce li se înfățișau privirilor.

— Dar știți ceva? întrebă doamna de N...

— Ce anume, doamnă?

— Observ că Nicolás Mariño vă privește insistent cu ochii accia ai lui, iar asta e lucrul cel mai rău care se poate întîmpla unei tinere de frumusețea dumneavoastră.

— Mulțumesc, doamnă.

— Și mai ales, cu principiile dumneavoastră, căci nu-i așa că n-ați face acestui om onoarea de a-l primi în casă?

— Eu am deja relații formate și cu greu mi-aș putea face altele noi — spuse Amalia, evitînd să dea un răspuns direct.

— Mai ales relații cu acest om — urmă doamna de N... — La dumneavoastră se uită, fără îndoială. O, ce onoare! Redactorul *Gazetei*! Comandantul ilustrului corp al străjerilor! Dar, în sfîrșit! Nevastă-sa îl distrage de la melancolicele lui priviri!

• — Doamna aceea cu costum de atlas roșu aprins cu garnituri galbene și negre și cu un ciucure de aur în cap este soția domnului Mariño?

— Da!

— Ah!

— Ce baluri!

— Apropo, îmi spuneți și mie, doamnă, cine sînt cei patru domni în uniformă de acolo, pe care-i văd stînd de multă vreme, fără a discuta și fără a face vreo mișcare?

— Aceia? A, primul este colonelul Santa Coloma, în același timp măcelar și colonel.

— Da?

— Măcelar de animale și de oameni.

— Decăzut din meserie.

— Celălalt este colonelul Salomón, băcan.

— Ei, asta-i mai puțin rău!

— Celălalt este maiorul Maestre, de profesie tilhar de drumul mare.

— Hai, mai lipsește ca și celălalt să aparțină unei confrerii la fel de nobile.

— Ei bine, nu, doamnă, celălalt este generalul Pintos, adevărat cavaler, adevărat soldat al Republicii, dar, pentru a păta galoanele acestuia și ale altora ca el, Federația modernă a pus grade militare unor oameni ca primii trei.

— Știți doamnă, spuse Amlia — că, fără a nega interesul biografiilor pe care le faceți în atît de puține cuvinte, aș dori mai mult să știu care din aceste doamne e Manuclita și care Agustina?

— Amîndouă dansează acum în celălalt salon; vi s-a spus, poate, că Agustina e o frumusețe?

— Da, asta e părerea universală. Nu este și a dumneavoastră?

- Desigur, dar eu o numesc frumusețe federalistă.
- Ceea ce înseamnă?
- O frumusețe cu fața roșie.

Amalia rîse.

— Acesta nu e un defect, doamnă, e culoarea rozelor! —
 îi spuse doamnei de N...

— Dumneavoastră ați spus-o, e culoarea rozelor.

— Dar, în sfîrșit, e o femeie frumoasă?

— Nu.

— Nu?

— E o țărancă frumoasă, dar o țărancă; adică, prea îmbu-
 ținată, cu brațele și minile prea groase, prea păduratecă pen-
 tru bunul gust și prea frivolă pentru oamenii de spirit.

„E clar — își spuse Amalia — că doamna asta e o comoară
 la un bal; dar e foarte riscant să te lași văzută cu ea, căci
 e supărată pe întreaga omenire“.

— Ar fi o nenorocire pentru dumneavoastră, doamnă
 — spuse Amalia — ca Agustina să afle că-i priviți atît de rău
 frumusețea căci, în general, persoanele de sexul nostru nu
 iartă astfel de înțepături.

— Ha! Credeți că nu știe? Credeți oare că toți oamenii
 ăștia nu înțeleg în ce mod sînt priviți de către noi?

— De către noi?

— Da, de către noi. Știu ele bine că dacă venim la petre-
 cerile lor e din cauza fiilor și soților noștri.

— E riscant totuși.

— Este singura noastră revanșă: s-o știe, să înțeleagă
 diferența care există între ele și noi. De altfel, riscul nu e
 mare, căci ce ne pot face? Pe de altă parte, nu vorbim decît
 între noi.

¹ Joc de cuvinte: „trandafiri” în spaniolă fiind echivalent cu
 numele dictatorului Rosas.

— Mereu? Întrebă Amalia, cu cel mai malițios zîmbet din lume.

— Mereu, ca și acum, de exemplu — răspunse doamna de N... cu mare aplomb.

— Iertați-mă, doamnă, eu n-am avut onoarea să vă spun cum gîndesc.

— Ce drăguț! Dar îmi spuneți asta de cînd v-ați așezat lîngă mine.

— Eu?

— Da, doamnă, chiar dumneavoastră. Asemenea chip, maniere, limbaj ca ale dumneavoastră nu au, nu posedă doamnele actualei Federații. Sînteți de-a noastră, chiar dacă n-o doriți.

— Mulțumesc, doamnă, mulțumesc — spuse Amalia cu zîmbetul ei obișnuit.

În clipa aceea, doamna de N... o salută cu afecțiune pe o altă doamnă ce se așază în fața ei.

— Aceea știți cine e?

— V-am spus, doamnă, că nu cunosc pe nimeni.

— Doamne ferește!

— Și ce pot să fac, doamnă?

— Aceea e soția generalului Rolón, inimă bună, foarte bună prietenă; dar noile relații la care a ajuns prin poziția bărbatului ei au făcut-o să piardă și puținul *bon ton* pe care-l avea, și invită la seratele ei de iarnă anunțînd... ce credeți că anunță pe cartonașele cu invitații?

— Bănuiesc că data și ora.

— Bine, și în afară de asta?

— În afară de asta? Scrie că e serată, ziua și ora de primire și nu mai știu ce...

— Ei bine, anunță că serata va începe cu cafea cu lapte. Biata Juana!

Amalia nu se putu opri să nu izbucnească în râs, cu mai puține conveniențe decît necesita locul în care se afla; și, în timp ce întorcea capul pentru a nu ieși în evidență cu râsul ei, o licărire de bucurie i se aprinse în ochi; îl observase pe Daniel în ușa salonului. Daniel intra chiar în clipa aceea, și se îndrepta către verișoara lui, după ce o văzuse pe Florenția plimbându-se prin saloane cu unul dintre bunii lui prieteni, cu care tocmai dansase.

Însă, înainte ca îndrăgostiții și verii să schimbe vreun cuvînt, să plecăm de la bal împreună cu cititorul și să mergem o clipă să privim amănuntele unei alte scene, diferite, în altă parte, întru nimic asemănătoare cu cea pe care o părăsim. La brațul cititorului, vom face tot posibilul să revenim repede în saloanele vechii noastre fortărețe.

CUPRINS

<i>Prefață</i> -----	V
<i>Tabel Cronologic</i> -----	XXIX

PRIMA PARTE

Capitolul I	— Trădare -----	1
Capitolul II	— Primele îngrijiri -----	20
Capitolul III	— Scrisorile -----	40
Capitolul IV	— Ora mesel -----	46
Capitolul V	— Maiorul Cuitiño -----	69
Capitolul VI	— Victorica -----	77
Capitolul VII	— Cavalerul Juan Enrique de Mandeville	86
Capitolul VIII	— Ivirea zorilor -----	105
Capitolul IX	— Îngerul sau demonul -----	109
Capitolul X	— Un agent al lui Daniel -----	126
Capitolul XI	— Unde apare omul cu baston de bambus	136
Capitolul XII	— Florencia și Daniel -----	148
Capitolul XIII	— Președintele Salomón -----	161

PARTEA A DOUA

Capitolul I	— Analiza Saenz de Ollabarieta _ _ _ _	172
Capitolul II	— Cum o singură poartă avea trei chei _ _	183
Capitolul III	— De treizeci și două de ori douăzeci și patru _ _ _ _ _	194
Capitolul IV	— Cinci sute de uncii _ _ _ _ _	203
Capitolul V	— Trandafirul alb _ _ _ _ _	212
Capitolul VI	— Douăzeci și patru _ _ _ _ _	226
Capitolul VII	— Scene de la un bal _ _ _ _ _	229

Urmează volumele 2 și 3

Lector : ECATERINA ȚĂRALUNGA
Tehnoredactor : GEORGETA CÎRSTEA

Bun de tipar : 25.07.1990
Coli ed. 15.05. Coli tipar 9

Comanda nr. 16
Combinatul Poligrafic București
Plăța Presei Libere nr. 1, București,
ROMÂNIA

Scanare și prelucrare digitală

de

Anonim

și

CAT Graur

Antwerpen

2025

